

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు నుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. సంచిక ౨.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

విషయసూచిక

భిక్ష—సముద్రాల వేంకటరాఘవాచార్యుల గారు	...	...	౧౭౭—౧౭౮
ద్రావిడభాషాలక్షణము : తొల్కాప్పియమ్, గి.—కోరాడరామకృష్ణయ్యగారు	...	...	౧౭౯—౧౮౩
పారశీకవాఙ్మయచరిత్ర (మూడవప్రకరణము)—మొహమ్మద్ ఖాసిమ్ ఖాన్ గారు	...	...	౧౮౪—౧౮౮
లేఖనప్రమాదము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	...	...	౧౮౯—౧౯౦
శరత్సుష్టిమ—కోరిమిల్లి వీరసోమనాథయ్యగారు	...	...	౧౯౧—౧౯౩
కిత్తియము : యతిప్రసాద—ఆచంట బాపిరాజుగారు	...	...	౧౯౪—౧౯౮
కైతవోపచారము—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	...	౧౯౯—౨౦౨
ప్రవరుని హిమవద్ధరిగమనము—కొణిదేవ బాలకృష్ణయ్యగారు	...	...	౨౦౩—౨౦౬
నాటకము—గూడూరు రాజేంద్రరావుగారు	...	...	౨౦౭—౨౧౦
ముఘల్ సామ్రాజ్యపతనము—కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్యగారు	...	...	౨౧౧—౨౧౪
“క్రిస్మస్ వేడుకలు”—కొమ్మజ్జూజు వినాయకరావుగారు	...	...	౨౧౫—౨౧౮
ప్రాకృతగాథలు—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు	...	...	౨౧౯—౨౨౨
వేంకటం—పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారు	...	...	౨౨౩—౨౨౬
శకుంతల—కె. అన్నమరాజశర్మగారు	...	...	౨౨౭—౨౩౦
కనకరాజు—పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారు	...	...	౨౩౧—౨౩౪
పూజాపుష్పము—బాలాగృతపు వేంకటరావుగారు	...	...	౨౩౫—౨౩౮
పిట్టకథలు : ఆకారం ప్రాస్థం—‘శివమ్’	...	...	౨౩౯—౨౪౨
దుగ్ధనివారణ—శింగరాజు వేంకటరమణయ్యగారు	...	...	౨౪౩—౨౪౬
పాడులోకము !—ఆకుండి సత్యనారాయణగారు	...	...	౨౪౭—౨౫౦
పిచ్చితలలు—గ. —విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	...	...	౨౫౧—౨౫౪
వినోదశిల్పము : కొమ్మ నెక్కెడు కోతి—కొ. నరసింహాచారిగారు	...	...	౨౫౫—౨౫౮
చక్రవర్తి—కుందుర్తి నరసింహారావుగారు	...	...	౨౫౯—౨౬౨
ఆయుర్వేదము—కనగాల లక్ష్మీనరసింహారావుగారు	...	...	౨౬౩—౨౬౬
శిమరమా !—క్రాంతపల్లి సూర్యరావుగారు	...	...	౨౬౭—౨౭౦
వ్విష్ణు—కొరడా—గా. హరిసర్వోత్తమరావు గారు	...	...	౨౭౧—౨౭౪
శ్రీనాథునిజన్మస్థానము—నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు	...	...	౨౭౫—౨౭౮
చాగివారు—పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజుగారు	...	...	౨౭౯—౨౮౨

సర్ హెచ్. యన్. గౌరుగారి విడాకులబిల్లు—(శ్రీ)మతిచిలుకూరి					
లక్ష్మీనరసమ్మ గారు	...	...	...	...	౨౭౭—౨౮౩
హిందూముస్లిము సాయుజ్యములు—బుర్రా శేషగిరిరావుగారు	...	...	...	...	౨౮౫—౨౮౭
ప్రాథమికవిద్య : ఆస్తికప్రబోధము—టి. శివశంకరంగారు	...	...	...	...	౨౮౮—౨౯౨
కావేరి—గోపాలకృష్ణభట్టుగారు	...	...	...	...	౨౯౩—౩౦౦
సత్త్రమండలము(మౌఘమాసము)—గొబ్బూరి వెంకటానందరాఘవరావుగారు	3౦౧—3౦౭				
తేఖలు :—‘ఆంధ్రకవిత్వచరిత్ర’ విమర్శమును గురించి—బసవరాజు					
వెంకటలక్ష్మరావుగారు	...	...	...	...	౩౦౮—౩౦౯
అమృతాశందనాథస్వామివారు—	...	...	...	...	౩౧౦—౩౧౩
నాట్యకళ :—(శ్రీ) గోవిందు సూర్యనారాయణరావుగారు; (శ్రీ) తీగల					
వేంకటేశ్వర్లుగారు; ఆంధ్రనాట్యసమ్మేళనము, కాశీ	...	...	...	...	౩౧౪—౩౧౫
ఆంధ్రాభ్యుదయము :—ఆంధ్రభిక్షు న్యాయతిసుబ్బారావుపంతులుగారు; నాడేపు					
భద్రరాజుగారు; కే. పి. సత్యనారాయణగారు	...	...	...	...	౩౧౭—౩౧౮
కలగూరగంప :—నిరక్షరత్వము; గొల్లపిల్లడు; చామాలిత్తగ్రహణము—క్రొత్తరకము					
యంత్రము; ముఖాచ్చాదనము; భిక్షుగాంగుల సంఘమునకు వేద					
పురుషులు; లండనులో స్త్రీ కుస్తీ; శ్రీ బోవార్లు హ గారు;					
కండ్లను సందర్శించుకొనుదు; పోంజారానీకన్య; ఏనుగుల క్రెక్కటు					
ఆట; కి. తే. కాల్పిక్ హరిశ్చంద్రగారు; ఇండియా—వసుపురానినాడు;					
కి. తే. బాన్ గార్డ్ స్వర్ణి	...	...	...	...	౩౧౯—౩౨౮
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక—...	...	...	...	...	౩౨౯—౩౩౩
తమస్సు—శ్రీమతి చావలి బంగారమ్మగారు	...	...	...	...	౩౩౩
సంగీతపరిచయ : గాయక మహానభ, చెన్నపురి, ౧౯౩౨	...	...	...	...	౩౩౪—౩౩౬
విమర్శనము—	...	...	...	...	౩౩౭—౩౪౨
మనవిమాటలు—	...	...	...	...	౩౪౩—౩౪౮
సాభిప్రాయవిశేషములు —	...	...	...	...	౩౪౯—౩౫౨

చిత్రములు

త్రివర్ణములు :—పెండ్లికొడుకు; మొగలుల రాణివాసము.

సాధారణ చిత్రములు :— భద్రాద్రిగ్రామము; బాలానందము; పక్షియాకారమున నున్న విమానము; “కదలకు, కదలకు;” “పొడిన మనిషి;” వితోబా దేవాలయ గోపురము, పండరిపురము; ‘ఆల్ఫున్సి’ అను పర్వతములయందు మంచుగోడ కెగ్గబాకుట; రాజసాధ సింహద్వారము-కార్యేటినగరము; ప్రతిబింబములు; సూర్యనమస్కారము; గారడి; బలవం తపు స్నానము; గంగాధరుడు; గోదావరి చిత్రములు ౨; స్కందపుష్కరిణి; చంద్రభాగా నదీ స్నాతులగు శ్రీ వితోబా దర్శనార్థము; కట్టసాము; హిమాలయశిఖరములపై; ప్రకృతి దృశ్యము; వ్యంగ్యచిత్రములు ౨; ఇతరచిత్రములు.

చెన్న పట్టణము, ఫిబ్రవరి ౧౯౩౩

నంపుటము ౧౦

ఆంగీకరణ సంవత్సరము, మాఘమాసము

సంఖ్య ౨

దీక్ష

సముద్రాల వేంకటరాఘవాచార్యులుగారు

ఆరవిచ్చుగలువతో య్యలికి సంజపాలంతి సింగారపుం గావించిర గట్ట
 నునుమావించివురువిందులు మేసి కోయిల గొంతెత్తి చల్లనికూత గూసి
 నీరాని దిచ్చి గాసిలు చకోరమును జందురుడు మబ్బులనుండి తొంగిచూచె
 వలిపెంపు బూలగుత్తులు దాల్చి రేరాణి బలితంపు గమ్మతావులు నిగుడ్చె
 మలయపవమాను డాశలు మరలుదారు - లరయుచుండెను ఒక్కగ్రీష్మావసాన
 మృదనవాపాధనేళ నే నిల్లు విడిచి - పోయితిని ప్రేమభిక్షుకమూర్తి నగుచు.
 ఆకృతాభ్యాసమధురభిక్షుటనమున - నాకు నానంద మొసగె నానామగూడ
 సాట్టవోయిన పాత్రయు, మెట్టు లెల్ల - విరిగిపోయిన వీణయు దిరిపెమెత్త.
 పూడిక బ్రుంగిపోయి తెగిపోయిన వీణీయతీన లెట్టులో
 గూడగ ద్రోసి రావడిన గొంతుక సాపానరించి గొట్టుమి

ట్టాడు పదంబులం గడు బ్రయ సముతో గదలించు చేసి మో
మోడక పాట బడి తెపుడో మును మెట్టిన నాధవిభుల.

విన్నను వెన్నుడో సమయ నేయ్యశుతుల్ జతచేసినట్లుగా
నున్న మద్దయకంఠ విషమోక్తులలోని నిసూధబాధ యా
అన్నవరాలి ముగ్ధహృదయంబున కెక్కినో యేమో ఆమె వా
ల్లన్నులనుండి జారిన నిగదము చెక్కుల జాజువారెడి.

సుమధురభ వనాగరిమ చూడలువెట్టెడి నాదుపాట ని
త్తమనకు హతిపోన వనితాజనతామణి దృశ్యమానవి
శ్వము నొకమారుగా మరచి శాంతయు నిష్క్రియ యై తనరై గు
డ్యమునంబు జిత్రకారుని పటాకృతి గొండ్రికి నేపు—సిమ్మట—

విరిసిన తమ్మిలో గురూని వెట్టెడు తీయనితేట తేనెతుం
పురులు అలంతిగాలికదుపుం బడి సెంతల తమ్మి జిందు న
త్తైరవున గాటపున్వలపుతీపులు చిప్పిలు వాలుచూపు ల
పురుసున నించె నాశిథిలపాత్రిక నామె యధోముఖాక్షియై.

అపుడు చరమాద్రిశిఖరమ్ము లాక్రమించె - మేలితమకమ్ము లుబకగా మేఘమాల
చూపులో జూపు నిలిపి కలాపిమిథున - మావివృతబర్హ మగుచు నాట్యమ్ము నలిపె.

ద్రావిడభాషాలక్షణము-తొల్కాప్పియమ్

కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యమ్. ఏ.

౫

తొల్కాప్పియమునందలి నియమమున కను
 నుణముగ నె ఆకారపరకచకార మాదియందు
 గల దేశ్యశబ్ద మొక్కటియు నీభాషలో గనబడదు.
 శబ్దరత్నాకరమున గల చకారాదిశబ్దములన్నియు తత్సమ
 పదములే. ఇక దంత్యచకార మాదియందు గల పదములు
 మాత్ర మీభాషలో పెక్కు గలవు. ఇతరదక్షిణదేశ
 భాషలలో నీదంత్యచకారము లేదుగావున వీనికి సజా
 తీయశబ్దములనుగూర్చి విచారింప నావశ్యకతయే లేదు.
 కాని కొన్నిశబ్దము లితరభాషలలో దంత్యసకారాది
 శబ్దములుగ గనబడుచున్నవి. 'చచ్చు' ధాతువు కన్నడ
 మున 'సా', 'సాయ్' అనురూపమున సకారాదియై
 యున్నది (సామ్మిరణే). తమిళమశ్మశములందు
 గూడ 'చా' ధాతువున్నట్లగుపడుచున్నది. తుకులో
 'సయ్', 'సై' అని కలదు. కావున నిది యీభాష లన్నిటి
 లోను గనబడుచుండుటచే మూలభాషకు జెందిన ధాతు
 వేయనియు, ప్రాయికముగా సకారాదియై యుండు
 నవియు దలంపదగియున్నది. ఇట్లు పదాదిసకారము
 జెలుగులో చకారముగా మారుట మఱికొన్నింటిలో
 గాననగును (క. సార్—చేరు).

క.	త.	త.
సవి=to taste,	చవి	చుచై
శ్చుగ=a ladle, spoon,	చట్టునము	చట్టుచె
సతై=rubbish, dirt,	చెత్త	చెత్తె
సప్పనె=flatly, insipidly dull,	చప్పన	
సమణు } to make proper,	చమరు	
సవణు } "fit, neat, to trim,		

సాణు= to proclaim, cry out, publish, (హోమణే)	చాణు	చాణు
సార్=to be joined, to be- come indebted, to be sufficient, to suffice,	చారు	చారు
సార్=a continuous line, a row, a furrow,	చారు,	నాగటిచారు చార్.
సరి=to move, to go to go away, to slide,	జరుగు,	
సలి-చలి-చలి=cold- ness, cold,	చలి	రజ్
సాది=key,	చెవి	చాచి
సార్=to move toward, come near,	చేరు	

చందా, చిక్కి, చదలు, చదియు, చదువు,
 చనవు, చను, చప్పుడు, చబుకు, చజుచు మొదలగు మఱి
 కొన్ని దేశ్యశబ్దము లెట్టిభాషలో జేరినవో పరికిలింప
 వలసియున్నది. ఇట్లే కొన్నిశబ్దములు తమిళకన్నడము
 లలో నుండిన నుండవచ్చును. ఇవి సామాన్యముగా
 ప్రాచీనతద్దేశ్యములై యుండవచ్చును.

ఇక దేశ్యపదముల మొదటగల తకార రేఫసంయో
 గముగూడ వర్ణవ్యత్యయముచే నేర్పడినదే యైయుం
 దును. త్రిప్పుధాతువే దీనికి ప్రబలమైన నిదర్శనము.
 'త్రిప్పు' ధాతువు తమిళకన్నడములలోను గలదుగాని
 యీరూపమున లేదు. పదాదిసంయోగ మందు లేదు.
 కన్న : తిరి-భ్రమణే. తమి : అ క. తిరుంబు-స. క. తిరుప్ప.
 ఈ 'తిరుప్ప' అనుశబ్దమే వర్ణవ్యత్యయముచే 'త్రిప్పు'
 అయినది. కాని వీని మూలధాతువు 'తిర్' అనునది

మాత్రమే. ఈధాతువే నామవాచకముగా బ్రయోగింపబడినపుడు తిరుత్ = త్రిష్టబలు, త్రిష్టబలు అని యర్థమునన్నచోడుడు 'తిరుత్' అనియే ప్రయోగించియున్నాడు. తిర్ ధాతువుపై సహాయధాతువుగా 'అను' చేర్చగా తిర్ + అను = తిరును, తిరును అయినది. ఇదియే మరల ధాతువుగా తెలుగున బరిగణింపబడుచున్నది. దీనినుండి 'సకర్మకరూపము, లేదా ప్రేరణార్థకరూపము 'తిరుప్ప' అయినది, దీనినుండి 'త్రిప్ప' ఏర్పడినది. ఆంధ్రముననే 'తిరును' ధాతువు ప్రత్యేకముగా గవంబడుచుండుటచే 'త్రిప్ప' అనునది వర్ణవ్యత్యయముచే నేర్పడిన రూపమే యనుటకు సందేహ ముక్కురలేదు. ఆంధ్రముననే ద్వైరూప్యము గల మణియొక ధాతువు తిరును. దీనినుండియే వర్ణవ్యత్యయముచే త్రోయు = తొలగనూకు - అనున చేర్పడియుండును. కాని సామాన్యముగా నీరెండును భిన్న ధాతువులుగా బరిగణింపబడుచున్నవి. 'త్రోవ' శబ్దముందలి తొలియక్షరమునందలి రేఫము నిట్లు వచ్చినదే. కన్నడమున 'తోలు' - దర్పనే అనుధాతువు కలదు. తెలుగునందలి తోచు (= అగపడు) అనుధాతువు దీనినుండి యేర్పడినదే. తోర్పు - తోచు అయినది. తోచు ధాతువులో మూలధాతువునందలి రేఫ మగపడకపోయినను, ఆ రేఫ మీ భావలో 'త్రోవ' అను నొక నామవాచకశబ్దములో మాత్రము నిలిచియుండి, తోచు ధాతువునకును దాని మూలరూపమున 'తోలు' ధాతువునకును గల ప్రాచీనసంబంధమును సూచించుచున్నదివలె నున్నది. కన్నడమున 'తోలు' ధాతువునకు ప్రేరణార్థకరూపము 'తోరిసు.' దీనికి 'కనపఱచు' అని యర్థము. ఈ 'తోరిసు' — తోర్పు — తోచు అయి స్వార్థమున నీ భావలో ధాతువుగా నేర్పడినది. 'తోర్పు'నది అనగా పోవునీతిని (హర్షము) కనపఱచునది గనుక నే త్రోవయైనది.

'త్రొక్కు' ధాతు వొకటి కలదు. తమిళమునది 'తోస్తై', 'తోస్తై' అనురూపములు కలదై యున్నది. కావున నిందు రేఫ మగపడుటకు కారణము లేదు. ఇతరరూపముల సామ్యముచే వచ్చినదాయని సందేహపడవచ్చును. ఏలయనగా సామ్యముచేతను గొన్ని

రూపము లట్లు భావలో నేర్పడియుండవచ్చును. కాని యిది సామ్యమువలన నేర్పడినదిగా తోచదు. ఏలయనగా కన్నడమున తుటి - పాదభూతనే - అనుధాతు వొకటి కనబడుచునేయున్నది. ప్రాచీనకాలమున నొక్కొక్కప్పుడీ 'అ' కారము రేఫముగగాని, శకటరేఫముగగాని మాఱుచుండుటమాడ కలదు. ఆ 'అ' కారమే రేఫగా మాటి, తుటి + అను (తుక్కు) > తుటిక్కు > తోటిక్కు > త్రొక్కు అయియుండును. తమిళముననూడ సంతరించిన నీ 'తుటి' అను మూలధాతువుయొక్క ప్రాచీనస్వరూప విహ్నుమే తెలుగునందు 'త్రొక్కు' ధాతువులోని రేఫ విహ్నుమై యిప్పటికి నిలిచియున్నది. కాని యిప్పుడీపదాదియందలి సంయుక్తాక్షర ముచ్చరించుట కష్టతరముగా గనబడుచుండుటచే పౌలఢ్యముకొఱచి జాతి విడువబడుచుండుటచే 'తోక్కు' అనునదే ధాతువుగా నేర్పడునీతి కలిగినది. ఇట్లే త్రవు, త్రాగు, త్రుంకు, త్రొక్కు, త్రుట్లు, త్రెంచు, త్రెక్కొను, త్రెను, త్రెవ్వు, త్రెట్లు, త్రేంచు, త్రోలు మొదలగు ధాతువులమాడ రకారముతోగూడిన మూలధాతువులనుండి వర్ణవ్యత్యయమువలననే యీ భావలో నేర్పడియుండునని తెలపనవకాశము కలదు. త్రుప్ప = ఇనుముమీది ముటికి. దీనికి తమిళమున 'తురుంబు' అనురూపము కలదు. ఇదియే ప్రాచీనరూపం బయియుండుననియు, వర్ణవ్యత్యయముచే తెలుగులో 'త్రుప్ప' ఏర్పడినదనియు దలంపవలయును. తమిళరూపము ప్రాచీనమేల కావలయును? 'త్రుప్ప' శబ్దములోని తొలిసంయుక్తాక్షరమునకును నొక యచ్చు ప్రవేశించుటచే 'తురుపు' - 'తురుంబు' అయియుండమాడదా? అనుప్రశ్న బదులు దేరవచ్చును. సామాన్యముగా నీ భావలోని ధాతువులు సంయుక్తాక్షరములతో గూడినవి కాకుండుటకు 'తిరు' (తిరుగు-తిరుప్ప-త్రిప్ప) మొదలగు ధాతువులనుబట్టియే మనము గ్రహింపవచ్చును. సంస్కృతాద్యార్యభాషలలోని ధాతువు లట్లు సంయుక్తాచ్చులై యుండుట సుప్రసిద్ధమే (cf. స్థా-త్రా-క్లి క్ etc.). అట్టిధాతువులేకాక నామవాచకశబ్దము

లలోగూడ త్వక్కు, త్విట్టు, త్వప్తు, త్వరువు మొదలగు శబ్దములుగాని, న్యక్క్కుతి, న్యాయము, న్యూనము మొదలగునవిగాని యీభాషలలో గానవచ్చుట లేదు. కారణము.

ప్రతి	కన్న. హత్తి	త. పరుత్తి, వర్ణవిత్తయముచే—ప్రత్తి
ప్రబ్బు=వ్యాపించు.	క. పబుణ, పవుణ	త. పంబు, పరమ్బు,—పమ్బు—ప్రబ్బు
ప్రవ్య=కుండ.	క. పరవి, హరువి = an earthen water vessel	
ప్రాగు	క. పరి = to run, to flow, to proceed, advance	
	పరె = to extend, spread	
ప్రాము	క. పబుణ	త. పరమ్బు, పమ్బు—పమ్బు
ప్రచ్చు	క. పుటి = to be eaten or infected by worms	త. పులు
ప్రచ్చు—పురువు	కు. పుకుణ, cf. పురుణ	
ప్రేము = తెత్తము		త. పెరంబు
ప్రేలు = వదలు	క. కేట్ = to utter, to say, to speak	త. పేజా
		య. కేజా = to chatter as birds

ప్రాగ్, ప్లవగము, ప్లేహము, ప్లవ్వుము మొదలగుశబ్దము లీభాషలో లేనీ లేవు.

ఆదిని మకారరేఫసంయోగము గలశబ్దములు.—

మంగు = క్రుంగు, వ్రాలు	క. (మగ్గు) మల్లు, to become pale, to wither, to disappear, to perish,	త. మంగు
మబ్బు=మబ్బు	క. మబుణ=darkness, gloom, dimness మణ = dimness మణల్ = the eyes to become dim	త. మప్ప మయక్కు=bask, twilight.
మూగు = మూసు	క. మర, మరసు = a tree	త. మరమ్
మూలు-పోలు (cf. మరలు)	క. మరల్=to turn, to retreat	
మింగు=కబళించు	క. మింగు	త. మిలుంగు, విలుంగు, మింగు=to eat
మొక్కు = చెడిపోయినది	క. మొక్కు = the state of being broken మొలుగు = Do.	త. మురి, ముటి=to break, to be impaired
మొచ్చు = కొంగరించు	క. ముటి = to break, to destroy, to be impaired, (N) a fragment	
మొక్కు = నమస్కరించు	క. మురి = to bend, to be bent, to stretch the body	
మొగ్గు	క. మొల్లు=మొగ్గు, మొల్లు = to fall, to fall down	

మోడెన్—cf. మొలుగు, మొరయ్య క. మొలుగు=to sound as
 certain musical instru- మ. మొలుగు
 ments, to roar

మోడు—cf. మొరడు క. మొరడు=a story rough hillock.

ఇక వ్లునము, మ్లివ్లు, మ్లేచ్చుడు మొదలగు శబ్దములవంటి వీభాషలలో లేవు. దీనినిబట్టి దక్షిణదేశ భాషలకును సంస్కృతమునకును శబ్దసంఘటనము విషయమున మిగుల వ్యత్యాసమున్నట్లు తెలియుచున్నది.

నకారశకారము లాంధ్రభాషలోని వర్ణసమామ్నాయమున గ్రహింపబడకపోవుటచే నది శబ్దాదియందు నిలుచుటయే సంభవింపదు

పదాంతమున వచ్చు వర్ణములు.—
 తమిళభాషలో ఔకారముతప్ప తక్కిన యచ్చులు పదాంతమున నిలువగలవు. కకారవకారపూర్వకంబగు ఔకారముమాడ పదాంతమున నిలుచును. ఉదా: కా, వా. ఎ అనుదానికి పూర్వము హల్లున్నచో నది పదాంతమున నిలువలేదు. ఒకారముమాడ నకారముతప్ప తక్కిన యేహల్లు పూర్వమందున్నను పదాంతమున నిలువదు. ఉదా: నో, నొ కొట్టా. ఇకారము పూర్వమందున్నను ఏకార, ఒకారములు పదాంతమున నిలువలేవు. నకారవకారములు పూర్వమందున్నపుడు ఉకారఊకారములు పదముల తుదిని రావు. చకారపూర్వకమును ఉకారము రెండుపదములతుదిని మాత్రమే యగపడుచున్నది. ఉదా: ఉచు, ముచు. పకారపూర్వకమును ఉకారము 'తపు'అను నొక్కపదమందుమాత్రమే కనబడుచున్నది. అది ఉచ్చస్వరమున మచ్చరింపబడినపుడొకరిని 'చంపుట'యనియు, నీచస్వరమున మచ్చరింపబడినపుడు 'చచ్చుట'యనియు వర్ణము నిచ్చును.

శబ్దములతుది నీ గుర్త హల్లులుమాత్రమే నిలువగలవు.—ఇ, య, వ, మ, వ్ర, య, ర, ల, వ, ఱ, శ. నకారము రెండుపదముల తుదినిమాత్రమే యగపడుచున్నది. ఉదా: పొరుక్, చెరిక్. ఇకార మొక్క 'ఉరిళ్'అను పదముతుదినిమాత్రమే యగపడుచున్నది. 'వ'కారము 'అవ్, ఇవ్, ఉవ్, తెవ్'అను నాలుగు

పదముల తుదినిమాత్రమే యగపడుచున్నది. పదాంతనకార మీక్రిందితోమ్మిది నపుంసకలింగశబ్దములలో మాత్రమే మకారముగా మాటుటలేదని పెద్దలుచెప్పుదురు. ఎకిక్, చెకిక్, విలన్, పయిన్, వయిన్, అలన్, పుటిన్, కడాన్, వయాన్.

ఆంధ్రమున సామాన్యముగా తక్కినభాషలలో వ్యంజనాంతములుగా నున్న పదములన్నియు నజంతములుగా మాటుటచే నీభాషలో పదాంతవ్యంజనములను గూర్చిన విచారణమే యనావశ్యకమైనది. కన్నడమున శబ్దము:దర్పణకారుడు పదాంతమున వచ్చు వ్యంజనము లనుగూర్చి తెలిపియున్నాడు. ఈభాషలో య, ర, ల, ఱ, వ, శ, ఱ, బ అను నెనిమిది వ్యంజనములును పదాంతమున నిలుచును పదాంతనకార మీభాషలో తెలుగున వలెనే యంతరించినది. తమిళమున ఇకార మొక్క ఉరిళ్ (=to rule=రుద్దుట) శబ్దాంతముననే కనబడుచున్నదని చెప్పబడినది. వకారము నాలుగుశబ్దముల తుదినే కనబడుచున్నట్లు తెలుపబడినది. కావున నీయాటిని త్రోసివేసినచో తక్కిన యెనిమిది వ్యంజనములును తమిళకన్నడశబ్దముల తుదిని నిలువగలవని వ్యక్తమగుచున్నది. ఈశబ్దము లన్నియు దెనుగున ఇకారాంతములో, ఉకారాంతములో అగుచున్నవి.

కన్న.	మెయ్,	తె.	మేయు.
	నెయ్,		నేయు.
	కొయ్,		కోయు.
	పొయ్,		పోయు.
	సొయ్,		చచ్చు.
	జొయ్,		వాచు.
	తేర్,		తెచ్చు.
	తలిర్,		తలిర్చు.
	పోర్,		పోరు.

చెమర్,	చెమర్పు.
మాల్,	మాలు.
పాల్,	పాలు.
లిల్,	లిలుచు.
నిల్,	నిలుచు.
మాల్,	మాను.
పూల్,	పూను.
కాల్,	కను.
ఈన్,	ఈను.
పెన్,	పేను.
ఎన్,	అను.
వాన్,	వాను.
చేల్,	వేల్పు.
తాల్,	తాల్పు.
నీల్,	నీల్పు.
కొల్,	కొను.
ముగుల్,	ముగుడ్పు.
పూల్,	పూను.
వీల్,	వీర్పు.
తెగల్,	తెగడు.

ఈలమిశభాషలోని వర్తనల యుత్పత్తినిగూర్చి 'పిం. ప్రియర్' అను మాడవప్రకరణమున చెప్పుచు నవి యన్నియు నాభిస్థానమునుండి బయలుదేరిన నిశ్వాస వాయువు, ఉరస్సు, కంఠము, శిరస్సు, నాక్కు, కఠిన తాలువు, దంతములు, పెదవులు, నాసిక యను నెనిమిది స్థానములగుండ ప్రసరించునపు డుత్పత్తియగుచున్నవని యీ గ్రంథకర్త తెలిపియున్నాడు. ఈవిషయమున

తొల్కాప్పియనార్ పాణినీయశిష్యుడనితే యనున రిండిన ట్లున్నది.

"అట్టే స్థానాని వర్తనా మరః కంఠః శిర స్తథా, తిహ్వమాలంచ దస్తాశ్చ నాసికోష్ఠాచ తాలుచ." —పాణినీయశిష్యు.

నిశ్వాసవాయువు నాభినుండియే బయలుదేరునని పాణి నీయశిక్షలో చెప్పిన విషయము నట్లే యీతడు ననువదించుట విశేషము. ఇంకేకాక నాభిస్థానము నుండి బయలుదేరిన వాయువుయొక్క లక్షణము, అది వ్యక్తధ్వనిగా మాటుటకు బూర్వము పొందు మార్పులు మొదలగు విషయము లన్నియు బ్రాహ్మణుల గ్రంథములలో భాగు వివరింపబడినవిగావున నచ్చట మాది తెలిసికొనవలయునని చెప్పబడెనది నీతడు పరి స్మృతవాగ్ధికరణానికి నే యనుసరించుచున్నాడను విష యమును సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ట కార ణ కార ముల యుత్పత్తినిగూర్చి చెప్పుచు నవి కఠినతాలువు యొక్క ముందుభాగమును నాసికకొనచే తాకుటచే నేర్పడుచున్నవని చెప్పబడుటచే నాసికకొనను కొంచె ము బెనుకకు త్రిప్పి తాలువుమధ్యభాగమున తాకుటచే నేర్పడు సంస్కృతభాషలోని మూర్ధన్యములకును, వీని కిని గాంత భేద మున్నదని యీతని యాశయమై యున్న ట్లుగపడుచున్నది. సంస్కృతభాషలోని మూర్ధన్యస్వము లకును ప్రాచీనదక్షిణదేశభాషలోని ట, ణ లకును య త్రించిచ్చేద మున్నను, నితరార్యభాషలలో లేక సంస్కృతమునందే యీమూర్ధన్యములు ప్రాచుర్యవింశతి లకు ప్రాచీనదక్షిణదేశభాషాసంపర్కములమే ముఖ్యకారణమై యుండెననుటకు సంశయింపనక్కరలేను.

(నశేషము.)

పారశీక వాఙ్మయచరిత్ర

మూడవ ప్రకరణము

మొహమ్మద్ ఖాసిమ్ ఖాన్ గారు

౧

ఇదే ఖాసిమ్ ఖాన్ గారు పారశీక కవిత

శ్రీ స్తుతకము ఏదుమూడవ శతాబ్ద ప్రారంభమున మంగోలియా, తుర్కిస్థానము, (ట్రాన్స్ ఆక్సోనియా) దేశముల నుండి ఒక ధుంధూమారుతము ప్రళయవాయువువలె వీచి ప్రపంచము నొక్కసారి కంప మొందించెను. జనసంఖ్య పెగుగుటచే కలిగిన తిండి కొడువవలన నవీనభూముల నాక్రమించుకోగోరి సైన్యములుగా గూడి ఐరోపాఖండము వరకు గల దేశముల నంపదను, నాగరికతను విధ్వంస మొనర్చి ఔమదేవతను తాండవించజేసిన మొగలుల కరవాలచాలనోద్ధూత మీ ప్రళయమారుతము. ఒక నూతననాగరికతను విజృంభింపజేసి పశ్చిమమున స్పెయిను మొదలు ప్రాగ్దిశను సింధునదీ ప్రాంతమువరకు విజయ పతాకమును ప్రతిష్ఠాపన మొనర్చి ప్రపంచము నంతను ఖిఫాళ అధికార రజ్జువుల బంధించి ఒకటిగా చేయ గోరిన మొహమ్మదీయుల సామ్రాజ్యమును విచ్ఛిన్న మొనర్చి, రష్యా, పోలండు, హంగరీ, పైలీషయా మున్నగు పశ్చిమదేశములను, పారశీక మాది ప్రాదేశికములను రక్షవాహినుల ప్రవహింపజేసిన మృత్యుదూతలు మంగోలులు.

‘పారశీకరాజ్యము వీరభోజ్య’ మనునూక్తి నీతిగాగల ప్రపంచమునకు ఈసంఘటన మొక చిత్రము కాదు. రుధిరక్రీడ యగు యుద్ధము అవినీతిగా ఎంచని ప్రపంచమునకు మంగోలుల ఘోరయుద్ధములు కంప మేల కల్పించవలెను, దౌర్బల్యమున కాక?

పారశీకమును జయించిన మంగోలుల నాయకుడు హులాగు ౧౨౬౫-వ సంవత్సరమున గతించెను. నాటినుండి అతనిసంతతి ౧౩౩౭-వ సంవత్సరమువరకు—అనగా దాదాపు ౭౦ ఏళ్ల కాలము—పారశీకము నంతను అవిచ్ఛిన్నముగ పరిపాలించిరి. ఈ కాలమున పరిపాలించిన రాజులకు ఇల్ ఖాను లందురు. అందుచే దీనిని ఇల్ ఖాసిమ్ యుగమని వ్యవహరింతుము.

మొగలులు మొహమ్మదీయులు కాదు. అందుచే వారు తమరాజ్యమగు పారశీకమున మొహమ్మదీయుల ప్రార్థనాలయములను, పుస్తకాలయములను దగ్ధ మొనర్చిరి; మొహమ్మదీయపండితులను సంహరించిరి. కాని మంగోలులు సాహిత్యమునం దభిరుచి కలవారు. ఎందరో కవులును, చరిత్రకారులును కూరి ఆస్థానముల మన్ననల బడయుచుండిరి. పారశీకమున ఈ కాలమున రచింప

బడినన్ని చరిత్రగ్రంథములు మగేశాలము నను ప్రథమింపలేదు. నాసిరుద్దీన్ అను ఒక గొప్ప మొహమ్మదీయవిజ్ఞాని ప్రథమ ఇల్ ఖాన్ ప్రభువగు అబఖాచే పెక్కుమన్ననల బడసెను. మతసంస్థల కేర్పడిన ఇనాములపై అబఖా ఆవిజ్ఞానిని అధికారిగా నియమించెను. ఆ ప్రభువు పోషణకింద నాసిరుద్దీన్ తర్క, గణిత, నీతిశాస్త్రములపై పెక్కుగ్రంథములను రచించెను. 'తారీఖ్ జహాన్ గుషా' అను పేర మంగోలువీర చరిత్రమును రచించిన అతా మాలిక్ ప్రభువు పారశీకమును జయించిన హులాగు. 'తారీఖ్ నస్సాఫ్' అను మరియొక చరిత్రగ్రంథమును రచించిన నస్సాఫ్ పోషకుడు ఏడవ ఇల్ ఖానీయప్రభువు ఉజ్బయతు. 'జమీ అతుత్తవారీఖ్" (చరిత్రసర్వస్వము) అను ఉద్గ్రంథమునే కాక అనేక శాస్త్రగ్రంథములు రచించిన రషీదుద్దీన్ ఆరవ ఇల్ ఖాన్ ప్రభువగు గాజాన్ ప్రధానామాత్యుడు. 'తారీఖ్ బనాఖాతీ' రచించిన అబూ సులేమాన్ దావూద్ ఆ ప్రభువు ఆస్థానకవి. ఇట్టి ఉదాహరణముల నెన్నేని ఈయవచ్చును.

౨

పారశీకులకు అరబ్బులకు వలెనే కవిత యన్న ప్రియ మధికము. విద్యావంతులలో సాధారణముగ పద్యరచనము చేయలేనివారవరు నుండరు. ఇంక కవులనదగినవారు పల్కుదుండినను వారి నందరిని మనము పాటించనక్కరలేదు. ఇల్ ఖానీయుల కాలములో విశ్వ

సాహిత్యశీతము నలంకరింపదగిన మహాకవులు ఇరాఖ్ లెప్ప మరెవ్వరును కానరాదు. జోహాదుద్దీన్, జోహాదీ, నఅదుద్దీన్ మహమ్మాద్ మున్నగుకవుల రచనలు ఎక్కువగా కానుపింపవు.

ఇరాఖ్—

ఇశనిపూర్తిపేరు షఖరుద్దీన్ ఇబ్రాహీం. ఇతడు ప్రఖ్యాత సూఫీకవులలో ఒకడు; సాందర్యోపాసకుడు. ఈ ఉపాసన ఎంత గంభీరమైనదో అతని జీవితము చాటును. ఇరాఖ్ తన పదనడవపట నన్యాసులతో నున్న ఒక సుందరుడగు బాలుని చూచి వారిలో చేరి పోయెను. తరువాత ఆ నన్యాసులతో హిందూ దేశమునకు వచ్చి ముల్తానగరమున షేక్ బహాఉద్దీన్ అను ఒక ప్రఖ్యాత సూఫీకి శిష్యుడాయెను. ఇరాఖ్ త్వరలో గురువు అనుగ్రహమును బడసెను. ఒకనాడు ఇరాఖ్ ఒకపద్యమును వ్రాసి దానిని పాడుచు నాట్యమాడుచుండగా బహాఉద్దీన్ ఆపాట నంతటి నాలుకించి, 'ఇంక నీవు సిద్ధిని బడసితివి. ధన్యుడ'వని అతనికి సూఫీదుస్తుల నిద్ది దీవించెను.

ఆ పద్యమున కిది అనువాదము:—

"ప్రథమమున పాత్రిక నింపిన మధురసము సాఖస్వాప్ని కాటులనుండి సేకరించబడినవి.

"అహంకారపూరితులగు మధుపాన పశులు అహంభావ శూన్యమగు పానమును పొందిరి.

“ప్రియుని అరుణాధరప్రసాదిత మాపాత్రిక. ‘ప్రియుని మధువు’ అని పేరిడి దానిని నా రాస్వాదించిరి.

“ఆ సౌందర్యప్రతిమల కురులు విశ్రాంతి యేని లేక అశ్రాంత మొందరి హృదయముల నపహరించును?”

“మంచి చెడుగులకు మనగృహాంగణమున స్థానము కల్పించుకొని ఒకపాత్రతో అన్నిటిని మరచిపోయిరి.

“క్షేత్రముపై సౌందర్యగోళమును వైచి, ఒక్కవేలకే భూమ్యాకాశములను లొంగదీసి కొనిరి.

“ఆ మధుపానపరవశులు, హృదయములను వేటాడుటకు పరచిన ఉచ్చులో యన, తమజడలను విప్పి వేయుదురు.

“వారి చూపులు నహస్రనందేశముల బంపును.

“వారి కంటిరెప్పలు నా హృదయమున కేవో రహస్యములను సంజ్ఞ చేయును.

“మానుల మనుటయేకాని రహస్యముల నెన్నిటితో మరుగునుండి ప్రపంచమునకు చాటుదురు.

“ప్రపంచమునందలి దౌష్ట్యమును దుఃఖమును కలిపి ‘ప్రేమ’ అందురు. తమ రహస్యములను తామే ఇట్లు ప్రపంచమునకు చాటుదు ఇరాఖీర్తి నేల భగ్న మొనర్చ జూతురు.”

కొన్నాళ్లు గడచినపిదప బహు ఉద్వీగ తనకూతు నిరాళ కిచ్చి వివాహము చేసెను. పాతికేండ్ల వరకు ఇరాఖీ హిందూదేశమునందే తనజీవితమును గడిపి బహుఉద్వీగ మరగా నంతరము అరేబియా దేశమునకు పోయెను. అటనుండి నడదుద్దీక్ అను ఒక నూఫీని సం దర్శించుటకై చిన్న ఆసియాదేశమునకు పోయి అచట ‘లమాఅత్’ (విద్యుత్తులు) అను తన ప్రఖ్యాతపదన కావ్యమును రచించెను. అక్కడి ప్రభు వొకడు ఇరాఖీకి శిష్యుడై అతనికొక కొక మతమును నిర్మించి ఇచ్చెను. ఇరాఖీ కొంతకాల మచటనే గడిపి శిష్యుని మరగా నంతరము ఈజిప్టుదేశమున కేగి అచ్చటనుండి సిరియాదేశమునకు మరలి తన తుదిదినములు నచ్చటనే గడపెను.

ఇరాఖీపద్యముల కొన్నిటి నిట ఉదాహరింతును. —

“మధువుతో మెరయుచున్న అవి పాత్రికలా, లేక జలదపంక్తులనుండి మెరయుచున్న బాలసూర్యులా?

“నిర్మలమగు కాచపాత్రలో స్వచ్ఛమగు మధువుంట రెండును విశ్వము చెందినట్లు కాన్పించుచున్నవి.

“అంతయు కాచపాత్రయే, మధువే కాదు; లేక అంతయు మధువే, కాచపాత్రయే లేదా?

“ఏది ర్కాత్రియో, ఏది సవలో, ఏది పాత్రయో, ఏది మధువో, నీవు తెలిసికో లేక

పోయిన, నీవు లేబవల్లవలెనే జ్ఞాన ముండియు సరిచేపాపీడితుడ కౌదువు.

“విశ్వమును ప్రతిఙ్గించుకొను పాత్రికను చూచుము; ఆత్మ, ప్రియుడు, హృదయము సమస్తము అతడే అని నీకే అవగాహమగును.”

ఇరాళి ‘మెరుపులు’ వచనమున నున్నను అక్కడక్కడ పద్యములు కూడ నున్నవి. ఈ క్రిందిపద్య మొకటి ఉదాహృతము:—

“యవనికాభ్యంతరమునుండి ప్రేమసి పాడుచున్నది. అకర్ణించుటకు ప్రియుడేడి? ఏడి?

“అనుక్షణ మొక్కొక నవీన రాగము పాడుచున్నది; ఒక్కొక నవీనతంత్రి మీటు చున్నది.

“విశ్వమంతయు నాగానము ప్రతిఙ్గించు చున్నది. అమహాగానము నాలకించిన దెవరు?

“దాని రహస్యము విశ్వగర్భమునుండి బయల్పడలి. ది. ప్రతిఙ్గని రహస్యము నెట్లు దాచగలదు?

“ప్రత్యక్షువు ఆ రహస్యమును గొంతెత్తి స్పష్టముగ వెల్లిబుచ్చుచున్నది.”

కౌహదుర్ద్దీ—

కౌహదుర్ద్దీ ప్రఖ్యాత సూఫీ యగు అరబీ శిష్యుడు. ఇరాళివలె ఇతడుకూడ సాం గళ్యోపాసకుడు. ‘పమ్మ’ అను నాటి ప్రఖ్యా తసూఫీ ఇతనిని కలిసినప్పుడు, “ఏమి చేయు చుంటి” రని అడిగెనట. దానికి కౌహదుర్ద్దీన్ “నీటిలో ప్రతిఙ్గించిన చంద్రుని సాంధ్యము

ననుభవించుచున్నాను.” అని ప్రత్యుత్తర మీ యగా పమ్మ “అకాశముపై నున్న చంద్రునే ఏల చూడరాదు?” అని ప్రశ్నించెనట. కౌహదుర్ద్దీన్ రూపములతో నిండిన భౌతిక ప్రపంచమును ప్రేమించువాడు. దివ్యసాంధ్య మాతనికి నీటిలో ప్రతిఙ్గించిన చంద్రునివలె భౌతికరూపములయందు కాన్పించును.

“నాకన్నులు రూపములనే చూచును. భావము రూపములలో తాను ప్రతిఙ్గించును. మనము రూపములమధ్య నివసించుచున్నాము; మనప్రపంచము రూపప్రపంచము. అందుచే మనము రూపముల నుండియే భావమును గ్రహించవలెను.”

ఇదియే కౌహదుర్ద్దీ ప్రత్యేకత.

కౌహదుర్ద్దీ కావ్యము లేవియు దొరక లేదు. కవిజీవితములలో ఉదాహృతములైన కొన్ని పద్యములుమాత్రము కలవు. ఇతడు రచించిన ‘మిస్ బాహుల్ అరవాహ్’ (ఆత్మ జ్యోతి)నుండి పెక్కుపద్యములు ఉదాహరింప బడినవి. వానిలో నొకటి ఈక్రిందిపద్యము:

“చేయి కదలింపడు నీడయు కదులును. పాపము! నీడ మరేమి చేయగలదు? నీడకు స్వాతంత్ర్యము లేదు. చేయి కదలిననే అది కదలును. స్వాతంత్ర్యము లేనిదానిని ‘అస్తి’ అని చెప్పట జ్ఞానవంతుల పనియా?

“అతని ఛాయగా పడిన సర్వస్వస్థియు ‘అస్తి’ అని చెప్పటెట్లు? నిజముగా అది ‘నాస్తి’యే.

“ఎవను కళాకారుడు తనరచనను ప్రేమించును. అతడుతప్ప మరేదియు లేదు.

“సత్యము సతడే ప్రకటించును. అసతడే వినును. అతడు చూపుచున్న తన ఆననము సతడే తిలకించును.

“నిశ్చయముగ అతడు తప్ప మరేదియు లేదు.”

జోహానీ—

జోహానీ యొక్క శిష్యుడు జోహానీ. ఈకవి రచించిన ‘జాన్-ఇ-జన్’ (జమ్నాదుపానపాత్ర) కావ్యమును పాఠశాలమున చదువనివారుండరు. ఇది ప్రకటితమైన ఒకమాసములో రంం ప్రతులు వ్రాయించబడెనట. జోహానీవద్య సంఘటననుండి అనేకవద్యములు కవిజీవితముల యందుగాహరింపబడినవి.

ఇతని వద్య మొకటి క్రింద అనువదించుచున్నది:—

“ఎంతకాల మీగర్వము? ఆస్నేహితునిలో సఖ్యము చేయుము.

“చైతన్యముతో నీహృదయమునింపుము.

“ప్రశాంతమగు నీయాత్మకు బలము చేకూర్చుకొమ్ము.

“వాననాలేశమేని లేక అహంకారమును చెరిపి వేయుము.

“అప్పుడే సఖుడు నిను కౌగిలించుకొనును.

“అత డానతిచ్చినట్లు చేసితివేని నీకోరిక లన్నియు నెరవేరును.

“అతడే నీకు బంధువు. సర్వస్వమును త్యజింపుము. నీబంధుకోటినుండి ఎప్పుడు విడివడదవు?

“నీలో ‘మనము’, ‘నేను’ అనుచున్న దెవరు?

* * * *

“చూపు ఐక్యము ఒకటే ఐనచో కంటకమును చూచు కన్ను రక్తాంకితము కాదేల?

“ఇదిగో, పానపాత్రిక నిచ్చుచున్నాడు-పారవేయక త్రాగుము. ఇదిగో, నేను మరొక పాత్రిక నిచ్చుచున్నాను.

“ఒకటి ప్రభువాననము.

“రెండవది ప్రభువు ప్రతిమ.

“గులాబీపాదను, కంటకమును అలంకరించినపుష్పమొసగిన దాపాత్రను నింపినమధువు.

“విశ్వమంతయు అతని రూపసందర్శన మొసగును. కన్ను లున్నవాడవు, చూడుము.”

సలదుద్దీన్ మహమ్మద్—

ఇత యొకప్రఖ్యాతసూఫీకవి. ఇతని గుల్షన్-ఇ-రాత్ గొప్ప సూఫీగ్రంథము. సూఫీమతము నెరుగగోరువారి కిది అమూల్యగ్రంథము. ఖురాసాన్ నగరమునుండి అమర్ హుస్సేనీ అను వండితుడు సంపాదించిన గణితప్రశ్నలకు ఉత్తరముగా ఈగ్రంథమును మహమ్మద్ రచించెను. దీని అనువాదమును ఆంధ్రపాఠక లోకమునకు త్వరలో సమర్పించుకో దలచినాడను.

సంస్కృత వ్యాకరణ విలక్షణముగ నాంధ్రమున
లఘులఘుభేదములక లకారరేఖములు రెండువిధ
ములుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. అంధ్రశబ్ద చింతామణి
యందలి—

“లఘవోఽలఘవశ్చేతి

ద్యేధాఽన్తస్థాన్ విదన్తి కాస్తారః,

అన్యేఽన్యవ్యాకరణ

పుష్టై రప్యత్ర గృహ్యతే ద్వివిధః”

అను కారీకము వివరించునందేర్థమున నెలకూచి బాల
సరస్వతి ప్రాకృతవైయాకరణము “లో ళః” అను
సూత్రమున లకారముంగూర్చి లఘులఘుభేదముల నొప్పు
కొనియున్నారనియు, రేఖమునందలి భేదములనుమాత్ర
మాంధ్రవైయాకరణలే వివరించి రనియుఁ జెప్పియు
న్నాడు. కావున విట్లు భేదము కలయప్పు డుచ్చార
ణము తప్పక భేదించి ననుటలో పండితుము లేరు.
ఉచ్చారణమునందలి భేదముంబట్టి వా రిట్టిభేదమును
గల్పించిరని చెప్పవలెను.

భేదము లిట్లంగీకరింపఁబడినను వర్ణ సమామ్నా
యమునందు వీని ననుసరించి శకటరేఖానికము చెప్పఁబడి
యుండలేదు. సంస్కృతవైయాకరణములు యవలు
లఘులఘుభేదమున ద్వివిధములని [వోర్మిర్లఘుప్రయత్న
తరః కాకటాయనస్య] చెప్పినను వానిని వర్ణ సమామ్నా
యమునఁ బరిగణింపకుండుట మనవారి కాదర్శప్రాయమై
యుండనోవును. బాలవ్యాకరణమున “తెనుఁగునకు
వర్ణములు ముప్పదియొలు” అనుసూత్రమున రకారము
చెప్పఁబడియున్నను వది వర్ణాంతరము కాని యలఘులకా
గము కాదని చిన్నయసూరియే వేటొకచో వాగ్రుచ్చి
యున్నాడు.

“ఏళులు, పాళులు, త్రాళులు” అని ఐహ
త్వమునందు ర ల డల కాదేకమయిన రకార మలఘు

వనియు, “తల, నెల” యిత్యాదు లందలి లకారము
లఘువనియు నాంధ్ర వైయాకరణుల యభిప్రాయము.
కావున నాదేశ రూపముగ రకారముకంటె భిన్నమై
నామమునందే గల “తాళము” ఇత్యాదులయందలి రకా
రమే వర్ణ సమామ్నాయమున గ్రహింపఁబడినదిని మనము
నిశ్చయింపవలెను.

సంస్కృతసంప్రదాయము ననుసరించి యాంధ్ర
మున యవలు రెండువిధములుగఁ (లఘులఘు భేదమున)
బరిగణింపఁబడియే యున్నవి. కాని ప్రయోజన రూప
మును సుచ్చారణమున భేదము లేకుండుటచే లిపియంగుతు
వానికి భేదము లేకపోయినది. రేఖవిధమునను వర్ణ భేద
ముగపడుమింగుటచేఁ బ్రస్తుతమున వాని కుచ్చారణమున
భేదము పాటింపఁబడకున్నను బ్రాచీనకాలమున సుచ్చా
రణ భేదము కలిగియుండెడిదిని మనము నిశ్చయింపవలెను.
ఇట్టి, కట్టి, మట్టి, మొదలగు ద్విత్వరేఖము లన్నియును
శకటరేఖములు గాన రేఖద్విత్వమున సుచ్చారణ మిలఘు
రేఖవరమై యుండునని పండితుల గూఢాయము. కాని
యిరి, కిరి, మిరి, కొరె యనునట్టి స్థలములందు లఘు
రేఖము నుంచినను మీఁదికి యుచ్చారణమునకు నవ్వము
లేదు. ఇట్లు భేద మేమియు లేకుండుటంబట్టియు, లిపి
యందు భేద ముండుటంబట్టియు శకటరేఖము నుపయో
గించువిషయమున నెంతటివారైనను బొరపడుట సంభ
వించుచున్నది. శకటరేఖముకల పదము లివియని వైయా
కరణము నియమించుకొనవలసివచ్చుచున్నది.

కాని లకారవిషయమై యింతవఱకును మీఁదికి
చిక్కులు కలుగుచుండుట లేదు. వర్ణ భేదమువలెనే
యుచ్చారణ భేదముకూడ లకారవిషయమున స్పష్టముగఁ
గన్పడుచున్నది. “ఏళులు, త్రాళులు, పాళులు” అను
చోట్ల నట్టివాఁడును, “ఏలులు, త్రాలులు, పాలులు”
అని వ్రాయ సమకట్టఁడుకదా!

ఉచ్చారణమున లఘులఘులకారమునకు భేదము నువ్యక్తమై లిపి వేరుగ నున్నను యలియందును, బ్రాసమునందును ల శ ల క భేదమే యంగీకరింపబడి నది. ఉచ్చారణమున భేదము లేకున్నను ర అ లకుఁ బ్రాసమైత్రి గాని, యలిమైత్రి గాని యంగీకరింపబడి యుండులేదు. ఇందులకుఁ గల కారణ మేమో మృగ్యమై యున్నది.

అలఘులిరిక్తముగ శకటరేఖము కేటొకటి లేకు న్నను, లఘులఘురేఖములకు భేద ముచ్చారణమున మృగ్యముగ నున్నను, ద్విత్వరేఖము శకటాతిరిక్తము కావనియు, శకటరేఖముక్రింది రేఖమును గాని, రేఖముక్రింది శకటరేఖమును గాని (అ, ద్వి) వ్రాయఁగూడదనియు, చిలును, మిలును ఇత్యాయులందు లఘురేఖమును, పెగును, కగును ఇత్యాయులందు చిలఘురేఖమును వ్రాయఁగూడదనియు బైయాకరణుల నిధాంతము.

లఘులఘు లకారాతిరిక్తముగ శకారము వర్ణ సమామ్నాయమునఁ బరిగణింపబడియున్నది. బానిశిని లకారమునకు నెట్టి సంబంధమును లేదు. కావున శకారద్విత్వరూపములను మనము “పశ్యేము, కశ్యేము, గశ్యేము” అను నీతిచే వ్రాయవలసియున్నది. కాని పండిత బామర సామాన్యముగ సంజులు నిట్టివోట్ల “పశ్యేము, కశ్యేము, గశ్యేము” అనియే వ్రాయుచున్నాడు. న్యాయమునుబట్టి యట్టిరీతిని వ్రాసినచో “పశ్యేతేము, కశ్యేతేము, గశ్యేతేము” అని యుచ్చరింపవలసియుండును. అనుభవనిధి మరల ఉచ్చారణముమాత్రము “పశ్యేతేము, కశ్యేతేము, గశ్యేతేము” అనియే యున్నది. కలకారలకు శకారమున నెట్లు వాపురించినచో తెలియరాకున్నది. ఒకచేర ల శకార సామాన్యముగ నియ్యది వాడఁబడుచున్నది

కావున కండింటికి నిది యొక్కటే లిపియని యనుకొనఁ గూడదా! యని సందేహము కలుగవచ్చును. ఆ ట్లను కొనినవాఁడుకూడ శకారముక్రింద మన్న లకారచిహ్నము లకారచిహ్నము గాక శకారచిహ్నమే యగునని యను కొనక తీరదు. లేనిచో నుచ్చారణము భేదించును. అ ట్లనుకొనుటకుఁ పై శకారచిహ్నమునే తొలఁతనే యుంచి నచో నెట్టి దిప్తలిప్తత్తికి నవకాశము కలుగఁజాలదు. యలిప్రాసలయందు ల శల మైత్రి యంగీకరింపబడుచుం డుటచే శకారచిహ్నము విశేషమును గల్గింపఁజాలదు. కావునఁ బ్రాచీనకాలమునుండియు నిట్టి వ్యవహారమే కలవని యనుకొన నీలు లేదు. ఒకచేర శాసనములందుఁ గొన్నింట నట్లు కన్పించినను శాసనభావకంపై నీభావ వేఱును చేతను, శాసనసంప్రదాయములు కొన్ని కాశ్య భావయందు విడువఁబడుటచేతను చిహ్నార్థమే యిచ్చుట సవలంబవీయము. శకారముక్రింద మఱియొక శకార ముంచినచో వ్రాతలోఁ బంక్తులు సాగసుగ మండక పోవుటయు, వ్రాత (క్రింది శకారము) సుగము కాక పోవుటయుఁ దట్టిండుటచే శాసనములందును, దాశ పత్రగ్రంథములందును లకారచిహ్నము శకారచిహ్నము లోని మాతీయండునప్పును.

ఉచ్చారణమున లేని శకటరేఖము, నర్థానుస్వారమును బాటింపఁబడుచున్నపు ఉచ్చారణమునఁ గల శకారచిహ్నము పాటింపఁబడకుండుటలోఁ గల కారణము కలరేఖునసాకర్యరూప మగుటచే యథార్థమును గుర్తించిన విమర్శకు లియ్యది ప్రమాదజనితమనియే చెప్ప వలసియున్నదని విన్నవించుచున్నాను. చదువరు లిందలి దోషములను విడిచి సుదాములను గ్రహించును గాక!

లైశము ముచ్చప్పిదికలు లేని ప్రశాంతవిశాలనిర్మలా

కాశనరోవరంబునును కాంతిలుచుండె శరన్ననోజ్ఞరా
కాశశిబింబపాండురవికన్వరపద్మము నేడు భృంగసం
కాశనమంచితాంక మది కాదొకొ మధ్య దనరై వింతగన్.

వైకొన ప్రేమపెల్లువలు భాసురదంతపుష్పలైరాన ర
త్నాకరు డింద్రసీలమణిహారము జేరిచి కాలదూతిచే
ప్రాకటలీల సీతకృతి భామిని కంపిన కాన్కనోలే న
స్తోకసుధాంశుబింబ మదె లోచెను మింట కళంకయు క్తమై.

భూరితమోహరుడును ప్రమోదకరుండగు నీశ్వరుండె నిం
డారెడుప్రేమతోడ హృదయామృతధామమునుండి సత్కృపా
సారసుధారనంబు వెద చల్లుచు నుండె ననంగ నిష్ప డీ
శారదచంద్రచంద్రికలు చల్లగ నొప్పె ప్రసన్నదీప్తితోన్.

శారదలక్ష్మి కార్తికపు సారసనేత్రున కారతీయ వి
స్ఫారవియత్తలం బనెడు పల్లెరమం దనదాతసారక
ర్పూరము కుప్పవోసె నన పూర్ణసుధాకరబింబ మంచితా
కారముతోడ నే డదిగొ కన్నులపండు వొనరై నెంతయున్.

ఈనిఖిలప్రపంచ మెల్లయును గళావిభవంబుతోడ ది
వ్యాననిచంద్రబింబసముదంచితహాసమనోజ్ఞ చంద్రికల్
గానబడంగ భారతి యగణ్యకృపామృతధార లొల్కుగా
తానె ప్రసన్నరూపమును దాల్చెనో శారదపూర్ణిమానిశన్.

ఆరయ విశ్వనాథుని సమగ్రయశోలత నిర్మలాంబరో
దారపు కాయమాసమున దార్కొన బొల్చెను పాండుతారకా
కోరకరాజి, యం దతులకోరక మొక్కటి విచ్చె నాగ నీ
తోరపు చంద్రమండలము దోచుచునుండె నపూర్వశోభతోన్.

మొందుకొనంగ ప్రేమపరమేశ్వరశిల్పి రచించినట్టి బ్ర
హ్మాండవిశాలసౌధమున ప్రాచీతనిర్మలసౌందర్యచంద్రికా
పాండుసుధావిలేపనము బొల్పుడ జేసెను కాలభృత్యు డీ
నిండుమృగాంకు డొప్పు కమనీయసుధామయభాండవీరిగన్.

వాసిగ చంద్రికావిమలవస్త్రము దాల్చి యపూర్వలీల గై
సేసికొనంగ సీతకృతిచేడియ నిల్విన మించుటద్దమై
భాసిరె చంద్రబింబము నభాస్థలకుడ్యమునందు, తారకల్
భాసిలుచుండ వజ్రశకలంబులరీతి మనోహరంబుగన్.

ఎన్న శరల్ల తాంగి జగదీశ్వరపూజ లొనర్చున త్తరిన్
మిన్ను వితానమధ్యమున నిల్విన పాదరసంపుబద్ధునా
జెన్నెనలారె తారకలు కీతకరుండును సొంపుమీరె వి
ద్యున్న వరీపికాకృతినముజ్వలకాంతుల జిమ్మిపై చుచున్.

ఁన్నివ్రతాలు సేయ జనియించెనో అల్లపయఃపయోధి కీ
పున్నమచందమామ తెలిపూపులగుచ్ఛము మించుటద్ద మీ
వెన్నెలముద్ద యీసుధల పెన్నిధి నెన్నెలవన్నెకా డహా!
కన్నులు రెండు చాలునొకొ కన్గొన నీసుకుమారమూర్తినిన్.

అమృతసిధానమైన ధవళాంశుకరంబులు సోకినన్ శిలా
సమితి ద్రవింపగా జడధి సైతము నుబ్బుచునుండగా, చకో
రము లలగారగా కుముదరాజి వికాసము నొందుచుండగా
ప్రమదము లంతరంగముల బట్టగ శక్యమై మానవాభికిన్.

సుగుడిరపాండుచంద్రికలు చూడ లతాశరునీమలందు వి
స్ఫురితములైనవేళ తెలి పూపు లనంగ వరీజలాశ్రయం
తరముల బర్చువేళ కలధౌతపురేకు లనంగ గ్రాల ని
ర్భరతరహర్ష వీచికల భావము లొక్కట దేలియూడవే.

నెలతలనవ్వులీల ద్విగుణీకృతమయ్యెను సైకతోఁబ్బి
థలములు దంతపీఠముల చాడ్చున నొప్పె నగాళి రాజతా

ద్రులగతి గ్రాలె నీరములు దుగ్ధదూన్ దగ పండువెన్నెలన్
కలకలలాడు నీప్రకృతి గాంచినమేనులు పుల్కులెత్తవే.

సలలితశాంతికితనిశాపరిపూర్ణసుధాంశుచంద్రికల్
గలయగ బద్ధనెత్తరి నొకానొకదివ్యతరంగిణితటి
పులినతలాన గూర్చుచి యపూర్వతరప్రకృతిప్రభాళి క
న్నుల గనుగొన్న డెందము లనూనముదంబుధి నీదులాడవే.

ప్రవిమలచంద్రికాయశము పర్వ దిగంతములందు లోచనో
త్సవసుకుమారమూర్తియయి సత్పథమందున సుప్రసన్నవై
భవమున తేజరిల్లుచు శుభాస్పదపూర్ణకళాత్రి నొప్పు నీ
కువలయనాథు గాంచ కవికోటుల లేఖను లూరకుండునే.

భద్రాద్రి గ్రామము

శ్రీ దక్షిణి గోపాలరావుగారు తీసిన ఆకస్మిక చ్చాయాచిత్రము.

కవిత్వము : యత్నిప్రాసలు :

(Blank Verse)

ఆచార్య బాపిరాజుగారు, వి. ఏ.

అంధసారస్వతమున కన్నివిధములను సంస్కృత సారస్వతమే మార్తృకగా విరకాలమునుండి నిన్ను మొన్నటివఱకును పరిగణింపఁబడుచుండెను. నేఁడాండ్లయభాష సంపర్కమువలన తెనుఁగు కవిత్వమున నూతనసంస్కారము లేర్పడుచున్న వన్నమాట యొప్పు కొనక తప్పదు. నూతన భారములు ఖుణాంతరవాగరకతా సంపర్కమువలనను, పరభాషావిద్యావిశేష వాసనలవలనను నవీనిరూపము దాల్చి నాట్యము సలుపుచున్నవి. పూర్వరూపముననే కొంతవఱకు కవితావసూటి కన్నులకు గోచరించుచున్నను, వ్యాదయాంతరభావమున పరదేశవిశేషములను జవిగొనుచుండుటచే, వేషభాషలు రెండును మార్చవలసిన యగత్య మేర్పడుచున్నది. ఆండ్లయసారస్వత మసారముగా కొల్లగొనుచున్న యాంధ్రసోదరులు మేలను పరదేశపు కవిత్వపు సాంపులు విన నింపుకొనుచున్నారు. ప్రజల యాశయములు, రాజ్యాధికారవిశేషములు, మహాభావములు మిక్కిలిగా మారుచున్న సమయమున కవిత్వపురీవియు క్రొత్తరూపు దాల్చుట వింత కాదు. నూతనరూపమున కవితావసూటిని అలంకరింప వెనుదీయుచున్న కవి సత్తవలు సహితము, నవీనభావములే తమకవిత్వమునఁ బ్రకటించుచున్నారు.

రాజ్యపరివర్తనల కనుచైన యిక్కాలమున, కవితాకరీరము పూర్వరూపమును విడిచి నూతనరూపమును ధరించుటకు సిద్ధపడకున్న నభివృద్ధియందు వెనుకంజ వేయవలసినదృశ్యము. తెనుఁగుకవిత్వమునకు సంస్కృతభాషయే మార్తృకయని ముందు తెలిపియుంటిని. సంస్కృతమున నుండియే యత్నిప్రాసలను పద్యరీతియములు నైకొనఁబడినవని సాంస్కృతిక నామములే చాటుచున్నవి. అయినను, విరతి, విక్రమ మనఁబడు యతి సంస్కృతమునఁ జేవలము పదవిక్ర

మమే గాని, తెనుఁగునందు గున్నట్లు, ద్వివిధమైతియనఁగానగును. కావున నియ్యది తెనుఁగు కవితకన్న పూర్వమును తమిళాదిభాషల సంపర్కమువలన తొలఁగొల్ల గ్రహింపఁబడినదేమో యని తోచుచున్నది. ఇట్టికట్టు బాటు మనకవులు సాధారణముగా సర్వహృందరసారస్వతమునకు మార్మికయైన సంస్కృతమునుండి నైకొనలేను. కావున కారణాంతరములచే మగ్ధకాలమున పరభాషలనుండి నైకొనఁబడిన నియమములు మఱి కొంత కాలమునకు బలవత్తర కారణములవలన మగ్ధము విడిచి పెట్టినను దోషము లేదు. అయినను మనవా రనేకకతా బ్ధములనుండి యలవాటుగా నున్న, యిబ్బంది కూర్చు, కట్టుబాటుల నైనను సులభముగా వదలిపెట్టుటకు సిద్ధముగా నుండరని నాకును తెలియును.

అది యట్లుండ వాదమునఁ గాని తత్త్వము బోధకానేరదు కదా; యత్నిప్రాసల విషయమునూడ నిట్టితే. సంస్కృతమున నైచ్చికముగా నున్న ప్రాస తెనుఁగున పరభాషాసంపర్కమువలననే బహుశః నిర్బంధకమైనది. కంద మనుష్టాప్త యొక్కయు, గీతి ఆర్యావృత్తము యొక్కయు వివృతులుగా (?) భావింపఁ బడుచున్నను, కందము తమిళభాషా సంపర్కమువలన హెచ్చునిర్బంధములకు లోనయినదని వినికిడి. కవుల తవహృదిత్య ప్రభావముఁ జూపుట కన్నియైన ప్రాసాదినియములు అందుకొని కవిత్వము చెప్పుల వాడుకగా నున్నది. అందువలన నట్టికవిత్వము పాండిత్యమే గాని కవిత్వమని యొన్నఁడును చెప్ప నమరీయదు. ఎఁడతో మహాకవులు బాల్యకవిత్వమున కేదాదంబరము చూపి ప్రాసాదులతో పద్యములు చెప్పినను, వయసు మీరిన వెనుక కవిత్వమునకు రసము ప్రధానమేని యవగాహనము చేసికొని రసమును పోషించుచు భాషాసౌకుమార్యముఁ జూపుచు,

నవనవరపు శబ్దాదంబుగాదులను విడిచి కవిత్వపువెంపుఁ జూపుచుండిరి.

అయిన నింతవఱకు వెంటటి స్వతంత్రకవిత్వ భుజించుచు యతిప్రాసవియముల నుల్లంఘింప సాహసింపఁడు. ఇది యన్నింటి వలనయొగము గావున, నీ నూతనశక్తి మనకాలమునాటి కవులవలంబియమని యొందినచో నట్లు గావించుదు గాక! ప్రబాసామాన్యము లేవనోపాధులకు కాల మంతయు వ్యర్థము గావించుచున్న నూతనశక్తమున, కవులకు తీరుబడిగా వ్రాయుట కును, చదువరుల కోరికగా చదివి నియమానులయందు గౌరవముఁ జూపుటకును తగినయవకాశములు క్రమముగా క్షీణించుచున్నవి. ఇట్టిఫలములకుఁ బరినకవిత్వము సులభార్థబోధకముగాను, ఉపయోగ, విశేష, హృదయోనందకరముగాను ఉండవలయును. విశేషవియమబద్ధ కవిత్వమువలన నిట్టివి చేపూరుట దుర్లభము.

పూర్వ మిట్టికవిత్వ ముండెడిచోటా సంకయము. నన్నయయే యాదిమాండ్రకవియని భ్రమించుకాలము నశించినది. నన్నచోదామలకు పూర్వ మిట్టికవిత్వము ప్రబలియుండెనో చెప్ప వలనుపడదు. తమిళభాషా సంపర్కమునకు పూర్వ మాండ్రకవిత్వమున యతిప్రాసముల ప్రభి యంతవఱ కుండెనో చెప్పఁజాలము. మహాకవులుచ్చించి రసవత్తరముగ నియమాదులతో కవిత్వము తీరుబడిగా చెప్పుటవలన నంతకు పూర్వ మున్న యాండ్రకశక్తి నశించియుండవచ్చును. ఏది యొట్టయినను పూర్వము లేదన్న కారణమున నిప్పు డుపయోగమున శ్రోతసంగతి గ్రహింపకుండుట తగవుకాదు.

అంతయుభావయంగు ప్రాసమువంటిది యంత్యానుప్రాస మొకటి మిగుల ప్రబలముగా, కవిత్వ మున్న నయ్యదియే కాబోలు ననునంతటి వియమ ముండెను. పేరొందిన కవిత్వరులు సహిత మెంతో పట్టుబిల్తో నద్దానిని పోషించుచుండిరి. అయినను కవిత్వోద్రేకము హెచ్చయి, రసమపృథిలనవ్వడంత్యానుప్రాసముకొఱకు పదములు మార్చి భావము చెప్పట కెంతటికదికైన నసహ్యముగాఁ బోయెను. ప్రాసినపద్ధతులను

వినుచ నుత్సహింపని పండితకవులుసహితము కొంత కాల ముసరికి రగడలయందుఁ గానవచ్చునట్టి అంత్య వియమమును విడిచిపుచ్చి ధార్మప్రవాహముగా చక్కని కవిత్వము చెప్ప నారంభించిరి. అనగింకముగానే యట్టివిరంకుళ కవిత్వము సృష్టి పొంది జనసమ్మావృతై యిప్పటికిని గౌరవింపఁబడుచున్నది. వాగరకరైతిని విశేషపారస్యతమును గలిసియున్న పాశ్చాత్యభాషల యం దద్దానియందును విశేషవియమబద్ధకవిత్వము గౌరవము గాంచలేదు. వియమపాశబద్ధులైన తెనుగు కవులు నిరాతంకముగా కవిత్వప్రవాహమును రసపుష్టిగా ప్రవహింపఁజేయుట మన కెంతయు గర్వకారణమే యైనను, నిజముగా నిర్బంధకములైన వియమములను విడిచిపుచ్చినచో నింతకన్న హెచ్చుగ్రంథము బుల్లు హముతో మేలగునని రవియించియే యుండురు. పద్య వియమములే కొంతవఱకు కవిత్వమున భావకూన్యతకు కారణమని చెప్పవచ్చును. కేవలనిర్బంధపదములతో పద్య రూపమున గ్రంథము వ్రాసి, తా వెంట క్రమ కైకొన్నను, క్రమ కైకొననివిధాన లోకమును మోసనింపుచు ప్రకటించుటయే కవికి మొదటి పనియై యున్నట్లు గాన్పించుచున్నది. కావున సంస్కృతభాషయందున్న కవిత్వపరిమళము తెనుగునఁ గానరాదు. ఎంత మనచారు ప్రగల్భముగాఁ బలికి కొన్నను, మహాకవుల కవిత్వముందే యతిప్రాసలొకటి నవనవరపు పదము బెరుపుకొనఁ బడుట సుష్టముగా నున్నట్లు పరిశీలించినఁ దల యగలదు.

ఇంతకును కవిత్వమునకు ముఖ్యాంశము రెయ్యదియో యాలోచించి తెలిసికొనినచో పద్యవియమాదులం దెంతటి మోహమును విడిచివేయవలసి వచ్చును. భావ కవిత్వమునకు కేరీర మనఁ జగును. అలంకారములు కేరీరాలంకారములు. వాగాదంబరము వస్త్ర విశేషము లనఁజెల్లును. వాగాదంబరము హెచ్చయినచో కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొలుపు విశేషవర్ణ వస్త్రములు మూత్రమే కానుపించి సహజసౌందర్యమును చూటువుచ్చును. దౌస్యకృమితోఁ బల్కు భావవిశేషములు కవితాశరీరమున కంతరార్థ, నియమములు కట్టు

వాట్లు కావున కవిత్వప్రభావము నిర్బంధములు. ఇట్టి శ్రేష్ఠాచార్యుగమున వెన్నెక్కట్టువాట్లు తగ్గియున్న నంతటి మేలు, అయ్యది ఆశోగ్యముగా భరితమును చెరుగనియ్యవు. అందువలన కవిత్వప్రభావభావమే చెనుచున్నది.

నియమములు విడిచివైచి కవిత్వము వైవిధ్యమున పొందుగాదా యని మనలో కొందఱు అడుగవచ్చును. కేవలము కట్టుబాటులచేత మాత్రమే పద్యము లనిపించు కొనవని కవిత్వమునినించుకొనఁ జాలవు. నియమములు విడిచినంతమాత్రముననే కవిత్వరచన సులభమని గాని, పద్యసామాన్యమని గాని చెప్పరాదు. అందున నిందున దేని కవిత్వము పాదసాధక మానదు. నియమము లుండుటవలన విని సాంపుగా పదములు నడచునని చెప్పును లేదా? నియమములు లేకున్నను విని సాంపుగా గాన కల్గుముగా నుంచని కవిత్వము ప్రకృత్యము కానేరదు. మాటలయొక్క పాండిత్యవలన కవిత్వము మఱింత హాయి గొల్పును. యతిప్రాసలచే మతి పోగొట్టుకొని, నిశంకువులు నెన్నిటితో చెడికి వేసారి మారుమూలపడ ములను నిట్టుటకన్న, నేకధారగా యతిప్రాసములను విడిచి చెప్పిన కవిత్వ మెట్లుండునో పరిశ్రమచేసి చూచెదరు గాక!

యతిప్రాసలు కుదుర్చుకొనఁజాలనివాఁడు కవిత్వ మేల విడిచివైచి రావని కొందఱు అనుచున్ను. అది కవిత్వమునకును పాండిత్యమునకుఁ గల సంబంధ మెఱుంగని మాట. పండితుఁడు పద్యముల వెన్నినియములతో క్షిప్తము వలనాటును బట్టి యట్టి చేయఁ గలఁడు. ఇది కేవలము బట్టలనేరకంటే గాని రససాధకము గానేరదు. రసవిజ్ఞానంభల గల కవి పాండిత్యనిశేషము, విశేష పాండిత్యము యలవరియకొనఁ జాలక నియమబద్ధుడై యూహక మిన్ను జూచుచుండి వలసివచ్చును. ఈవాదము కవులకు పాండిత్యప్రకర్ష యనవసర మనువారికి మనమున కగును. కవి వేరు; పండితుఁడు వేరు—అని తెలిసికొనఁజాల కున్నంతవఱకు కవిత్వమును పద్యమున కర్థమే లేదు. పాండిత్యము, కవిత్వము నొక్కచో నున్నంత మాత్రమున నది తోషముగా పరిగణింపఁబడదు.

ఇట్టిదే కాస్త్రములకును, కవిత్వమునకును సంబంధము. ఎన్ని కాస్త్రములు వేర్వేరున కవిత్వమున కలంకారముగానే యుండును గాని, కవిత్వమునకు కాస్త్రసాదారిత్య రిప్పనినది కాదు. మంచిపండితుఁ డెన్ని కాస్త్రములందు ప్రవీణుఁ డైనను, రసవత్తరకవిత్వవాసన బబ్బక పోవచ్చును. అందుచే నిర్దుష్టమున కట్టకాల మంతయు కొనఁజేర్చి నిమగ్నుకొన్నను, కవిత్వతాంగి కడకంటి మాపుల ప్రసార మొకంత తక్కువ యైనచో, వ్యాకరణవేత్త పద్ధులసాత్తమువలె నా కవిత్వము చప్పగా నుండక తప్పదు.

మన తెలుఁగు పూర్వకపు దీరహస్య మెఱుంగక గణితకాస్త్రముసహితము పద్యములలో నిమిషిరి. సులభముగా గణితసూత్రములు జ్ఞాపక ముంచుకొనుటకు మాత్రమే యట్టిగ్రంథము రచింపఁబడియుండుట చేత నిది యొకతోషము కానేరదు గాని, అట్టి పద్యకాలము కవిత్వమని గాని, సుధమని గాని చెప్ప వలనుపడదు.

యతిప్రాసములే కాని గణనిర్ణయము మాత్రము కట్టుబాటు కాదా యని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. ఈప్రశ్నకు కారణము కవిత్వమునఁగా పద్యరూపప్రబంధమే యని తలంచుట గాని వేరొందు కాదు. వచన కవులయందున్న గాంభీర్యము, కవిత్వపు సాంపులు నొకప్పుడు పద్యరచయితలయందు కానరావు. కవిత్వమునఁగా రసవిజ్ఞానంభలచే సుత్పన్నమున నొత్తు క్యమును భావదూషమునఁ బట్టుటయే కాని, గణయతిప్రాసలచే కట్టుబడిన భావమాత్రమే కాఁజాలదు.

యతిప్రాసనియమము లుండుటవలన పద్యము జ్ఞాపక ముంచుకొనుటకు వీలుండు ననియు, నట్లు గాకున్న జ్ఞాపకముంచుకొనుట కష్టమనియు కొందఱు దిలంచుచున్నారు. యతిప్రాసములు తెనుగునందువలె సంస్కృతమున లేవనియే చెప్పవలెను. అట్టిసంస్కృత శ్లోకములు వేలకొలది జ్ఞప్తియందుంచుకొనుచున్న మనవారికి తెలుఁగు పద్యములందుమాత్ర మీనియమముల వలన ప్రత్యేకలాభముమి కలదు? ఇట్టి నియమములు లేని తక్కినభాషలవారు పద్యములను జ్ఞాపకముంచు

కొనుటలో నేమి చిక్కుపడుచున్నారో ఇంచేల, గద్య ప్రబంధములను, నాటకములను, నులుపుగా నెంచుకొనక ముంచుకొనుచున్నారు. “మెకారే” ప్రభువు జ్ఞాపక క్రిస్మస్ మన మాలోచించిన యెడల నియమాదులు జ్ఞాపక క్రిస్మిక్కి మిక్కిలి యతవరములని చెప్పవలయు. గద్యప్రబంధముల నతిసులభముగా జ్ఞప్తియందుంచుకొని దిరకాలము తరువాత సహితము జ్ఞప్తిపెరిగి పరింపజాలిన వారిని నే నెఱుంగుదును. వేదములను తల్లిగ్రంథముగాఁ జదివి యెనుబదిరెండుపన్నులను వల్లెవేయఁ బ్రాప్తాలోత్రములకు యతిప్రాస లక్ష్మణరేకపోయినది. కావున నిట్టినియమములు మిక్కిలి కొంచెమువలె జ్ఞాపకమునకు సహకారులని మాత్రము చెప్పవచ్చును. ఇంచుక లాభ మున్నంతమాత్రము చేత గొప్పలాభము విడిచివుచ్చుట సంభవించు నట్టిపని గర్హము కాదు.

ప్రాస విడిచి పద్యము చెప్పిన చొప్పుననే మోయని యెవ్వరైన పన్నునో మనమున కొకవిధముగాఁ దోచును గాని, నీపము, నీరము, ఆటవెదిల పద్యముల యిం దానియను మేదీ? కవులు తమకక్కి జూపదలంచు కొన్న వాడు నీపములంచును ప్రాసాదులు వాసిన కాదనుచు రెవ్వరు? పింగళి సూరనాధ్యక్షి నీపముల యందు యగులును ప్రాసయునును మాత్ర సర్వసాధారణముగాఁ గనుపించును. అంతమాత్రముచేత తక్కింకల కవు లట్లేయ చేయరాదని యనవలయు. ప్రాసాదుల క్రిష్ణలే దనువాడు నీపాదులనే వ్రాయరాదా యను వాదము సమంజసము కానేరదు. ఛందోవిషయము దలియనివారికి రసవంత మయిన పద్యభావము నియమాదులున్నను, లేకున్నను నొక్కతరుననే గోచరించును. తెలిసినివారైనను ప్రశ్నేకముగా యతిప్రాసలపై ధ్యాన ముంచినచే తద్వైత్తిగోచరము కాను. కొన్ని యగులు నియమానుసారముగా నున్నచో లేదో ప్రశ్నేకించి నిర్ధారణ చేసికొనవలసి యుండును. తెనుగున యతికి “వకె” యని పేరు. యతి సమాసమధ్యమునఁ బ్రయత్నపూర్వకముగాఁ దగిల్చి వడిగా వడి నడిపించిన వాడే కవి. యతిప్రాసలపై నున్న యాలోచన ప్రయత్నములు పద్యమునకు కావలసిన తక్కినవిశేషములకై వినియోగించు

చిన, కవిత్వమున సారస్య మినుమడించును. తమంతలానే యతిప్రాసములు తమ కవిత్వమున దొరలుచున్నవని లోకమును శ్రమింపజేయఁ బ్రయత్నించినను, సాధారణకవిత్వములు ఏదే నొకచరణములో పాదపూర్ణపద్యపదములు చొప్పించుట తఱచు గాంచుచున్నాము. కేవలం దిన కవులయందు సహిత మినియమములు బాధించుట పరిశ్రమ చేసి పరిగిరించు నిష్ఫల పాతబుద్ధిగలవారికి తోచక పోదు.

తమ కిదివలెక యలవాటైన కారణమున యతిప్రాస లవాదాసముగా పాదములందు తమస్థానములో పడుచుండుటచే ప్రశ్నేకించి శ్రమ లేనిది గాని, ఆ మాత్రపు పరిశ్రమ యవసరము కాని కవిత్వము సాంపుగా నుండునా యని గాని యెవ్వరైనఁ బ్రశ్నింపవచ్చును. అలవాటు చొప్పున యథాస్థాన మలంకరించిన యతిప్రాసలను బలవంతముగా నూడఁజేయక నక్కఱలేదు. ఇట్టియలవాటు బహుశ్రమచే కలిగినచే గమకమునకుం దిట్టినియమ మైచ్చికమని యేర్పఱచుకొనిన కవుల కీయనవసరపుశ్రమ యీహాటియు నుండదు. యతిప్రాసలు యథాస్థాన మలంకరించెనో, ప్రకృష్టాన మలంకరించెనో యను బాధయు కలిగింపదు. శ్రేష్ఠతర కవిత్వమున కిట్టినియమములు తప్పనిది గావు అయ్యని తొలగించి చెప్పిన పద్యములు వచ్చికిగా నుంచునని శ్రమింపరాదు. రెండుమూఁడు ప్రాసములు గలిగి, రెండు మూఁడుయనులు గల పద్యపాదములు ముఱంతసాంపుగా నుంచవచ్చును. అట్టివానిని కవి తనకత్తయసారము నొనిపి, కవిత్వమునకు ముఖ్యాంగమను రసము విడిచివుచ్చక, యింపనువిధముగా వర్ణింపజాలిన యెడల మఱియును ముందిది. యతిప్రాసలను బ్రయత్నపూర్వకముగాఁ దొలగింప నక్కఱలేదు.

గణనియమము విశేషబాధాకరము కాదు గావు నను, పద్యమునకును వచనమునకు వంతమాత్రపు శ్రమ ముండవలయును గావునను, వాయావృత్తిముల గణము లట్లే యుండిన నుంచవచ్చును. మార్పులకు తనవంత కారణము గాన్పించునెడల గణములను సహిత మొగ్గు ముం దున్నట్లు, విచ్చికముగా నుపయోగకరముగా

మార్చునప్పుడు. వచనరచనయందును సరసకవితావిశేషములు విజృంభింపవచ్చును గావున కవిత్వమునకు గణబంధ మత్యవసరమని రచీకణాలు దలంపడు.

ఇదివఱకే యింపను కవిత్వ మల్లగలిగిన కవికుం జరుగి క్రొత్తపద్యము మచ్చుపద్యములు వ్రాసి యాసౌఖ్య మనుభవించి వ్యర్థపరిమానసంపుటి కాలగింతురు గాక! గణములను మాత్రమే గలిగి, యతిప్రాసలు విడిచిన సంపకమాలావృత్తమునకు చాంపేయమని గాని, మల్లేధమునకు మదివారణమని గాని, ఇంకేసమంజసమైన నామకరణముగాని గావించవచ్చును. వ్రాయువారికే గాని చదువువారి కెట్టియిబ్బందులు నీక్రొత్తపద్యములు కలిగింపవు. కవు లాలోచించి తగినరసోజ్జ్వలములగు పదములనే ప్రయోగించుటయందు శ్రమపడుట కలవాటు గావించుకొనిన మంచిరకపు కవిులు మున్ముందు పాలు పొందవచ్చును. (Cf. "Paradise Lost" and "Paradise Regained" by John Milton in Blank Verse.)

మనదేశభావలయందే గాక, దేశాంతర ఖండాంతరములఁ బ్రఖ్యాతి గాంచిన తిక్కిన సారస్వతములందు యతిప్రాస లంతటి గుర్తురనియములు నిర్వంశకరముగా పద్యములందుఁ గావరావు. ఇంచేల? రసవత్తరకావ్యమని దేశదేశములఁ బ్రఖ్యాతి పొందిన "మేఘ

మౌత" (మేఘసందేశము)యంద నిట్టినియములు లున్నవా? ఖండాంతర భాషాంతరీ కరణము లెన్నిటిని గాంచినను రసోత్పాదకమును సుతక్కువైతరమును నెట్టి కవిత్వపుణిః రీకావ్యరాజమునంద మిడియన్న నో యాలోచింపుడు! అట్లే గ్రీకు, ల్యాటిన్, ఆంగ్లేయుని భావలయందును పద్యకవిత్వమున కతివనియములు ముఖ్యములు గావు. ఆయాభావలయం గుర్తుపై గ్రంథము లెన్నో యందుటచే, తెలుగునను సుప్రసిద్ధమగు పద్యరచన కీనిర్వంధ ద్వయము ముఖ్యమని చెప్పఁజాలము.

యతిప్రాసలు మాత్రము ముఖ్యములు గావని విమవవలె నన్నింత మాత్రమున, మావాచము తిక్కిన విషయములందును నియమరహితమని గాని, నియమాదులక్కడఁ దేనిని గాని భ్రమపడరాదు. వ్యాకరణవిషయమునను వ్యావహారిక భాషాప్రయోగమునుగూర్చియు నిందేమియుఁ బ్రశంసించనేడు. అవి నేఱువాదమాన.

సాటకములయందును, పురాణగ్రంథముల యందును, మతన భావవిలసిత్వవిశల యందును నిట్టిక్రొత్త ఫక్తి మిక్కిలి యుపయోగముగా మంచునని మాతలంపు. ప్రసిద్ధకవు లీవిషయమునఁ దమకటాక్షువీక్షణముఁ బరచింతురుగాక! మావ్రాతలయందు గుణావనం. పరిశీలన, సౌజన్యముతో ఏపక్షమువారైనను వ్యాయోమార్గమునఁ గావించురు గాక!

కైతవోపచారము

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

పెడమొగము బెట్టకుము కడు బడలిపోతి
ముమ్మరించిన దేయొక ద్రిమ్మ తిరిగి;
తేరికొనియెద రదనకాంతి ప్రసన్న
విమలమందస్మితవ్రవాహమున నీది.

పెడమొగము బెట్టకుము, తను ప్రహకిపోయె
నతిశయించిన మురిపెంపు టగ్గి సెగల;

పెనచికొని నీదు మృదుబాహుబిసలతికలు
నల్పుకొనియెద కైతవోపచారవిధులు.

పెడమొగము బెట్టకుము, విగి నడలిపోయె
జల్లచల్లగ జీవనసంధు లెల్ల;

కొమ్మ, కమ్మని యధరామృతమ్ము గ్రోలి
కొంత కొంతగ నవతక్తి గూర్చి కొందు.

మనుచరిత్రము ముద్రసిద్ధాంత ప్రబంధములలో
వొక్కటి. అనునికవిమర్మకు లందరి కవిత్వ
కళానైపుణ్యమును బలుతొలుగుల మెచ్చుచున్నారు. మఱి
కొందఱు పండితు లం దసంగతములు గలవని నూచించి
యున్నారు. అట్టి యసంగతములలో సిద్ధాగమనము,
ప్రవరుని హిమవద్ధిరిగమనము-లకు సంబంధించిన కాల
మును గుఱించినది యొక్కటి. ఆదియ మన కీపు నీచట
చర్చనీయాంశము. కావున నవ్విషయము గుసంగత
మనుట కదిలేని యవకాశము మనుచరిత్రమువలన
మనకు లభించునని విమర్శించుము.

ప్రవరాఖ్యుని విషయము

ఇతఁడు తరుణాస్మిచోత్రి. “చిత్త్యమను బ్రత్యూ
వపననాంకురములు వైకౌనునపుడు వామనమ్మతి పరత్వ
మున నిగుర లేదు” వాఁడు. ప్రాతఃకాలస్నాన సంధ్యా
వందనాదికక్రియల నెఱపుచుండవాఁడు. తీర్థయాత్రా
పరు లెవరేని వచ్చినారని విన్నచో బ్రవరుఁ డెంత
దూర పేనియు నెదురేగి వారి నింటికిఁ గెచ్చి వారికి
సద్భక్తి నాతిగ్య మొసంగి, యిష్టాన్న సంత్సృత్తులగాఁ
లేసి, వారు మాన్యుండియున్నచోఁ జేర వచ్చి, ధర
యందుఁ గల వనధి పర్యంతః తీర్థ మాహాత్మ్యములును,
మారములును దెలిసికొని వాటినిఁ జూడఁ బోవలయునని
యూహలు నిరూపుచుండువాఁడు. ఇర్విధమున నను
దినంబును తీర్థసందర్శనాభిలాష మాతని యాత్మ
నుస్పృంశుచున్నయది. ఇతనికి జీవయు జీవరయును
బలె తలితండ్రులును, సోభ్యారూఁడై భజించుచు మన
కులో వర్తించు అనుమాలవతియు భార్యయును, తోడు
నీడలై క్రిడించునట్టి యోగ్యులగు కిష్కలును గలరు.

సిద్ధాగమనము

ఇట్లు సభ్యాగతసేవాపరతంత్ర స్థలశీవముడగు
ప్రవరునికిఁ జెప్పదగినట్లుఁ జొకఁ జొకనాటి కుతప

కాలమునందుఁ జనుదొంచెను. కుతపకాల మనఁ బగటిలో
నెదిమివక చుహూర్తము. అనఁగా నానాఁడు పగలు
పదియేను, పదునాఱు గడియలకు సిద్దుఁడు ప్రవరునింటికి
వచ్చెను. అప్పటికి మధ్యాహ్నము మించినది. ప్రవరుఁ
డప్పటికి మాధ్యాహ్నాహ్ని కమునకు సంబంధించిన యగ్ని
హోత్రాది వైదిక కర్మకలాపము నంతయు నిర్వర్తించి
యుండును. కావున సిద్ధున కాతిగ్య మొసంగి, యిష్ట
మృష్టాన్న కలన నతని సంతుష్టుని గావించెను. పదిపది
సిద్ధునిఁ జేర వచ్చి తీర్థయాత్రాదిక వివరము లాతనివలనఁ
దెలిసికొనఁ బ్రార్థించి సదుత్తరములఁ బడసెను. “నన్ను
విశిష్టునిగా నంగీకరించి తీర్థయాత్రవలన ధన్యాత్ముఁ
గాఁ జేయరా?” యని జేడెను. అతఁ డొకపని రది
యిది యని వచింపక ప్రవరుని పాదములకు రాచెను.
ఆమఁ దిడి యరిగెను. ఇది సిద్ధుఁడు ప్రవరునింటికి
వచ్చిననాటి మధ్యాహ్నమునకుఁ దిరుపాత నడచిన
వృత్తాంతము.

హిమవత్సర్వతముమీఁది ప్రవరుఁడు

పాద లేపమహిమవలనఁ బ్రవరుఁడు మంచు గొం
డికుఁ బోయెను. అంగండుఁ జరించెను. ఇట్లును
కొనెను: “ఈ వగమాహాత్మ్యము నెంచ బ్రహ్మకును
దిరము గాదు. ఇవఱు గల చోద్యంబులు నేను కీపు
గడ్గొనియొడను గాక. నేఁడు పోయెదను. భామకిరణ
తస్త్రము లగుచు జాఱుచున్న మంచుబిందువులు సూర్య
కాంతశిలపైఁ బడునపుడు జనించుచున్న చూత్కార
ములు మధ్యాహ్న మైనదని స్పష్టపఱచుచున్నవి.” పాద
లేపనము కరంగిపోయినది. అది ప్రవరుఁ డెఱుంగఁడు.
అతని కీక్రూగమనతక్తి నశించినది. కావునఁ దా నింటి
కేగఁదగు సగుపాయము దెల్పుపుణ్యు లెవరా యని యారి
యునుఁ బ్రవరుఁడు వయాధిని యున్న స్థలమునకు విచ్చే
సెను. ఆమె యతని గౌరవించి యాతిగ్యముఁ గొనఁ

ప్రార్థించెను. ప్రవరుఁ డది విని, “అండజయనా! నీపవర్తలు మాకు వచ్చినవి. నే నిటు నుండెదాను. మా యూరికి నే నిపు డేగవలయును. నీయింటికి వచ్చిన నొకటి, రాకున్న మఱి యొకటియునా? భక్తియ చాలును. సత్క్రియాకాండము దీర్చ వేగఁ జనవల యును. నాపైఁ గరుణింపుము” అని వరూధినిని బ్రతి మాలెను. మధ్యాహ్న మైన నూచన లగవడుచున్న కనుట— సత్క్రియాకాండము దీర్చ వేగఁ జనవలయు ననుట— ఈ రెండును ప్రవరుని వాక్యములే. దీనిబట్టి ప్రవర వరూధిని సంభాషణము నడచినవాఁడు మధ్యాహ్నము నకు జూపలనే యుకఁడు మంచుఁగొండకు వచ్చి ననుట నిర్వివాదాంతముగ మన్నది. హిమంతమునకు వచ్చి యచటి పుష్కలములను, ప్రకృతిదిత్రములను నామము యశేచ్ఛానిహవము సర్వి కొంత కాలక్షేపము జరిగిన యనంతర మారఁడు మోక్షకాంతిశిలపైఁ బడిన మంచు విండువుల మాతాకరములవలన మధ్యాహ్న మనుట తెలిసికొన్నట్లు విచరింపఁబడియున్నది. (మనుసత్రితము, ద్వితీయాశ్వాసము, 3-౧౨ పద్యములు.) కావునఁ బ్రవ రుని హిమగిరి సంచార మంతయు మధ్యాహ్నమునకు జూపలనే, అనగా నానాటి యుదయమునఁ బ్రవ ర్తిల్లెనని చెప్పుటకు సంకయింపఁ బని యుండదు.

కాలము - అవస్థాభేదము

సిద్ధ-ప్రవర, ప్రవర-వరూధిని సంభాషణములు రెండును మధ్యాహ్నకాల మింనుక యధికమించిన యనంతరమునుండియుఁ బ్రవర్తిల్లెను. ఇందు మొదటిది ప్రవరుఁడు మంచుఁగొండకు వెచ్చుటకుఁ బూర్వము గడిచిన మధ్యాహ్నకాలమునకును, రెండవది సిద్ధివిద్యుత్వమును ప్రవరుఁ డంగీకరించిన పిమ్మట వచ్చిన మధ్యాహ్న కాలమునకును సంబంధించి యున్నది. ఇది రెండును రెండు రోజులయందలి మధ్యాహ్నకాలములకుఁ జెంది యుండె ననుటకు మనుచరిత్రయందు నూచింపఁబడిన ప్రవరుని భిన్నా వస్థలు నిదర్శనములని చెప్పవలెను.

అరుణాస్పదపురమున సిద్ధునితోఁ బ్రసంగించి నప్పుడు:—అతిభిఁ జక్కఁగ విందు పెట్టిందివాడు.

కావున నంతకుఁ బూర్వ మే యానాటి యన్నిహాత్రా దిక వైదికక్రియల నన్నిటి నిర్వర్తించి యున్నాఁడు. అతిభిక్ష యొనపివపఁ దాను భుజించి సావకాశముఁ నరనికవకుఁ జని, సంతుష్టుఁ డను నాతనితోఁ బ్రసంగ మారంభించెను. “నేడు నాయిల్లు పవిత్రమయ్యెను. మాన్యుడు వైతిని” అనియు, సిద్ధమాహాత్మ్యమును గొం దాడెను “వివాహరహితేశము చక్క మావంటిగేర్తుల మధ్ధరింప వేరొక మందు గలదా?” యనెను. అతఁడును గృహస్థస్వరూపు ననించెను. తరువాతఁ బ్రవరుఁడు

కం. “.....

దేవా దేవర పసుప్త తీర్థాటనముం

గావించుదు రిలపై నటు

గావున విధించి యనుగఁ గొడుక మయ్యెన్”

అని సిద్ధుని తీర్థయాత్రాసంచారమునకు సంబంధించిన ప్రశ్న వైచెను. అతఁడు దా నెఱింగివంతవట్టు వివరిం చెను. మరల “ఈమహింకురితహిషగ్రస్థిగంపయ్యుఁడు” డనుయఁ బ్రవరుఁ డాతని కొకవిన్నపము గావించెను. దాని కతఁడు బదులు పలికెను. ఉభయములకు నొండొరు లపై విశ్వాస ముంకురించెను. తుదకు సిద్ధుని

మ. “.....విప్రవరుండు కాకుకధిర

స్యగ్రాంతరంగుండు భ

క్రిబద్ధాంజలి బంధురుండు నయి మీ

దివ్య ప్రభావం తెలుం

గని నాప్రల్లదముల్ సహించి మునిలా

కక్రామణీ సత్కృపక

నను మీశిష్యునిఁ దీర్థయాత్రవలనక

ధన్యాత్ముఁగాఁ జేయరే”

అని ప్రార్థించెను. ఇందులనఁ బ్రవరుని చిత్తస్థా స్థ్యము, సంతోషము, భక్తి, తీర్థయాత్రా సందర్శన కుతూహలము వ్యోతక మగుచున్నది. ఇది యాతని సిద్ధాగమనమునాటి యవస్థ.

వరూధినితోఁ దినయవస్థఁ చెల్లంపునప్పుడు:—

“నేను ప్రవరాఖ్యుఁ డను బ్రాహ్మణుండును. క్రొవ్వుచేత

నిక్కండకు వచ్చి ప్రోవ విప్పితిని. నాపురమున కేసు తెరువు దెల్పుము." అని ప్రవరుడు వరూణిని కేడెను. "మగ్గండినాతపోవ్యహతిఁ గంది వదదాఁ!" న వరసమున బడిలి యున్నాఁడు. ప్రవరాఖ్యుఁడు. వరూణిని తనతోఁ బలికిన నూలులకుఁ బ్రత్యుత్తరము లిచ్చుచు- "పర్మి"నాకాండముఁ దీర్చి వేగ చినఁగా వలయు" నని దీనముగఁ బ్రార్థించినాఁడు. "మీ కసాగ్యములు లేవు. వా ప్రజలతో నన్నుఁ గూర్చు" మని మొజచెట్టి నాఁడు. ప్రయోజనము లేకపోయెను. గుడకు,

ఉ. "వేలిమియు" గురార్యనయు

విప్రపర్యయఁ జక్క భుక్తిక

వేళ యతిక్రమించె నన

నిజనకుఁ కడు వృద్ధు లాఁక

సోలునుఁ జింతితో నెదురు

నూరుచునుండుడు రాశితాగ్ని నే

దూలు సమప్రసర్యములు

గోయ్యలి నేఁ దిల సేరకుంపినకా..."

అని వరూణినితోఁ జనయవసరములను బలికెను. ఆమె వలన నగు త్తిరములను బడయఁజేడెయ్యెను. ఒండోరు లకు విరుద్ధభావము లంకురించినవి. తుడుకుఁ బ్రవరునకు పిల్ల, పెగలు, అందువలన నిష్ప్రేరణ కలిగినవి. ఆమె యొక్క సంప్రదాయమును నిరసించినాఁడు. నాకు "అరణాలు, వర్షాలు, అన్నలు" ప్రియము లైనట్లు చేరెవ్వియుఁ బ్రియములు కా వన్నాఁడు. ఆమె సాహస మునకు "పీరమో మిడి, ప్రిహానీ" మని చైవమును సృష్టించినాఁడు. ఆమె యొనర్చిన కలువకృత్యమునఁ బ్రవరాఖ్యునకుఁ గోపము వచ్చినది. నీవ జరించినది. గుడికు గార్తవత్యాగ్నిప్రసాదమున "ఇసుండు పచ్చి మాంఘోనిధిలోనఁ గ్రుంకకయ మున్న" నిజగృహప్రవేశమును తేసి నిత్యకృత్యములఁ దీర్చుకున్నాఁడు.

వరూణినితో వలకునపు దెల్లన, తన నిత్య కృత్యములు నిల్చిపోయిన వనియు, తలిదండ్రు లాఁకలు నల్లడుచుండు రనియు, వా నానాఁ డిలు సేరనితో సమప్రసర్యములు నెడుననియుఁ బ్రవరా

ఖ్యుఁడు వివరించెయున్నాఁడు. ఇది యంతయు నా తఁడు హిమగిరిపైఁ బడిన యవస్థ. కావున, సిద్ధసంభావ నము, హిమవద్దిప్రయాణము తిండును తిండుకోలకుఁ జెందినచై భిన్న కాలములయందు సంఘటిల్లినట్లుగఁ బ్రకటిచానుసారముగ నున్న ప్రవరుని యవస్థా భేదములు దెలుపుచున్నది.

ప్రవరునిపాదములకుఁ బసరు రాచిననాఁడు తురప కాలమున సిద్ధుఁడు వచ్చినట్లు కవి వ్రాసెను. మంచుఁ గొండపై మధ్మాహ్ను మైనదని ప్రవరునివాక్యమున విల్లడించుట గాక, "మగ్గండినాతపోవ్యహతి" యని వరూణినినోటను గూడఁ బలికించెయున్నాఁడు. సిద్ధుఁడు కుతపకాల మైనతరువాతఁ బ్రవరునితోఁ బ్రసంగించెను. మధ్మాహ్ను కాలమునకుఁ బూర్వము మంచుఁగొండపైఁ బ్రవరుఁడు విహరించెను. మధ్మాహ్ను మనకుఁ బూర్వపు కాలమునకు ఉదయ మనియు, దరువాతి (కుతపకాల మునకుఁ దిమ్మటి) కాలమునకు సాయంకాల మనియు పామాన్యముగ వాడుచుండుము. ఇందువలన సిద్ధుఁడు వచ్చిననాఁడు సాయంకాలమున ప్రవరసిద్ధసంభావన మును, వరూణినితో మాట్లాడిననాఁడు ప్రాతఃకాలమునఁ బ్రవరుఁడు హిమగిరికి ఎచ్చటయు జరిగినట్లు నిశ్చయింపఁ దగి యున్నది. ఇది సందర్భవిరుద్ధము కానేరదు.

వాయుభేదము

ప్రవరుఁడు హిమగిరిపై "బరితీరువందమంద లాంతరనరణిక" జనుచుండ, నెనుట "పరిమళలహరీ హల్లోపాలమవిబంధిత మల్ల స్వసు రెసఁగ" మరుదింకుర ముఖ విసక నట. ప్రభౌతవారములను మరుదింకురము లని ప్రయోగించుట కవిమయసిద్ధము. ప్రవరుఁడు ప్రభౌతకాలమున కచటికి వచ్చుటఁ బట్టియే మరుదుంకు రము లరనిపై విషయబుఁ గలిగినది ప్రవరుఁడు వరూణిని మందిరంబున కరుగునప్పటికి గాలియందలి చలన తగ్గి పోయినది. మాగ్గండినాతపోవ్య మనిలని లైత్యుని యను నపహరించినది. గాలిలో వేడిమి చేరినది. కావునఁ గుండనమీకంటి భూసురునిమోము కందినది. ఒప్పు లోలుకు వదనమునకు వడి దాఁగినది. ప్రవరుఁడు మంచుఁ

గొండ్లకుఁ బ్రాతఃకాలమున వచ్చెనని “మరుదంతురము” లు, వరూధినిని పరీక్షించునప్పటికి మధ్యాహ్న మైనదిని “మాధ్యంతినాతపోవ్యూహాని”, ప్రవరుడు వరూధినితో సంభాషించి విసిరి యింటికి బయలుదేలునప్పటికిఁ బ్రోద్దు పడెనుట దెసకు వ్రాలుచుండునపుడు కావచ్చె నని “ఇమందు పశ్చిమాంధోనిధిలోనఁ గ్రంథకయ మున్ను” అను వాక్యములు సుస్పష్టముగఁ జూటుచున్న యవి.

బౌద్ధగత్య క్తి మఱునాఁటికిఁ గలదా?

ప్రవరుడు శ్రోత్రియుఁడు. కాలసేకులు దూ చుగఁ గడుగుచుండువాఁడు. కావునఁ బాదలేపము మఱు నాఁటిమనక ముండునా? అని యొకసంశయము ప్రవరుని మఱునాటి పయనమొనగురించి జనించుచున్నది. కాని దానిఁగూడఁ బెద్దనాథ్యుఁడే నివర్తింపఁజేయున్నాఁడు.

క. “అనుటయు రసలింగము నిను

తననిట్రువ ప్రేమపజ్జి చంకపుబరణి

నినిదిన యొకపస రిది యది

యని చెప్పక పూసఁ దత్పదాంబుజయుగళి.”

(మ. చ., ప్ర. ౭౮.)

కం. “అమం దిశి యతఁ డరిగిన.”

(మ. చ., ప్ర. ౭౯.)

“మునిలోకగ్రామణీ! నాప్రల్లదములు సహించి మీశిష్యుడనగు నన్నుఁ దీర్థయాత్రవలన శస్త్రాశ్మయంగాఁ జేయలే” యని ప్రవరుఁడు ప్రార్థింప నిది యది యని చెప్పక పసరును సిద్ధుఁ డాతనిపదములకుఁ బూసెను. ఇందుమాలమున దాని నుపయోగించువిధమును బ్రవరున కారఁడు తెలిపెను. పోవునపుడు ప్రవరున కామంది దెను. ఇది పై మదాపారించిన పద్మద్వితీయమువలనఁ బెల్ల మగు చున్నది. “ఇది (దే): భక్త్యవిశేషము; ఉంచి.” “ఇదు (దే): ఇచ్చు; ఉంచు; చేయు.” (శబ్దార్థ చంద్రిక, పుట ౩౩ చూడుము.) ప్రవరుని గురుఁడనంపవకు, అతని పొగడ్తకు, తీర్థయాత్రాదర్శవాధి మాతఁడు మాపుచున్న

యాశురతకు సిద్ధుఁడు చాల సంతసించి పాదలేప మను మందుయొక్క ప్రభావముచేత మే మిట్లు దిరుగుచుండు మని (చూ: ప్ర. ఆ. ౭౪-౭౬ పద్యములు) ఉత్సృ సిందియుండఁ గావున నిది యని చెప్పక తాత్కాలిక ముగ వాతనిపాదములకు రాది దాని నుపయోగించు పద్ధతిఁ తెలిసి, తాను పోవునపు డామం దిశి పోయెను. ఇర్విషయమునే “హిమగిరిమాహాత్మ్యము లేపు గన్గొని యెదిను గాక - నేఁ జేతనను” అను ప్రవరుని వాక్యములు యోగిపఱుచుచున్నవి. బౌద్ధము తనకు లభించియుండ నిందొ బ్రవరుఁ డింత దైర్యముగఁ బలుకఁజాలఁడు. ప్రవరుని పదములకు సిద్ధుఁడు రాదిన పసరు పాదప్ర యోగనాదకమువలనఁ దప్పక పోవచ్చును. పోయినను బౌద్ధము లభించియున్నది గావున నతనికి మఱునాఁడు బయలుదేలు శక్తి గలదు.

బౌద్ధ మున్నచో గొండ్లపైఁ జింను లేల?

ఆనాఁ డతఁ బౌద్ధసత్త్వమును తెలిసికొనుటక మాత్రము వచ్చినాఁడు (చూ: మ., ద్వి. ౧౬). తీర్థ యాత్రలకుఁ బయనమై రాలేను. ఒకపారి పాదములకు రానుకున్న పసరుతోడనేమంచుఁగొండ్లకుఁ బోయి మరలి యరుణాస్పదమునకు రావచ్చునని సిద్ధినియొక్క వాక్య ప్రమాణము ననుసరించి పాదములకుఁ బసరు రానుకొని బయలుదేడలి వచ్చినాఁడు; చిక్కుపడినాడు; “నేను బుద్ధిబాహ్య జనితోన్యాయుడను” అని తిట్టక తిట్టు కున్నాఁడు; అనలు ననుగ్రహమున నిలు నేరినాఁడు.

కావునఁ బ్రవరుని హిమవద్గిరిగరువవిషయమున నసంగత మెద్దియును గోచరింపదు. పెద్దనాథ్యుఁ డిర్వి షయమును గురించి గొడవ పెంచక తనకవిత్వకరానిపు ఁత మూచించుటాననఁ బ్రకరణానుసరణముగ వాయా శబ్దప్రయోగముల మాలమున విషయమును గ్వనింపఁ జేయుచుఁ దన చాతుర్యమును ప్రకాశింపఁ జేసి యున్నాఁడు.

శాంపిల్లు ఉచితము.

కుసుమాల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకు, మెడటికి, చాకములలో చేయబడిన సువాసన మున్నది. శిరోజములను కాపాడి, మాడుపట్టును కుద్రముగానున ఆరోగ్యముగాను ఉంచును. ఇందు చలువనిచ్చుసదాభిముఖ మిళితమై యుండుచే ఆరోచనాపరుల కద్వితీయముగా పనిచేయును. మంచి పరిమళము గలది.

జల బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0. 8 బుడ్లు రు. 2-10-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఉచిత శాంపిల్లొకరకు ఒక అణా స్టాంపును పోస్టేజినిమిత్రమై పంపును.

కేటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

తేజా సులాలిపుష్పముల పరిమళమును ప్రసరింపించియున్నది. మెడటికి చలువ నిచ్చును. శిరోజములకు మంచి టూనిక్.

జల సీసా 1-కి 0-14-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

కొనునపుడు నెం. 777 నును గుర్తించి కేటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నే కొనుడు.

నమూనాలను అంగీకరింపకును.

కేటి ఓటో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మంచి తేజా సులాలిపుష్పముల పరిమళము గల యత్తగున్న.

ఎక్కువకాలము వాసనపోకయుండునట్లు దానుగా తయారుచేయబడినది.

ఒకసారి పరీక్షించిన మీకే తెలియగలను.

జల 1 బొమ్మ బుడ్డి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్టేజినిమిత్రం రెండణాల స్టాంపులను పంపి ఉచితశాంపిల్లను పొందుదు.

కామినియా స్నో

శరీరమున కుపయోగించుటకు శాస్త్రీయముగా తయారైనది.

మొటిమలు, పొక్కులు, మచ్చలు మున్న నువ్వులను తొలగించి, ముఖ వర్ణస్థిలో సౌందర్యమైన నవరసావనమును కలకొల్పును. చర్మమును మృదువుగాను, ప్రకాశవంతముగాను చేయును. మనోహరమగు పరిమళము కూడినది.

జల బుడ్డి 0-12-0 అణాలు. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

పోస్ట్ ఏజెంట్లు:—ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285, జన్నామనీడు, తపాలాపెట్టె నెం. 2082. బాంబాయి.

శౌంపిల్లు ఉచితము.

సహజమైన హాయి టానిక్ లో మీ శిరోజములకు అందమును తెచ్చికొనుడు.

కామినియా సూనె (రిజిస్టర్డ్)

శిరోజములకును, మెంటలిటీని, యిది చాలా శ్రేష్టమైన సూనె. చలన వాసన పదార్థము లంగు మిళితమై యున్నది. కామిని యా సూనె చూడవచ్చును శుభ్రపడవి, శిరోజ వీజములకు బలము నిచ్చి, వెంట్రుకలను పట్టుకొని బాగుగా పెంపొందును. మంచి పరిమళ మిందు చేర్చబడినది. దీని మహిమగలది ప్రకాశవంతమును శిరోజము శీర్షమును.

నేడే ఒకబుట్టిని పరీక్షింపును. పరి బుట్టి గు. 1-0-0, 3 బుట్టి గు. 2-10-0.

వి. పి. ఛార్జీలు ప్రశ్నోక్తము.

పోస్టేజినిమి త్తం ఒక అణా ప్లాంపును పంపిన శౌంపిల్లును ఉచితముగా బహుమతిగలదు.

పరిమళ రాజు ఓటోదిల్ బహర్ (రిజిస్టర్డ్)

OTTO DILBAHAR.

దీనికి నాటిమైనది లేదు. దీని పరిమళము యింపుగాను, ఆనందదాయకము గాను యుండును. వాసన బహుకాల ముండును. కొన్ని బొట్లు మీ చేరువొందుమిది నేని చూడును. మీ చుట్టును ఆర్పుతే పైన పరిమళ మీనుమండును.

పరి 1/4 బొట్టు గు. 1-4-0. 1 డ్రాము వైక 0-12-0 అణాలు.

వి. పి. ఛార్జీ ప్రశ్నోక్తము.

పోస్టేజినిమి త్తం రెండు అణాల ప్లాంపులను పంపి శౌంపిల్లును ఉచితముగా పొందుదు.

ఆసియాలో ప్రధాన సబ్బులు

కామినియా టాయిలెట్ సబ్బులు

వాడుకలో పోడిమి.

ధరలో పోడిమి.

పరిమళ మానందదాయకము.

రకము అసమానము.

నానావిధ పరిమళములందును దొరకును.

కామినియా ట్రాన్సువరెంటు గ్లీసరిన్ సబ్బు.

కామినియా వైట్ రోజ్ సబ్బు.

కామినియా లవండరు సబ్బు.

దిల్ బహర్ సబ్బు.

కామినియా చందన సబ్బు.

ఈ సబ్బులు మీకు సంపూర్ణ సంతృప్తి నొసగవలవు. దిల్ల లుగల పేట్టె 1-0-15-0. వి. పి. ఛార్జీలు ప్రశ్నోక్తము

మీకు సమీపములోగల దుకాణములో అడగండి లేక పోతు ప్రాయంతి.

కొనునపుడు ప్రతిపేట్టెమీదను కామినియా అను కేరుంకలకు గమనింపుము.

ఈపేరు స్వచ్ఛతకును, నూతనమునకు గ్యారంటీ నిలయును.

పోస్ట్ పేట్టె:—ఆంగ్లో-ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285, జమ్నామసీడు, తహలపేట్టె 2082, బొంబాయి.

౧. బాలానందము

౨. బాలానందము

ధారాచిత్రకారుడు: శ్రీ మదుండి రామకృష్ణమాచారిగారు, పాలగొల్లు

ఓంగము ౧.

ఉదయము 2 గంటలు.

[ప్రాశస్త్యమిళితో నోకయిల్లు. ఒక గూల పుస్తకములు, విడికాగితములు, అద్దము, అగ్గి పెట్టె, సిరాబుడ్డి, మాసివనద్దలు ఒక మేజాపై దుమ్ములో బడియుండును. పగిలిపోయిన నీసాలు, ఒక చేలొంగరు, మడతక్కువ, ఒక చేయి విరిగిన కొయ్యకున్నీ అక్కడక్కడ ఆనుర్చియుండును. మున్నము రాలుచున్న గోడలనిండ నీలలు గొట్టియుండును. ఒక చీలకు గాంధీగారి పటము. ప్రక్కనే గోవార్థాక్షపటము. ఆనుజీసముతో పట్టించుకొన్న మగవానిపట మొక గోడకు వ్రేలాడుచుండును. అద్దములు చేయని సినిమానటకుల ఆచ్యుబొమ్మలు అక్కడక్కడ అతికించియుండును. 'నటరాజ్' ౨౦, ౨౨ యేండ్ల గొజ్జవాడు. భుజములవరకు బడుచున్న వుంగరములు దిరిగిన వెంట్రుకలు, మెడలేని ఖద్దరుజుబ్బా, చేతిగడి యారము, తోలుపట్ట, కళ్ళద్దములు, వ్రేల నోకరాయి చేసిన యుంగరము, బంగారాఫోవరి, మోజాలతోటి మేజాపైనుండి కొన్ని రంగుకాగితములు చేత బట్టుకొని, ముంగిలిలోనికి వచ్చి దీక్షివంక జూచును. గానీల తెల్లముసుగువేసిన తడిపిన గొడు గొకటి ముడిది తలక్రిందులుగ నుంచబడియుండును. బయట వర్షము గురియుచుండును.]

నటరాజ్

ఇంకాచినుకులు బనుకునే వున్నయే. (ఇంటిలోనికి గూడుచు) తాత! గూడుర తీసుకవల్ల తా. నీ చెక్కడికి పోవలసిన అవసరములేదుగదా! ఇప్పుడు వచ్చేస్తారే నభవరకు వెళ్లి. కాగితాలు తిడిసిపోతే వేరూ వని యంతా! (గొడుగు విడిచిరిచుచు తెలుగు ప్రయత్నించుచుండును.)

తాత

(లోనుండి కుంటుచు వచ్చి) పోతున్నావట్రా నుల్లిన్నీ! కత్తెరుకన్నా తీరుబా టుంటుంది గాని నీకు

లేకుండురా. ఏమిట చేతిలో గ్రంథాలు? తిరిగి ఆ 'గ్రంథి' గూడకదా! నాకనమై పోవడానికి వచ్చిందిపో యీ ప్రళయం! నీకే గాకుండా, నీవల్ల యింట్లో ఆకాల గోపాలమున్నా మిణికిపోతున్నాము, ఏపోలీసువెధన వొస్తావో, యేగంప వస్తావో వని. వయస్సాచ్చిన తర్వాత నే ప్రయోజనమా? కుక్కకు రాతే! జ్ఞాన ముందాలి గాని మానవజన్మాని!.....

నటరాజ్

ఏమిటాచూగి నీగూడర. తెల్ల వారినప్పటినుండి గ్రంథి, గ్రంథి అంటూ ఒకటే రచ్చ. గ్రంథిమిటి? ఆమహాన్యుడి చేరు గాంధీగారయ్యా అని నూరుపర్యాయములు చెప్పుంటాను. పత్రకలు ఆనుదినమూ ఆద్యంతం తిరుగవేస్తుంటావు. గ్రంథి ఆసేవా డెడదో యిటరీదేశ గుడియ్యా... అది పోనింది. బయట వెళ్లడమంటే ఆపని మీద వెళ్లినట్టేనా. మానవుడి కింకమీ పనులుండివు గావోను! నభవరకు వెళ్లి యిప్పుడే వస్తా వర్యా అంటున్నాను. మఱి మాట కొనవరకు వినవు. నీకోరణి నీది.....

[ఇంతలో నటరాజ్ తల్లి పద్మాక్షమ్మ ౫౦ యేండ్ల వల్లని విధన, తలపైని నుడ్ల సవరించుకుంటూ లోపలితలుపు దగ్గరకు వచ్చి తొంగిచూచి]

పద్మాక్షమ్మ

నాన్నా! ఏవో పనిమీద వెడుతుంటే నీ పెంతుకు వా గొడ్డగించడం? నీవన వాడి! పనికిరాస్తుంది? నీ వీవరికి రా. కాఫీ త్రాసుకూ త్రాసుకూవుండి యేమో పని వున్నట్లు లేది వెళ్లివే జగడానికి! రా. ఇంట్లోకి రా. (కుట్టినానితో) ఆబ్బాయీ, నటరాజా! ఇద్దైన వుకుకుతూండి. క్షణ ముండిరామా! కాఫీ దీసుకొని పోవువు గాని.....అదేమిటా, అంగవస్త్ర మేదీ! అదిన్నీ, ఒకమాట తెలుతా, బయట వెళ్లటప్పు డెప్పుడైనా సరే, తొలిత చాదుబొట్టు ముఖాన చెట్టుకొని వెళ్లు

తూండు. నేనికైనా మంచిది...కారవా! ఇద్దరవరకు వెళ్లిపోవును.)

కా ర త

అ! అవశ్యార్థాకమిది! సరిపోతావు నీవున్నా, 'యథారాజాతథా ప్రజా' అన్నట్టు. (నటరాజునకు జూచుచు) పరే నాయనా! నా కందు కీచివార మంతాన్నూ, కలిగినవరకు దివి కృష్ణా రామా అనుకోవలసిన దివముల్లో, పో. పో. నీయివ్వం.

నటరాజు

(ఆమాటలు వినిపించుకొననట్లే ఆకసమునకు జూచుచు గొడుగు విడలించుచుండును.)

కా ర త

(బోనీటి బోవుచు) పాచ్యోటప్పడు మాత్రం ఆగొడు గక్కడనే వుంది పో. నే నెక్కడికైనా వెళ్లాలివంటే దేశస్థిమృగిని విన్నెక్కడ వెనుకొంటూ వచ్చేది.

నటరాజు

(కోపముతో గొడుగు విడలి యింట్లో బారవేసి) తీసుకోవయ్యా. నీ గొడుగు...మహా గొడుగు...వెధవ గొడుగు...

కా ర త

(తలుపు దాటుచు) వెధవ గొడుగో, మంచి గొడుగో, మనం మంచివాళ్లే మైతే గొడుగుమీ చేసింది...

[నటరాజు కోపముతో విధివంక జూచుచు అట్లే నిలబడియుండును. పిధిలో వెనుకనుండి హనుమంతరావు వచ్చి వానిభుజముపై తట్టును. నటరాజు మరలిపడి చివాలున తిరిగి చూచి నవ్వును.]

హనుమంతరావు

ఏమిటోయ్, యింకా యింటిదగ్గరే వున్నావు. టాంటాం పెల్లించా వూళ్లోకి?

నటరాజు

లేదురా యింకాను. నేను సభిదగ్గరకు వెళ్లి పంపాలి. టిఫిన్ తీసుకొని వెళ్లుదామని నిలబడ్డా. వర్ష

మిట్టా దాని దుంప చెంచుకుంటుండే అంటూ ఆలోచిస్తున్నా.

హనుమంతరావు

వర్షాని కేమి లేవోయ్. ఇప్పుడు బోమా. నేనూ కాఫీనోట్ మిడుగా సభకు వస్తా.

నటరాజు

ఉండరామా. టిఫిన్ యిక్కడే తీసుకొని వెళ్దాము. ఈ కుధిలేఖలు జాళానా?

[చేతిలోని కాగిత మొకటి వాని కిచ్చును. ఇరువురు ఇంటిలో తిన్నపై గూర్చుండును. నటరాజు, 'మామ నామహిమ' అన్నట్లు హనుమంతరావునకు జూచుచుండును. హనుమంతరావు చదువుచు నవ్వుకొనుచుండును.]

నటరాజు

ఏమిటి?

హనుమంతరావు

బర్మాగా వున్నాయ్, నీదేనా యీకవివనమంతాను? (చదువును.) "అంగ్రహాకమున కమూల్యతరుణము. జగత్ప్రసిద్ధ నటబృందము. గంధర్వగానము. నూతనసీమలు. త్వరపడుడు, త్వరపడుడు. నేటి రాత్రి. శ్రీ పృథ్వా ఆమెచూగొన్న, నెల్లూరుపురపౌడమున. ఏనాటకరాజును నిరుపమాననేతకై ప్రదమని అంగ్రప్రపంచమున వన్నెకెక్కెనో, ఏ నాటకశ్రేష్ఠము పాత్రాత్యమహిమను జాటి భరతిభండమున వాని గనెనో, యే నాటకగురువును విద్యాబోధకమని భూవలయమున పేరువడసెనో, అట్టి రూపకవధ యను నవరసభరిత నాటకమును గాంచి తీవితముల ధన్యము గావించికొండు. నాటకము నూర్మమయ్య నటకులు నెల్లూరు ప్రేక్షకమండలికి విరపరిచి నులే. మాపడుడు-నటశ్రేష్ఠ మహతేలిల్ల బలరామకాశ్రి గారు (చేత్రోలు). నారదుడు-గానకళాగంధర్వ నల్లుల తిట్టి నూర్యకాంతదీక్షితులుగారు (అవనిగడ్డ). కృష్ణమోకృం గార సరస్వతి, అభినవకృష్ణ బిరువాంకితులు బ్రహ్మ శ్రీ వదనవాని లక్ష్మీపతికర్మగారు (మెంగలుతోట్టు). గోపిక-జగ మెటిగిన బ్రాహ్మణులు. ఎవరు? మన పానం

బి. యో. గారు (నివేదింపారు). ఉదయమునుండి హాయివద్ద
టిక్కెట్లు యివ్వబడును. స్థలము నిండినవిదప టిక్కెట్లు
అమ్మబడవు. త్వరపడుదు. వీరవిద్యార్థుల సహాయార్థము.

“ఓ. క్రిష్ణరావు, బి. ఎ.; ను. కళామంత్రిరావు;
శ్రీ. వెంకట్రావులు కెట్టి - సహకార్యులు. బి.
బ్రహ్మాండం పంతులుగారు, బి. యో., బి. యల్. -
ప్రెసిడెంటు.”

[హనుమంతరావు చిగువుమండిగా పద్యాక్షమృ
చేత పల్లె ముందుకొని ప్రవేశించి ఆనందిముతో విను
చుండును.]

పద్యాక్షమృ
అమ్మాయీ! నీవట్లా అట్లా వ్రాసి అచ్చవేయిం
చింది?

నటరాజన్
(పరిశీల పాఠ్యమున పిల్లవానిలాగ నాస్తూ) ఇం
కెవరు మణి?

పద్యాక్షమృ
అయితే మణి నీవే చెక్కడా వ్రాసుకొన్నావు
గాదేమిటా?

హనుమంతరావు
అచ్చే: నీటిల్లా వ్రాయగూడదు రెండి. గోడ
లపై నంటించిన పెద్ద కాగితాల్లా యెక్కడా మీ
నటరాజన్ పేరే!

పద్యాక్షమృ
అయితే మానా చేయవేమం చేస్తాడు రాత్రి!

హనుమంతరావు
నటరాజమా! ఈనాటకంలో పెద్దవేమం చేయ
నన్నాడు తానే. ఏవో చిన్నవేమలు చాలా చేస్తాడు.
- ఒక మంఠా చిన్నవేమలపైనే ఆధారపడి వుంటుంది
మణి. చిన్నపాత్రలవారు సమర్థులుగా వుంటే పెద్దవా
రెంత పాడుకేసినా కమ్ముతుంది. అందుకనే మే మంఠా
చిన్న చిన్నవేమలు చేయడం.

[కారవి, పదియేండ్ల బాలిక, పాత్రతో కాఫీ చెప్పును.]

కారవి
ఏమిటా! అన్నయ్యా! వ్రామా! నా కొక
టిక్కెట్టు. పోయినపారిగూడ యివ్వలే. ఈసారి యివ్వ
కుంటేనా— ..... అమ్మా! నీవు చెప్పే, పూరక
వుంటావు చింతమాని లాగా. (అనును అమ్మన కొట్టిమ
చిందులు దొక్కుచు, ఏడ్చుట నభినయించును.)

పద్యాక్షమృ
తెచ్చివ్వరా పాపం, దాని కొక టిక్కెట్టు.
ఇంక రాత్రంతా పోరుకెట్టుంది.

నటరాజన్
మాదాములే, పోండి. లేరా, హనుమంతరావు.
వాన తగ్గినట్లుంది.

[చల్లిపోదురు]

కారవి
(గుమ్మములో) టిక్కెట్ టిక్కెట్. అన్న
య్యా, టిక్కెట్.

[తెర పడును]

రంగము ౨.

ఉదయము 8-30 గం.

[బ్రాహ్మణఆగ్రహారములో నొకయిల్లు. ముంద
రింటి కలుపు సగము తెరిచియుండును. బయట వర్షము
గురియుచుండును. వర్షనమ్మ, ఇరువది నాలుగేండ్లది
మార్పుని గుమ్మకికాయ తిలుగుచుండును. తులకమ్మ
ముప్పదియేండ్ల బ్రాహ్మణస్త్రీ, ప్రక్క యింటినుండి
వచ్చి చాపపై గోడ కానుకొని మార్పుండి రవిక గుట్టు
కొనుచుండును. ఇరువురు సంభాషించుచుండురు. గోడకు
చీలకట్టన తిలగవద్ద, చేతికట్టు, గీజలకోటు తగిలించి
యుండును. పేము కొంత వీడిన పెద్ద సోపాకర్చి
యుండును.]

వర్షనమ్మ
మనస్థంపారంగోడవ యెప్పటికీ వుండేదే గాని.
అదేమిటో తులకమ్మ, నాకుమాత్రం నాటకమంటే

పాద్యోప్రసాదం లేదనిపడుచున్నది. డిప్లొ నాటకమంటే నాకు యింట్లో పండుగలా గుంటుంది. ఏకారణం చేత నన్నా వర్ణమంటే ఆరాత్రల్లా నిద్ర బట్టితే బిట్టు. నా ఆవస్థ పరమాత్మ కలహంగా వుంటుంది.

కులశక్తు

మావారు వూట్లో వుండేట్లుంటే నన్ను తప్పకుండా తీసుకెళ్లుకుంటారు. వారికి ద్రామాంటే బహుశస్త్రం. సాధారణంగా క్రీటికల్ ట్టు వస్తుంటుంది. అయినా ఆయన డిప్లొ వుండేది ఆరుగురు. వారు లేనిదే మన మేమిటి నాటకాలకు వెళ్లడమని సహమ, ఇంట్లో ముసలిదాని పోతు సహమతో నేను అప్రయత్నమే మామకుంటున్నా.

వర్ణనము

ఒక్కొక్కనాటకము యొక్కసాగసుగా వుంటుంది. చెప్పే పట్టులో ఒకమాట సావిత్రినాటకానికి మావారు, నేనుమానా వెల్లి ప్రక్కప్రక్కమే కుర్చీలపైన కూర్చున్నాము. అక్కడ యీలాగ లేచుకులశక్త్యా! భార్యభర్తలు వుంటే నాటకాలకి చేతులు చేతులు లంక చేసుకొని పరాసరి వెల్లి పోవడమే. ఆ సావిత్రినాటకములో సావిత్రిభర్త ఆడలిలో వచ్చిపోయి వప్పుడు పోటపాడుతూ యముడినంబి లోనుంది. రాగ మాలిక, అబ్బా! యేమిపాటమ్మా అది. గ్రామఫోనులో గూడ వుంది.

కులశక్తు

ఈనాటకాలకంటే మావూట్లో మేము పిల్లలముగా వుండేప్పుడు జాతరరకు మానిపూడివాండ్రను చిలిపించారు. భాగవతకర్తగా ఆడ్రారు నాటకాలు. కాని యేమి ఆభివయ మమ్మా. వాడినుంపక, బొంతలాంటి వయసు మీరినవా జొకను, నీరజేమంటేనీ నాట్యమాడుతాడు. అబ్బా! జంకపిల్లలాగ యెగురుతాడమ్మా నాడు.

వర్ణనము

నీరజేమ మంటే జ్ఞాపకమొచ్చింది. తెనాలిలో ఒకసారి సంపూర్ణ రామాయణ మామకుంటేవారు. తొమ్మిదిగంటలకు మొదలెట్టే సూర్యోదయ మయింది. లేమి. నేను పోయినసంవత్సరం తెజనాడలో జాకా.

మంగళం బాడేవరకు. ఆనాటకంలో ఒకవజ్రవాడు, వాడి పేరు మాపంతులుగారి పేరే. నీరజేమంటేనీ ఆలోకవనంలో కూర్చుని విచారపడుకుంటే, ఆహా, నాది ముఖవర్చస్సు! మన మెందుకుపనికివస్తాము వాడిమందు! పచ్చిభోగముదే వాడి అభివయమున్ను, వాడున్ను. పచ్చయిటాలు చీర కట్టుకొని, సామాన్యమైన నాయిలు జాకాటే తొడనుకొన్నాడు. మతెక్కడ నేర్పాడో కులశక్త్యా, ఆచీర కట్టేతీరే వేరమ్మా. ఎంత తంటాలు బడ్డా మనకు రాదు. మరల అనుదినము చీరలు గట్టుకొంటుంటాము గదా!

కులశక్తు

నాకు దుఖమైన నాటకాలకు వెల్లి నే ఒకటే ఏడుపు. ఒకమాట పారిశ్చంద్రనాటకంలో చంద్రమతి లోహితుడి కనాన్ని దహనంజేస్తూ కృంగారముగా బాడుతోంది. నా కడమిల్లో కడుపునొంపి వుట్టుక వచ్చింది, పాడుయేడుపు. నేను వెక్కిరించి యేడుస్తుంటే నన్ను బాచి అంపెయ నవ్వడమే. మావారికి కోపం వచ్చి చిక్కా లేచిపోయాడు. నేను నాటకమైన తర్వాత బారుగింటి వారిలోగూడ వచ్చాను. రాత్రంతా చీవాట్లు తెట్టారు.

[బిధిలో బ్యాంకు, తప్పెటలు మ్రోగును.]

కులశక్తు

అన్నట్లు మఱివా నమ్మా! రాత్రికి అద్భుతమైన నాటకముట. చూడనిజన్మ మెందు కంటూన్నారందరూ. మొన్న వెల్లి ననాటకము మిగ్గుకొన్నట్టే వుండింది గాని యిదమో ఆశ్చర్యంగా తెప్పకొంటున్నారే, వర్ణనం.

వర్ణనము

(మాట కలగుట నాటి) రాత్రికా! ఏమాట?

కులశక్తు

ఏమిటో... రూపక వర్ణ! అట. శ్రోతనాటక

వర్ణనము

రూపక వర్ణాని రూపక వర్ణ. నిజంగానే! శ్రోత లేమి. నేను పోయినసంవత్సరం తెజనాడలో జాకా.

అప్పుడు మానా రక్కడ ఇవస్థిక్తరగా వుండేవారు. అబ్బా! చెప్ప తల్లిమా ఆటలు. చూచితీరాలి. రాత్రి 4నా? ఎట్లన్నా పోవాలి. తులకమ్మా! ఆకృష్టపిదప మేసి, పేరు మరచినా, ఎవరో తర్కగాలో కాస్తున్నా... పాడుతాడు-అబ్బా అబ్బా, ఆది వివరించు మెరుకే! సరే గోవిందమంట అట్లుండెనియి గదా. చెల్లాలమ్మా: నే నెట్లయినా చెల్లతా. మావారు వచ్చినా సరే, రాకున్నా సరే. ఆయన రాదులే, అఫీసునుండి వచ్చి ఏం బాగలే చంటూ పడుకొంటారు. తొమ్మిదిన్నర గంటలకా. పెండలాడ్చే భోంచేసి వెడతాము. నీవు రావూ?

తులకమ్మ

రావల్లు నే ప్రాణ మల్లాడుతోంది. ఏమి జేసేది. మాయింట్లో నుసరివిధమ గోడ చెట్టుండే! ఆయనైనా ఊర్లో వుంటే నెమ్మదిగా చెప్పి వోప్పించికోవచ్చు. ఈముసరిదానికి చాచినా రాదు. ఏమైనా గాని, ఈ వేళ గట్టిగా పట్టు బతుకా. ఏమైనా వాగిందంటే నోరు మూసేటట్టు గొట్టా. ఎక్కడికి చెల్లొన్నా అదీసుగ దొకటే పోరమ్మా. మాల మాదిగ పోరు. నా రక్కడ దాతురమైందో. సందులోకి జల్లి వచ్చేసరికి నాలుగు మార్లు తొంగిచూస్తుంది కిటికీలలోనుండి. ఎవరితో మాట్లాడినా రిప్పేనట. ఇప్పటికీ నసనసలాడుతోంటుంది. ...అదిగో...వస్తున్నట్లుగా వుంది.

[వాకిటనుండి నారాయణరావు, వర్ధనమ్మభర్త, ధనుధనుమలాడుచు ప్రవేశించును.]

నారాయణరావు

ఏమి టింకా రెటుక్కుంటూ మాయన్నావు- తొమ్మిదిగంటలై లేమ. అఫీసుకనినీ ప్రాణం దీస్తోంది. త్వరగా కచ్చేరికి చెల్లాలె నంటే నీ కొకటే ప్రసంగా లతో సరిపాకుంది, పుణ్యకాలం కాస్తామ్మ.

తులకమ్మ

(చెల్లగా జరిగి జరిగి చెల్లిపోవును.)

వర్ధనమ్మ

తెల్లవార నక్కరలేదండీ. మరీ ఆగడము మీది, కచ్చేరి కచ్చేరి అని. ఒకటే కచ్చేరి.

నారాయణరావు

అసహించావులే. త్వరగా కానీ...అమ్మాయి యేజే వర్ధనం?

వర్ధనమ్మ

అనో! తొట్లో బతుకొని నిద్రపోతోంది. దాని కేమా వొట్లు నిమ్మనంగా లేదు. కుముకుమలాడుతోంది. లేకుంటే యింతసేపు నిద్రపోదు గానీ!

నారాయణరావు

(లోనికి బోయి మామరిని చంక చెట్టుకొని ముద్ది ముతూ వచ్చి)నాన్నా; నాన్నా: తేలితేళా; నమగన్నా: అమ్మను దన్నే కాలేది?

తేలితేళ

(ఏడుపును.)

వర్ధనమ్మ

దాని నెందు కిప్పుడు లేవదీసింది? వంట గావలే నంటారు. దా వొక్కదాన్ని లేపారు. ఎట్లా జచ్చేది నేను?

నారాయణరావు

వంట వల్ల కాడయిందితే. దీన్ని దీసుకో. నే నెక్కడయినా హోటల్లో భోంచేసి పోతాలే.

వర్ధనమ్మ

ఏనుక గ్రహచారం? ఏమిటండీ మీమాటలు, సరసమైంది విరసమైంది కూడా తెలియకుండా మాటాడు తారు.

నారాయణరావు

(నవ్వుచు విడ్డబుమమీన రెల్లిని ముద్దిడుకొని) తెలిపిందా సరసమా విరసమా?

వర్ధనమ్మ

(చెంప రుడిదికుంటూ) సరే గాని, ఏమంజో, రాత్రికి సోటకనుట. రూపకవన. మంచివాటకం. రెప్ప కుండి చెల్లాలిసుమండీ. పెంపలకడ్చే రండి. ఏం?

నారాయణరావు

(కొంచెము కోపముతో) ఏడ్చావులే. ఈవెళ్ళవ ప్రసంగాలకుమాత్రము రేచూరు. ముప్పైయేండ్లు నెత్తికి వస్తున్నా నాటకాలు, ఆటలే గాని, బిడ్డలు— పాపలు— సంసారం— మంచి— చెడుగు ఇంతవరకు మనసుకు రావడంలేదు, పాడుజవాటికి.

వర్ధనమ్మ

మీ రేమైన అనండి. రాత్రి జల్లారి, తీరాలి. అంతమంచి నాటకములు.

నారాయణరావు

ఎక్కడికైనా వెళ్లు. నన్నెందు కడగడం? నీ వన్నీ నన్నడిగే చేస్తున్నావా యేమిటి? ఆవిడ్డలకోసం పట్టుకొని ప్రాకులాగుతున్నానే గాని లేకుంటే నీప్రవర్తనమంతా నాకు తెలియదా?

వర్ధనమ్మ

(కోపముతో గట్టిగ) ఏమి నా ప్రవర్తనం? ఏమైనా నామీద పల్లెత్తుమాట విన్నారా? ఇట్లాంటి అగడపుమాటలు మీకో తగునండీ. ఏమో నాటకానికి తెగుదామండీ సరదాగాను అంటే పెద్దపెద్దవ్యవహారాలు తెచ్చిపెత్తున్నారే, ఏమో మహాప్రవర్తన మంటున్నా. ప్రవర్తనమట ప్రవర్తనం. మీప్రవర్తనానికి సరిపోలేదు గావోను.

నారాయణరావు

మన ప్రవర్తనాలు తగులబడ్డవిగాని, తిండి గానీ, పోవాలి. నాకు నాటకాలకి రావడానికి వీలు లేదు, చావను వీలు లేదు.

వర్ధనమ్మ

మీరు రాకుంటే నేను కులకమ్మతో గూడ వెదుతామనిపింది. ఏమి దినమ్మా వెళ్లుకుంటామా?

నారాయణరావు

వెళ్లు వెళ్లు. నీయిష్టము వచ్చినవార్ల వెంటనే వెళ్లు... ఆయ్యంగారి పెండ్లాని కై నగతి తెలుసు గదా. నీమా ఆదుర్తి బట్టిదానికే యిట్లా చెడుబుద్ధులు బుడు

కున్నాయి. నేనేమో వెనుకా ముందూ ఆలోచించే వాడిని గాదు. ఎరుగుచువు గదా!

వర్ధనమ్మ

ఏమిటి, వాతలు వేసారా? ఎందుచేత? నాటకానికి వెళ్లి నీ తిప్పా? నలుగురు పెద్దమనుష్యులతో చెపుదాము రండి.

నారాయణరావు

ఇప్పుడే యెందుకు పెద్దమనుష్యులు, చిన్న మనుష్యులున్నా? అపని జరిగినతర్వాత సాక్ష్యాలకు, సంబంధాలకు వారే రారా! నీకేమో నాచేత.....

[కులకమ్మ అత్తగారు ఆగ్రహముతో ప్రవేశింస్తుంది.]

అత్త

ఏమమ్మా! వర్ధనమ్మా! ఏమిటో మంచి పారు గనీ, బ్రాహ్మణులనీ, ఉద్యోగస్తులనీ యిక్కడ కాపురం కేరిలే, దాని కందుకన్నా ఇట్లాంటి పెడబుద్ధులు నేర్చి పంపుతున్నావు? మీవారితో చెప్పేటట్లమ్మా. ఏమండీ, కంటింటిలకు వెళ్లాలని మాయింట్లో కోరిని ఈవర్ధనమ్మ గీరి పంపించండి. అది దయ్యంబట్టినలాగా పాత్రలన్నీ విసరి విసరి కొట్టండి. మా ఆచ్చాయి వూట్లో లేదు. ఇట్లాంటి పప్పు డిమ్మ నాటకాలండీ... అమ్మా వర్ధనమ్మా, మీ కిది మర్యాద గాదమ్మా.....

వర్ధనమ్మ

(బిడ్డను తొట్టిలో బండ్చెట్టి వచ్చి) ఏమిటమ్మా తగవుకు వచ్చినావే? ఏమి నీకోడలు పసిబిడ్డా...

నారాయణరావు

శో! మూయి నోరు. సిగ్గుమరినదానా. (అనుచు కట్టుతో ప్రక్కలు విఱుగ గొట్టుచుండును.)

వర్ధనమ్మ

మాచాగు గేమీ: ఎట్లా కొడున్నావో నిస్కారంగా... (యెద్దుమండును.)

కులకృష్ణు

[కులకృష్ణు ప్రవేశిస్తుంది.] (మనవిదానితో) బుద్ధి
: గానినవావా. రా, రా. (అంటూ వెట్టుకొని పోవును.)

[విడ్డ లేచి యేడ్చుచుండును.]

[తెర జారును.]

రంగము 3.

ఉదయం ౧౦-3౦ గం.

[వర్షము కురుచుండును. బ్రాహ్మణులందఱు.
కృష్ణరావుగారింటి వసారాలో గానీసిన అరుగుపైన
కృష్ణరావు, బసిన వేసికొని, ఒకచేతి మవచి. లేచి
గ్రామకాలతము, మరొకచేతి కాయున్న సిగరెటు బట్టు
కొని 'అలి గోల్ప' వినవనిక్రియ' గూర్చిని యుండును.
నటరాజు వర్షములో పరుగునెత్తుచు తడిసినవచ్చును.]

నటరాజు

ఏమిటి కిష్టా: అట్లా గూర్చొనివున్నావో?
బ్యాంకు తప్పట్లు వూట్లోకి పంపాను. మిటి ప్రైము
యింది. ఫైనల్ రిహార్సల్స్ ఒకమారు మాచుకోవడం
మేలగమా. నోటీసు వ్రాసి పంపావా, యాక్టర్స్ కం
పెనీస్? ప్రైముడి వచ్చేనా గంత ౧౨-3౦ ప్యాసిం
బగుకు వస్తారు. వారికి రిహార్సల్స్ అవసరము లేదులే.
మనవిధవ లందర్నీ గూర్చి ఒకమాటు పార్టీకలు జూచు
కుంటే కాని వీలుపడదు. పంతులుగారుగూడ ఆహ్వానే
అన్నారు. పన్నెండు గంటలకి అందర్నీ సభలో మీట్
గన్నున్నారు. వారుగూడ తీరుకాదుగోని వస్తారట.

కృష్ణరావు

(పరధ్యానములోనుండి కొంతసేపటికి) ఒరే
వట్రాహ! రిహార్సల్స్ ఎట్టన్నా తేసికొందాము గాని
యాకెలిగ్రాము జూకావా?

నటరాజు

ఏమిటైవా కొంప మునిగిందా యేమిటి? (కాని
రము విప్పి చదువును.) "వయర్, హాక్స్ డిడ్, ఇమ్మిడి
యట్, అదర్ వైస్, ప్లాప్లింగ్, ఇంపాజిబిల్, కమింగ్,

కార్, యావినింగ్, ఫోర్, యెక్స్ప్రెస్, పానం." అయితే యిప్పుడు డబ్బుపిలే సాయంకాలం కారులో
వస్తా డబ్బుమాట. ఒరే, నీ వేమన్నా ఆను. ఈసెద్ద
గాడిదకొడుకులంత రాస్కల్స్ మరక్కడా వుండరురా.

కృష్ణరావు

అమాటలవల్ల యిప్పు డేమిటా ప్రయోజనం?
రాస్కల్స్, గీస్కల్స్; ఇప్పుడు రూపాయలు పంపితే
రాత్రికి ఆట, లేకుంటే లేదు. అదీ పర్యవసానము.

నటరాజు

ద్యామిక్. అహ్మీరి. వస్తే వచ్చినట్లు, లేకుంటే
అట మానుకోవడమేంటి. వాడు లేకుంటే నేను
వస్తాను గోపికవేదం.

కృష్ణరావు

పార్టీ?

నటరాజు

పార్టీమిటి? వాకు నాటకమంతా కంకరం.
ఏవేమనికైనా తయార్.

కృష్ణరావు

అది సరేరా. పానంగాడు రాలేదు. నీవు గోపిక
వేస్తున్నా వంటే నల్లులలిట్టేవా డబ్బోరిస్తాడు. ఆసలు
వేదం వేయదు. వారి దంతా ఒక బ్రదర్ హుడ్.

నటరాజు

అట్లయితే మరేమిటి దారి? (కొంత ఆలోచించి)
కిష్టా కిష్టా! మనవాణ్ణి బట్టుకొందాం, గోపాలాచారిని.
వాడికి పార్టీంతా వచ్చు. వాడంటే అభిమానంచేతి వద
గువాయివాడు గూడ సరే నంటాడు. ఏనుటావ్,
బడిమా!

కృష్ణరావు

బాగానే వుంది. ఆచారిగాడు యెట్లువా
నిగ్గించుకొంటాడు గాని వాడి నెక్కడ పడుదామన్నా!
ఏ సారాయిగిడ్డంగిలోనో, సానిటారి కొంపలోనోనే
వాడిమళ్ళా.....లేవోయ్, వాడు నాలుగువాళ్లనుండి
ఆస్పరియోనే వున్నాడట, నిన్న యెరకో అన్నారు.

కాట చేయి పదిహేయిండు రెగనకి. ఏమిటో రోగాల
కుక్క.

నటరాజు

ఆ ఆకా బోయిందీ, యెట్లా మఱి? పోనీ, దబ్బు
పంపుతామా?

కృష్ణరావు

అంతకన్నా మంచిమాగ్గం లేదు గాని, మఱి
మనీ యెట్ల జిక్కుకుండా అనేది ప్రాబం! నా కింటి
దగ్గర కొంచెం కష్టంగా వుందిరా. మొన్న యేదో
సభకు హోమ్లోనియం పంపానని "పీ తెళ్ళాష్ట టునర్".
నావల్ల కాదు హామ్యన్నది. తర్వాత యేమి జేగా నను
కొన్నావు. స్వయంపాకం ఆరంభించాను. పదికొండు
ఘంట లైంది. యూర్కీ కాస్త లేటయింది. పిల్ల
వెళ్ళవద్ద ఒకటే రచ్చ. హెడ్మాస్టరు యెగిరిపడ్డాడు.
ఆనాడు యింటిదగ్గర యేదో అరచానని అది యేడుస్తూ
బడుకొన్నది. అప్పటినుండి మాట్లాడడంలేదు. ఒక
యేడుపు. ఈసందర్భములో జూజిర్ యెదైనా కావాలి
నంటే అగ్నిహోత్రంమీద నూనె బోసినట్టు. నాచేత
దమ్మిడీ లేదు. మామూలుకీతాలు యెన్ని తెల్ల కొక
మాటు వచ్చేది లోకవిదిత మే గదా!

నటరాజు

పోనీ పంకు ల్నుడుగుదామా? తెల్లవారే కలె
క్షన్లో యిచ్చేద్దా నంటాం.

కృష్ణరావు

నీకు తెలియదు గాని, ఆయనవ్యవహారం మన
కంటే మిసరదిక్ గా వుంది. మొన్న మద్రాసుకు వెళ్ల
డానికి చేతిలో ఏమీ లేక లాబుక్సు అమ్మకొన్నా
డట. అయితే గౌరవస్తుడు గనుక యేకరికి తెలియలేదు
గాని యిట్లనే రెండునెలల యింటే ఆయనగూడ గోల్డు
స్టాండ్డు నీయవలసినవాడీ.

నటరాజు

ఆ పంకు లేమిటోయ్ దివాలా తీయడం? ఆతడు
కాకల్నంటే మారురూపాయలు లేమా!

కృష్ణరావు

నీకు తెలియదు రా అబ్బాయ్. పంకులికి గం
రూపాయ లిస్తే యిప్పుడు నీ మాడిగము జేస్తాడు.
కుటుంబ సమేతంగాన్నూ. వారి అవధి నీ తెల్ల యె
స్తుంది?

నటరాజు

అయితే తెట్టిగా ల్లముదామా? వాడిపేరు
సెక్రటరీల్లో చేర్చాముగా.

కృష్ణరావు

వాడా, కోమిటి విడ్డ పేరు అచ్చు గొట్టినందుకు
నాలుగో అయిదో అయితే యేమో గాని నూ రశేటపు
టికి పేరు గొట్టినయే మంటాను. అసలు వాడిపేరు
ఆఖరులో నేకామని వాడికి వున్న.

నటరాజు

అయితే యెట్లాగోయ్; టై మయిపోతూండే.

కృష్ణరావు

నీ వడగడం జూస్తే సీతా స్వీయత మరిగే హను
మంతుడే ముఖం వ్రేలవేసినలా నుంది. నీవు రెప్పావిరి
లిట్ ఫీట్ జేసి, కావాలె నడకొంటే వధర మారు రూపా
యలు జేవట్రా! నీ వన్నట్టు రాత్రికే వనూలుడబ్బులో
రీసుకోవడమా?

నటరాజు

ముసలోడు చాల గడుపా డవుకున్నాడోయ్.
అతడిదగ్గర యింపాడిలిక్. మరి మామవర్దగ్గర క్యాష్
వుండదు.

కృష్ణరావు

క్యాష్ లేకుంటే యెదైనా నగపెడిలే క్యాష్
రాదబ్బోయ్. ఏమి తెలియని పిల్లవాడిలాగ అడుగు
కున్నావే. నేను నానైవు మంచిటెర్నల్లో వుంటే
యింత చిక్క వుండను. దాని వరకేమో కాదులో
ఎప్పుడో అడ్డుపెట్టివుంటేవాణ్ణి. మఱి మనకాత్యంశా
గాని గదా?

నటరాజ్

మామనర్తకి జానకీ సంగతి చెబితే యేడుస్తుంట్లవోయ్, అసలు యివ్వదు.

[ఇంటిలోనుండి కృష్ణరావు కొడుకు ఒక యేడ్వ పిల్లవాడు వొంగిచూచును.]

పిల్లవాడు

నాన్నా, మళ్లీ హోరాలతోటి పోనున్నా! మామమ్మతో చెప్తావును.

కృష్ణరావు

(నగ్ని) చెప్పనా, పో. వ్రాసుకోలో అంటే వ్యవహారాల కొచ్చావ్. ఏదిరా చెల్లెలు.

[పిల్లవాడు పరుగెత్తి పోవును.]

(నటరాజ్ తో) అది గాదురా, ఈపురాణమంతా మనలో చెప్పడమేమిటి? వేషానికి నగనావాల్సి పట్టుకరా. అది తాకట్టుచెట్టి నేను అయిను నిమిషాల్లో మనీ దెస్తాను. తెల్లవారే నగదెచ్చి మీ ముఠాకు అప్పజెప్ప. కొంగకుండా ఆమె కొరికిక్కటివ్వరామా. నాబద్దనే వుండాలి.

నటరాజ్

మంచిపుషాయం బన్నాపురా కిష్టా. యంగంపరుకిలాంటివాడివి అదే ప్లాన్. పల్లి ఒక్కట్రయత్ వేస్తా. (నాలుగవరులు నడచి మఱల వచ్చి) కిష్టా, పత్రికలకు క్రిటిసిజం యేలావురా. అమాతే మరచిపోయావును.

కృష్ణరావు

ఏమిటా, నే నంత ఆలోచన మాలినవాడ ననుకొన్నానా? ఉదయాన్నే వ్రాసేకాను. నాటక మాకుండుననే పంపురాను, లోకలో చేపర్చుకి.

నటరాజ్

పిల్లా వ్రాగ వేమిటి? ఏదీ, ఏదీ.

కృష్ణరావు

ఈపురాణలేరా, నీ కందుకు. అంతా ఆలోచించే వ్రాశానులే. నిరీక్షయం లాగా ఘాటుగా రెగ

లించా. అదిమాత్రం చనువులా వుండు. (లోనికి జోయి కాగితములు దెచ్చి చనువును.) విను. "క్రియంత సరిస సాటి నటరాజ్ గారి యభినయవాడుత్వము ప్రేక్షక వర్గము నానందవార్ధి నోలబడించె నమటా నేమియు నతిశయోక్తి యుండవలదు. వారి గానమాధుర్యము శ్రోతల కమృతధారాప్రవాహమువలె శాంతి కొల్పుచుండెను. పిట్ట కొంచెమయ్యి కూత ఘన మను నాకొగ్గికిని స్పష్టపరచుచుండెను. ఇట్టి సుప్రసిద్ధనటకుల నింకను ఆంగ్లలోకము సన్మారింపకుండుట శోచనీయము. నాటకాభిమానుల యభినందనములకు ఏరింతయు తగునురని నిస్సంకయముగ మనవిచేయుచున్నాను." చాలమా?

[నటరాజ్ వేడ్కతో విమయించును.]

నటరాజ్

వేశావే నీయివ్వం వచ్చినట్లు. అయితే కిష్టా, క్రింద చే రేమి వేశావురా?

కృష్ణరావు

'ఒక కళాభిమాని' అన్నాను. సరేనా?

నటరాజ్

భేద! అయితే నాటక మాకుండగానే పంపేస్తావన్నమాటే. త్వరగా పంపెయ్. ఇంకొకమాటకో. మీలుబుడు వూళ్ళో వున్నాడు గానాలే. చుంప దెంచుకుదా!

కృష్ణరావు

ఉంటే నేం? ఆతడు రాదులేరా నాటకానికి. వచ్చినా, మన క్రిటిసిజం రేపే చేపర్చు! పల్లిపోతుందిగా, తర్వాత ఆతడు వ్రాయడు.

నటరాజ్

అయినా ఒకటిక్కెటు పంపరామా?

కృష్ణరావు

ప్రయోజనం లేదు. రెఫ్యూజ్ చేస్తాడు. ఎందుమా? నీ కందుకు, నీవు త్వరగా చెల్లి రారా. టి. యం. వో. పంపివేయి. ఒరే! వర్ష మొస్తూవుంది. నాడు గిడిగో పట్టక్కర్లు. [తెర పడును.]

రంగము ర.

మధ్యాహ్నము ౧ గం.

[చిథి యిట్లు పాడబడిన ట్టుండును. చుట్టిన పద్మాలు. కంఠ, బంకకలిసిన నూగుట్లు, కుంఠెల ఆకాశావళి పరియుండును. పెద్దరంగుకాకాలపై “శ్రీ స్వర్ణ, ఆమహ్య” “రస”, “యావకవధ” అని, “మదత పిల్ల”, “వదిరువాయి”, “పానం”, “నటరాజన్”, “మాట్టర్ లింగం” అని పెద్ద ఆక్షరములతో గీచి యుండును. కాశితములు చిందికవందిగ పడియుండును. చినిగిపోయిన ఈతాకుచాపలు, కుంగరాపలు ఇంటినిండ పరచియుండును. గోడల ప్రక్కను నాటకాల ప్రక్క పరచాలు బోరగిల దిప్పి ఆనించియుండును. చాపల నిండుగి అర్పి పాగిజేసిన బీడీముక్కలు, సిగరెట్టుముక్కలు పడియుండును. బక్కచిక్కినవా దొకడు పైని కువాల గప్పుకొని ఒకరంగు కాశితముపై “జేటిరాత్రి” “జేటిరాత్రి” అని నిమ్మకాయ గ్రాయుచుండును. మఱొకడు పరరామట్టలమధ్య పంకుకొని నుజుకపెట్టుచుండును. ఇద్దరు చీట్ల పేక ఆడుచుండురు. చెంచు రామయ్య ఆమవా దొకడు నోటినిండ తాంబూలము పొగాకు వేసికొని గోడల ప్రక్కను వుమ్మిజేయుచు కొంకు తడవికొనుచు, భాగవతార్థ వలె మాట్లాడుచు మగ్గమగ్గ మానరాగములు వడకించుచుండును. మగ్గ భాగములో ఒక త్రొక్కుడు హోర్మోనియం, తబలా బొప్పలు వుండును..... హోర్మోనియం వికల సుబ్బయ్య ప్రవేశించి సిగరెటు కాల్చుకొని హోర్మోనియం విప్పి శ్రుతిపెట్టుచుండును. తల్లా భాజామియా యొక జే వచ్చుచు చీట్లాడువారిలో ఒకరికి పలాము జేసి, రెండవ వానిని నవ్వుచూ కాలిలో కట్టి లిండ్ గూర్చొని హోర్మోనియం బూరుగకు తబలాశ్రుతి సరిపోవునట్లు చేతితోను, సులైతోను త్రిప్పిత్రిప్పి తట్టుచుండును.]

చెంచురామయ్య

(పొగాకు బుగ్గకు గోసి కొంచెము మెడ పైకెత్తి) వచ్చారే, చూడండి. మన మగగీరులంత ప్యాసింజరుకు. పానంగాడు సూత్రం పాయంకాలము వస్తాడట.

హోర్మోనియం

వాడు పక్కాపని జేకాడు. అట్లాంటివాళ్లది కాలం. మఱి నాకు వచ్చిచ్చేటప్పుడు చూడు ఏమి అట్ల కట్టాలమవుతుందో. ఉండే పామెల, మొక్కవాడికా మొత్తేవాడికా వర విచ్చేదని.

చెంచురామయ్య

బాగా చెప్పివు.... మన గండుకులే, ఆ గొడవ. వెంకటసుబ్బయ్య, నాపద్యాలు వాయించు. తోడి, నాయన.

హోర్మోనియం

నాలుగున్నర వేస కోరామా? లక్షణంగా పాడు తాచి.

చెంచురామయ్య

పెట్టు చూదాము. పైఫాయి అందుకోలేనేమో నని భయంగా వుంది. అయినా కానీ.

(పద్యము) —

మోహము మోహించె నది!

మెల్ల గుగంధిలో లోకకాలనే

మోహము నిల్వదాయె కడు

మన్నరమారుకు బాణజాలముక

దేహము క్రుక్కగక విగుల

తీతత నేనను భావ! చూడనే

యాహవరుడో మధుడు

నన్నుర మొప్పుగ మూర్ఖ గూర్చుకే

(పాట — చరణము) —

ఎంత కఠినమౌదయమైన కలుగదె యీ ప్రార్థనమున

చాలా, యాదీమనిమోల విననా

ఇటు మోసగింప తగవా

ఇక చాల రమ్మ మనువా.

(—పల్లవి)

కాంత, నిను గానక జగ మంత

చెడితి నిక చింత

భర మాపకాల కుంత.

(—అనుపల్లవి)

కారడవులు గ్రమ్మగిరి, కొండనుకల దిగుగాడిరి.

[ఇంతలో ఏడైనమందుగురు సభ్యులు ప్రవేశించురు. వటరాజా కృష్ణరావుగూడ వారిలో నుండురు.]

కృష్ణరావు

పాట లుండనిచ్చి రిహార్సల్లు జరపండోయ్. అంద రున్నారా? ఎవరైనా కొలవా? చిల్లరనీను లన్నీ జరపండి త్వరత్వరగా. (అందరిని పారజూచి) మూడవసీనుకు అంద రున్నారు. ముందు అది కా నివ్వండి.

[సభ్యులు గోడల కానుకొని కూర్చొందురు.]

కృష్ణరావు

(చేత పుస్తకము బట్టుకొని కాగితములు దిప్పుచు) ప్రారంభించండి కూడవసీకు. చెంచురామయ్య, నీవే గానా వసంతుడు మల్లికార్జునం, లేవోయ్. పెండ్లి కూతురిలాగా కూర్చుంటే యెట్ల? పార్టు వచ్చుగదా? (చెనుకకు దిగి చూచి) పంకు లొత్తన్న ట్లుంది. ప్రారంభించండి.

[బ్రహ్మాండం పంతులుగారు, మఱొక వయసు మీరిన బ్రాహ్మణుడు (కవి) ప్రవేశించురు. కొందరు వారికి నమస్కరించురు, కొందరు మావన ట్లభినయించురు.]

కృష్ణరావు

ఒకే, కుర్చీ, కుర్చీ.

బ్రహ్మాండంపంతులు

అక్కర లేదు, అక్కర లేదు. (చాపపై గూర్చుండును. కవి యనుసరించును.) (చెంచురామయ్యతో) నీ దేవు పోర్ట్ వయ్యా?

చెంచురామయ్య

వసంతుడు పోర్ట్.

బ్రహ్మాండంపంతులు

(మల్లికార్జునంతో) మీ దేవు పోర్ట్ వచ్చాయ్. ముఖారి, అర్జి.

మల్లికార్జునడు

'కళ్యాణంసి' అండీ. 'సైకండ్' హీరోయిన్.

బ్రహ్మాండంపంతులు

మీసీను రిహార్సల్ చేస్తున్నారా? కానివ్వండి. (కవికిట్లు జూచి) దీక్షితులవారుగూడ వున్నారు. ఏదైనా సజవకాసు యిస్తారు. ఒకే కృష్ణరావు, ఏమి జరిగింది?

కృష్ణరావు

(పుస్తకమునుండి చదువును) "రూపకునికడనుండి వచ్చిన వసంతుడు కళ్యాణంసిని గానక కాలవపుల చెరు కుదు విలసించుచుండును దైవవక్తమున కళ్యాణంసియు అయ్యెడనే గ్రమ్మగిరుడు ప్రాణనాయకుని తలపుచే వగల బొగలుచుండును. దుఃఖరసము."

బ్రహ్మాండంపంతులు

నుందిదే. ఇక కానివ్వండి.

చెంచురామయ్య

(పైకి జూచుచు) "కటకటా! దైవమా! నీ కల కరుణ గలంగదు. నీది హృదయమా, పాపాలమా? నీవు దీనపోషకుడవని చెప్పగా విందు. అది నిక్కపేని ఆర్తు డనను వాచిత బాప నిది సమయము." (కవిపు బట్టు కొని) "అక్కటా! నే చెంతయు ఆకలిపిప్పులనక నా యనుగు ప్రాణేశ్వరి 'కళ్యాణంసి' బాడ గానక జుజ్జు వెదకి వేసరిది. నే నేమి నీయును? యెవరి శరణు జొత్తు? నా కవ్య రిక డిక్కు! యెటుల కొలను నీ చిక్కు! యేరాక్షసులదో యీటక్కు..." (హాస్యోన్మిష్టవంక జూచి తల ఎగురవేయుచు) ముఖారి, రెండున్నర.

బ్రహ్మాండంపంతులు

మాటల ఉచ్చారణ యింకా దీనంగా వుండవలె వయ్యా. పెద్దగా కూడ తెప్పారి. ఆడియన్సు కంపిరికి వినబడేట్లా మఱి? ఎంత నీవైనా ఆడియన్సును జూర్తు తెప్ప. విరుకుకున్న ట్లభినయిస్తున్నా మాకు నీవు జూపించగూడదు.

చెంచురామయ్య

చిత్తం. (మరల) "కటకటా...., యీటక్కు."

క వి

చక్కగా వున్నది. కేవల.

బ్రహ్మాండంపంతులు

(తా నేమో తీసివెట్లు అందరివంక సగర్వముగా జూచును.)

చెంచురామయ్య

(పద్యం)——

“ఏలా చిక్కులు చెట్టె దీయడవిలో,
యేలే నమన్ బాడనే,
ఏలే నాయకి పిల్వక బలుకనే,
యేలే కృపన్ బాడనే,
ఏలే తాలివి బట్టలాల, సరసం
చెందాక నీ వాడెదే,
ఏలే దూరపథక్రమాగతుని న
న్ని క్షేల గాకించెదే.”

(కన్నులు మూసికొని) “హృదయేశ్వరీ: ఈ యంధకారమున దారి సహిత మగపడదు. నే నెందు బోదు. ని మ్మెందు చెదకుదు.”

[మర్రి కాట్టనము కేరొకవంకనుండి ప్రవేశించినట్టభినయించును.]

చెంచురామయ్య

(వానిని బాడవట్లే) “కోమలీ! కోమలాతి కోమలము లను నీ బాహువు లీముండ్లచెట్ల రాపిడిచే నెంత కంచెనో! లేనినట్లంటి నీ పదపద్మము లీకటికరాళ్ల నెట్లెఱ్ఱవాలెనో! ఆకట నెంత డప్పెనో నీ రమలత! అక్కటా! హరివిధి! ఎంతనారి కట్టిపాటు చేయార్పి డిది!” (గొంతు సవరించుకొని) కీదారగోళ. శ్రుతి తగ్గించు.

(పద్యం)——

“కట్టిపెదవమా! యెటుల
గారియవెట్టిరి చట్టికోమలిన్
గుట్టెన కన్ను, చెంపవయి
గొట్టెనె తన్మహిమారికముల్

జెట్టులు లేరనీ చెనటి

చేత్తుల కగ్గముగాగ నిప్పికో
జెట్టులు మొండికట్టియవు,
జెట్టులకే యొడిగిట్టె దప్పుడుగా.”

క వి

ఈ పద్యం ప్రతాపరుద్రీయంలోని గదబ్బాయ్.

చెంచురామయ్య

చిత్తం, అవునండీ. నైసర్గ్యంగాడ యేవో ఒక గ్రంథంలోదే.

కృష్ణరావు

ఈనాటకములో వసంతుని పార్థుకు పద్యాలు లేకుంటే, సంగీతజ్ఞాన ముండేనామ గనుక సందర్భము సారంగా పద్యాలు చేసుకొన్నాడు లెండి.

క వి

సరే. సరే. కానివ్వండి.

చెంచురామయ్య

“ప్రాణేశ్వరీ! ఈబాధ దుర్భరము. నే నాత్మ పాత్ర గావించుకొందును.”

మర్రి కాట్టనమడు

(సన్న గొంతుతో) “హృదయేశ్వరా, నీముద్దు మొగ మొకమాటు నాకు జూప నింత యలకా? ఆయో! వలదని ప్రార్థించితి నే. ఎంత జెప్పినను, తుదకు పదము లంటి వేడినను, నామీర సరకునేయక యాకతి నాశ్చర్య రూపకుడ కల యరుగవలసె! అక్కటా, ఇప్పు డేమైతివో గదా! ఓర్పుకములారా! నాపతిని నాకు జూపుడు.” (చెంచురామయ్యవంక దప్పు తక్కిన అన్ని దిక్కుల గిట్టుగిట్టున దిరుగుచు) “ఓ భల్లూకము లారా! మా వసంతుని నా కొనెంచుడు. ఓసింహకార్దూ లములారా! నావల్ల భువిజాడ నా కెఱింగింపుడు. ఓగిరు లారా! కరులారా! హరులారా! మునులారా! నాకే కేశ్వరుని, నాపెన్ని ధానమును, నాబంగరుకొండను, నా రతనంపురాణిని నాకు జూపుడు. అహో! చంద్రుడు దుదయించుచున్నాడు.....”

కృష్ణరావు

(పుస్తకమునకు జూచుచుండి) నిలుపు. నిలుపు. చంకుడిమాటలున్నాయి. "నాకు జాపుడు" అన్న తర్వాత నీ వాగారి.

మల్లి కార్డునుడు

మూర్ఖిల్ల వద్దటయ్యా?

కృష్ణరావు

తర్వాత లే. వాడిది కానియే. వాడు మూర్ఖిల్లిన తర్వాత నీవు మూర్ఖిల్లాలి. నీవు రా చెంచురా మయ్యా!

చెంచురామయ్య

(పాట)——

"ఎంతకఠినమైనదయమైన కరుణకె యీ ప్రార్థనమున" (అనుపాటను పాడి)

"ప్రేమనీ, కరాగ్యనీ! మోహితులై నీ పాంశ్యమును గాంచిన యేదవరలు నిను గాంపోయికో. ఏదానవులు నిస్పృహబట్టికో. ఏదానవులు తపములు మని నీకెన్న దవరికో! సముద్రుడు నిను గాంచి విస్మయికుడై తనచేతికు కేర్చుకొనెనో! లేక ఈ వనలక్ష్మియే నిన్నునుగునెచ్చెరిగ గొనియెనో! ఏల పలుకవు? ఏల ఓయినవు? వాప్రాణమా: నాదీవమా. హా, కరా." (అనుచు నెమ్మదిగ మోకాళ్లపై గూర్చుండి పడుచును.)

బ్రహ్మాండంపంతులు

అట్లా గా దబ్బాయ్. వ్యాయక్తా వుండాలి. ఒక్కమాటగా పడాలి.

చెంచురామయ్య

(తల యెత్తి) వేడిపైని పదా లెండి. ఇక్కడేమో భయంగా వుంది.

కృష్ణరావు

భయమంటే యెట్లా? ఇప్పుడే వాడుక గావాలి.

చెంచురామయ్య

(లేచి గళాలన పడి తల తడవిగానుంచుచును.)

మల్లి కార్డునుడు

"అహో: చంద్రుడు దుదయించుచున్నాడు. ఓ చకోరమిత్రా!

(పద్యం)——

రాశీవాక్కుల సేమ పాతకిని చం
ద్రా రాజవా నీవు నీ
రాజత్వంబున చక్రము ల్బనియెనో,
రంజిల్ల సత్సంతకుల్
లేజం బండెనో, డిండెనో యనిభయో
ద్రేకంబు, తా జ్ఞై రే
రాజై పుట్టుట రక్తిమాత్రఫలమే
రాజుట దోషార్థమే.

ఈ మదనబాణజ్వాలలవేడిమికి నోవ్వజాలను. వూద యేళ్ళరా, వసంతా! ఆహా! వాడుగో నావసంతుడు! వచ్చినా! వచ్చితివా! ప్రియ, మోహనంగా, వచ్చితివా! చేతులు జాపి వచ్చితివా! వికటముగా నవ్వుచు వచ్చితివా! వట్టిమాపులు జూచుచు వచ్చితివా! క్రింద బడి వచ్చితివా!"

కృష్ణరావు

ఒరే! ఒరే! ఒరే! స్టాప్. 'చేతులు జాపి,' 'వికటముగా నవ్వుచు,' 'వట్టిమాపులు జూచుచు,' 'క్రిందపడి' అనేమాటలు బ్రాకెట్సులో వున్నాయో. అవి చెప్పగూడదు. నీవు ఆలా చాపాలి, వట్టి మాపులు మాడాలి, నవ్వాలి, క్రింద బడాలి. అంతే.

మల్లి కార్డునుడు

మఱి వాపాట్లలో బ్రాకెట్సు లేవే.

కృష్ణరావు

పారబాటేమో. దిద్దుకో. మఱి చేయాలి ఆసీను.

చెంచురామయ్య

(సంగీతముతో హాస్యనియంతరిక జూచి) మొదటిపద్యం, తోడి, నాలుగున్నర.

బ్రహ్మాండంపంతులు

పద్యం లెందుకు లెండి. పైను లేదు. నడక

నివ్వండి సీను వెంటి సీను.

మల్లీ కాన్యదాసు

వే నక్క డేదైనా పాట బాగుతూ ఇల్లీ పాతా నండీ 'నమస్తే' లాంటిది. క్రింద పదాలన్నీ యిట్టికీ ఫలము చాలదు. అదిగాక నాకేమో భయంగావుందంటే.

నటరాజు

ప్రేజిలా పదితే చిట్ట తగలదురా మనీ!

మల్లీ కాన్యదాసు

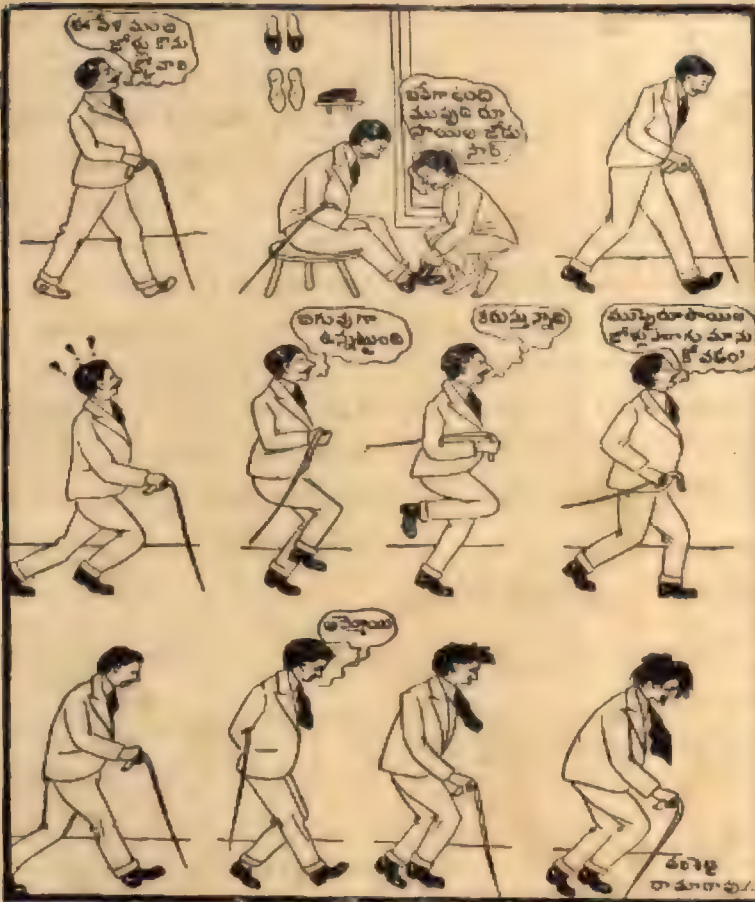
నీ మొగం, నీవు పడు.

కృష్ణరావు

నెక్కడు నీవ్. అక్కడ వురుస్తుంది. వెంకట గుమ్మరూగ! హాస్యనియం ఆరట్టుకు బట్టు.

[తర పనుసు.] (సశేషము.)

అక్కిరకురాని వస్తువును విడువజాలక

౧

భారతవర్షమా ! సకలభాగ్యనిధానమ ! సర్వశాస్త్రవి
ద్యారమణీయధామమ ! నమస్తకశావిధవాభిరామమా !
పారహితైకచింత గల పావనధార్మిక జీవనంబు చే
కూరుచు నాత్మశాంతి యెదఁ గోరెడి నాదగు మాతృదేశమా !
కూరిమి నీదుబిడ్డ లాగిఁ గ్రోలినవెన్నను పాలబీదలా
చేరువయిండ్లపిల్లలకుఁ జేరితి వేయమ్మతంబు జీవనా
ధారము గాఁగ నయ్యది కృతఘ్నుల కయ్యె విషమ్మె యమ్మరో !
క్రూరులు నీదు చన్దడిచి తొమ్మునె గ్రుడ్డుచు నున్ని చూడఁగా.
చేరిచె మీఁదిచేటు మదిఁ జేరిచి చూడక, “వర్తకంబు, వ్యా
పార మొనర్తు మే” మనుచు వంగి సలాములు నేయ నుబ్బి, ద
ర్బారుగ పాదుసా నిజనివాసగృహంబున నోడదొంగలం—
జేడిచె నంత నీసిరియుఁ జెల్వును జేవయు లావు గంగనే.

౨

మంత్రము తంత్రముఁ హితసమాచరణప్రణాత్యమందు న
త్యంతము గుప్తమై యొదుఁగ, యంత్రబలంబును దోడు గాఁగ, సం
చింతితవాంఛితంబుల భుజించుటకై తఱి వేచియుండి ర
త్రాంత మినావసానము శృశానస్యగాలములట్ల కోరుచుఁగా.
ఎఱుంగరు నీదుబిడ్డ లిది యెల్లఁ బరస్పర నాశనోద్యమ
స్ఫురదసిజాలదీప్తి, మెఱుపులేబలె గన్నులఁ గొల్ప మిర్మిటులే,
మఱియును మందు గుండ్ల పొగమబ్బును గ్రమ్మ, ఫిరంగిబొబ్బలం
జొరకయుఁ బోవ సాధుహితసూచకవాచక మేమియుఁ జెవి.

నీడకయి పోరి ఫలముఁ బోనాడుకొన్న - వెడల్గులే యైరి నీకన్న కొడుకులు మఱి
నీదు పెంపుమకొడుకులుఁ వాదు లాడి - భేదమే లేనిదానికై భేదబుద్ధి.....

ఒకతండ్రివిడ్డ లయ, నీ - వొకతల్లివి చన్ను గుడిపి యోమంగ నుఖ ముం
డక యకట ! విమతు లయ, చం-పుకొనఁ దొడఁగి రొంహారులను మొకమోడకయే.

3

వ్రాలెను బాదుషా ముసలిపండు, యాతనితోనె నేలపైఁ
గూలెను బావుటా, మును పకుంతతేజాడు బాబ రెత్తఁగా
నోలిని మేటియక్కరు, గుణోన్నతుఁ డౌ మనుమందు పాజహా
నేలుచు దేని నికఁ బయి కెత్తిరొ, యెయ్యది మేగుశృంగముం
జోలఁ బ్రణామపాత్ర మయి పోల్చెనొ సర్వదిగీశకోటికి.

వ్రాలె నినుండు; రాష్ట్రము సరాజకర్ము బహునాయకంబు నై
వ్రీలెను; జిమ్మచీకటులపిండులు వోలె మరాటిదండులు,
మూలలనుండి సిక్కులను, మూఁకలు గూడిన రోహిలాలు, సి
ద్ధిలును రాజపుత్రులును, దేశము నొక్కట ముంపజొచ్చి రు
ద్యేలమహానముద్రమటు, భీషణఘోషణ ముప్పతిల్లఁగాఁ;
బాలుగొనక ముఖుల్ బలుదివాణపు దోఁపుడు పంపకంబునం,
గూలినగొడ్డుపైఁ గవియు క్రూరపురాఁబులుఁగుంగముల్ బలె.

వచ్చిరి యాంగిలేయు లటుపైని పరాసులు బుడ్తకీసులు
వచ్చిరి డచ్చివారు, తమ వర్తకరక్షకుఁ గత్తి యెత్తుచు
జొచ్చిరి విస్లవంబున “యశోధనలాభము రాజ్యలాభము
వచ్చు ‘వరాలచెట్టు’ దులుపం బయిపెచ్చుగ” నంచు నెంచుచు.

వచ్చి, రొక్కక్రియయె ద్యోగధనంపాదకం - బయ్యె, మూఁడు పూవు లాటుకాయ
లయ్యె, * ముందు చూతు మదియకట జనని! నీ - మేలుకొఱకు వారిమేలుకొఱకు.

౪

వక్కలు చెక్కలై చెదరఁబాటిన యామొగలాయి రాజ్యమం
చెక్కఁ గన్న సంచలన మెక్కడ విన్న బలప్రశంసలే,
ఒక్కడ నాశుల జెలఁగి యొక్కడ భీతి గలంగఁబాటి తాఁ
బెక్కుతెటంగు లయ్యెఁ బ్రభువీరులచిత్తము తత్తఱిచుచు.

* కృతికర్త ముందు వ్రాయఁచుటకొన్న “చిటిపసావ్రాజ్యపై ధనము”లో వని యెఱుంగునది.

పుడమి చలించునట్లుగను బుట్టిన విష్ణువందుఁ గోటలఁ
గడవిడ పుట్టెఁ గాని యొకగాసియుఁ జెవపు పేదవారి వా
గుడిసెలు, పెద్దగాలికిని గూలుఁ దలెత్తిన పెద్దమాఁకు లే,
అడఁగి మడంగి యుండెడి తృణాదుల కెప్పుడు సేమమే కదా!

అరిగాఁపులము గాము సరివారమే యంచుఁ గప్పుంబు లెగఁబెట్టె గడఁగువారు
తమతండ్రి సింహాసనము నధిష్ఠింపంగ నన్యానుచుతి యేల యనెడివారు
సరిహద్దురాజ్యాల బరవసంబున నాక్రమించి మించఁ దలంచి మిమకువారు
రాజ్యాన్ను లుండ నర్హత లేమి యెఱిగి రాజ్యంబు సంపాదించ నరయువారు
ప్రాంతపక్షలు కీర్చ వాంఛించు వారును - గ్రొత్తసఖ్యములను గోరువారు
నగుచు ననుసరించి కాంగిలేయ పరాసు - ముఖ్య లయిన శ్వేతముఖుల, దొరలు.

ఏనిక లాదలాలు మఱి యెత్తగు నుత్తమఘోటకంబులుఁ
మానికముల్ సువర్ణములు మంచెయమూల్యము లైన హారముల్
కానిక లిచ్చి యాదొరలఁ గానఁగ వచ్చెద రీదొరల్ కమం
బూనికతో నభీష్టపరిపూర్తిని గీర్తి నపేక్ష సేయుచుఁ.

అడిగిన రేపులందుఁ దమయంగడిసాలలఁ గట్టనిచ్చి, త
మ్ముడుగక సుంకముల్, సరకు లమ్ముకొనంగ ననుజ్ఞ యిచ్చి, తా
మొడఁబడి వారికై నలుపుయుద్ధపుఖిన్నులు చెల్ల జాఫీరీ
లెడపక యిచ్చి, యిట్లు తము నెంతయు భూవిధు లాదరింపఁగఁ.

పెరిఁగె వర్తకంబు, పెరిఁగెను రాజ్యంబు - పెరిఁగె నేన, రెండుఁ బెరుఁగుచుండ
నొకటి కొకటి సాయ మొనరింప నవి మూఁడు - నన్న దేహబలము లట్లు పెరిఁగె.

౫

హైదరు విక్రమించి మహిషాసుర రాజ్యము నాక్రమించి, తా
గాదని యెంత లెంతలను గర్వమునఁ విహరించుచుండ, నా
మీఁద మరాటు లెత్తి తనమీఁదికి వచ్చుచునుండ, హైదరా
బాదునిజాము సేర నిరపాయసుఖస్థితి కాంగిలేయులఁ.

మును పరిగాఁపులైన రసపుత్రులు శిల్లిని ద్రోసిరా జనఁ,
“ నెనుకటియట్ల కప్పములు పెట్టుఁడు, చెల్లున వెల్లి మాకె ” యం
చును మొన లెత్తి వచ్చి, తము శూరులు మేటిమరాటినాయకుల్
చెనకిన మిత్రమండలిగఁ జేరిరి వారును నాంగిలేయులఁ.

ఎళుంబూరులో వున్న “కలకల కమ్మకాచెట్టి”

గారి సత్రం, చెన్న పట్నానికిచ్చే పాదసూరిజనము లలో చాలమందికి ఆశ్రయ మివ్వడానికి చాలామంది వికాలంగా నిర్మితమై యుండటంవల్ల, మద్రాసులో చాలా పేరుమోసిన సత్రమనే చెప్పవచ్చు! అందులో “క్రిస్మస్” సెలవులు; ‘పార్కు ఫయర్’; పాట కాలు, సర్క్సులు, బయస్కోపులు, యింకా ఏదో చెప్పరానన్న చిల్లరవివేదాలతోను వేడుకలతోను వెళ్ళేల్లిపొయ్యేళ్ళాల్లు కూడా నివి! ఎక్కడెక్కడి జనం యీవేడుకల్ని చూద్దామనే ఉబలాటంతో వచ్చి సడతా గీవారంటోలూ. అప్పుడే ఆరణ్యులజనసంఖ్య తో తపాలపాడునున్న చెన్న పట్నం, యీవారంతోలూ ఎక్కడెక్కడి జనం వచ్చిపడటంవల్ల మరింత ‘గడచిడ’తో నిండి ‘గడచిడ’గా మండ ఆరంభించింది. అందులో తెలుగుదేశస్థులకు యిక లెక్క లేదు! సత్రమంతా తెనుగుమయం! తెనుగురజ్యం! కమ్మ, వెలమ, రెడ్డి, కోమటి మొదలైన అనేకకులస్థులతో కలు కలిపాడుతోంది సత్రం.

సత్రంలో ఒకచిన్న టిక్కిలో కమ్మమూర మ్మా, కమ్మ ఈరయ్య చాసమీద కూర్చుని కులా సాగా ప్రసంగిస్తున్నా రేమిటో.

“నాయుడుగారు బరే మంచిమనిషిస్తే ఉన్నాడు బావా!”

“చేముడుమల్లే మనకు ప్రాప్తమయ్యాడే—నిజం గా! ఆరేనికడుపు చల్లగాను! ‘సత్రం మేనేజరు’తో ఇంగిలీషు మాట్లాడి పదిపాదుకోలవాకా యీ ‘టిక్కి’ నిప్పించాడు.”

“అస్సలు మాడుకోలకంటే ఉంటాని కీడ వీల్లే పంటగా?”

“బావో పిల్లా! నేను నెప్పిం దేమిటి? రామయ్య నాయుడు ‘సిఫారసు’ చేసి ఇప్పించాడు కొట్టు. దాక్తకో వాడతో కలుగు చెప్పి ఆవారాన్ని బట్టావా? వేసు కొన్నాడు; బట్టలో వేసుకొన్నాడు కాబట్టి అంత చెప్పున్నే మీ అత్తమ్మకు ‘కన్నా సుపర్’లో వెళ్ళు కున్నాడు! దేముడిమల్లే ప్రాప్తమయ్యేడు బావం!”

“సత్తే కాని బావా! ఏడుక రెప్పుడూ నూచుంటో? వచ్చి అప్పుడే అయిదాగ్రోల లయింపన్న మాటే—! అత్తమ్మకు బువ్వ తీసుకపోవడంకో తల్లారుతోంది బతుకు!”

“ఎందుకో యింత కోపం? పిల్లా! తీసుకెళ్ళాను గా—ఒకపట్టలే వింకొంచే?”

“ఇదంతా తెలుస్తే వచ్చేదాన్నే కాదు; ముమ్మాటికీ! ఏకో ‘సంబరాలు’ చూద్దామనేనా వచ్చింది? కొట్టో యాడ మురుగుదామంటూనా?”

“చాల్లే పిల్లా! అట్టే కోబువకు!” అన్నాడు, ముప్పయిఅయిదేండ్ల ఈరయ్య, మూడమ్మ పాలబుద్ధి ఒకటిరెండుసార్లు నవ్వుతూ పట్టి పిండి.

“చాలు బావా! మోటసరన్న” అన్నది భార్య మూరమ్మ కమ్మని, కంపుబారి కొద్దిగా ఉరికిన బుగ్గల్ని చేత్తో తడుముకుంటూ, అంతట్లోకే యెవ్వకో యింకో మనిషి ఆకొట్టుద్యారంబిగిర నిల్చుని మహా పరిచయ ఉన్నవాడిలాగా పలకరించా డాడంపరుల్ని.

“ఓహో రమరా! మాకోండి బావా! అన్నాడు ఈరయ్య; ఓమాట కమ్మ తిండి నూనెమ్మ అమాపులో ఆల్సిర్వం, భయం, సంకేయం, ఆహం కర్వం, అన్నీ యిమిడిఉన్నాయి; ‘నిజంగా నాయుడు గారు ననమన్నుడు ఉట్టా!’ అన్నాయా అన్నట్లే సిద్ధిచైన మూరమ్మకుండ్లలోని తళితళిలూ, మిలమిలలూ రామయ్యనాయు డొక్కచిరునవ్వుతో చిరికిలబడ్డా.

రామయ్యనాయు డటు ఆరవ్యాధు ాడు, యిటు తెనుసువాడూ కాను! నాయుడు గారికి ఆరవం బాగా తెలుసు; తెలుసు తెలుసు! ఐతే మొత్తంమీద తెనుసుకు డాలు తక్కువ; ముప్పాదికమున్నీసం ఆరవ లక్షణాలే ఉట్టిపడుతున్నాయి, నాయుడుమొహం, బాట్టా, బొట్టా, కట్టాబట్టి మాస్తే! సన్నని వాల 'గ్లాస్ట్' మల్లు గూడకట్టక్రింద చుట్టుకున్నాడు; నీలపు 'సర్టి' కొలు తొడుక్కున్నాడు. తల కిగు వైపులా గొట్టెపాట్టేళ్ళ కొమ్ములమల్లే క్రాపు రెండు పాయలుగా చీలింది. తీర్చినట్టూ ముక్కు; ఎప్పుడు నవ్వుతూన్న కండ్లు; చక్కని అంతగా మువలని మొహం; చేతుల్లో బుల్లి బంగారు 'రిప్టు' వాది! వోట్లో యేవేళా పిగలేటూ! మొత్తంమీద నవమన్న భుని అవతారం వుట్లే కనిపించాడు రామయ్యనాయుడు, సూరమ్మకళ్ళలో! కర్లు వార్చింది; తల వంచుకుంది సూరమ్మ.

"పార్కువేడికై యెప్పుడుదా మాడవోతారు చా?"

"ఓను, నాయుడుగారూ! మామా మాదా లంటూనే ఉంది; ఐతే అమ్మకోసం మానసులో వాకే పీటలాట!"

"అడీ! ఎందుకుదా భయందా? చెడ్డడాక్టర్ తో వేస్తా పెప్తినేకే ప్రేత్యకారుగా ఉందావే!"

"ఎట్టెచ్చే! అది గావండీ నాయుడుగారూ! తమరిసాయ్యం మరుస్తామా — ఋణాన్ని బోనూ మరుస్తే! అట్టానే పోదాం! సూరమ్మకూ ముపించాడైంది; ఉడుకోను ముపియ్యకపోతే. ఏమంటావే పిల్లా? సాయంకాలంగా పోదాం" అని ముగించాడు ఈరయ్య, 'మెండ్లికూసునికిమల్లే నీర్లు బిందుతూన్న సూరమ్మ చివిన బించానికేసి చూస్తు. సూరమ్మ మారు మాట్లాడే; మాతి దిగించి కిరస్నాంచింది.

"నాకు వేరై వుంది; పోవాలా! ఈదినం నాల్గుగంటకి వేడికై నూడి ప్రాడుస్తా" మంటూ నాయు డు చాపమీదనుంచి లేచి నిల్చుని గడపదాకా వెళ్లి,

ఏకో అడిగేందుకు మరిచిపోయిననాటిలాగా చివాలన మళ్ళీ తిరిగి — "ఈరయ్యగారో! అర్జంటుగా నాకు దా అగవై రూపాయి అవసరం. ఉందాదా? శేపుదా యిస్తాదా" నంటూ చిటికేతాడు.

"చిత్రం! అట్టాగే రెంసి! అంతకంటేనా!" అంటూ ఈరయ్య పెట్టెలో వున్న నోట్లకట్ట విప్పి ఆరునోట్లు లెక్కపెట్టి నాయుడుచేతుల్లో పెట్టాడు.

"నెలా"ప్పుంటూ నాయుడు సగర్వంగా చేతు లెత్తడం నిగిరిరా తిప్పుకుంటూ చిక్కాచామ్యుడు, ఓమాటుమాత్రం భుజంమీదికి తల తిప్పి సూరమ్మకేసి చూశి. సూరమ్మ చికాచికా వణిపోతోన్న నాయుడు గారితే పొకమారు మాత్రం చూపు పరచింది; అమాయక త్వంబో భయమా, ఆశ్చర్యమా సమ్మిలితమయి ఉన్నాయి, ఆ మాపు తళతళలో!

౨

మధ్యాహ్న మెంటిగంటకు ప్రారంభించిన పం ద్యా లింకా సాయంత్రం నాలుగున్నరకైనా ముసియక జయప్రదంగా పొనుకునే ఉన్నాయి! నుత్తాల పోటీలు పోంటిగంటన్నర కల్లా ఆయిపోయిస్తే; నొంపెద్దుబండ పోటీ, వైకిళ్ల పందెం, కత్తుల సామా, నాల్గుమెల్ల రన్నింగ్ రేమా, మొదలైన పోటీ లింకాలో అప్పటికే జరిగిస్తే. 'రేఖ్లా' రేసు ప్రస్తుతం జనుసుతోంది 'పెద్ది సున్నలాంటి నుండ్రటి మైదానం చుట్టూ కిలకిల లాడిపోతూన్నాడు జనం! అవ్వాలి "గవర్నరుగారి కోణ" అవడంవల్ల మరింత వోపిడి, ఆలజీ, అల్ల రీసు! ఆ మనుష్యుల నుంపులలో ఒకవోట కట్టగట్టు కుని నూరమ్మ ఈరయ్య చూస్తూన్నా రాశ్వర్యం కనపరుస్తు. పంపెమైన అంతగా మోజు కనబరచ డంలేమంటూ స్పష్టంగా తెలుపుతోంది ఈరయ్య పక్కనే పొర్చున్న నాయుడుగారి ప్రవర్తన. మహా శ్వర్యంతో, వట్టి అమాయకత్వం కురుస్తూ ఉన్న అనం దంతో కలిసిమెలిసి కట్ట గట్టుకుని ప్రజలంచెరోబాటు తామా 'రేఖ్లా' శేఖమీదే వుట్టి యావత్తూ నిల్చిన యీ తెనుగుచంపకు లిద్దరినీ, మధ్యమధ్య రేరిపార

నానా వేళాకోళంగా పెరివులు మిలిచేసుకుంటూ,
“కానివ్వం దీరెంతివేపులే!” అన్నట్లు మందహాసం
స్త్రా, తనలో తా నేమో అలోచిస్తున్నాడు నాయు
డుగారు! మంచి యాచనపలుకర్తలలో ఉన్న యిరువై
యేళ్ల నూరమ్మ ముఖారవింపం ఒకే సులకలో మించేసే
వాటేమిలే మెరిసేవి నాయుడిసద్దు రెంహాను, ఆమె
మీది కారిడు చూపు బాపిపువ్వు! అక్కటా! యేదో
కామకవికారం స్ఫురిస్తోంది; ఆమందహాసం —
అపూర్వమగడకభాండాన్ని తలపుకు తెస్తోంది;
మొత్తంమీద నాయుడుగారి అప్పటి పరస్థానమూ,
బొమ్మమడుపులూ, పెడిమలపెరికలూ, విషయసంచరిత
కీకలూ — యివన్నిమాటా యేదో ఉత్పతలమల్లే
ప్రేమకులకు స్ఫురించే తీరుతవి!

“అస్సీ! ఆడికడుపు చల్లగాడు! ఎంతవొరగా
వోల్తున్నాడో బావా!”

“నిజం పిల్లా! ఏంసీతం?”

“కోసపాల్లో యిట్టాటిస్థితిం ఓగోలైనా చూశాం?
అరెరే! వెనుకొన్న ముందరివోటి దాటి బడేగా
వోస్తున్నాడీ!”

“అరెరే!”

“బాబోయ్! రాబోయ్! ఆడ — దూరాన జరి
పండిట్లో మాకున్న దొరాకొన్నా నెవ్వలో? చెప్పి?”

“నాకేం తెచ్చే పిల్లా! ఐనా రామయ్యనాయు
డుగార్లు దుసుదాం; తెలిసికోడు” — “నాయుడుగారు!”
అనేపిలుపు విసికేశాడు ఈరయ్య, పరస్థానంగా
ఉన్న నాయుడుగా గురికిపడేబట్టు! నాయు డొక
లియ్యనినవ్వు రువ్వాడు ప్రత్యుత్తరంగా.

“ఓ — ఆడ పండిట్లో కుప్పిలోనున్న ఆ —
కొరాకొర్నా నెవ్వరండీ?”

“సభాన్! ఏమిదా మీకు తెలుసుదా? ఆ
కొరై గవర్నర్, వొంస్సని గవర్నర్ భార్యదా!”
అన్నాడు నాయుడు దరాయింది సగర్వంగా.

“అర్నీ! అట్లాగా! చూశావే పిల్లా?”

“అస్సీ, గా—నా—కొరై!” అంది నూ
రమ్మ నోరు కాస్తా తెరుచుకుని అశ్చర్యాచేరినావస్థలో.
నాయుడుగారి కండ్ల మెరుములు తనకీరంలో ఉరిమి
నట్టయింది నూరమ్మకు! తెలిసిన జంకమల్లే మొహం
లిప్పేసుకుం దింకోచేపురి.

* * * * *

నీకటి పడింది; అంతా విద్యుద్దీప లేజోమయంగా
మారింది! మైదానంలో పంద్యాలి చూసిన యాచిత్తు
ప్రజా చెవిరి చింతరవంపరయింది; తుపానుపట్టిన గభీర
పాగరంలా అక్కడికిక్కడికి తోసుకుని వస్తు. పోతూ
న్నారు జనం! ఆ విద్యుద్దీప లేజేలో ‘తళతళా,
‘పెళపెళా’ మెరసిపోతున్నాయి స్త్రీలవజ్రహారాలు,
వజ్రభుజమ్మలు, బంగారపు నెడ్డాడోలు, గాజులు, జరీలీ
లూ, చక్కని కీరచ్చాయలూ, రెడితరచేపాంక్యకు
లూనూ! యావన ప్రేమకు తెండరెండికో చేతులుకలుపు
కుని, అన్యోన్యాలపనా విహన్నులూ ఆయనగృహాకే
రుదిరాంబరవర్ణ కల్లోలిసీతరంగమాలాజాలంలో లీనమై
పోతున్నారు!

* * * * *

ఒక సుదారంముందర త్యాండు వాయిస్తున్నారు.
సుదారంలోనుంచి జనం వస్తూ పోతూ ఉన్నారు.
నూరమ్మ పట్టుచెలమిచ ఈరయ్య పాపలా టిక్కెట్టు
మా ముచ్చకున్నాడు; ఏదో చూద్దామనే అపేక్షతో
నూరమ్మ ‘గబగరా’ సుదారములో కురికింది!

లోప లేమీ లేవు చూడవోలే! ఉత్తి అడ్డాల
మయం డేం! బోపలిభాగమంతానూ! “అ—సింలేనా?”
అనుకుని చిన్నబుచ్చుకున్న తనవదన మొక దఫా పొడు
గాటి అడ్డంలో మానుకుండి; నూరమ్మకు పట్టలేనంత
సవ్వొచ్చింది; తా నాఅడ్డంలో ఒంటెలా సాగిపోతున్నది
వికారంగా! ఈరయ్య చెడిల్పొంటి వలయాకారవర్ప
ణంలో చూసుకుంటూ పొట్ట చెక్కలయ్యేటట్టు నవ్వు
కుంటున్నాడు; “పిల్లా! పిల్లా! ఈడకి రా! చూసు
కుందాం ముద్దరి అందిం” అని పిలిచాడు పట్టరాని
నవ్వుతో ఊసిసలాడుతోన్న కంకనవరంతో; నూరమ్మ

రివ్వన బావను చేరుకుంది. ఇక నవ్వుకు అంత పేరు లేదు!
వొక్కటే నవ్వుంది! — మునిముసినవ్వులూ, పకపక
నవ్వులూ — పొట్ట బుట్టి పొయ్యేటట్టు!

"ఒసే! పిల్లా! ఎంతకా ఉన్నావో? గాబు
లా బలిపి — పక్కలు తర్చి!"

"బాబోయ్! మాతాగా వున్నావే! గుండ్రాయి
మల్లె, గున్నపాతల్లె — పొట్టా, ముహం, ముక్కు,
చెవులు వాచిపోయి!"

పైరిధంగా ఈరయ్య గూరమ్మ అన్ని అద్దాల
ముందు నుంచుని చూసుకుంటున్నాడు. తమరికారా
కారాల్ని — విసుకు విరామం లేకుండా! అదేమిటో
చిత్రం? నాయుడుగారుమాత్రం మంత్ర ఉదారంగా,
అపల్లెపంపతులతో బాటు నవ్వులవాసం చేసుకోలే! కొం
చెం విసుకుతోనూ, అలక్కంతోనూ, "సద్దా! పూడు
స్తాం రా! తమాషా కానా చూడనాలా, కన్నాడి
లత్తె పారి చూస్తో" అన్నాడు నాయుడుగారు ఈరయ్య
నుద్దేశించి.

* * * * *

రాత్రి తొమ్మిదిన్నరయినది; పదిగంటలనుంచి
పన్నెండున్నరవరకు ఆటోలైన "ఇయోనోగ్రాఫ్" ల
ప్రదర్శనం; బాణసంచాలు కాల్గంటుకు నిలిపను
కున్నాయి. నాయుడుగారి కడుపు చల్లగాను! నూరి
మ్మకూ, ఈరయ్యకూ ఎనిమిదిగంటలకల్లా తోటలోనే
ఉన్న "కోమలవిలాసం" లో తృప్తికరంగా వేడివేడి
నాజుకుఫలహారా లిప్పించాడు, కాఫీ బోయించాడు;
తానూ తాగాడు. రెండుకప్పుల "పైమక" కాఫీ;
దివరకు 'బిల్లు' చూడుకూపాయలై నా ఏమాత్రం
గొణుగుడు గాని, సణుగుడు గాని లేకుండా హోటలయ్యరి
చేతిలో నిర్లక్ష్యంతో పదిహేపాయలతోటూ గిరా
లేరాడు.

తరువాతికర్పంతా నాయుడిదే! బలవంతాన
అన్ని తమాషాలకూ తానే యిచ్చాడు! మునుపటిముల్లె
పరధ్యానంగా లే డిప్పుడు; కండ్లు నవ్వుకున్నై;
నోరు నవ్వుతోంది; ముఖాన కళ్ళ పొద్దింది; కాలు

దున్న 'సిగరె' ట్టిన్నవి చెప్పడానికి వీలేదు. అబ్బా!
యీమాను పెల్లా వొచ్చిందో? ఎందు కొచ్చిందో?

* * * * *

నూరమ్మ కంకా పిల్ల చేష్టలు పూర్తిగా పోలేదు.
పూర్తిగా పెద్ద నాబనావీ కాలేదు! మధ్యాహ్నంలో
కొట్టుకలూడుతూం దింకాను. పట్టునవాస అనుభవం
లేదన్న మాటే గాని, సాధారణంగా పట్టుకారిపిల్ల లేదు
గని, నవనాగరికతక్రింద గణించబడుతున్న — నవ
నాగరికం ఆస్తి లిది కానే కాదు! — ఫేస్ పొడల్లు,
ప్యాసిన్ నవ్వులు, ఆటో డిబ్బచాల్లు, కేశరంజనీ
మానెలు, తలపిన్నులు, లోలకట్టులు, చీ-కా-కు-
గాలూ — యీ నామగ్ని ప్రయోగంలో నూరమ్మ
ఆరిలేరింది! ఐంకలముట్టుకున్న 'V' కత్తిరింపు ప్యాకిట్టు
తోడుకుక్కుం, క్రిక్కిరిసే చెట్టుగా ఉన్న దోకకొమ్మ
సగం కవబడేటట్టు! తర్రతగా మెరిసే పట్టుచీర; రెండు
జతల 'స్' గాజులు; పెట్టో బంగారం గొలుసు నాజుగ్గా!
చెవుల! లోలకట్టులు; యిరవై నూనులలో పొడిచిన
యెర్రయిన జుత్తుముడి; మొహమంతా పొడి! అంగుళం
వట్టుగా మెత్తిన తెల్లనిపొడి; నడుముకు పాములాంటి
వట్టానమా! నాయుడుగారి లిలాంటి పిల్లవారిమీద
కన్నేకారంలే! అదోక ఆశ్చర్యంతో చేరినసంగతి కాదు.
ఆరాత్రి నూరమ్మ తమాషాలలో వొట్లే మరింది;
చీనాపాటలు పాడుతూ నిద్రువచ్చి కర్ల నడిచే
'రంకులరాట' మెక్కింది; గిరగిరా, గిరగిరా, తిరిగింది
తల తిరగడాకా! "ఏకోన్నెమ" వక్రంలో కొంతసేపు
గడిపింది; పెంకిపట్టు పట్టి పక్కను కాస్తా చూడగలి
గింది! లాటరీ అంగళ్లలో పావుగంటవరకు జూద
మాడింది. అంతా కొత్తే! అంతా వింతే! పాపం!
ఇంకా యేవేవో చూద్దామనే శిబిబాట! ఎట్లాగే గేసేం,
బలవంతంవినా భార్యతో బయటబడేలోపల ఈరయ్యకు
తలప్రాణం తోకకొచ్చింది. "ఊ! ఊ! ఊ!"
అంటూ తన అప్రిగూన్స్, అసమ్మతిని, తెలుపక
పోలేదు నూరమ్మ మొగుడితో.

* * * * *

బాణసంచావేడుకలు విజృంభించాయి ! 'ధను
వేదా' మంటూ నుండే లలితబోయేలట్లు మామనము
కన్నాయి; ఆకాశంలో ఎరుపు, తెలుపు, పసుపు,
అకుపచ్చరంగుల పూలు కనుపంపుచుగా, వానలా కురు
స్తున్నాయి; ఒకమూల 'లంకావహన' బాణసంచాలు
మండి భస్మమౌతున్నాయి. ఆరో శౌంభిగో కాని,
ఉన్నట్టు ఉండి కాఫీక్లబ్బునాకవైపునుంచి పొగా,
మంటు బయలుదేరినై; కాఫీక్లబ్బు తగలకిపోతోంది.
గారి అపరిమితంగా వెయ్యివేలల కాఫీక్లబ్బుమంటు
'సర్కసు' వేరా కాల్చేస్తే; సర్కసుడిరానుంచి
మంటులు వ్యాపించి యింకవేవో పాకలమీది కుదుక
జూస్తున్నాయి! అప్పు తెల్ల ఆంటుకుందో కాఫీక్లబ్బు
నాక? ఎప్పుడికి తెలీను! ఏమింపగి వంటించాడో? ఎక్క
రా గంపరనో? గగ్గోలు! ఇంతలోకి విద్యుద్దీపా
లొక్కడెలా ఆరితే! ఎట్టగా, భయంకరంగా ఆకాశం
లోని కుటుకుతూన్న అవేమంటులు రక్తప్రభా
నుమంగా మార్చివేసిన వాదిమృతీకల్లును! ప్రాణాలు
ఒక్కొంతుకునే ఉద్దేశంతో మనుష్యులటూ యిటూ,
అడ్డంగా దిడ్డంగా పరుగులుతీస్తున్నారు.

"పిల్లా! మారీ! ఓపిల్లా! ఓమారీ!" అని
గద్దవకంకంతో అగుప్తు పిచ్చివాడిమల్లై ఈరయ్య
ఆక్రొక్కిడిగా బకి అక్కడి కిక్కడికి తోడుకుని
గురమ్మను వెనుకుకున్నాడు. పాపం! గూరమ్మ
ఏమయిందో! నాయుడుగా తరి?

* * * * *

"బాబో! మరీ?"

"ఎక్కి మాసో! మాసో! మాసో!"

"అమ్మో! బాబో! బాబో!"

'బాబో' 'బాబో' అంటూ గద్దవకంకంతో
రోదిస్తూ భయంచేత వణికిపోతూ, ఏమి చెయ్యడానికి

నోచక, ప్లాగో అట్లాగా, పాపం, గూరమ్మ జూక్
బం డెక్కి కూర్చుండి.

"ఎంగ పారో?"

"మింట్ స్టీక్" అంటూ జబ్బావాడికి సమా
ధానం చెప్పి, అటూ ఇటూ ఓమారు సంతోషంతోను
భయంతోను గాలించి నాయుడుగారు జబ్బా యొక్క
కూర్చున్నాడు. జబ్బాబండి కదిలింది!

* * * * *

గగ్గోలు పెనుటూ ఆకాశం ఉడిపిచేట్టు యేడు
స్తూ 'చెన్న పట్టం లొక్కరి! లంజాకా! ఆగో!
ఆగో!' అని గద్దెస్తూ రివువ వచ్చి జబ్బా వెనకాలే
కూర్చునిఉన్న నాయుడుగారి చెయ్యబుకుని నుభీలున
క్రిందికి లోకాడు ఈరయ్య! నాయుడు మట్టిమీద
చరికిలబడ్డాడు; పెద్దనుంపు మూసింది; 'చిట్టిచిట్టి' చరికిల
బడ్డనాయణ్ణి ఈరయ్య చితకబాడినాడు; మూసిన
జనానికి జరిగినమోసం తెలిసింది. అంత రా 'లొక్కరి'
మీది కగబడ్డారు. అక్కడే ఉన్న ఒక పోలీసు దొర
నాయుడుగారి నిలా సన్మానించారు — "డామ్ రాన్
తల్! అంటుటియ్య! ఉంచే రా-మా-యా-
దానే? బర్మావ! 'ఫార్వర్' పోరల్లియో? పాణ్లు
నూడే వేయాయో? బర్మావ!"

వేనూ అప్పు డిక్కడ ఉంపించుతలసించడంవల్ల
ఏమిటో కళ్ళ కనుక్కుందా మనుకున్నా. రానుయ్య
నాయు డోక పెద్దమోసగాడనీ, బోగంకులకుడనీ, యిలా
చక్కని అమాయకపుపడును సిల్లల పెంచరినో మోసం
తేనీ తీసుకల్లి నిర్బంధించి పడుపువృత్తిలోనికి దింపి
తద్వారా ధన మాన్ణించుకున్నాడనీ, ఇదివరకే
ఫార్వర్ చేసి నాలుగైదేళ్లు కలిసికొన వసుధవించాడనిన్నీ
అక్కడే నుంపులు నుంపులుగా పోగై నవా క్లంబరూ
చెప్పుకుంటూంటే వేను విన్నా.

(అనువృత్తము)

గాయపడినవారికి యగు నొప్పియు

ననెడు పలు కనత్వ మయ్యెఁ బాడు !

చెక్కులందుఁ బుటివొక్కు దానికిఁ గల్గె
సవతులకు జనించెఁ జాల నొప్పు.

—కావ్యప్రదీపము, ఉ. ౧౦. పు. ౩౪౫.

చనపుమెయి నిరుగేలఁ బట్టిన యశోద
గుబ్బపాలింటి మొన మోవిఁ గుర్చువేళఁ
బొంచజన్యమ్ము మదిని దలంచుకొన్న
ముద్దుకృష్ణు గగుర్పాటు మ్రొక్కుఁ డీరు.

—అడ, పు. ౩౮౨.

చెలువ ! యిందు రమ్ము; చెడునింద యొకటి జ
నించె నీకు; నాలకించి పొమ్ము
చాటుచున్నవారు చంద్రుఁడు సరి యంచు
మోటువారు నీదుమోముతోడ.

—అడ, పు. ౧౮౩.

అదియె నెలపుకొనియె మదిని; చూపులయందు
నదియె; మాటలందు నదియె నీకు
నన్నుఁ బోని పాపినాతుల కచ్చోట
నందు దొరకు తెట్టు లందకాడ !

—అడ, పు. ౩౮౩.

మేనిమెఱుంగు లెందు మినమినలాడఁ బ్రా
యంపుమగల మనసు లన్ని దోచి
యందు నిందుఁ దిరుగులాడెడు దీని నీ
పల్లెటూర నాపువాడు లేడో !

—అడ, పు. ౩౮౪.

కొమిరెవయసు తిమురు గొని వచ్చివచ్చిగఁ
బలుకుచున్న దదిగో పల్లెడడుచు !

చెవులు మూసికొనుచుఁ జెంగటియిల్లులందు
చనిరి తొలఁగి చూడు వినఁగ లేక.

—రసార్థపదుధాకరము, విలాసము. ౨.

ఇంటిచెంతఁ బొదలన్బెల్లఁ గాల్పుచు నుండు
మామగారిఁ జూచి మనసు విఱిగి,
ఎన్నిమాఱు లఱచుచున్నను గోడలి
కత్తమాట చెవులనైనఁ బడదు.

—అడ, విలా. ౨.

అలుక గొని యేడ్చు జవరాలి యశ్రుజలము
కనుల చెక్కిళ్ళ కమ్మోవి కాంతి, బెరసి
చక్కనగు నింద్రు నిలువోలె జాలువాఱు
దడపు గనుచుండె దయితుఁడు దనివి సనక.

—విశ్వేశ్వరుని యలంకారకావ్యభము, పు. ౪౦౩.

అడిగి వడసినప్పు, డడుగక బల్మి ము
ద్దాడినపుడు, చెలి తనంత వలది
మో మొసంగినపుడు, మోవి యొక్కటి యైన
వేలువేలు చెవులు వెలయుఁ జూవె !

—మంభుకుని అలంకారసర్వస్వము, పు. ౯౭.

విన మగుఁ గొందఱకు; నమ్మర
రనమగుఁగొందఱకు; గొందఱకు నమ్మతెంబుక
వినము నగుఁ గొందఱకు మఱి
వినమునునమ్మతమునుగాక వెడలునుబదుకులే

—అడ, పు. ౩౮౫.

(సకేపము.)

3. పత్తియూకారమున నున్న విమానము
క్రాంతికము. జెర్మనీవద్ద నున్నది.

G. S. A.

౪. “కదలకు, కదంబు”

G. S. A.

గి. "ఎండిన మనిషి."

సెయింటు జేమ్స్ చర్చిలో గలదు. ౨౫౦ ఏండ్లకుపూర్వపుమనిషికాలాకు అస్థిపంజరముట. దానిక, శుష్కమాంసము గలదు. ౧౬౬౬ లో సంభవించిన అగ్నిప్రళయమున కాలిపోయిన ప్రాతచర్చి బరిశీలముక్రింద పూడియుండినది.

G. S. A.

పనుబూ కుంకానికి పలువవచ్చిన జానకిని చూచి రాజమ్మ నివ్వెరపడ్డది. ఆమె కట్టుకున్న పేంజిట్టు మీద నీడపు వెలుగులో తళ తళ లాడుతూంది. ఊదా, యెఱుపూ, పట్టం చులు జలతారుపువ్వలతో జలజలలాడుతున్నాయి. పైట చెరగు కమ్మిలో జల్తారు మొలునున్న మున్వలవడ్డణంతో ముచ్చటి స్తూంది. మెడలో హారాలవరసలు చీరపట్టం చులతో సంతా లాడుతున్నాయి. చేతులు గాజలూ, చేతిలో వెండిభరిగా, వ్రేళ్ళ ఉంగరాలూ ఇనన్నీ చూచి రాజమ్మకన్నులు మిలమిలా మెరిసేయి. జానకిని చూచి పేద నవ్వు నవ్వింది. జానకిమొలలో చేతిగుమాలు తీసికొని పాడరుపూతలో మొగం మెల్లగా అద్దుకుంటూ,

“మీరయన ఊల్లో ఉన్నారా?”

అంది.

రాజమ్మ—ఊల్లోనే ఉన్నారు. ఎక్కడకో వెళ్లేరు. ఇంకా ఇంటికి రాలేదు.

జానకి—సరే, వెళతా మమ్మా—ప్రాద్దుపోయిందా? ఇంకా ఊరంతా పిలవాలి. అన్నట్టు రాజమ్మా, నీ వెప్పమా మాయింటికి రానే లేదు. రేపు తప్పకుండా రావాలి. ముత్తైదువవుగదా, పేరంటానికి రాకూడదా? వస్తావా?

రాజమ్మకన్నులు కొంచెంచెమ్మగిల్లేయి. “అలాగేనమ్మా! మీ రన్నిసా ర్లడగాలా?”

జానకి “నీవుండమ్మా, మేము వెళతాం” అని వెల్లిపోయింది. రాజమ్మ వంటింట్లోకి వెల్లి ఉడుకుపట్టిన అన్నం వదులు చూస్తూంది.

రాఘవయ్య మెల్లగా లోన ప్రవేశించి చిఱునగవుతో, “ఏమేవ్ రాజ్యం! రేపు డాబు కొట్టి వన్నమాటే! పేరంటం, విందూ, పాటలూ, వాయనాలూ! ఓ! రేపు సందడంతా మీరడువార్లదే! ఎప్పడూ ఇలా ఇంట్లో కూర్చుంటే ప్రపంచం ఎలా చూస్తావు? వెళ్లకమాటూ! నీకేం మాట రాదా? మంతి రాదా? మర్యాదా మస్సితం ఎరుగవా?” అన్నాడు.

రాజమ్మ—అయ్యో! ఎరుగకపోవడమేమీ? అన్నీ యెరుగుదును ఏమీ తెలియకుండా ఇంతదా న్నెలా అయ్యేను! పెంట చ్చిలాగు నేను వెల్లి అక్కడ నిలబడితేనే గాని వాల్లింట పేరంటకం సాగదు. కలకలలాడేవార్లమధ్య నొకదిష్టిబొమ్మ ఉండొద్దూ?

రాఘవయ్య—ఎందు కలా అంటావు? వాళ్లందరిలోనూ నీపాటి అందమైన ఆడుది ఒక్కరై ఉందీ? నీ ముందే వాళ్లందరూ దిష్టి

వ మృత్యు గుంటారు. నీ పెళ్ళిచేసా అద్దం దగ్గర నిలిపి నీరూపం పరిశీలించుకున్నా ?

రాజమ్మ—అద్ద మెక్కడ ? ఇంతకీ ఏలా పరిశీలించుకోడం ? దిన్నబోయిన విగ్రహాన్ని చూచుకొని మరింత దిగులుపడడానికా !

రాఘవయ్య కొంచెం చిన్నపుచ్చకున్నాడు. ఓను పాపం! చెప్పడానికి తగిన దొక్కనైనా ఈమెకు లేదు. చేతులకు నల్లనివి రెండుపట్టుగాజులూ, మెడలో పచ్చని బొందూ, రెండుపుస్తెలూ, చెవులకు రెండుకటకంకాలూ, చిన్న యెఱ్ఱపొడిముక్కుపుడకా. పుణ్యస్త్రీలక్షణాలు చెడకుండా ఆమె కున్న నగ లినే! ఇంట్లో నిత్యమూ కట్టుకోడానికి రెండు గువ్వకన్ను చీరలూ, తొడుక్కోడానికి రెండు బొంబాయితూలురవికలూ—వీనిని విడిచి ఆమె కేమీ సింగారాలు గాని, చీరముడతలు గాని లేవు. పేరంటానికి వెళ్లంటే యెలా వెళుతుంది? ఏచీర కట్టుకుంటుంది? ఏ నగలు పెట్టుకుంటుంది? ఈనంగతు లన్నీ తట్టగానే రాఘవయ్యమనస్సు చివుక్కుమంది. ఏం చేస్తాడు పాపం! తాణాలో అతని కిచ్చి పాతిక సూపాయిలతోనూ జీవనం గడవడమే కష్టమయిపోతూంది. అట్టే ఆలోచించేడు.

“రాజ్యం! ఇంత సౌందర్యవంతురాలిని నీనే యిలా బాధపడుతూఉంటే పుట్టేదేసి లోపాలున్నవాళ్లందరూ యెలా పరితపించాలో! కాంతాలోకానికి భూషణానివైన నీకే భూషణాలకోసం ఇంతతహతహా?”

రాజమ్మ—అంటే మీరుకూడా రేపు నాతో రండి. ఈ బట్టుముక్కలు నాలుగూ అక్కడ ఏకరవుపెడుదారు గాని...నా గువ్వకన్ను చీర చూస్తే వాళ్ల గుండెలు పిలి పోతాయి. వెడవెడపోతూన్న యీనాతూలు రవిక చూస్తే వాళ్లందరూ తూలి పడిపోతారు...పోనిస్తురూ, నాలంటిదానికి పేరంటం ఏమిటి? ఎంత చేసుకుంటే అంతే గాని యెక్కువ రమ్మంటే యెలా వస్తుంది? మీకే యెక్కువగా డబ్బుంటే మీరే నన్ను పెళ్లాడకపోయియుండురేమో. నాపెళ్లికోసం పాపం, మానాయన ఎన్ని బాధలు పడ్డాడు! ఎందరికాళ్లు కట్టుకున్నాడు! పేదవానికడుపున పుట్టవంచేత గదా న న్నేగొప్పవాళ్లూ చేసుకున్నారు కారు? మీధర్మమో అని మీ రంగీకరించేరు గాని, మాలాగే ఉన్నా మీరు కాస్త బల్లోకి వెళుతున్నా రనేగర్వం చేత మీనాయనగారు కట్టుకోసం కళవళ పడ్డారు కారూ? ఏలా యిప్పుడవన్నీనీ? నాకు మీతో సుఖంగా కాలక్షేపం వెళు తూంది. ఎక్కడికీ. ఇలాటి కోరికలకు హద్దేమిటి? ఇప్పుడు మిమ్మల్ని బాధపెడితే మూత్రం మీ రెక్కడనుండి తెస్తారూ? ఏ పేరంటకాలూ వద్దా. ఇలా కాలక్షేపం చేయనిద్దురూ!

రాజ్యంమాటలు వింటూ ఆనందపరవశుడయిపోయేడు రాఘవయ్య. ఆమెతోగరు పెడవుల వణకుళ్ళ, పెద్దకనురెప్పల తొణకూ, చెక్కుటద్దాల తళుకూ, చికురాల బెళుకూ,

కంఠంసాపూ, చేగమూపూ, ఎత్తులుడదయ
దరూ, దిన్నినమంజెదరూ, ఇవన్నీ ఆమెకు
విశేషాలంకారాలుగా ఊహించేడు. కాని
ఆమె కేమీ సగలు పెట్టలేకపోయేదుగదా అని
విచారించేడు. సగలుదాకా యందుకూ, పేరం
టానికి వెళ్లివచ్చినా కట్టుకుందికి ఒకఖరీ
దయిన చీరయినా కొనలేకపోయేడు. ఎలా
వస్తుంది! నిరుపేదకి నీళ్లూ, అన్నమే సంచ
భక్ష్యమున్నా. రాఘవయ్య అట్టి ఆలో
చించేడు.

“రాజ్యం, రేపు నీ వెలాగయినా పేరం
టానికి వెళ్లక తప్ప” దన్నాడు

రాజమ్మ—ఈకుళ్లుగడ్డంతోనేనా? నేను
వెళ్ల లేను సుమండీ! మనదర్జీద మేదో మనం
నాలుగుగోడంగడుమనూ పడుతున్నాం చాల
దూ? ఊళ్ల వెంట వెళ్ల బాయ్యూ లేమిటి?...
ఉంపండి, అన్నం తిమిసిపోతుంది.

రాఘవయ్య—రాజ్యం, సత్యవంశులకు
పేదరికం విలాసం అవుతుంది. నీలాటి సహజ
సౌందర్యవంతురాలికి విశేషభూషణహాతుంది.
జానుల కది స్వర్గతుల్యమే. దర్జీదం పాపం
కాదు గదా?

రాజమ్మ—పేరంటానికి వెళ్లి పేదరికం
మీద లెక్కరిచ్చేదా మేమిటి?

రాఘవయ్య—అది కాదు. నీకు నచ్చ
చెబుతున్నాను.

రాజమ్మ—నా కేలా సచ్చ చెప్పడం?
ఈదర్జీదం నాకివాళ కొత్తగా వచ్చిందా

మేమిటి? వేయిమంది గొప్పవాళ్లతో ఒక
పేదరాలి నెవరు చూస్తారు? ఎవరు నలుక
రిస్తారు? ఎవరు లక్ష్యంపెడతారు?

రాఘవయ్య—వాళ్లందరూ చూచి
మాత్రం నీ కేం చెయ్యాలి? కావ్యాలి
వ్రాస్తారా, కనకాభిషేకం జేస్తారా? అంత
అలాగు ముస్తాబులయి వచ్చినవాళ్లకయినా
యేం చేస్తారు? ఎట్టుచీర కట్టుకోడానికి పేద
రికం గాని సుబూ కుంకానికి పేదరికమా?
ఇంతకీ నే నేదో చీర తెచ్చి యిస్తాను కదూ;
నేను చెప్పినట్టే ముస్తాబయి వెళుదూ, నిన్నేవ
రేమంటారో చూస్తాను.

రాజమ్మ ఒకపకా నవ్వింది.

౨

సీతమ్మ చిత్రకారుని రంగులనాడెపుడొక
లాగు, నీతాకోకచిలుకరెక్కలాగు రంగు
రంగుల చీరా, రంగురంగుల రవికా, నల్లని
మొగం, తెల్లనిపొడరూ, ఊదాకుంకుమబాట్టూ,
ఎఱ్ఱని ముక్కుపుడకా, తెల్లనిపండ్లూ, వచ్చని
సగలూ వీనితో తళతళలాడుతుంది.

నాగమ్మ ఒక్కటే గొలుసూ, ఒక్కటే
గాజుల జతా, ఒక్కటే ముక్కు పుడకా,
ఒక్కటే ఉంగరం, మెలిపడ్డ ముంగుదులూ,
మెడనిదా పొడగు, భజా లుటిపోయిన
రవికా, ముంజేతిమీదికి పైటా, కాలికి పట్టీల
జతా, కట్టకపు సవరపు న్నేజ్జడా, వీనితో,
రూపం యెలా ఉన్నా లోకం లేదన్నట్టు
తెప్పకుంటుంది.

శ్యామల కట్టుకున్నది గానో గాగ రావో, చీవో పంవో, తెలియదు; కొంచెం మీగాళ్లు చాటి గూడారులాగు వ్రేలాడు తూంది; భజాల కెగసిపోయిన పొట్టిచేతుల కచ్చా దానికి కుట్టినట్టుంది. మొలకు తెల్లని పట్టి. ఆపట్టిలోనుండి మొలచినట్టు పై కెగసిన మూరెడు పైటచెరగూ; ఆచెరగు కుచ్చెల్లన్నీ కూడజెట్టి మడమభజం కొనను, మిలమిలూ మెరసే కల్లపొల్ల సూదిలో నిమిషించి నన్నని వెండిపట్టిలు రెండు సగం పాదాలమీ దికి జారవిడిచింది. చీపురుపుడకలలాటి బంగారుకడియాలు రెండుమండలమీదికి దొరలి పోతున్నాయి. తలవెండ్రుకూటి బంగారు తిగతో అల్లిన గొలుసు పైటమీద కదులు తూంది.

సుందరమ్మా, చెంప కొప్పు, పండ్ల కప్పు, మొగంనిండా పసుపూ, సుద్దగన్నీరు తేకులాటి బొట్టూ, చెవులపువ్వులూ, చేతులకు గుత్తెంగా నల్ల గాజులూ, ముందుకు మురుగులూ, ముక్కున హంసా, నీలిరవికా, తూలుచీరా, కాళ్ల సంచెలు కడియాలూ గొలుసులూ, కళ్లనిండా కాటుకా, కట్టినట్టి పాపట బొట్టూ, కాలి వ్రేళ్లకు మట్టిలూ, కొవ్వలో గన్నీరుపువ్వు, బుగ్గను తాంబూలం, వీనితో పెనుకటి కాలాన్ని తలపిస్తూంది.

మంజరి, సేలం చీరా, మధుర రవికా, పుదుచ్చేరి గొలుసులూ, పెగుళూరు గాజులూ, చెన్నపట్నం ముక్కుపుడకా, సీమకమలాల

దాద్దలూ, ప్యారిష్ ముత్యాలదండా, వీనితో అన్ని దేశాలనుండి అలంకారాలు సేకరించు కుంది.

కమలమ్మా, కట్టుకాసులపేరూ, గజ్జల వడ్డణం, పలకనరిపేటలూ, పదిపేటల గడి యారపు గొలుసూ, గజ్జల పట్టిడా, జిగినీ గొలుసూ, చేతికి నాలుగుజతల గాజులూ, పలకల మురుగులూ మురిడీగొలుసులూ, పది వ్రేళ్లకూ ఉంగరాలూ, చెవుల దాద్దలలో లోలక్కులూ, కాలికి కడియాలూ గొలు సులూ, తలమీద నాగరం, వ్రేళ్లక కొనను నగిషీ జడగంటలూ, చిన్నిబొట్టూ, చేప కొలుకులకాటుకా, వ్రేలికొనలకు గోరంటూ, పెదవికి చినాలీరంగు, పెడబుజులతారు మైజూరు చెరగూ, తామరపువ్వులంతేసి బుటాలచీరా, పెన్నుచుట్టిన జల్తారూ ముఖమయి పూవుల నక్కిచేతులూ గల రవికా వీనితో కండ్లు పులిమినట్టు కలకలలాడుతూంది.

అలంకారవిధానాలకు వీళ్లు తలమాని కాలలాటి వాళ్లు. తక్కినవాళ్లందరూ వీరి నక్కడక్కడ అనుకరిస్తూ వెలితిపడుతూ వెల పెలబోతూ, అందులో అందులోనే సర్దుకుంటూ అలంకరించుకున్నారు.

ఆనాడు జానకియింటినడువాకిలి ఉద్యాన వనంలా గుంది. చిలుకలవంజరంలా గుంది. నవ్వుమొగాలతో పూలచెట్టులాగు విరిసింది. సాందర్యదేవతకు నాట్యశాల అయింది. ఆ ముత్తైదువలనడుమ జానకి వనదేవతలాగుంది.

అత్తరు దోహదం పెనుతూంది. వన్నీటి తుంపులు చల్లుతూంది. వారిచేగలకొసల తమిళుబాకుగుత్తు అమరుస్తూంది. కోకిలయి పలుకరిస్తూంది. చిలుకయి పలుకుతూంది. తుమ్మెదై త్రుళ్లుతూంది. చకచక లాడు తూంది.

* * * *

అందరిచూడుకూ ఒక్కమాటు వీధి గుమ్మంవైపు మరలేయి. “ఊహూ” అని, “అబ్బో” అని, “ఏమి టీమిత” అని, ఇలాంటిమాటలు మెల్లమెల్లగా వెడలేయి. రాజమ్మ వెనుకనుండి మరలించిన వైటచెరగు చేతులతో పట్టుకొని లేతగా నవ్వుతూ, తాపీగా నడుస్తూ, అలిశంగా కనురెప్ప అల్లా గుస్తూ, సిగ్గుచేత చెక్కి లొత్తుకుంటూ, పేద రికం తలచుకొని పెదవి పడకిస్తూ, నలుగురు మధ్యకూ వచ్చి నిలుచుంది. అందరు పేరంటాళ్ళూ ఆమె పట్టి యుగాదిగా చూచేరు. తలంటి నీళ్లు పోసుకున్న జాట్లు నున్నగా దువ్వకొని వ్రేలుముడి వేసికొంది. తెల్లని నందివర్ధనం పువ్వు ఒక్కటే ఆ ముడిమీద నమచ్చుకుంది. ముగాన్న చిన్న కుంకుమపు బొట్టు చిలునవ్వు నవ్వుతూంది. కన్నుల కాటుక రేకలు కలువ రేకులను తలచిస్తున్నాయి. చెక్కులతలకులో సింధూర రేఖలు తారులాడుతున్నాయి. కంఠలో యేదో పడుతున్నట్టు కనిపిస్తూంది. ఖద్దరు రవిక చేతులనుండి వ్రేలాడే అరటి దూటలలాటి ఆమెచేతులు సంగోగు మలచి మెరుగుపెను

తూన్న చంద్రకాంతలిలావిగ్రహాన్ని తల పిస్తున్నాయి. వతుంమీది వైటలో వసుపు బొందు పైకి కనబడడానికి సిగ్గుపడుతూంది. వాడిన పొగడపూలదండ పలపలా పరిమళిస్తూంది. ఆదండతో దంకలయి ఖద్దరుపైట మడతలు కదలుతున్నాయి. గోరంచు గోధుమ రంగు ఖద్దగుచ్చీర మెత్త మెత్తగా బరువు బరువుగా మడతలుపడి కుచ్చెల్లు పాదాలను ముద్దుపెట్టుకుంటున్నాయి. అందరూ ఒక్క మాటుగా ఆశ్చర్యం పై కొలికించేరు.

‘రాడి, రాడి’, ‘కూర్చోడి, కూర్చోడి’ అని అందరూ అన్నారు. అందరికంటే ఆమెతో కొంచె మెక్కువపరిచయము గల కామాక్షి నిలువలేక యెదురుగా వెళ్లి ఆమెను కొగలించుకొంది. కొంచెం నయస్సు మల్లిన కనకమ్మకన్నులు చెమ్మగిల్లేయి. రాజమ్మను చూచి జానకి పొంగిపోయింది. ఎదురుగా వెళ్లి ఆమె సొందర్యాన్ని అట్టే కొగలించుకొని తోడ్కొని వచ్చి ఆమెను తివాచీమీద కూర్చుండబెట్టింది.

ప్రొద్దు వారింది. పేరటాం డ్రెవరూ కదలలేదు. రాజమ్మను చూస్తూ, మెచ్చుకుంటూ ముచ్చటిస్తూ మాటాడిస్తూ అలా కూర్చున్నారు. సంధ్యారాగ మలమింది. రాజమ్మ చెక్కులు గులాబి మొగ్గలు తొడిగేయి.

రాజమ్మ—ప్రొద్దుపోయింది జానకమ్మ గారూ, వండుకోవాలి ఇక శల విప్పిస్తారా?

జానకమ్మ—ఉండండి, వెళుదురు గాని.

చంద్రదోషయం అయింది. సంధ్యారాగం వైరాగ్యం పూని సాత్వికంలో న్నట్టాడ. రాజమృచక్కులు మల్లెపూలు విరుస్తున్నాయి. ముట్టైదువ లొక్కరొక్కనే లేచి వెళుతున్నారు. “నేను వెళుదునా?” అంది రాజమృ. “ఇదిగో నస్తున్నా” అని జానకి లోలినుండి బదులు చెప్పింది. అమ్మలక్క లందరూ వెళ్లేరు. రాజమృ అలా నిలబడ్డాడు. జానకి దాని చేతికి పల్లెమూ లాంతరూ ఇచ్చి, “రామీ, రాజమృగారిని వారింటికి దిగబెట్టిరా” అంది. “వెన్నెలా, లాంతరేందుకూ” అంది రాజమృ. “ఉండనిద్దురూ” అంది జానకి.

వీధిగుమ్మములో రాజమృచేతికి పల్లె ముందిరి, “అమ్మా, చెలవా” అని రామి వెలి పోయింది. చావటిలో దీపదగ్గర కూర్చొని రాఘవయ్య ఏదో నవల చదువుకుంటున్నాడు. అదే ధ్యానానో చూస్తూన్నాడేమో, గుమ్మం లో అడుగులచడి కాగానే అటు చూచేడు. “రాజ్యం” అన్నాడు.

రాజమృ—నచ్చాను. అబ్బ! ఆమె యెప్పటికీ వదిలింది కాదు! దులుపుగో వచ్చేస్తే బాగుండదు. వండుకోలేదు. పాకం! ఇవాళ మీకు భోజనం ఆలస్యం చేసేశాను. ఇందుకే యెక్కడకు వెళ్లడమన్నా కే నిష్ప్రదానం.

రాఘవయ్య—ఇవ్వు కేమయింది? ఏమిటాపల్లెలో?

కష్టతువాలు తీసి చూచేడు. నాలుగు పెద్ద లాడూఉండలూ, నాలు గరటిపళ్ళె,

పిడికె జాకులూ చెక్కలూ, ననబూ కుంకుమా ఉన్నాయి. రాఘవయ్య వానిని నరీక్షించి రాజమృనుఖం చూచేడు. రాజ్యం కలకలలాడుతూంది. పింపువెలుగున తళితళలాడుతూంది. అల్లరుపన్నీనువాసనలతో సుమసుమ లాడుతూంది. వంట కాలేదని తహతహ లాడుతూంది. రాఘవయ్యహృదయం విరిసిపోయింది. ఒకలు నిలుపునా పుల కించేసింది. “ఇవ్వుమ మఱి వంట చేయకు రాజ్యం! ఈఉండలు పళ్ళె తిని పాత్రాగి పడుక్కుందాం!”

రాజ్యం—అయ్యో!

రాఘవయ్య — అయ్యో యేమిటి? ఇంకా మరీ వంట ముందుకూ? నా కక్కర లేదు. నీకు కావాలా?

రాజ్యం—నాకు మొదలే వద్దూ! ఆ జానకమ్మ ఆదరణతో నాకు కడుపు నిండి పోయినట్టుంది.

రాఘవయ్య—చూచేవా? నేను చెప్పినమాట నిజమేనా?

రాజ్యం—నిజమే.

అని పెదవి వడకిస్తూ చేతులు రెండూ జోడించి భర్తకు నమస్కారం చేసింది. చెక్కుమీద ఆనందబాష్పాలు జారేయి. ఆ అవస్థలో రాజ్యం రాఘవయ్యకు సరిక్రొత్తగా కనబడింది. అనుకోకుండా ఆయన చెక్కులమీదకూడా ఆనందబాష్పాలు దొరలేయి. నిలువనీయని వింతఆందోళ నేదో వాని

హృదయం కలచేసింది. ప్రేమతో అతని ప్రతి రాజ్యాన్ని తీర్చిగా చూచేడు. చేతులు
రక్తనాళమున్నూటకటకా కొట్టకొంది. రెండూ చాచేడు.
అతడు వరసశుభమున పట్టా నిలబడ్డాడు. “అయితే, యిలా రా మనీ?” అన్నాడు.

శ కుం త ల

కె. అన్నమరాజ శర్మ గారు

అమ్మ, శైశవమాదిగ నామకొన్న
ఈవికుంజాలయంబుల సీమనోద్భ
శాద్వలంబుల కాననస్థల విడిచి
చనంగ నాపాదములు ముందు సాగకుంజె.

అశ్రమాంతరతరువ రేణ్యమ్ములార,
సురభివేళల క్రీడించి సాలసి మీదు
శీతలచ్ఛాయలందు వసించునట్టి
స్మరణరమణీయసౌఖ్యమ్ము మఱవవలసె.

ప్రత్యుపస్థుల కమలాకరమ్ములందు
సంచపిండుతో నడయాడుచుంటి,
వరభృతాంగవలకు మాఱునలుకుచుంటి,
కాని, యవియెల్ల నేటితోఁ గలలు కావె.

పిన్నతనముననుండియుఁ బెంచి నోటి
గాయముల మాన్పుచుంటిని గారనూనె,
కన్నతల్లిగ భావించు కారణమున
కాళ్ల బెనఁగొనుచున్న నీ కన్న లేడి.

గర్భవతియయినకురంగి కన్నపిదప
నాకు శుభవార్త వంపుమా నాన్న, నేను
చూచిపోయెద నీ నిండుచూలునందు ము.
దయను మఱవకు ననువోలె దలచికొను

నెచ్చెలీ, అనసూయ, నే నిండు ప్రేమఁ
బెంచి నీడు వోసిన మాధవీకుమారి
బ్రసవసమయంబుదాఁకను బ్రతిదినంబు
ఆదరింపుము వారిని బాదు నింపి.

సఖ, ప్రియంవదా, ప్రియమున సాఁకినట్టి
ఈవనజ్యోత్స్నఁ బోషింప నీవ యింక
పోయివచ్చెద సెలవిమ్ము పొమ్ము మఱలి
ఎంతదూరమ్ము వచ్చిన నేమి కలదు ?

చలికి వెఱవక లేచి యుపస్థులందె
న్నన మొనరించి యీదేటిచాయలందు
చిత్రచిత్రంపు మ్రుగ్గు రచించుచుంటి
మెడదలే సాక్షి మనన్నేహవృత్తి కింక.

ప్రాణసములార, దూరస్థురాల నగుచు
పోయివచ్చెద, నాకయి పొగులవలదు;
మాలినీసరిజ్వలముల మఱల మనము
న్నన మొనరించుభాగ్యమెన్నాళ్ల కగునా?

ఆర్యసీమంతినీ ధర్మ మారించు
చతిభిఘాజానిమగ్నత నలనునట్లు
వందనము తెచ్చి, దీవింప వందనములు,
అశ్రమక్షేమ మెఱిగింపు మప్పడపుడు.

కనకరాజును నొక నియోగి చిన్నవాడు: తల్లిదండ్రుల కొక్కడు: ఒక్క చిన్న గ్రామమునకు: గరణము. తండ్రి యుంకినపుడే, చిన్నతనముననే పెండ్లి యైనది. భార్య నిన్ను మొన్ననే కాపురమునకు వచ్చి యున్నది: చాల చక్కనిపిల్ల. ఒక చిన్న సామాన్య మగు పూరియిల్లు, ఏదెనిమిది యొకరముల నేల, పది పన్నెండు పశువులు, పాత్రపామాను మాత్రమే కనక రాజునకు జనకునివలని యాస్తి. తల్లి మాటచాలా 'పిల్ల' ను మల్లెపూవువలె జూచుకొనుచు: గరణం కనకరాజు పంతులు కాపురము జేయ నారంభించెను. పాపము పడుననిమిశేష్ వాడు; కాని భార్యమాత్రము పెద్దది. ఇంక నవ్యోగమా, అనయులలో: గరణపు టున్యోగము ఒకచేయి పెండ్లియ, మరియొకచేయి బంగారుమును. ఈ పశువువాడు తండ్రివంటి బ్రభౌజమానుడు కాదు: మంచి చురుకుగలవాడు! అప్పుడు నియోగిపిడ్డలూ అప్పుడప్పుడు తల్లితో, "నాన్న యాదీ తాగినేరని వాడు! పాపము" అని విచారించును. తల్లియు నార్జిత మంకుడనగు కొడుకుం జూచుకొని సంతోషపడుట సహజమే కదా. "నాయనా, మీనాన్న అన్నాళ్లు కరిణీకం చేశారన్నమాటే కాని పట్టుమని పదిశులల గొక్కు నావొంటిమీద పెట్టినపాపాన పోలేను. నీవు మాత్రం ఆలాగ చేయకు. రత్నంలాంటిపిడ్డ, కొరి మాతమ్ముడు నీ కిచ్చినందుకు దానిముద్దా ముద్దుటా తీర్పు. నామాటకే" అని యప్పుడప్పుడు హితోపదేశము చేయుచుండును. అది యారకపోలేదు. వివాహము లననప్పటికి 'పిల్ల' కాళ్లకు కడియాల, అంతులు, గొలుసులు, పాపదాలు, తనకుట్టతావళము, వ్రేలి కుంగ రమును తయారైనవి; అంతేనా! పంతులు, పదిమంది లో: దిరుగుచుండును గమకం జేరికి గడియమును, కెపు లకు మంచి యంటుపోగులును జేయించుకొనినను, ఆ పై సంతకర్పరము దైవకటాక్షమువల్ల 'పిల్ల' నీళ్లు పోగు కొన్నది, పంతులు హాస్యమునకు: గాబోలు, "కొద్దు

కును కంటే గొలుసుజేట చేయిస్తానో పిల్లా" యనినను. ఆచేశానిశేషము: బట్టి, హాస్యము నిజముగానే యొనరి. పంతులుమాత్రము పలికి తిప్పనా? బాకపాలనానికి గొలుసుజేటయను, పిల్లవానిచేతికి: తన్ను యొడ్డునను జేయించెను. బంధువు లందఱును వచ్చిరి. "ఇంతా దాని కాలిచలవయేనే యక్కా" యని పంతులుగారి మేనమామ యెంతో సంతోషించుచుండెను.

'వాడు' దయ దలచిన మనుష్యుడు బాగు పడుట కంతకాలము పట్టును! ఆతరువాత మరి పనేండ్లనుకప్పటికి: గరణం గారికి మరీయొక కుమారుడును గుమాస్తాయు: బుట్టిరి. పలుకుబడిగూ చెప్పందరము కాదు. ఆచుట్టుపట్టుల పెట్టివిషయము గాని నానిచెరి బడికుండెను. తోట్లారులు, పేష్కీటులు మున్నగు పెద్ద పెద్ద యున్యోగులు గూడ, నాతనికి రొంటిలోని పొడుముకాయలు. రిరిన్యా, సినిలు, క్రిమివలు వ్యవహారములలో నాతడు ముమ్ముండు నిలవఁబడవలె; లేకున్న నవి తీరవు.

పూరియి పెంకుటిల్లి యినది. పొలములు, తోటలు, దొడ్లు చెప్పదగినంత వృద్ధికొందినవి. పెండ్లి బంగారములు కూడ: దిక్కువ గావు. ఇది యన్నియు నిటులున్నవి. కాని పంతులు తల్లి మాత్రము కళ్లు మూసినది. అది యొక్కటే విచారము. పార్వతమ్మయే యిపు డింటిలోని మంచిచెడ్డ లన్నియు: జూచుకొన మొదలు పెట్టినది. తెచ్చి పదివేయుటయే పంతులుగారి పని: ఇంకం దిక్కిన దంతయు: భార్యతమ్మవే. "ఈ దిక్కుమాలిన కరణంపని మానేస్తేనే గాని ఆయనకు రిండి వొంటపట్టవచ్చు" యని యాపే పలుమారు విడుగు నొందుచుండును. "ఉండవే!! దానితరుణం రావొద్దా? మన చేతిలో మాటలా? మనకోజాలు కలిసి వస్తే నేను తాటాకాబోద్దు నేటివచ్చే జేతాను; అప్పు డీకరణంపని యేలాగూ మానుకోవాలి" యని పంతులు పార్వతమ్మను

లేమి మీని ననునయింతును. మగపిల్లల చదువునాట యొక్కటే తప్ప నిక నా నూలుమగుల కవిధమును చింతించును లేదు. అదియును దీరినది. ఒక “మెట్రిక్యు లేటు” కుదిరినాడు— భోజనం కాక నెల కిరువది ధొంగు రూపాయలు—చౌక చేరమే కదా. ఇంకం బిల్ల పెండ్లి మా? సంబంధము నిధముగా నే యున్నది.

పార్వతమ్మ నిశ్చయమాగా గారిచలువ గల దియే. కామన్న నిల్లు నివదివాభీర్వది నొందెగలందా పంకులు? తలచుకొన్నట్టే తలచాకాబోర్డు సంబంధి నాడు. “దిక్కుమాలిన కరణంపుని”కిఁ దిలోచకము లివ్వబడెను; కాని యిప్పు డొక్క యన్నము వంట పట్టకపోవునాయే కాక నిద్దురమావఁ బట్టుటలేదు. అయినఁ బార్వతిమ్మ మాత్రము, మనుపటివలె వినునుఁ జెందిన “రావకార్యాల్లో తిరోవార్లకు నిద్దురపోతూ వుంటే యేలాగ?” “చేయగల కార్యా లన్నీ ముందే యున్నవి. పిల్లలకు వొడుగులు కానాలి—వార్ల తరువాత పిల్ల పెళ్లి—తరువాత వార్ల పెళ్లిటా!!” “నిద్రపట్టడం మాటలా!” “అయిన కాబట్టి నిభాయించుకుని కొన్నావున్నారు; యింకొక క్షయితే తిరిసివచ్చును” అని యామె తనసొనుభూతిఁ జెలుపుచు నప్పుడప్పుడు “కర్తవ్యముంట్రి” యనుమాటవొస్తనఁ జేయుచుండెను.

అలాగా ఉద్యమవంతుఁ డైతే, ఆసు రెండు పార్లతో ఆట యెత్తిననూ గెలుచును. ఏలాగు? — అనుకున రాజు, రాణి, బాకీ, దిహిలాలు కలియుటవలన. అటుల గెలుపొందినవా రెంతమంది లేరు!! అలాటిదే మానవునికీతియను. అది వనపంతులుగారియొద్దఁ గెంతయు నొప్పియున్నది. ఆతివి కిల్లలే ఉద్యమజీవిత; కరణీక మాను; కలిపి వచ్చినవి అట్లా తలచాకాబోర్డుల యందు సభ్యత్వములు ముడిలనునవి. గొప్పవారితో వియ్యములు, చొరలతో నెయ్యములు, మరియు బంధువుల తియ్యములు—ఆహాహా! యేమహార్రమునఁ గలము పట్టివాడో కాని, యాబ్రాహ్మణుడు వ్రాసిన దంతయు కాననమే యగుచుండెను. అట్టివానికిఁ బట్టిన దంతయు బంగారముగల యాశ్చర్యమా? ఇంగ్లీషు

రాజుని లోపము లేదు. లేనే లేదు. భాగ్యకేవలకు భాషాపాదుపాదులతోఁ బని యుండదు. ఆమెకంటా కుమే మూలము; కాని, యది యొప్పు డెవవిపై వెండు లకై పాయనో యెవరును తెప్పఁజాలరు కదా!!

కాలక్రమమునఁ గోపం ద్రీద్దఱునుబచ్చిరి. మూడు రత్తివారింటికిఁ బోయినది. పార్వతమ్మభాగ్యమే భాగ్యము! వంట చేయుట చిరకాలముక్రిందలనే వదిలిపోయినది. బియ్యము, అప్పుడప్పుడు నాయంటికి వచ్చుచుండు పట్ట నాపములకుఁ దెలుగువారి గోంకూరపచ్చడి, అరవచాళ్ల మాటుకొళ్లంబులు, మహారాష్ట్రుల ముడ్డగపులుగు మొదలగునవి వంటి స్వయముగ వడ్డించును. విశ్వరాభీర్వది యొనకొలంది సంఘమును రావలెనయే యామె కోరుచుండును. ఆమెయగదరణముఁ బట్టియే యాచుట్టుపట్టుల నున్న యెవ్వలు వచ్చి, “అపసీ యీపని” చేయుచు సహాయపడి పడేసిపూలు లుండిపోవుచుండురు. నిజమే! ఇల్లాలిమంచితనమే, యింటికి వాననఁ జెచ్చునది. హిందూసంఘమునకు పారమే యిల్లాలు.

మనకనకరాజుపంతు నీగిరిగ నేబదికొమ్మిదే డులు గడపెను. అటువదియవయేడును వచ్చెను. అంత నూ కాయంట వొకయోలుకయైనను బాధ నొందియుండలేదు. మొత్తముమీద గుజముడనియే నాడుకపడి నాడు. కాబట్టి యిట్టివానికి పక్షిపూర్తిమహోత్సవముఁ జేయుటకు బంధుమిత్రు లంది కేకగ్రీవముగా నిశ్చయించిరి. తిథివారముచూచూర్తములును నిశ్చయింపఁ బడెను. బంధుమిత్రులకు కుభలేఖలు వ్రాయఁబడెను.— పుష్యసంధిపండువీ భానువారమువాటికి. ఇదియగు తెండ్లివంటికేకదా! అంతకంటె నిక నెక్కువయే యనవచ్చును. పార్వతమ్మగొర్రులకు బహారము పట్టుచీరయు, బంగారపురంజలును సిద్ధమైనవి. ఇటులే తక్కినవారికిని యాభోచితాలంకారములును, పట్టుబట్టులును సిద్ధము చేయఁ బడెను. బంధువు లందిఱును ద్వితీయ-వాటికి వచ్చి యిల్లు నిండిరి. బహుమూర్తగ్రహరములనుండి బ్రాహ్మణ సమాపాముఖును విచ్చేయుచుండెను. పంచమియు వచ్చినది. అనాడు, తెల్లని పార్వతమ్మ యెర్రని పట్టుచీరఁ

గట్టికొని, నల్లని బహుదళవికటై బస్సని బంగారు పంకలు పెట్టుకొని పంకులుగార్చిపక్క గూరుచుండెను. ఆవాఁ డాదంపతుల జూచి యానందింపనివాఁ డుండును. కా! వాగరికరి నియానులసామ్య. ఆపవన, ఆకుంకుమొట్టు, ఆకాటక, ఆకొప్పముడి, ఆకొకట్టు, ఆమట్టు!! ఆహ! యెంత చూచినను పదివి తీరదు. ఒకే తేరి గుడుడుదనముఁ జేయు మనుమని సవరించుచు నూఁగిలో నల్లనిలోఁ గొడుగులోఁ గోడండ్రిలోఁ గులకెవరికదా దప్పకకన్నమున్న యాజాయను జూచు కొనుచుఁ బంకులు, పనిచూచినపు మచ్చులు జ్ఞాపకము వచ్చి పకవగుడై కాఁజోలు పంకుమీసములు పట్టు పట్టి నెట్టుకొనుచుండెను. బ్రాహ్మణాచార్యుని మైననెనుక నొకరూపాయ పెట్టు పదిరూపాయలవఱకు మోగ్య తోనుసారముగ ప్రసంగభావన తీయఁబడెను. పంచ భక్త్య పరమాన్నములలోఁ జీరలు వండునట్లు భోజనము లొసరించి, శేవుమని శ్రేస్తుచు వండిలు లేవలేక నెదిరి. ఆయజమాను లిరువురు మాత్రము విగిలియుండెరి. అట్టి యెడ నకస్మాత్తుగ “భవతి భీతం దేహి” యని కిధి బోనుండి వివఁబడెను. వెంటనే పంకులు కిధి కలుపుఁ దొని చూచెను; వచ్చియున్న యాతఁ డొకసన్నాత్రికి. పంకులు చేనులు తోడించుకొనచు “స్వామీ, నీయ చేయుడు” అని లోనిరిఁ దోడ్కొనిపోయెను.

దంపతు లిరువురును భోజనము నేయకుండుట మంచికే యైనది. వారిరువురు సన్నాత్రిపాదముల గడిగి నిక్కంగాఁ గుడిచి, యాతనిఁ గోడి తెచ్చి నందిత్రావుల పిట్టపైఁ గూరుచుండఁ జెట్టిరి. “మీ రభయము గూడఁ గూరుచొని భుజింపవచ్చును. వా కది యిప్త” మని స్వామి యన తిచ్చెను; కాఁబట్టి యది యట్టులే జరిగెను. స్వామి కాలము తీరినవాఁడే; మఱి స్ఫుర ద్రూపి; ముఖమున మంచి కేటన్న గలవాఁడు. “వా యనా, మీరు జ్ఞానగనము నాస్తింపుకంటె కిది మెడలు పాటువడుదురు గాక! ఇది భగవదాజ్ఞ” యని యీ మాటలు మాత్రమే యాతనినోట వచ్చినవి. మరియొక మాట యేదయి లేదు. పదిమంది పదివిధముల బహు ప్రశ్నలు చేయఁజొచ్చిరి కాని యాతఁడు మాకువలక

లేదు. భోజనమైనను, కొంచెము ముద్దగయు నన్నమును, ఒకటికం విడిచిపెట్టె. శిష్య మనేమియుఁ దినలేదు. లడ్డు, పరిమాన్నము, చిట్టి, పెరుగుగారలు, మార్కె, పచ్చిళ్లు మొదలనువని చెట్టినవి చెట్టినట్లే యుండెను. భోజనానంతరము వెంటనే యాఁ స్నాత్రికి, “శ్రీమన్నా రాయణ” యనుచు విధిబోనికే తిన్నగ వడచుచుండెను. యజమానులును వెంటనంటి యుండిరి. “శ్రీః శిష్యునది జ్ఞాపకముండునని వాఁమ్మకము: మంచిది” యని గడప దిగి యాదంపతులు జూచి, చిరచిర దనచారిం బోయెను.

సరియే. ఇది యెంతరువారల మరియొకటి రెండు నెలల కాయంట నల్లకును చెప్పకొదిలిన హరిఁ ఓమ్మని గూరంధమైనది తగ వొకటి—అత్తగారి నెలనిన్నియు వాడెప్పడుచునకవా యని. అది రాజరాజి పొగగమ్మి భిన్నమండి కుండ పనులకట్టినది. పెద్దబాలు తన వంతుఁ బుచ్చుకొని యల్లివారిపొత్తునకుఁ బోయెను. కాల మంతయు నొకరిరిగఁ గడచుట యెంతవారికి; ఇంకఁ జన్నబాబో-చెన్నపురిలో నొకకీమాకంపెనీకి ఏజంటుగా నండెగోరి యెదువేలు గరావత్తుకట్టి, భాగ్యతోఁ గూడఁ బట్టునకుఁ బోయెను. పంకులుగారి కింక దిక్కివరు? భావముఁబడి యొకఁడు, బహుశఁటుం దికుడు, కిల్లలో వచ్చి యొక్కగరియాశ్రయమన నండెగోరినను. ఇదివఱకు సమాస్తాలగా నున్నవారు మరియొకచోట కడ్డివ్యాపారముఁ చేసికొనఁ బోయిరి. పశువు లొకటివనక నొకటిగ బలహీనమై న్యాధి కాహుతము లైనవి. ఆభార్యభర్త లిట్టియెడ సన్నాత్రి కినిఁ బలుమారులు తలచుకొనయండఁజొచ్చిరి. ఇది యంతయు నొకయెత్తు: పెద్దబాబులని విచార మొక్క టియు నొక్కయెత్తు వంకులు సరిగా చేయఁబడలేదని వాడు తండ్రికి రిష్టమీయైతరముల వ్రాసి వ్రాసి చివ రకు దావా వేసెను. చిన్నబాబుమాత్రము తండ్రికిఁ బ్రతిహేమగా నండక యప్పుడప్పుడు రికకుఁ గాక వచ్చుచుండిన గండయో రెడవండలో యాతఁడడ నుండి తెప్పించుకొనయఁ దనతతబత్తెములలో నెట్టె టులో బ్రతికుచుండెను.

ఇటులఁ జెప్పవలయుననిన నెంతయో యందును గదా! అది యంతయు నేల? అచ్చట్లేవలె గూతని నంతలో విడిచెనని చెప్పుట చాలు. ఇంకఁ బూవులు ముడిచిన యూరఁ గట్టెలమ్ముట కట్టివాఁడైన నిష్ట పడునా? అటులని మరేమి చేయవచ్చును? అటువది యేమి సంవత్సరములు దాటుచున్నవే! అక్కఱ! మూడువేళి దెవ్వఁడైన నెట్టులైనఁ గనవుకోగలము; కాని ముసలిరసము మాత్రము—రామరామా—యెట్టివారి వైనము జిట్టు పట్టి వచ్చును. అది సంక్షిప్తనిపులి!! నచ్చను ననులి మింగిన బాణ లేదు. కాని, యది యట్లు చేయదు. నచ్చరించి నచ్చరించి, పిప్పిచేసి పింకి పిండి యావల మెల్ల మెల్లఁగ దిగ్గమిండును. అట్టియెవ్వ కిరణ్య మేది? జ్ఞానము. అది యప్పటి కప్పుడు వచ్చినది కాదు. తెచ్చి నెట్టుకొందా మన్నను ఇముడదు. కాబట్టి యే కన్ను గలిగి, కాలుచేయు గట్టిగా నున్నపుడే పట్టు పట్టి దానిని సంపాదించవలయును. వివేకు లటులే చేయుదురు.

ఇదిమా ప్రపంచక మని నా రప్పటినుండి యను కొన సాగిరి. అంతే కాదు: అంతయుఁ జోయినది. పోఁగా మిగిలిన గూయిల్లును గలి పట్టుకొనియున్న యాబావమఁగది కిచ్చి, పంతులు భార్యను వెంటఁ జెట్టుకొని భద్రాచలము దారిఁ బట్టెను. కొన్నిమాసము లకు వారు రాజమహేంద్రవరముఁ జేరి యొకసత్రములో బసచేసియుండిరి. ఒకటిరెండు దినము లైన తిరునాళ్ల నొకశెట్టి యాసత్రమునకు వచ్చి యాత్రికుల నందించినఁ జూచుకొని, వారున్నయెడకు వచ్చెను. అతఁ నా భార్యభర్తలను జూచి, యేదియో యడుగఁగోయెను; గాని, యేలనో యడుగ లేదు. వారును అతనివైపుఁ జూచియుఁ జూడవ ట్లూరకుండిరి. శెట్టి మరి యొకపది నిమిషము లచ్చటనే యుండి యింటికిఁ జోయెను.

ఒకయరగంట యైనతిరునాళ్ల నాతఁడు లేనయిల్లాలిలోఁ గూడ వచ్చి, "బాబూ, ఈ ముభయులును మాబావకు దయిచేయండి. నే నిందాకానే చెప్పుదును. కాని అమ్మగారిని పిలుచుట కెవరూ లేరని యింటికి నట్లి మల్లి వచ్చాను" అని యాబ్రాహ్మణుని గోరెను.

శెట్టిభార్యయుఁ భార్యతమ్మును బహు మరియాదని, తమ్ముని బరిమా లెను. నవరత్నములకు నెల నిర్ణయింప వచ్చుఁ గాని నరునకు నెల నిర్ణయింపఁజుకదా. ఆ వైశ్యసంపతులయాహ్వనము నంగీకరించి, పంతులును భార్యయు వారియింటికిఁ జోయిరి. శెట్టియును నెన యింటి పోయినననే యన్న తనదిన్నయింటిలో వారిని దింపి, వారికిఁ గావలసియున్న దంతయు నిచ్చుటకుఁ దననుమాప్తాను నిశ్చయించెను.

మూడునాలుగు దినము లైన దినముకల, పంతులు శెట్టి యొద్ది వెలపు దీనుకొని, భద్రాచలమాత్ర సాగింప నెంచెను; కాని, శెట్టి విగ్నేయుఁడై, "మందెది: భర్త తమ్మున— మన మందఱమును గలిసియే వెళ్ళువాం లేంకి, వైత్రమానం రానియ్యంకి. అంతవరకు మీరు నెయి చేసి యిక్కడనే యుండుమని నామనవి" యని యత్యంత ప్రేమఁ జూపెను. పంతులు వెంటనే యేమియుఁ జెప్పలేక యూరకుం డెను; కాని, మది యొకటి రెండు దినము లైన తిరునాళ్ల నాతఁడు శెట్టిని గలిసికొని, "అయ్యా, మీ లేందు కీత్రము పడుచున్నాఁడో నాకు తెలి యదు. నాకు చాలా కష్టముగా నున్నది మనసులో" ననును, నేవీమో యింకను జెప్పఁగోవురాం డెను. శెట్టి దాని కధ్యంతరము కలిగించి, "మీ లేమీ విచారించ వద్దు. నేను మీ రెవరో చానుగా యోచుచును; కాని, మీరు నన్నగగక. నేను లేను యింట్లో— ఒకప్పుడు వేరుశనిగకాయల చేరమునకు వచ్చినప్పుడు, లేమయింట్లో మూడునాలుగుప్రళయి జున్నాను. ఆయమ్మగారి యాదరణమా, ఆమెగారు శెట్టిని యన్న నూ మరిచిపోలేను. మీ దప్పునయిల్లో లేరు, ఎందుకు లేంకి యిప్పుడవంతా" అని కట కటబడి కంట నీరు విడిచెను. పంతులు తల వంచుకొని యూరకుం డెను. శెట్టియుఁ గొంచమునీ పూరకుండి మరల, "అబ్బాయి లిద్దిరు కానున్నారా బాబూ" యని యడిగెను. ఈప్రశ్న వలనఁ బంతు లింయిక నెకిముఁడై, "నాయనా, యెందు కాప్రశ్న? ఏమని చెప్పగలను? నాలో వేరుపడి నామిది వ్యాజ్యములు వేసి నన్ను కోర్టు శీర్షించి ఆఖరి కర్తవారిపంచను చచ్చినాడు; పెద్దవాడు. చిన్నవాడు చేస్తూ పట్టించో నుండెను.

నీమైవాదో తెలియదు—ఇంకా నా కెందుకు వాళ్ల యేమిట?” అని యొక పెద్దనిట్టూరును విడిచెను. అనాటి శాస్త్రసంగమ చారిత్రకము.

అచినుక మరిముకటిరెందుమాదు దిట్టిపంభామ గలు జరిగెను. దానివలన కెట్టికిని పంథులుగారికి నొక యుగ్రావ్యమబంధము సంభవించెను. మరియు రాను రాను బంధులు మునుపటిపంథుల కాదు: గూరిపోవు చున్నాడు. ఇప్పు డాదంపతులమోములు, సంతోషము, సురీయుచుండును. ఇరువురును బ్రాతఃకాలముననే గోదా వరిలో స్నాన మొనరించి వస్తుదు: అచినుక, గీతాపారాయణము: అచినుక వంటయు భోజనము: తరువాత నిండుక విశ్రాంతి: యనంతరము కెట్టిగారి చావటిలో వాతాడు పురాణకాలతైషముఁ జేయును. అదియైన తరువాత కెట్టి కొట్టుమీయఁ బరిశ్రామకొనఁ జోవును. బ్రాహ్మణుడు గోదావరియొడ్డునకుఁ జోయి దీపారాధన చేయునంతవఱకు కవిలు గూరుచొని యుండును. పార్వతమ్మ పురాణ మైనచేతుకఁ గొంచెము సేపు పాటలు పాడును. ఆయమ్మ పాడుచుండెడి యధ్యాత్మికామా యా కీర్తనలను వినుటకు గూరబీధుల మండియును జెక్కండు ప్రేమ వచ్చుచుండును. అది నిజమగు వాధ్యాత్మిక గానమే కాబట్టి యట్టి యాకీర్తనకీర్తి దానియందున్నది. అది యెంతరువాత, నచట నున్న వారందఱును గలసి లక్ష్మీపూజ సేయుదురు. అపనియందదివఱ కారి సేరియున్నదే కాదా పార్వతమ్మ. అందు వలన నిపు గామి యక్కార్యమునఁ తానోహిత్యము తనమై వెట్టుకొనినది; కాని యప్పటికిని ఇప్పటికిని భేదముమాత్ర మొకటి యున్నది:—అప్పు డామి తన కుండిన నగల నన్నిటిని కెట్టి పూజ సేయుచుండినది: ఇప్పు డది లేదు; అప్పు డామి స్వార్థపరుల: ఇప్పు డెన్నో లోకకళ్యాణముఁ గోరుచున్నది. సరే! యిది యొనవెనుక నెవరిండ్లికు వారు పోదురు. పార్వతమ్మయు నింటికి వచ్చును. అంతలో నామసలాయనయు గోదా వరినుండి యింటికి వచ్చును. రాత్రి వారిరువురును భుజింపరు. కాబట్టి మరల వంట లేదు. నిద్రవచ్చునటకు సోయిగా నేనోయొక సత్కాలతైషముఁ జేయుదురు.

ఉదారముద్రియగు కెట్టిగూడరణమున వారిట్లు జేవమాత్ర సేయుచుండి, నంతలో కైత్రిహసము వచ్చి నది. ఇదివఱ కనుకొన్నట్లు కెట్టి కుటుంబములో గూర్జ బయలుజేతును. అందఱును భద్రాచలరాముని సేవించు కొని భద్రముగా మరలివచ్చిరి. కనకరాజుగా వచ్చిసే యుండఁ దలఁచిరి కాని కెట్టి యందుల కిష్టపడ లేదు.

కాలక్రమమున కెట్టియొక్కయు పెంపొందుచు వచ్చెను. ఇప్పు డాతనికి కనకరాజే గురువు అతని యుపదేశానుసారముగ కెట్టి యొక్కొ ధర్మ కార్యములఁ జేసెను. కనకరాజుగా లోక్క కెట్టికే గురువు గాడు; గోదావరియొడ్డున వాతాడు గూరుచొని యుండునపుడు యువకులనేకు లాతనిఁ గట్టుకొందురు. అప్పు డాతఁడు “తల్లి దండ్రులది తీరనియప్పు”, “పలకపుటల పీఠముప్పు”, “దాస్యము సేయుట నొప్పు తిప్పు” మొదలగు నిట్టి ‘యరగాకుండా’ మాట లేవియో పలుకు చుండును. కొన్ని సమయములలో బడవలవాండు: తెస్తలు, మొదలగువారును గూడ నా ముసలివానికడకు విచ్చి సందములు పెట్టి దూరముగాఁ గూరుచుండును. ఆ యెను నిండుమనస్సుతో వారి వాకిర్వరించును. “నా యనా, మీరు గోదావరికి మద్దుకొనుటలు! మీదే గన్వశీవనము. మీరు కష్టశ్రేణులు. అక్కరకు మాలిన జడజంభాలు లేవు మీకు. మీరిలవ మీకు తెలియదు. ఆ ‘తెల్లనడ్డలు గట్టుకొను దివ్యగూర్తులు’ మిమ్ము లక్ష్మయుసేయరు. అయ్యో, నిజము వారికిఁ దలియకపో బట్టి కదా!! మీరంటివారు లేకున్న వారు వస్తురు. వారు లేకున్న మీకు నష్టము లేదు. పుట్టిలో నెంద వానలు మీకొంతకే కాని వారికొంతకు గాదు; కాబట్టి వారు గొడుగు లడ్డుపెట్టుకొందురు. చలి వారిని విడువదు. వారు దుప్పటులలోఁ గట్టి దానినిఁ తెంచుచున్నారు. మీ కవి లేవు కాబట్టి యా పెనుగూతము మీ కొక జోతికెట్టి పోయినది. ఇక నోగములో—మీ కేరు విన్నంతమాత్రమున దూరముగా పోవును! వారికో—విడు వవు. వారు వాటికి మంచాలు వేసి మరియూడా చేయుదురు. ఇంతేల, శ్వాయవా, మీరంటివారి బ్రగుతులు తలఁచుకొన్నకొలది, నా కేడుపు నచ్చుచున్నది. నే

నగవర్తము గలవాడే నను ముద్రానినము నీకే ప్రేమ
కొనుచున్నాను—” అనుచు నొకనాడ బ్రాహ్మ
ణుడు పెద్ద యాత్రకు నొంది జంచమును ద్రెంచి
గోదారిలోఁ బారవై చెను.

నిజమే! “జగ మెఱిగిన బ్రాహ్మణునకు జంచం
జేయ” యని యనుక్తియుగా వినుచున్న మాని నిజమే!!
కాని బాగుగా—? యోగ్యతా యోగ్యతలఁ బావరే!...

‘నాస్తికుడు’, ‘మసలి కొంగ’, ‘కర్మభ్ర
ష్టుడు’, ‘బోసిపులి’ మొదలగు పట్టిసూతుల పన్నిటికో
నగిరియనాడు కదా పాప మా ముచరినాడు! నిసర్వ
కెట్టికొక జెవులు చిల్లులునవలెవి. “ఇతిశ్చే పంపించితి
అవతరి కింక”, “ఇతినిగాలి సోఁగితే, జుచేలన్నాన
మావరేక” అను నీమాటలే, “ఇట్టి యెవనివోలనుండి
విన్నును. కెట్టి నీధినిముఁగు కాబట్టి సరిపోయినది గాని,
లేవన్న కనకాచలం గారి కింక కంఠిక వల్ల కలసివేయ
గాటక! ఇంక నీ “గుణాశపకవర్తనచూడము”లోఁ
బాధ్యతమ్మ మాత్రము పవక తప్పుకొన నశయా? అమ్మ
లక్క లూరకుందురా!!—కాని యెందు కెందు కేమేమి
యనుచున్నను, ఆభాగ్యభద్రలు మాత్రము నో కెత్తి
రైరి! అదియును తప్పేకదా! “చేయరానిపని చేసి
మియమిక్కిలి మానముచూచుమా?” “అంతకంటె మరే
ముందును?”—

మార్కండేయస్వామివారి యాలమములో వైదిక
సభ చేరు నిశ్చయింపబడెను. దిననాచులును నిర్ణయిం
చుకొనిరి. శ్రీ మద్భంగరావార్యులవారి కీర్తనాస్తవము
వ్రాయబడెను. ఈగవనిద లన్నియుఁ జూచి కెట్టి
యూరకుండెను. కులమునుండి వెలిచేయుదు మనుచేద
రింపు లాతనిని వివలబడివి. తప్పలేదు. కాని, యా
తఁడు కదిలలేదు. “వైదికసభవారు నిర్ణయించిన ప్రాయ
శ్చిత్తమును చేయించుకొని ముదిగొప్పాకులకు నూనవది
గ్గు అపరాధముగా చెల్లించుకరి” యని స్వాములవారి
శ్రీముఖము కవకరాజుగారికిని సభాధిపతులకును వచ్చి
నది. సభనారు చాని నూరేగించిరి. కవకరాజుగారు
కెట్టికొకానిం జూచి చిందివై చెను. కెట్టి మాతనికాళ్లపై

బడి, “మీరు పెద్దలు, మీకు తెలియనిది లేదు. కాని,
నామనిది నింది; నే నామాటపదార్లు పంపుకోగలను.
మీ కల యాదట్టు? ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకోరాదా”
యని యింక నేమో చెప్పఁబోవుచుండెను; కాని, కవక
రాజుగారు వారించి యిట్లనియె:—“నాయనా, నేను
ప్రాయశ్చిత్తమునే చేసుకొన్నాను. మాటికై కుల
వృత్తిని గూర్చిన గూతకు జన్మి విమా? అంతరాత్మను
వందింపు మందువా? వద్దు. మోసపోకు. భర్తమే
కొడుగు, మోసమే పిఠును. తేపేకదా సభ. వాలోరమ్ము;
నాయనంతము—విద్యమైనది—విందువు. నా బ్రతుకును,
నాసంసారమును, నీవు చూచియుంటివేమా! నీవు
చూచినదానికిని, వినినదానికిని, అచ్చమైన సత్యమున
కును ఎంత వారడి యుండునో నీకే యెఱుకపడఁగలదు.
కైత్రవాటుజేతము వద్దు. పరమేశ్వరుడు నీయంత
రాత్మలో నున్నాడని, వానిని మెప్పించి తిరుగు: సన్యా
సులకు నూటపదార్లి చ్చుసమయము కా దిది” యని.
కెట్టి మరియేమియు వవలేదు.

మఱువాడు మధ్యాహ్నము మూడుగంట లగు
నప్పటికే మార్కండేయస్వామి యాలయమునకు జమలు
నుంపులనుంపులుగా బయలుదేరిరి—వేనుక కదా! నాలు
గుగంటలకు సభ యారంభింపబడెనున్న దనఁగాఁ గవక
రాజుగారును, కెట్టియును, వారి ననుసరించినవారు మరి
నొకగుంపును బోనఁ బ్రవేశించిరి. మరి యెట్టియాలస్యము
నీయ నీల యని పంపలు, వెంటనే పైనున్న బట్ట నడు
మునకుఁ జాట్టుకొని, యగ్రశతమును సరిగొనించి చేతులు
ముడుచుకొని యిటు లుపస్థసింపఁదొడఁగెను:—

“మహాదమలారా,

“మియందలికిని నమస్కారములు. మీకుఁగల
మర్యాదానుమానకు నే నెంతో సంతోషపడుచున్నాను.
మీ మారక శ్రమ కలుగ నేల యని నేను ముందుగా
వచ్చియున్నంగుకు నన్ను మన్నించండి. నాకథ నేను
వినిపించవలయునని యిచ్చాఁ నిలవఁబడి యున్నాను.
నామాటల్కు విని యానెనుక మియిష్టము వచ్చినట్లు
మాటాడుకో వచ్చును.

"నాకీదేవత మేలు బండవో యది యెఱిగి యున్నవాడు కొంతమంది యీశధర్మం దున్నారని నే నెఱుఁగుదును. నా రెఱిఁగియున్నది కేవలము నాభావ్యాచరిత్ర. అది కాదు నేను మీతో చెప్పవలసియున్నది. నాయంతశ్చరిత్రమునే నేను చెప్ప నిశ్చయించుకొన్నాను. దీనిని చెప్పవలసిన నా కేదియో లేనిపోని యొకనుగమో దోషమో యాలోచించవద్దని నామనవి. నేను పదు మున్నపశ్చాత్తాపము వెలియిచ్చి పదిమందిలో నాపాపములను బోగొట్టుకొనుటయే నామఖ్యోద్దేశము. ఇంక మీయిష్టము. ఇదిగో వినుడు.

"నే నొక చిన్న యూరికిఁ గరణమునై యుంటిని. నాతండ్రి యుండినదానితో నా కేమాత్రపు తృప్తి యును కలుగలేదు. కాబట్టి నేను డబ్బు మాటగట్టుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. అప్పటినుండి యారంభించితిని నాలోక్య మంతయు:—అహాయికులగు రైతుల కళ్లలో దుమ్ముకొట్టితిని; తలలు మార్చితిని; తనవులు పెందితిని; దొంగదస్తావేలులు పుట్టించితిని. నేను ముట్టించినకొంప లింకను మండుచుండును. అహ్య, ప్రవాసేతః జేయుచునని తాలూకాబోర్డులో తలఁచెట్టితిని. కష్టతీవులగు ప్రజలసామ్య పప్పుతెల్లములవలన తినుచుంటిని. నే నాడుచుండిన దంతయు బోంక; చేయుచుండినదంతయు స్వలాభము కొఱకే!! నా పెద్దమనిషితరహా, యిది, ద్రోహము, మంచన, అసత్యము, అప్రమాణము—ఇవి నా పెద్దమనిషితరహాకు ముఖ్యలక్షణములు. విన్నారా—ఇదియే లోకము! ఇక నావై దికమా?—నే నన్నుడు గాని నన్ను దొగడని బాపవయ్య కొకదమ్మకి యిచ్చ లేదు. దంధముతో సంతర్పణలు చేసితిని. అపాంకారముతోనే దినములు వెళ్లబుచ్చితిని గాని మరియొక సుగుణమునకై యాశించియుండలేదు. ఇది యంతయు నేని కొఱకు?—డబ్బుకొఱకు. సరియే—యేఁబడవేలు గడించితిని—తృప్తి తీరినదా?—లేదు! మీఁదుమిక్కిలి నాకొడుకే నాకు తక్కువై వ్యాయస్థానముల కీర్తి నాడు. నావప్తిపూర్తితో నాపాపపూర్తి యైనది. అది యెట్లు వచ్చినదో యట్లే పోయినది. అహగ్ని పోవుటయే మంచిది యైనది. రాత్రులయందు నిద్ర పట్టించినది

కాదు. అన్నము దిననిద్దినది కాదు! అయ్యయ్యో. ఇక నాభార్య, అదిగో—నాభార్య!! నగ లన్నియును పోయినతరువాత నే మాకు నిలమైన పరస్పరప్రేమ కలిగినది. అంతకు ముందో?—న న్నామె నమ్మగు, నే నామెను నమ్మను. మా కిప్పుడు దివాదములే లేవు. బంధువులు మాకెండు రాదు. వివారము మమ్ము విడిచి పోయినది. శబ్దిగర్భము యని పెట్టుచున్న యన్నియు వొకపూట దివి పోయిన నున్నాము.

"నేను నిశ్చయముగా చేవాలయములోనికి రాఁ గూడని వాడను—మీరు నమ్మండి, నమ్మక పొండి!! ఇటువంటివాడు జన్మించు లేదని మీరు పరితాపపడుచున్నారా! రామరామా!! ఇద్దరద్దు. మాదుట కొక నూలిపోకే యిది. వివసన, వానియం దొకప్పు డద్భుత శక్తి యుండెడిది. ప్రస్తుతము, మట్టికి ముఖ్యవిన్నామే యైనను, అది పూర్వము మహాపవిత్రమై యుండెడిది. నిర్విద్యుడైనను, అపవిత్రుడైనను, అసత్యపరుడైనను నేను: నామెడలో నట్టిమహామూత్ర ముండరాదు. నిడుముండరాదు!! కాబట్టి దానిం దెంచి గోదావరిలో వేసితిని. నా కంఠు కేక దురభిమానము? కద్దు కద్దు! ఇంకనూ ఆత్మనంచినమా! చిన్నపిల్లనానిచేతకి చిక్కిన కత్తివలె, అయోన్యుడైనను నాకంఠున నుండి యాదిత్యమూత్రము నాకు బాధ కరిగించినదే!! నే నేదో కొప్పునాచి ననుకొనుచుంటిని. ఎవరికష్టము వలన నేను బ్రతుకుదునో యట్టి వారిని మట్టు కొనుటకుఁ గూడ నసమ్యాపణమంటిని!! కాదు కష్టమువల్ల నే కడుపు నింపుకొను పథమయోగ్యులచే కాళ్లు పట్టించుకొంటిని: కష్టపడ నిష్టము లేక "గప్ప"లు కొట్టుచుండుట నాకొక వృత్తియైనది. సిగ్గు! సిగ్గు—తలఁచుకొన్న కొలది కోత—మరి వద్దు, మరి వద్దు. నన్ను నేను సవరించుకొన్న తరువాత చూచుకొందును. ఇప్పటికిది తగియున్నది.

"అయ్యో! ఇక నాకు నెలదా?—మీ కష్టము కి వృథాప్రమాదము? నాకర్థమిది. నామర్థమిది. ఇక మీధర్మ మేవోమాయకొనవచ్చును. నెలవు నెలవు!!" అని మెల్లగా దారి చేసుకొని వచ్చి యీవలఁ బడెను.

ఇంక మరీ సభ యే? ఎట్లు బతుకును? ముగ్ధులు గొల్లు
 పెట్టి యావలకు వచ్చుచుంకిరి. ముసలివానిని విమర్శిం
 చుచును నుట్టింది వాటిలో నొకడైనను చెనుకదీయ
 జేరు: మనముమాత్ర గూరకుండుమా? కల్ల !! నివ మన
 భోగని మరీమొకలా గుండవచ్చును. “పశ్చాత్తాపము
 కలుగుట యరుగు. పుంధ్రపుణ్యవశమున నది కలిగెనా,
 ననబ్రతుకు బుగారమే యరుగు. మనమే కనకల ము
 దును” అని. కాని దురభిమానవిశాసమా?— ఇది
 పోలే గాని అది రాదు. అది రాకపోలే యిది పోదు.
 ఇంతకు నీకృష్ణామగ్రహ మున్నయెడల నిన్నియుఁ దిన్న
 వచ్చును.

ఆ మటువాడు కనకరాజుగారు తెట్టియును
 చినుచానడిలోఁ గూర్చొని యేడియో మాటాడుకొను
 చుండిరి ఆపుడెప్పుడే బజారులు తెరువఁ బడుచుండెను.
 అట్టియేడ నొకయువకుడు, తొమ్మిది పదియేడులు గల
 మరీమొక బాలకుని వెంట నిడుకొని, గూచానడిలోనికి
 వచ్చి, “మామగారూ, నమస్కారము. నాన్నా, తాత
 గారికి నమస్కారం చెయ్యి” అని నిలువబడెను.
 “దండీ-మాన్పండి. నాయనా, మీ చెవ్వగు?—పోల్చ
 లేను, ముకుపటిలాగ” అని కనకరాజుగారు వారిని
 గూరుచుండఁజెట్టిరి.

తెట్టి.— బాబూ, మన కేపురు?

యువ— మాది బీజయనగరం.

తెట్టి.— ఈ ఆబ్బాయి మన కేం కావాలి?

యువ— నామేనల్లుడు—అక్కఱిదుకు; కన
 కరాజుగారి పెద్దకుమారుని కొడుకు.

కనక—ఇక్కడి కెందు కొచ్చారు వాయనా?

యువ— నే నీపూర్వో దియ్యేక్లాసులో చెరువు
 కుంటున్నాను; మాఅక్కయ్య మాదా నాకు సంరక్షణ
 కోసం వచ్చింది:— బండిలో వుండి, పిలుచుకొస్తాను.

అని యామెను దీసికొని వచ్చెను ఆమెదేరు
 కమల. ఆమె ముఖమునకు సగము చాటు పెట్టుకొని
 మెల్లమెల్లగ వచ్చి తలుపుచాటున నిలువబడెననే

కనక రాజుగారు “పార్వతీ” యని భార్యను చిలఁచెను.
 పార్వతీమ్మగారు వచ్చి చావడిలోఁ గాలు పెట్టియు,
 తెట్టక మునుపే కమల యామెకంఠమును గట్టిగఁ బట్టు
 కొని, “అత్తా అత్తా” యని యేడువఁ దొడంగెను.
 తాతగారు, “అమ్మ! యేడుస్తా చెందుకు? చైవలి
 సంది. పార్వతీ! బోపలికి వెళ్లండి” యని వారిం బంపెను,
 తెట్టియుఁ దనకార్యములఁ జూచుకొనఁబోయెను. ఆనా
 డికి వారందఱు నచ్చట నుండిరి.

మరునాఁడునయమునఁ దనలేమ్మడు బండితెచ్చి
 వాకిటఁజెట్టి కమలను గమ్మనినను. కాని యామె వెళ్ల
 లేదు. తమ్ముని వంటపూడియింట భోజనము చేయు
 చుండుమని తెప్పి పంపినది; ఆనాటినుండియు నత్ర
 మామలను గని పెట్టుకొని, తెట్టికి నిజమును సోదరి యై,
 సుఖముగ బ్రతుక నారంభించెను. కిల్లవానికిఁ బాల
 గారే చెరువు చెప్ప నారంభించిరి. వానికేరును దన
 కేరే. వారికటాక్షమువలన వారు సుఖముగా నున్నారు.
 ఇటుల నొక నెలనినము లై నగరువాతఁ గమల యత్ర
 మామలఁ గూర్చుండఁజెట్టి యిట్లుకెను:—“వా తండ్రి
 న నేనీకో వృద్ధిరిస్తానని చెప్పినమాట లన్ని నట్టి బాట
 కాలు. నామనస్సులో ఆందోళనమంతా పోయింది.
 కాబట్టి నే నిప్పుడు మాట్లాడగలను. ఇన్నాళ్లూ మాట్లాడ
 లేదు. నాకళ మీతో చెప్పక తీరదు. మీరు నన్ను
 మట్టి రానిస్తారని నేను కలలోమాదా అనుకోలేదు. కాని
 మీరు గలించినదానిని కడుపులో పెట్టుకోకుండా,
 మందరమ్మమలానే న న్నాచించారు. పిల్ల వా డెది
 గినే మాదాం అని నాడబ్బంతా నుటకాయస్వాహా
 చేశారు మా నాన్నగారు. చివరకు మీరు రాయించి
 యిచ్చిన కరణపుమాన్యం మాత్రమే దక్కినది—మీ
 నాయనగారిదని మీరు మీ పెద్దకొడుకుగారి కిచ్చింది.
 ఆదిమాదా అమ్మతో నన్నాడు మా అన్నయ్య. కాని
 నే నొప్పుకోలేదు పిల్ల వా డిధాన్న మైపోకుండా
 దైవం కాపాడి మీకంటఁ జెట్టినందుకు నేను ధన్యాత్ము
 రాణ్ణి. ఆసాలం లాటాకు కానిలాలు నాదగ్గర్న పెట్టు
 కున్నాను. నా కెందు కవి? మీ కడుపులోనాడే
 వాడు. మీపెద్దలకేరుగా వా డున్నాడు. ఇంక నేను

మీ యుద్ధయోధులకు నాకరును గాని స్వతంత్రులను కాను."

ఆమాట కాదంపతు లేమియు ననలేదు. పెద్ద నిట్టూరుపు విడిచి కొంత సేపటికి తాతగారు, "ఆత్మా, సత్యమే జయము. చూడు, మానాయన యెంత యోగ్యుడో. కష్టస్థితిమే నా కిచ్చినాడు: కాబట్టినేమి యిది విలిచినది. అహ, సర్వేశ్వరా" యనెను.

కొంతకాలముతరువాత: కవకరాజుగారు కండ్లు చూసిరి. వారివెనుక: బౌద్ధతమ్మయొక్క గాలముచేసినది. దయానిశీర్వుడగు శెట్టి చూడంపతుల పింగు నొకమూము గట్టించెను. ఆవెనుక: చిన్న కవకరాజును వాని తల్లిని

నానివృత్తానుమతము: నోక్కొనిపోయి వారియింటఁ బ్రవేశపెట్టెను. ఆయింటనుండిన వారు బౌద్ధతమ్మ గారి ముందులును, ఆ మిపిల్లలును, శెట్టి వారికి మరొక లాల్లాయారనే కొనిపెట్టి వెడలిపోయెను.

కవకరాజుగారు విడిచిపెట్టిన కరణీకమును చిన్న పెట్టిలసహాయమువలనఁజిన్న కవకరాజు సలపాదించుకొని, వివాహితుడై, తల్లిమాట చాటిక, భర్తయు దప్పక, ఆయింట పేగు లిలుగుఁ జెప్పుకొనెను.

ఆనంతరమునఁ కొంతకాలమునకుఁ చినతండ్రియు, చినతల్లియుఁ గూడ వచ్చి యాపితృస్మరణమునందే తమ కీర్తియులఁ గనెరి.

వెంకట దేవాలయగోపురము, పంచవీరిపురము

సుమనమకోభనమూర్తుల-సమానురాగమునఁ బ్రణయజగ మేలెడి శ్రీ
రమణీరమణుల కీకృతి - సమర్పణముఁ జేసికొంటి సాధాగ్యమునన్.
వెలయు భారతమున వింధ్యాద్రి, దానికి - దక్షిణమున వెలయు దండనగము,
దానిఁ జట్టియుండు దారుణమరుభూమి; - దండగిరియ మనకథాస్థలంబు.
ప్రాద్దంబాయలవేలుపు - ముద్దయ యొక్కర్పు, తూర్పుమొగ, గగనముపైఁ
బ్రాద్దపొదుపుము న్నొకనాఁ - కదైన నేతెంచుచుండ నవస్థలికిన్.
కటికిఁచీకటిమేఱకట్టుపందిళ్లపైఁ పెన్నెలతీవలు విరిసినట్లు,
నిర్దంపుమబ్బుల నీలిచేలములపైఁ గ్రొమ్మించుపువ్వులు గురిసినట్లు,
ననదమ్మిదొర నోకొనుచాయ కురులపై వాఁముతైపునరుల్ వ్రాలినట్లు,
మున్నీటితరంగలముద్దుటుయ్యెలలపై నక్షత్రనౌకలు నడచినట్లు,
కొనలు సాఁగి విరిసి గోళికలై వ్రాకి - కడలఁ దేరుగట్టి, కారుక్రమ్మి,
నిండి, నింగినలుఁత నమ్మేనికాంతులు - పుడమి నదృభ్రతముగఁ బూడవుసూపె.
కానని వారలు, కాన - న్గానగు, గంగావతరణనాటక మిట, గా
రీనాథుం డాచైలముఁ - గానంబడెనేని వేల్పుగతితకు గుఱిగాక.
తలఁపులమెఱిపో యనఁగా - వెలఁదక భూమ్యంతరాళవీధిం దిగుచుగ
దలఁపుల మెఱిపులు మదిలోఁ - దలతల మెఱయంగ నిట్లు తలఁపందొడఁగెన్—
కనవు మొక్కొక్కతైనఁ గంటికిఁ గనరాదు, చెట్టుచేమలమాట చెప్పనేల?
చిలుదోమ యొక్కతైనఁ జెంగటఁ గనరాదు, చిలుకకత్తులమాట చెప్పనేల?
చలిచీమ యొక్కతైన నన్నిధిఁ గనరాదు, గొప్పజంతులమాట చెప్పనేల?
చప్పరం బొక్కతైన జక్కటిఁ గనరాదు, చిగురుటిండులమాట చెప్పనేల?
చాఁచఱాతికొండలోపల గుహ యొందుఁ-గాక వేఱు గానరాకయుండె,
నమరయోగి యుండు నాశ్రమమా యిది? - యనుచుఁ గాంత భూమి కవతరించి.
క్రమముగ గుహలోనికిఁ జని - సమాధినిఘండగు నొక్కసంయమిచంద్రుగ
విమలప్రేమానందుని - సమానుపానంతతేజ నవలోకించెన్.

కని వాని తపోనిష్ఠకు - ఘనతేజంబునకు వెఱుంగు గాంచుచు, ద్వారం
బున నిలిచియుండి, యాతడు - కను విచ్చినవెనుక మ్రొక్కి కామిని యనియెన్.

గంగ యొక్కటి లేదు గాని, యశాదలమీఁద, సరికట్టునిడువాలజడలచుట్టు,
కాక క న్నొక్కటి లేకియున్నది గాని, నొసట గన్నట్టు సిందరపుబొట్టు,
పాఁప పే రొకటి తోఁనను గాని గళమునఁ, భాడకట్టు రునురాకపూసకట్టు,
గజచర్మ మొక్కటి కానకున్నది గాని, కటిచుట్టు గనవచ్చు గావొట్టు,
పూవులమ్మువాని పొలుపెల్లఁ జేటిచియు - మంచుకొండవట్టి మఱవలేక,
తనమునేయు శివుని తలఁపించునీకు నా-ధన్యవాదము లివె తా నేంద్ర!

సారతరాత్మయోగమున సంయమచిత్తుడవై సమస్తగం
సారము సారహీన మనుచాడ్పున జానఁదంబు వీడి కాం
తారములుందు కర్కశఁధంబుల నొంటిగ నుండి ప్రేమసం
చారము నేయు నీచరణనన్నిధిఁ గంటిని దాఁపోత్తమా!

అన విని, యోగివరేణ్యుడు - మనమున నదృశ్యరసంబు మల్లడిగొనఁగాఁ
దనలో నడఁచికొని, య-వ్వనజాతీం గాంచి కలిక వాత్స్యమునన్ —

కలికి, యోగినివయి కన్నట్టుచుఁడితి పెందుండి వచ్చితి పిచటి కిపుడు?
నరు లెవ్వరును రాని మరుభూమి నేకాంతవాసినై యున్న నానలన నీకుఁ
గాఁగలకార్యంబు గలదె? సర్వంబును విడిచిన నా కేమి గొడవ లింకఁ?
బరమార్థ మొక్కటి కలికద నీధన్యవాదంబు లొల్లనివాఁడు గలఁడె?
గ్రాహ్య మది గాదు, పూర్వమర్పాద గాని - మరల నాకీర్వదంబునిమాట గాని,
వానితోడి నిమిత్తంబు వదలిపోయె - సకియ! యవియెల్లఁ బూర్వజన్మములు నాకు.

తనదగు కప్తమో శుశ్రీమో దగ్గఱజీవి కెఱుంగఁ జేయుటే
మనుజుని నైజ; మట్లగుట మానవుఁ డొంటరిజీవి కాఁడు; నా
యనుభవ మట్లు గాక, నడయాడఁగరాని మనోరథంబుపై
నునిచిన దేవమూర్తి కయి యుందు నిదే విజనస్థలంబునన్.

ఈమనోరథ మొకచోటి కేఁగకుండ - జాతీనది కాలవారిధిఁ జక్ర మొకటి,
జీవసంకులరణ మింకఁ జేరరాక - విజిచియుంచిత నీని నీవిజననీమ.

సారథి యేమి యయ్యెనో, యసాధ్యపుగుఱ్ఱము లెద్దు చిక్కెనో
నేర వచింప; నానిలుచు నిర్జనవాటికి నేటి కెవ్వరు

రారు; పథంబు దప్పి యిటు రావుగదమ్మ! ప్రపూజ్యురాల వే
లినున గౌరవించు నిను, బిటవిస్మృతితిరవాసిన్.

అతిథిమర్యాదలను మఱచితిని; నకల-తొకికాచారములకు జలంబు లిడితి
బొటవైచితి మున్నె యాచరికరము; - నే గృహస్థుడఁ గాను మన్నింపు మమ్మ!

అన విని యోగిపీఠిక, మార్య సార్యలు, సానుభూతిసాం
త్వసములు, గౌరవాదవిరుదంబులు నొందఁగ వచ్చియుంటి నే!

విను మనియెల్ల వింగడపువ్వులు; వానికిన్ వినేకు లే
మని మనసుతు, రయ్యని సమస్తము వచ్చె, హితోక్తి చాలదే?

నే వచ్చితి నిను జూడఁగఁ-నోవిద! జగదేకమాతఁ గొలిచెడివి కం
తేవాసినలగు యోగిను-లీవాసంబునకుఁ బంప నొత్తయుఁ బ్రీతి.

నీయున్న చోటుఁ గంటిని-నీయున్న తథావములను నినుఁ గనుఁగొంటి
నాయుల్లము చల్ల వడఁ - ధీయుత! నను వినుచు కార్యక్రీత నగుట.

భౌతికభౌగభాగ్యముల పాయనిచింతలఁ జేసి, బైవని
శ్రీతపథంబు దాసి, ధరణీస్థలిఁ బిసి నేను, యోగవి
ద్యాతిశయప్రభావమున నౌర్ధ్వజగంబుల కేగి, యోగిని
వ్రాతముఁ జేరి మాతృపదవారిజముల్ భజియుంతు నిచ్చుట.

తనకూర్మిజగతి కంతకుఁ దల్లియై యొప్పు నిఖలేశ్వరిని గొల్చి నెగడు దానఁ
దనపేర్చి లోకసంతతి కొజ్జయై యొప్పు కల్యాణేంద్రపూజఁ గ్రాలుదానఁ
దనలీల భవనధద్రుత కూతయై యొప్పు సర్వమంగళసేన నలుపుదానఁ
దనలేల విశ్వపాలన కైలయై యొప్పు పున్నెంపునతి నోముచున్నదాన,
వనజగద్భువి ఘనవేదవల్లిలోని, - నలిమలల్లుని సుజ్ఞానవల్లిలోని,
వనజనాథని యానందవల్లిలోని-కుసుమముల లోకజన్మత్రి గొలుచుదాన.

కానకయేని తెమ్మరల కాగిలి కందనితావిహాలు, సుం
తేనియు నాలితుమ్మెదల మెంగిలి నొందనితేనెపూలు, సం
తానమనోజ్ఞ పుష్పసముదాయముకంటెను మేలిపూలు, నీ
కోన లభించునా జననిఁ గొల్వఁగ? నా విని యోగి యిట్లనుట.

దగ్ధహృదయుండనైన నాతనువునోలె-నామెలంకెడి యీమరుభూమి కూడ
నుగ్రసంతాపహృత్తయన్నయపుడు-కోన నా కేడ? పూవులగొడవ యేడ?

అని విరాగవృత్తి నాయోగి పలుకంగ-నాలకించి భావ మాకళించి
కనికరమున నతనిఁ గాంచి యాదర ముంచి-యమరలోక కాంత యనిమె నిట్లు—
కాము నే మదిలోనో కట్టిపెట్టితి గాని వదలనివయ నేమి వ్రాలెనయ్య
కోర్కు లేపాదిలోనో గ్రుచ్చియుంచితి గాని మఱవనిమన నేమి మాతెనయ్య
అన లేగుదిలోనో యణచియుంచితి గాని తిరుగనిమన నేమి తీతెనయ్య
భావ మేగదిలోనో పట్టియుంచితి గాని మ్రొగ్గనివల నేమి తగ్గెనయ్య
అనుభవమునఁ గాక యడఁగునే కర్మంబు-మెనవు టుడిగి తాన మెరుగినంత ?
యొపలు చిక్కఁబెట్టి యొందెడిగల మేమి ? - యిట్టిముక్కుమూత లేటికయ్య ?—
అనుచుఁ గాంత వలుక, సంతరంగంబునఁ-గొంత చింత నొంది, కొంత కనలి,
తానె యుపశమిల్లి తాపనుఁ డిట్లును-భావభంగి కొంత పైటఁబడఁగ.—

పరసతి ప్రియ, నిన్నుఁ గని పల్కుఁగ భావ్యము గాదు నాకుఁ, కీ
వరముగ సంతరంగమును వ్రచ్చి కనుంగొనినట్లే మాటలం
జర పెను; జీవి కేది యవసానమొ? కర్మము దేనియందు చూ
పఱునో? నిరాశ పరితిరం బట గంటి నిదే వియోగి నై.—

మును జనకుఁ బరీక్షింపఁగఁ - జనువెంచినసులభ వగుచుఁ జతురోక్తులతో
నను జంకించెను చెలువా! - జనకుఁ డగుట నాకు సుఖభాష్యమే! యనినా.

అనఘ! జనకుండవైన నీ వగుదువేమొ! - కల్ల గా జేను సులభను గాఁ జూచయ్య!
పుణ్యనిధులైన మీవంటి బుధుల కరుణ - నంబు బూజించు దాసురా లగుడుఁ గాని.

ఏదో! వియోగినంచు వచియించెను, దానికి నావిరాగమే
కాదో ఫలంబు? దానికయి గట్టినిరాశ ఘటించఁజేయఁగా
రాదో? నివృత్తిమార్గమున రానిది కర్మము కాదో? కర్మముగా
గాదన నేల? యీ తపము కర్మము కాదో? తలంచి చూడుమా!

చంచలంబులు చర్చితచర్వణములు - భద్రదరహితంబులును సుఖభావములును
నైన భౌతిక భోగభాగ్యములకొఱకు - భావమునఁ బ్రాజ్ఞుఁ డెవ్వఁడు పరితపించు ?

నా విని తాపసోత్తముఁడు నాతిఁ గనుంగొని పల్కు నిట్లు—నీ
భావము మోక్షమార్గమునఁ బర్వీకుచున్నది; ముక్తిమార్గ మే
గావలె నంచుఁ గోరుకొను కర్మశచిత్తుడఁ గాను; ప్రేమసం
భావితభావలోకము తపంబునఁ గాంచితి శాశ్వతంబుగ.

ఉన్నది నిరాశ భౌతిక - మన్నది, యదియే నివృత్తి యగుటనె కాదా
మన్నది భావజగంజై - కన్నది ప్రణామామృతముగఁ జైకొనఁ గంటి.

వెగటు దోఁడఁగవచ్చు వీణానినాదంబు విడువక నిరతంబు విందువేని
చేదు దోఁడఁగవచ్చు జిన్నిపూ దేనియ తిరుగక సతతంబు దిందువేని
కుందు దోఁడఁగవచ్చు జంతువు నునుఁగాతి కదలక యనయంబు గందువేని
అలసు దోఁడఁగవచ్చు నామనియందంబు కొడుకక దేప్రసాద్యుఁ గొందువేని
భౌతికంబు విరక్తికై బ్రాణకంబు; - అమృతనాదంబు, దివ్యరసాయనంబు,
అమృతతేజంబు, దివ్యసిద్ధాంతంబు - భావలోకంబు నిత్యసౌఖ్యవహంబు.

ఉరక న వ్వెనో? యెఱిగియుండియు నాజడదారిమాటలక
జీరికిఁ దెక నవ్వెనో? వచింఁగ నేరము గాని, యంతలో
మూలిచి మోము చిన్నెలకు పూసము దిద్ది, లతాంగి వాతెఱు
జేరిచి తర్జనిక, దవసిచిత్తము నొత్తక యెత్తి యిట్లనుక -

తలఁగిపోకుండునే తలకులమెఱు వది కనుమూయునంతలో గంతు వైచి,
యెనసిపోకుండునే యింద్రదగను స్పది తిలకించునంతలో నవముఁ బాసి
కలసిపోకుండునే కళ లీను చు క్కది శరికించునంతలో బాటఁ దప్పి
వాసిపోకుండునే నలపులపూ వది వీక్షించునంతలో వ్యంత మెడలి
బాహ్యజగమున కది శరిపాటి యగుట - భావజగమున కదియె స్వభావ మగుటఁ
దలచి చూచియు నావినోదములకొఱకుఁ - బరితపించుట వట్టిప్రభాంతి కాదె? -

నావును నిట్టొప్పుచు, దృఢ - భావంబునఁ దవసి శలుకుఁ బడఁతిం గనుచుక
నీ వన్నది, నా కన్నది - భావింపమి గనమి గాదె పావనచరితా !

మూలం దోఁడు నీజగతి సూన్యము సత్వర మందుగాక, నా
లోకలి క్రొమ్మెఱుంగులును, లోకలి యింద్రదగనుర్విరాసముల్
లోకలిచుక్కశర్మిలును, లోకలి నాపువ్వుఁగమ్మఁదావులుక
లోకలి దన్యలోకపు వెలుంగులుఁ జూచిన నట్టు లందువే? -

నాదందమామయందమ్ము చూతువు గాని నే నున్న నిగిపై నిలువు మమ్మ!
నారత్న హారంపు నాడె మెంతువు గాని నే నున్న కడలిపై నిలువు మమ్మ!
నారాజహాసికనడక లెన్నుదు గాని నే నున్న కొలనిపై నిలువు మమ్మ!
నా మించుగ్రొండీవగో మెంచుదువు గాని నే నున్న మబ్బుపై నిలువు మమ్మ!

ఋక్యశత తేషు, పార్థివంబును గాదా, - మానసంబు విడదా, మాయఁ గనదా,
దివ్యభావనూష తేజోజగం బది - నిలుతు వమ్మ! చూడఁ దలఁతు వమ్మ?—

నామనోరథ కేతనంబున నలరాను నాసువన్జ్ఞుడవలిన మెంచి
నాయంతరంగిపిఠాన్వయంబునఁ దేతు నారాగమ్మ ననిచోర మెంచి
నాహృదయనికేతన ద్వారమునఁ గ్రాలు నాదశివుటరూపికాదు లెంచి
నాభావసింహాసనాస్థాని విలిసిల్లు నాకృతి శుభమూర్తి నాకళించి
మించఁగలవేని తనకటాక్షుంచలములు - బ్రణయవిశ్వాస శాశ్వతఁడని నుంచి
భావసాభాగ్యభారతీ భాగ్యలక్ష్మీ - నీకు సాక్షాత్కరించదే నెలఁతున్న!—

తాను యోగినియంట! వియత్తిలముఁ దొడ్డి-భూతలమునకు వచ్చిన ప్రోడయంట!
యోగి భావజగ మిటు రూపొందినట్లు - తెలువఁ, జూడంగఁ దలవదే! వెలఁది గాదె!
తాపపిపలుకులు తలఁ పూయఁ గాఁజోలు! దలు యూచి యంతలోఁ దాల్చిఁ దాల్చు,
జడదారిమాటలు సరిదాఁకఁ గాఁజోలు! బలకించి యంతలో నిలువరించు,
నగవాసియూసులు మన మొత్తఁ గాఁజోలు! నిట్టూర్చి యంతలో నిమ్మళించు,
బైరాసిగుడ్డులు పన నాటఁ గాఁజోలు! గంపించి యంతలోఁ గాలు ద్రొక్కు,
నబల తా నెంతయోగినియైన నేమి? - చూర్ధ్వజగముల వసియించుచున్న నేమి?
యావియోగిమనోయోగ మరసి యరసి - తెలిసి, తన్నియై, యెట్లు చింతింపకుండు?
యోగివశేష్యుఁ డంత హృదయోత్థిత భావతరంగమాలికా
వేగము నాఁడ లేమి నెడ విచ్చుటయు, దమపాసనాసుధా
సాగరసంభవప్రణయసారసనూతనచిత్రకాంతు లు

భూగగనాంతరాళమున బోరన నిండి వెలింగె నంతటన్.

అవిమలబుద్ధిమగ్యమున నద్భుతతేజముతోడఁ దోచుచే
వీవరచిత్రమూర్తిఁ గడువెక్కునపాటునఁ జూచి చూచి, సం
భావనఁ జేసిచేసి, సులభంబుగ నయ్యది స్వీయమూర్తిగా
భావమునఁ గ్రహించి సమభాసిని యోగిని లేచి యిట్లనున్—

ఈగైరికాంబరం నిటు వెట్టి, నన్ననిచలువ ధరింప నచ్చముగ నేనె!
ఈయపుడల జడ లిటు విప్పి, కురులకు మెఱుగువెట్టంగ నమ్మికగ నేనె!
ఈగుదురాకల నిటు వీడి, ముత్యాలదండ దాల్చంగ నశ్యముగ నేనె!
ఈభూతిభస్మంబు నిటు వాపి, పసపార్చి గండ మలంద నిక్కముగ నేనె!

తలుచు నామూర్తిదివ్యచిత్రంబు నేనె! - నాధునిహృదబ్జసింహాసనమున నేనె!
ఘనతరప్రేమపూజలు గంటి నేనె! - అతివలంబెల్ల ధన్యాత్మురాల నేనె!

మాటిపోయెద నేమొ జాతిపోవకుమమ్మ! భగవతీ! ధాత్రి! నా బట్టు మమ్మ!
పోలిపోయెద నేమొ! తేలిపోవకుమమ్మ! ఆకాశలక్ష్మి! నన్నరయు మమ్మ!
తూలిపోయెద నేమొ! తొలగిపోవకుడమ్మ! యోగిసీసఖలు! నన్నోముఁ డమ్మ!
కరఁగిపోయెద నేమొ! కదలిపోవకుమమ్మ! భవనమాతా! నన్నుఁ బ్రోవు మమ్మ!
పడఁతి నైయున్న నానోము పండ్లనమ్మ! - ప్రణయసంతానమునఁ బండు పండ్ల నమ్మ!
పతి ప్రణయపీఠ నాలోనఁ బండ్లనమ్మ! - పట్టరానిసూనందంబు పండ్ల నమ్మ!

కన్నులచీకటి విరిసెనో? - పున్నమవెన్నెలలు మేనఁ బారసెనో? మెఱుంగు
క్రొన్నన లెదలో మెఱసెనో? - మమ్మను మిన్నెఱుంగరానిమత మేమనుచుగా.
నిలువలేక కరఁగి నీరయ్యె యోగిని-యదిమొ, గంగ, యమున, యాదిగాఁగఁ
బుణ్యనదులహృపుఁ బొందెనో! కాకున్న-వాని కంతమహిమ వచ్చుటెట్లు?—

కుప్పనంబు విడిచికొదమనాగముభాతి-మబ్బు విడిచచందమామరీతి
బ్రణయమానిమేనిఁ బాసి ప్రాణజ్యోతి-మెఱుంగుఁబువ్వలీల మెఱసె సంత.
తెఱచింటి లోకమాతకు-సరి కుత్తుక నెనఁగురన్న సరము లనంగా
మెఱుంగులవెన్నెలపువ్వులు-గుఱికొని క్రొమ్మించుచీవ కోవల మెఱసెగా.

ఆవిశ్వమాతృమహాదేవిగళిమున హారంబు లైవ వి తారలో, ఘ
నాఘనంబులు దోచు నవ్యతట్టిల్లెతలో, నూత్నకళకవిమానగతుల
విహరించు త్రిదశులవిమలనేత్రద్యమెలో, నిత్యప్రణమానురాగ
నిశ్చలులగు ధర్మనిర్మామూర్తుల మహితపూజాపుష్పమాలలో, వి
శదభగీతిఁ దెలిసికొనుట శక్యమగునె? - తనివి కిఱు గనుట మనతరమె? వత్స
లత్వ మెనయ నాదేవిమె తత్త్వ మెఱిగి - యెలమి నొక చెవి కుపదేశ మీయకున్న.

గణింప నెంతప్రియమో - మఱు లుండఁగ, దివ్యభాగ్యమఱు లుండఁగ, నా
ప్రణయంపుఁ జిన్ని పూవులె - గుణవల్లి జగంబువల్లి కోరి ధరించెగా.

ఓప్రణయసుమములారా! - చూపట్టితి రాత్మభావశోభనలతఁ, బూ
జాపుష్పహార మైతిరి - మీపేరిమి లోకమాత మిమ్ము ధరించెగా.

నులిమంగు వెన్నెలవోళ్లు కందని పొత్తుల సరికొత్తపూవులార !
 ప్రాద్దు కంజాయల ముద్దుల కందని పొత్తుల పొందకు పూవులార !
 కమ్మనిగామ్మల కోరిలి కందని పొలంపునెత్తావి పూవులార !
 ఎండేటికొడమల దుంగిలి కందని పున్నెంపు గొండేనె పూవులార !
 పురు డెలుంగని కానుపు బూవులార ! - పుట్టి గిట్టి ప్రణయంపు బూవులార !
 భవనమాతను నేవించుపూవులార ! - పుణ్యజగ మేలు దీక్ష జైచిపూవులార !
 ప్రేమమయి యగు మాతృమూర్తిగళమందు - వారిరువురు బూజుపుచ్చహార మైరి ;
 యెవ్వ రేపేట నున్నారో యేర్పరించి - చెప్పండి చూత మెవరైన నెక్కడైన ? —
 జగము లేలు ప్రణయజననికృపలేత - మింత గలుగఁ జూచినంతవోనె
 యలరున్వోననీమ యయ్యెను మరుభూమి ! - దండలై మమృతకుండ మయ్యె !
 మీసామీశ్వము సౌఖ్యము, - మీసాలోక్యంబు ప్రేమమిళితము, శుభసూ
 మీసారూప్యము, మోక్షము - మీసాయుజ్యంబు ప్రణయమిధునములారా !

భా ర త

నందనమున కని గానీ - అనమున కని గాని చూడ కాద్యంబు సుగుణ
 భ్యసనానక్తుల శ్రుతులకు - రసాయనమునన్తు రాదనసరినచూర్తికే.
 శల్లిదర్శిప్రేమతత్త్వ మందనవారు కన్నలిడ్లుప్రేమఁ గన్నవారు,
 కొలముపెద్దప్రేమ గురైతింగినవారు తోడివారల్ప్రేమఁ గూడువారు
 ఆహుతిడ్లుప్రేమ నందకోగలవారు చుట్టూప్రేమను జూచువారు
 ఆలుమగల్ప్రేమ నర్మిలి గనువారు చెలికొప్పప్రేమ నీక్షించువారు
 విశ్వమే ప్రేమగాఁ జూచి వెలయువారు - దేవదేవునిప్రేమను దెలియువారు
 ప్రేమయే జీవనంబుగాఁ బెరుగువారు - నరమపుణ్యపూజాపుష్ప మిగయువారు.

౬. 'అల్పు' అను పర్వతములయందు మంచుగోడ క్షతబాకుట

G. S. A.

౭. రాజసింహ సింహద్వారము - కాంచీటి నగరము

౮. ప్రతిబింబములు

ధ్యానిత్రకారుడు : శ్రీ మూర్త్యుగారు, చెన్నపురి.

పిట్ట కథలు.

'శివమ్'

ఆకారం ప్రాప్త్యం

అనగా అనగా ఒక రాజు. ఆయన గొప్ప పండితుడు; పేరెత్తిన దాత. ఆయనకొలువున మంచి దిద్దంతులవంటి పండితులుండేవారు. వారిలో ఒక పండితుడు చక్కని యుక్తిశాలి కూడ.

ఒకనాడు మధ్యాహ్నం రాజు నిండు కొలువున ఉండగా మరొక దేశంనుండి కొత్త పండితుడు వచ్చి అక్కడి పండితులను వాదానికి పిలిచినాడు. క్రమంగా అందరితో వాదించి గెలిచినాడు. యుక్తిశాలి ఆయన పండితుడు నాడు సభకు రాలేదు. 'ఆయనతో వాదం కోసం' అని సభ మరునాటికి ఆసినారు. మరునాడు తప్పక కొలువుకు రావలసిందని రాజు తమ పండితుడికి వార్త పంపినాడు. రాజు, పండితులు అందరు ఆయననే నమ్ముకొని ఉన్నారు. ఆయనవల్ల జయం కలుగుతుందని వారి ఆశ.

మరునాడు రాజుకొలువు నిండింది. కొత్తపండితుడు 'అట్టహాసం'గా కూర్చుని ఉన్నాడు. పౌద్ధయిపోయా ఉంది. ఎంతసేపటికీ కూడా రాలేదు — రావలసిన పండితుడు. అదేసరిగా దోపడైపు కనుపెట్టుకొని ఉన్నారు. ఇంక నాలుగు బారలు పౌద్ధ ఉంది. చూచి

చూచి విసుగెత్తుతూ ఉంది. అప్పటికి దూరంగా మేళాల చప్పుడు వినబడింది. కొంచెంసేపటికి ఒక పెద్దఉత్సవం కనబడింది. అది రాజసభ వద్దకు వస్తూవుంది. దానిలో నడుమ పెద్ద ఏనుగుపై అంబారిలో ఒక బక్కపలచటి పొట్టి మనిషి కూర్చుని ఉన్నాడు. రాజుమొదలుకొని అందరూ ఉత్సవాన్ని ఆశ్చర్యంతో చూస్తూఉన్నారు. ఉత్సవం సభదగ్గరకు చేరింది. అంబారిలో ఉన్న ఆయన క్రిందకు దిగినాడు. 'మనపండితుడు వచ్చినాడు' అని అందరు గట్టిగా అరచినారు. కొత్త పండితుడు ఆయనను చూచి 'ఆకారం ప్రాప్త్యం' అని గేలిచేసి నవ్వినాడు. ఆమాటను వట్టుకొని వెంటనే రాజుగారి పండితుడు "అయ్యో, 'ఆకారం ప్రాప్త్యం' అన్నావే; ఏకాత్రంలో ఉండో చూపు. అవతల నీతో వాదిస్తాను" అన్నాడు. కొత్తపండితుడికి జబాబు ఏమీతోచిందికాదు. చెప్పకుండా లేచి అదే పోకగా పోయినాడు. రాజు, పండితులు అందరూ 'శని వదిలిందని చాలా సంతోషించారు.

కథ కంచికి చేరింది. మనం ఇంటికి చేరుకున్నాము.

దు గ్ధ ని వారణ

శింగరాజు వెంకటరమణయ్యగారు

మండువేసవి. పదకొండు గంటలు మించినది. పాదరక్షలూ లేవు. కాళ్లు గాలుచు నొక భద్రాజు కొసెడుమూరమున నున్న గమ్మస్థానమునకు తేరబోవుచుండెను. ఇసుకనేలను కొంతదూరము నడువనొసి వచ్చెను. భగ్గన మండువిసుకలో చీందులు ద్రొక్కుచు బోవు పతనికి గుట్టముమీద స్వారిచేయుచు నెదురుగా వచ్చుచు ఒక బాటసారి కన్పడెను. ఆ బాటసారి భద్రాజునవ్వుకు జాలిగాని యడుగక మున్నె తన పాదరక్ష లొని కిచ్చి తన దారిని బోవుచుండెను.

భద్రాజునకు కాలు చల్లబడెను, గాని పది గజములు దూరము పోవునరి కాతడు “అడుగక మున్నె పాదరక్ష లిచ్చిన యదాదుడు అడిగిన నశ్వము నీ ముకుండునా? ఇచ్చిన నశ్వరలో ఊరు చేరవచ్చుగదా” యని లెలచెను. కాని, ఇచ్చునో యివ్వనో! యనుసం దేహము

బాధించుచుండ, ‘అడుగనా, వడ్డా’ యని తలమునెపు వితర్కించుకొనెను. “ఒకచేతి ఇచ్చిన ఈయగూడదా? అడిగిన దప్పేమి? అడుగకున్న ఈసం దేహము నివర్తికాదు.” అని ఒకకేకవేసి గుర్రపురొత్తును నిలిపెను. దగ్గరకు వెళ్లి, మామూలు ముఖస్తుతులు చేసి, “మహారాజా, నడువ జాలకున్నాను. తమ రశ్వదానముగూడ చేసి యశమును పడయు” డనెను. ఆశ్చర్యాగ్రహములు ముడిపడి రాజు భద్రాజుముఖము చూచెను. చేతనున్న కొరడాతో ఒక్కవేటు వీపునయి మ్రోగించి తానిచ్చిన పాదరక్ష లూడబెరికికొనిపోయెను.

కొరడాచెట్టకు భద్రాజు వీపున నద్ద పోయి మండుచున్నను “నద్దపోయిన మానెగాని దుగ్ధనివారణ అయింది” అని తృప్తిని చెంది తనదారిని బోయెను.

కథ కంచికీ, మన మింటికీ.

పాడులోకము!

రాజుకి తెలివి తప్పిపోయింది. వైద్యులందరూ నిరాశ చెందేరు. చూచినవారందరూ మరి లాభం లేదని పెదప్రలు విరుస్తున్నారు. భార్య కీనపదనంతో పక్కనే కూచుని వలవలా యేడుస్తూంది. అందరూ రాజుకేసే ఆతురతతో చూస్తున్నారు. కొంతసేపటికి

అకుండి నత్యనారాయణగారు (కవితామండలి)

రాజు కళ్లు, నోరు మూతలుపడ్డాయి. నాడి కూడా అగిపోయింది.

అర్ధరాత్రి దాటిపోయింది. రాజుకి తిండి వైతన్యం కలిగింది. మెల్లగా కళ్లు తెరిచి చూసేడు. అప్రదేశమంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది. పక్క నొక దీపం గంటలాగు వెలుగుతూంది,

అతని కంటివరకూ తెల్లనివస్త్రం ఒకటి కప్పబడి ఉంది. నుట్టూ అయిదారుగురు సేవకులూ దప్ప ఇంకెవరూ లేరు. వారయినా గానంగా నిద్రిస్తున్నారు. రాజు మెల్లగా లేచి కూచున్నాడు.

అంతకు కొంచెము ముందుగా జుట్టు విరియబోసుకొని నాలుక బైటికి చాచిన అనూహ్య భయంకరమూర్తితో మృత్యుదేవత అతణ్ణి సమీపించి తన చేతు లూపుతూ “నీకాలమయిపోయింది. ఇద పెల్లిపోదాం” అంది. “నేను రాను” అన్నాడు. అతని జుట్టు పట్టుకొని యిడ్చింది. అతడు ఈడ్చడాడి, ప్రజలందరూ తనకోసరం యెంతో పరితపిస్తూన్నప్పుడు తన్నలా బలవంతపరచడం న్యాయం కాదని ఆమెతో వాదించేడు. అది విని ఆ స్వర్ణకీబారి చెంది, “అయితే నీకింకో రెండుగడియల సేపు గడుపుస్తున్నాను. అంతటితో నీ ప్రజల్లో గాని ఆవుల్లోగాని నిన్ను నిజంగా కోరేవారిని ముగ్గుర్నయినా చూడగలిగితే తిరిగి నీవు జీవించవచ్చును” అని చెప్పి అతణ్ణి విడిచిపెట్టింది. ఆనంతరం రాజు కప్పడు జుట్టెక్కి వచ్చింది.

ఒక గడియ అయింది. రాజు చటాల్న లేచి కోటబైటికి వచ్చేడు. అతడు చాలా ఉదారహృదయుడు. అహోరాత్రములు కప్ప పరితపింపజోపయోగకరములైన కార్యా లెన్నో చేసేడు. ఎలాంటివారినయినా ప్రేమతో, గౌరవంతో ఆదరించేవాడు. అందుచేత తానింకా

జీవించాలని మనసారా కోరేవారు ముగ్గురే కాదు, వేలూ లక్షలూ కూడా ఉంటారని అతనికి ధైర్యం ఉంది.

మొట్టమొదట తాను బాంబునంచీ యెంతో ప్రేమతో చూస్తూన్న ఒకమిత్రుని గృహానికి వెళ్లేడు. వీధిలలుపు తీసే ఉంది. లోపలికి వెళ్లినాడు. ఎక్కడా స్నేహితుడు లేడు! ఏమయిపోయేడు! వాని, తనకోసం యెంత తపిస్తున్నాడో! ఒకవేళ దుఃఖము పెట్టజాలక ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడేమో! అని తహతహలాడుతూ త్వరగా వెలుపలికి వచ్చేడు. వాకిట నిద్రిస్తూ ఉన్న ఒకసేవకుణ్ణి లేపి మెల్లగా “మీ యజమాని యెక్కడికి వెళ్లేడు?” అని అడిగేడు. “మా యజమాని రాజుగారు చనిపోయేరు కాదూ? అతనికి సం తానం లేదు. అందుచేత అతని జ్ఞాతి నేనోదో సలహాకోసమని కబురంపెట్టే నేనో కాగితాలు పట్టుకొని యిప్పుడే వెళ్లేరు” అన్నాడు. ఆ మాట వినగానే రాజశరీరము జల్లుమంది. గాలిలో తీగలాగు గడగడా పడకిపోయినాడు. మరి కాలహరణం చెయ్యక వెంటనే కోటకు బయలుదేరేడు.

గోవలో బీదలందరూ కూచుని యేమేమో మాటాడుకుంటున్నారు. రాజు చాటుగా నిలిచి విన్నాడు. వాళ్లందరూ రాజుదినవారాల్ని గురించి, వారికి దొరికే సంభావ్య గురించి ఉత్సాహంతో మాటాడుకుంటున్నారు. ఆ మాటలతో రాజుమనస్సు చివుక్కుమంది. అక్కడినుంచి కోటలోకి వచ్చేడు.

ఇంకొక అరగడియ మిగిలి ఉంది. భార్య గదివైపు వెళ్లేడు. తలుపు వేసి ఉంది. కన్నం లోంచి లోపలికి చూసేడు. భార్య ఒంటరిగా పడకపైన కూచుని ఉంది. ఎదుట గంటలాగు దీపం వెలుగుతూంది.

ఇంతలో ఒక రహస్యద్వారం తెరిచి ఒక యావనపురుషుడు నచ్చి రాణీమొదట నిలబడ్డాడు. రాజు వెలవెలపోయి చూస్తున్నాడు. ఆ నూతనపురుషుణ్ణి చూడడంలోనే రాణీ ముఖం వికసించింది. “శని వదిలిపోయింది.

ఇక మనం సుఖంగా కాలం గడపవచ్చును” అన్నది రాణీ. ఆపురుషుడు రాణీని కౌగిలించుకున్నాడు. అదిచూచి రాజు హతాశుడైనాడు.

అప్పుడు రాజు ఊర్రపంచం ఎవరికోసం గానీ నిరీక్షించదని, బాగా బోధపడింది. లోకం మీద విరక్తి కలిగిపోయింది.....

వేగుజా మయింది. సేవకులందరు లేచి కట్టుతెరిచి చూచారు. రాజుకళ్ళేబరము యథా ప్రకారముగానే చాపమీద పడి ఉంది.

కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

పీచ్చితలలు-౧.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు

అస్థ విచిత్రలోభయిత, అన్నిటి కన్నిప్రతుల్ ఘటించి భా
విస్థవిరాశలక చిగిరిపించెడు పచ్చనిపల్లెటూళ్లుగా;
అస్థలమం దయోగ్యవిషయంబున సక్రమమై మనస్సునం
దేసితియుక లయంబు గల వీ యనుభూతికై గాని సౌఖ్యముల్.

సౌఖ్య ముటన్నదానికి నిజంబుగ స్థానము కాని నేను నా
తేఖ్యగతాకృతించెతె వ్యతీకత పెంచినదాని నీనికై
సఖ్యము పొందెదక, ధృతవిషచ్చట మాత్రపురాఘమాళికా
ముఖ్యము దైవికంబు పరిమూఢము దండమె తోచు నెచ్చటన్.

కర్మ బలీయ మైనను నెగాదిగ లాగుచు నల్పమైననే
ధర్మము లల్ల వానిదెన దట్టపుటాహలసేత, ముఖ్యమే
ధర్మము, తద్వివేచనపథంబున పల్పని యూహాసేతగా,
శర్మము వేటు నాబ్రదుకుచా లిడి నేటుగ సంతరించెడిన్.

తీర్ణవిచారముల్ సలిపితి పెనుగాలుల త్రోవలో, తతా
భీష్ట ము దారజీవితము పెంబడి శపునిరీతి ధీగత
శ్లేష్మిత పొంది వృద్ధకృకలాసమునైవడి డిల్లినోయితి;
తీర్ణకనుండు న న్ననుమతించెను వేసఁగిబెట్టవేలఁగన్.

ఓర్పు విదిత్రహా గుణ మహా, యిది నేనుగ మూర్తి కట్టె; సం
సర్పివిచచ్ఛటాసహము, మామక దేహగతాఖలాణుమా
లార్పితమైనదిం బలెను నైనది; లోల కాలి చిట్టమై
యేర్పడ, నేర్పుగా సభినయించెడు నామెద పచ్చిపచ్చనల్.

బ్రహ్మణః డిండియప్రతిపై సధికారముకల్పించే సనా
బ్రహ్మణఃదంబు పొందునట; బ్రహ్మణతాచ్యుతిపాటుగా మనో
జహ్మత, యింద్రియాఃహృతచిత్తత, అన్ని ఘటిల్లె నిక నా
బ్రహ్మణఃదంబు తా నెవరో, పాలసుఁజే నెవరో నిజంబుగన్.

శపుఁడ నై పరాధివరసంబున కాపుఁడ నై మనోన్యధా
లిపుఁడ నై మహాగ్నిఁరిలీఢతనూసకలాణుపాళీనై
ప్రాప్తము మించి యజ్ఞులను బారలఁ జూచెద సిగ్గు వొందెదఁ,
శ్పృజనంబు లేనగవ్రతీరుల చిక్కనినింద తోచఁగన్.

ఒక్క వంద వేయి యొకలక్ష యొకకోటి-బయలి లోని కట్టుబాట్లు చూడ,
ఇన్ని శ్రేంచుకొంచు నెగురించాలని పక్షి-చాలనట్టి శక్తి కేల నవ్వ.

వి నోద శిల్పము

కొమ్మ నెక్కెడు కోతి

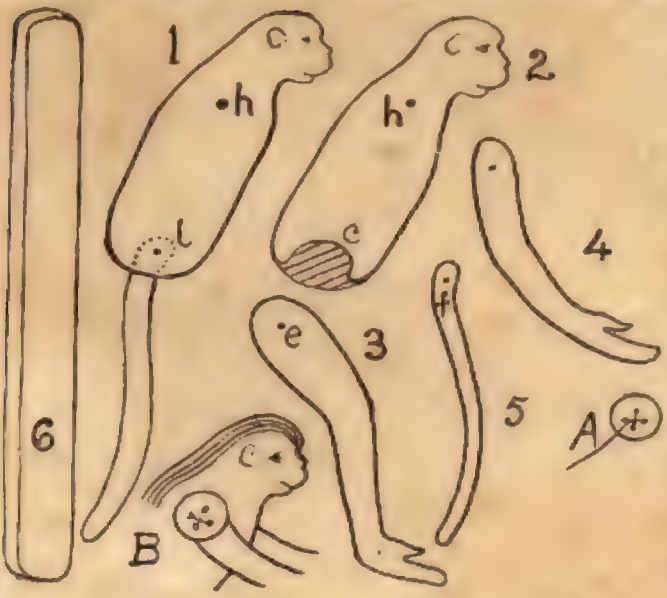
కో. సరసింహాచారిగారు

నాలుగు అంగుళముల నిడివియు, రెండు అంగుళముల వెడల్పును గల గట్టి అట్టముక్కలను నాలుగింటిని తీసికొనవలెను. వాటిలో నొకదానిపై చిత్రమునందలిరీతిగ, చేతులు గాని, కాళ్లు గాని, తోక గాని లేక, కోతి యొక్క శరీరము మాత్రము చిత్రించవలెను. దానిని గీత వెంబడి కత్తిరించి, ఆ కత్తిరించిన పొమ్మను తక్కిన మూడుముక్కలపై చేర్చి పట్టుకొని ఆ పొమ్మ కారము తక్కిన వాటిని గూడ కత్తిరించవలెను. అందు రెండుతును

కలయందు మాత్రము క్రిందకొనయందు 2-వ చిత్రమునందు C వద్ద జూపిన విధముగ కత్తిరించివేయవలెను.

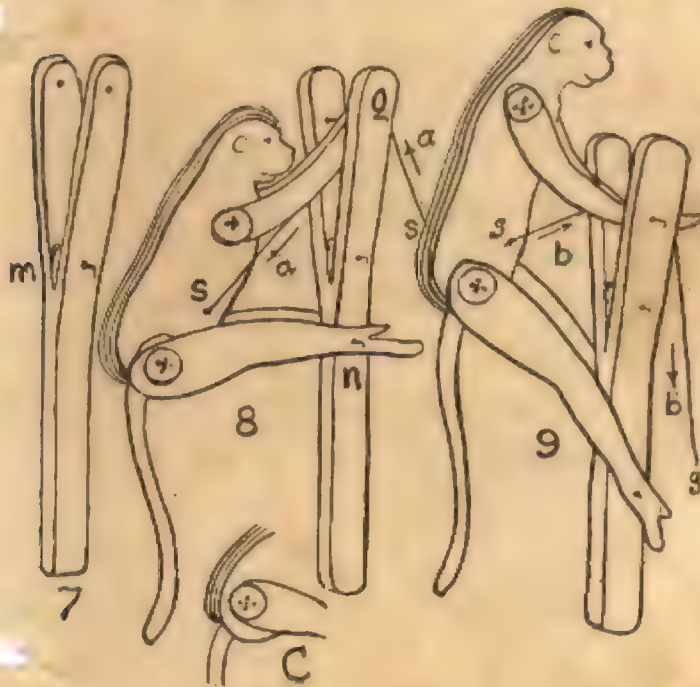
తర్వాత 3, 4, చిత్రములందలి విధముగ రెండుకాళ్లును, రెండుచేతులును, 5-వ చిత్రము నందలివిధముగ ఒకతోకయు అట్టముక్కిలపై కత్తిరించవలెను.

A వంటి రెండుబత్తాసును తీసికొని, ఒకబత్తాసునకు దాదమును దూర్చి కట్టి, ఆదారి ముపై మువలు ఒకచేతిని, 1-వ చిత్రపు అట్టను ఒకదానిని, పిమ్మట 2-వ చిత్రపు అట్టలను రెంటిని, అటు పిమ్మట మరల 1-వ చిత్రపు అట్టను, తర్వాత రెండవచేతిని, కడపట రెండవ బత్తాసును దూర్చి కట్టవలెను. (ఇవన్నియు కోతిశరీరమునందు h గుర్తు వద్ద నుండవలెను.) అప్పుడు రెండు బత్తాసులమధ్య కోతిశరీరపు అట్టలు నాలుగును, రెండుచేతులును ఇమిడి చిత్రము B యందలి విధముగ నుండును.

చైత్రీతినే ముఖేరెండు బత్తాసులను కిసి కొని, వాటిలో ఒక బత్తాసునకు దారమును గట్టి దానిని మొదట ఒక కాళిలో (3-వ చిత్రము) రంధ్రముగూండా దూర్చి, తర్వాత శరీరపు అట్టలలో మొదటిదానిగూండాను (1 అను రంధ్రముగూండా దూర్చవలెను), తర్వాత తోక గూండాను, తర్వాత శరీరపు నాలుగవ అట్ట గూండాను, మరియొక కాళిగూండాను దూర్చి కొని కడకట రెండవ బత్తాసును దూర్చి కట్టవలెను. మగ్గనందు రెండుశరీరపు అట్టలలో క్రిందికొనలును కొంత కత్తిరించినందవ వర్ష దిన సందనందు తోక ముఖముగా వ్రేలాడ గలిగియుండును (చిత్రము C).

ఒక అడుగు పొడవుగల వెదురుబద్దను కిసికొని (చిత్రము 7), దాని యొక కొననుండి నగమునకు చీల్చి, చీల్చబడిన కొనలు ఎడమ నుండుటకు చీలికలమధ్య ఒకటి రెండు చిన్న అట్టనుక్కలను (చిత్రము 7 m) ఉంచి, ఒక గుండుసూదిని గ్రుచ్చి, సూది మొనను జారి పోకుండునట్లు వంచవలెను. తర్వాత కోతి కాళ్లను వెదురుబద్దయందలి n గుర్తువద్ద (చిత్రము 8) బద్ద కిరువైపుల వెలుపలికొనుంచి ఒక గుండుసూదిని దూర్చి దాని మొనను వంచివేయ వలెను. కోతిచేతులను వెదురు యొక్క చీలికలమధ్య o వద్ద (చిత్రము 8) నుంచి ఒక సూదిని దూర్చి దాని కొనను వంచవలెను.

పిమ్మట కోతియొక్క కడుపున కలనుచోట ఒక గట్టిదారమును కట్టి దారపుకొనను చేతుల మధ్య సూదిమీదుగా వెలుపలికి తీసికొనవలెను. ఈదారమును వదులుగా నుంచినమొదల కోతియొక్క బరువునకు అది క్రిందికి పడును (చిత్రము 8). దారమును లాగిన యెడల కోతి పైకి లేచును (చిత్రము 9).

(All rights reserved.)

[ఇది కల్పితము:]

ఆత్మణమును లోకము లేలువాడు నభోమతి; అతనికన్నులు సంపూర్ణ వికసితములై, అహవరంగమునందలి అరుణాగ్రభలచే మిఱుమిట్లుగొని, అశ్రువులు రాల్చినవి: ఆయెఱ్ఱనికన్నీరే రుధిరమన్నారాంధ్రపైసికులు. ఆవృష్టిలో రాద్రమూర్తి రాజేంద్రుడు సుస్నాతుడైనాడు. పరపైనికుని గుండెలపై నున్న ఆతనివృష్టిలో ప్రపంచజ్ఞానమే లేకపోయినను పౌరక్షేమమునకు ముడుపుగట్టిన మనశ్శక్తి మరల్చుకొనలేక, పౌరపాలు తెచ్చినగాయపుతీపు మాన్పుకొనలేక, ప్రాణము బలియిచ్చి ప్రజను జూచుకొన్నాడు, వినుడు:—]

లేచినకంటితెప్ప ముకుళించినదా, కయికొన్నకల్గిపై
పూచిన సందెమొగ్గ విడిపోయినదా, అరిరాజగుండెలో
వీచినగాలివాన సెలవిచ్చినదా, విజయైకనిత్యనీ
తూచలన ప్రభావవికసన్నవలోచనదీప్తి యారెడుకా!

ఇది చల్లారిన యగ్ని, నేడిపొగ లూరించుకా; మహాసంగరం
బెదురై లోకము నెన్నినాల్గిటుల మండించుకా? జగద్రతుణ్ణా
స్పదుండొ వీరుడు నేడు భీకరవిషక్షత్యైధిపానీకగ
ద్గదకంఠస్వనరోదస్వక్రమవిభేదంబేని పాటించుండే!

ఏమని చెప్పవాడ, కథలెల్ల భయంకరగాథ లయ్యె, నం
తే, మహనీయులెల్ల రణక్షేత్ర వహించిరి; రాజరాజ సం
గ్రామమునందుఁ జిక్కి వెనుకాడఁడు—పాడినపాట గాక యిం
కేమగు వ్రాయఁజోయిన నొకేక్షని చావులవెక్కు చావులన్—

అట్టి మహాహవాంగణమునం దొకయేడుపు సన్నసన్నగా
పుట్టెను; సింహగర్జనలుజోని నిరంతరపైనికధ్యనులే
పుట్టముగట్టి కొంత సరిపుచ్చెను దానిని; తీక్ష్ణభాననం
ఘట్టన వెల్లఁజెట్టినది గావున నివ్విన యెన్ని చెప్పినన్;

రాజు తదేక్షాత్మ సమరం బొనరించెడివాడ; యెన్నియో
రోజులు దాటిపోయిన విరోధుల కానబరొదనంబు లే
క్కా, జమ! దేమి చెప్పదు, శరాహతలోహితుడైనవానిచే
పూజలు గొన్నమాట తలపోయెడురా నిజరాజ్యవాటికకే.

మొగలుల రాజీనామా

(క్రియశీలు యం. వెంకటరెడ్డిగారి ప్రాసనాదీత్రసంకలనముననుసరించి)

[విజ్ఞప్తి:— ఆయుర్వేదాన్ని నురించివ్రాసిన గ్రంథాల కొన్నింటిని చూడవలెను. పూర్వగ్రంథాలుమాత్రమే కాక బాటిల్లోనివియుగాని చరిత్రపితృగ్రంథంగా యిటీవలవారు వ్రాసివచ్చినాడా అనేకం వున్నాయి. కనుక నేను తిరిగి గతానుగతికంగా వ్రాయాలని ఆకాంక్ష లేదు. ఆయుర్వేదంలో నేను చేసిన పరిశోధనాఫలితాలను ప్రచుర పరచాలనుకున్నాను. కాని ఆయుర్వేదాన్ని నే నెట్లు గ్రహించానో ముందు కొంచెం వ్యక్తపరిచి నే గాని నేను చేసిన పరిశోధనలను చెగువారు వాచ్చిట్టి చావడానికి తగినంత ఆవకాశం వుండదు. కనుక ఆయుర్వేదాన్ని నురించి అందుకు సంబంధించిన యితర విషయాలను నురించి ముందుగా కొన్ని వ్యాసాలు వ్రాసి ప్రచురపరచ దలచుకున్నాను.]

కొంతకాలముంచి "ఆయుర్వేదం" అనే మాటను యెవరి కిష్టించినట్లు వారు వాడుతూవున్నారు. అందుచేత "ఆయుర్వేదం" అంటే వేదము, శాస్త్రము, కళా అనే సంభావన సాధారణంగా కలుగుతూవుంటుంది. కాని యాతామన్ను స్వయానాన్ని బట్టి వేరు వేరుగా కనబడ్డా, వాటికి మూలతత్వం వక్కమే అన్నిటికంటే ముడిటిది వేదం; దాన్ని బట్టి శాస్త్రం యేర్పడ్డది; తిరిగి ఆశాస్త్రమే కళానామం వహించింది. క్రమనిశాసం పొందిడంతో అది వేరు వేరుపాలు వహించినా అన్నిటిని బంధించేది వక్కమేమూత్రం.

"ఆయుర్వేద" అనే నాలుగక్షరాలపదంలో యెంకో గంభీరమైన ఆధ్యం, విశాలమైనభావం యిమిడి వున్నాయి. అందుచేతనే తెలుగులోగాని యింగ్లీషులోగాని దానికి సరిఅయిన పర్యాయపదం వొరకడం కష్టం. ఆయువును నురించినట్లనం అని చెప్పినాని శబ్దార్థం పరిపోనుందికాని దానివల్ల "ఆయుర్వేదం" అనే పదంలో మాధం అయినభావాధాలు యేమీ ద్యోతకం కావు.

ఆయుర్వేదవిప్లవంలో, మనుష్యుడు భార్యని సాధించాలంటే సకమేశ్వరుడు ప్రసాదించిన యా మానవశరీరమే ముఖ్యమైన సాధనం. విశ్వమంతా సంగ్రహనూపంగా శరీరంలో యిమిడివుంది. విశ్వం యేవిధంగా సకమేశ్వరుని అలయమో శాద్విలో మానవశరీరంమూడా అట్టిదే. అది బృహచ్చిహ్యంనం, ఇది శేషప్రబ్రహ్మంనం. మానవుడు చిరంతనమాత్రమేకాక మృత్యుం జరుగుతూడా కాగలడని ఆయుర్వేదసాంప్రదాయం. ఆత్మ మనశ్శరీరాల కన్నిటికీ పరిపూర్ణత కలిగించడమే దాని ఆశయం.

మనుప్రశాస్త్రాలనూ ఆయుర్వేదమే ప్రమాణిస్తానం. అవి దానిలో వుట్టి దానిలో పెరగాలనివే. దానిలో సంబంధం లేని శాస్త్రాలవలన ప్రయోజనం లేదు. అది నిరకాలంవిల కనూలేవు. ఇది "ఆయుర్వేదం" అని చెప్పవలసిన శాస్త్రం యేదీ లేదు. అన్నిటిలోనూ అది ఉన్నప్పటికీ, అన్నిటికీ అది ఆతీతమైంది. ప్రమాణిస్తానం, పరమావధి వక్కమే కావడంవల్ల శాస్త్రాన్నిటికీ యేకత్వం సిద్ధిస్తోంది. అన్నిటికీ పరస్పర సంబంధం వున్నదనీ, అన్నిటికీ వక్కమాత్రం బంధిస్తోందనీ స్పష్టమవుతోంది. ఆయుర్వేదం భూవా గ్రంథంలో గాని గ్రంథాల్లో గాని యిమిడివుంది చెప్పడానికి వీలేదు. భారత సాంస్కృతికం అంతా — అందులోనూ వేదశాస్త్రపురాణాలు, ఆయుర్వేదవిషయాలతో నిండివున్నాయి.

ఆయుర్వేదం ప్రకారం ఆత్మ మనశ్శరీరాలు మూడూ కలిస్తే మనుష్యుడౌతాడు. మానవశరీరం అంగాంగీ న్యాయాన్ని మనసించి సరస్వత శీవసంబంధం గల వివిధావయవాల మడిక్కాని కేవలం యంత్రం కాదు. అది మన విన్నివిత్వం, సంగ్రహ ప్రపంచం, ఈప్రపంచం పరమాత్మకు శరీరం, ఉపాధి యేలా అయిందో అదేవిధంగా శివార్థకు సంగ్రహప్రపంచం అయిన మానవశరీరమే ఉపాధి. మానవుడూ బాహ్య

ప్రకృతి మేలుగా కనిపించినా లెంటి కేసులబంధం వుంది. మరతాకువులను వాటివారం యెల్లా బంధిస్తుంది. అలాంటిదే ప్రకృతిని మానవుణ్ణి బంధిస్తుంది కాని అది నిర్బంధితులకు గోచరిం అయ్యేది కాదు. కనుక ప్రకృతి, మానవుని, యాశ్వదుని యామాటినీకూర్చి అయ్యేది చెప్పుతుంది. మానవు కేసుగా తనకీతాన్ని నిర్బంధంగా చేపట్టింది యాశ్వదుణ్ణి చేకలతో అది బోధిస్తుంది. అశ్వ ము శ్చరీరాల నిజంగా వక్కలే. అందుచేతనే వకటి మాన్యు రెండే మిలిచినీ చెందుతాయి. మాన్యురూపం గల మనుష్యులకు శరీరమే స్థూలరూపం. దీనిని శరీరం అని అభిమాని మగ్ధులై ఆయి అనుసంధానకర్త ఆయి వ్యవహారం నడిపించేది ముచ్చే.

అయ్యుశ్వంయొక్క గొప్పతనం అంతా దాని లో అందర్నీ ముయివున్న అస్త్రైతభావంలో వుంది. అందుచేతనే అయ్యుశ్వదాన్ని వాశం చేయాలని యెవ రెంతప్రయత్నం చేసినా అది వాశనం కాదు. అది దిర స్థాయిగా వుండాలింటే. అస్త్రైతం, ఆరోగ్యం, అనందం యామాటినీ భేదం శబ్దంలోనే కాని భావంలో లేదు. శిష్టత్వం నరగని బుద్ధిని నిజమైన ఆరోగ్యం, అనందం, ఏకాంతంలో బుద్ధికి భంగం కలిగి భేదభావం ఉడయిస్తుందో అప్పుడు నిజమైన ఆరోగ్యం లేదు, అనందం లేదు. మనుమాన్యునింటి నీవాత్మకు సంభవించే వియోగమే భవరోగం. అదే మనుష్యజన్మకు కారణం. అదేవిధంగా శరీరాంతి గ్రతం అయి దాని వ్యాపారాలను వక్కచెడుకూర్చి త్రికోమల సముద్ధితి భంగం కలగడంచేత విషమస్థితి యేర్పడి వ్యాధిరూపకమైన బాధ కలుగుతుంది. స్వపర జ్ఞానమైన అకాంతి అత్యధు బాధగా యెల్లా పరిణమిస్తుందో అట్లే రోహసంబంధమైనబాధ వివిధాకరణాలు కూ గల బుద్ధినివానికి భంగం కలిగించి వాటిలో భేదభావం యేర్పడిలాగు చేస్తుంది. మానవుని సమాగ్ధవస్థలో తన్నుతా నెల్లా మరచిపోతాడో, అదే విధంగా అతడు సంప్రాప్తారోగ్యంలో తన శరీరం తాను మరుస్తాడు. అకాంతిల్ని అత్యధు బాధ యెల్లా కలుగు

తుందో అలాగే బాధల్ని తనోనికి అకాంతి కలుగుతుంది. ఈ సంబంధంబుద్ధిలోను, కేంద్రం నుండి యేకత్వానికి భంగం కలిగి భేదభావం ఉడయిస్తుంది. మానవుని యీ సంగతుల సామగ్ధ్యం కల్పించి ఏకత్వం సిద్ధిపట్టేది ఏమీ అయ్యుశ్వంయొక్క ఆశయం. ప్రతిమానవ్వూ ఒకవిధంగా భగవంతుని అవతారమే గనక, మానవుని అత్యధికానందాన్ని యాశ్వరహితాత్కారం సిద్ధిస్తుంది. కనుక మానవాజన్మ పరమపరిత్రప్తివందనీ, మానవ శరీర రక్షణం పరమధర్మం అని బోధింపబడ్డాయి.

తనకు సంభవించిన లోపాలను తనంతట తానే పరమింతుకోగల చిత్రిమైశక్తి వకటి ప్రకృతికి వుంది. స్పృష్టి క్కారణం యొక్కవిప్రులలో బయటి క్కారణంగా అక్కడే వుంది. నీవాత్మ శరీరంలో బంధింపబడిన మాట నిజమే కాని బంధాలను తేంచుకుని సకమాత్మను చేరగల అత్యంతక్తిహీనా దానిక వుంది. అదే విధంగా త్రికోమల సముద్ధితికి భంగం కలిగినమాత్రాన వ్యాధిగ్రస్త మయ్యే మానవశరీరంలోనూ వాటికి సముద్ధితి ను మార్చి ఆరోగ్యాన్ని పునఃప్రతిపాదించేయగల ప్రాణ శక్తి వక టుంది. అంతే కాక అత్యా శరీరమా వక దాని తొకటి సమాకారంగా వుంటాయే గాని విరుద్ధంగా వర్తించవు. కనుక ఒకదానికీ కలిగే లాభనష్టాలు రెండరదానికీ సంక్రమిస్తాయి.

అయ్యుశ్వం కేవలం బోధనలను సురింకిన్నీ అవారాన్ని సురించిన్నీ మాత్రమే చెప్తం చివరవరం చాలా పారపాటభిప్రాయం. అది చాలా గంభీరమైంది, ఉన్నతిమైంది, విశాలమైంది. మనప్రాప్తి కంటే దానివ్యాప్తి హెచ్చు. చర్యుచర్యువులకు గోచర మయ్యే శౌతికసదాగ్ధాలను గూర్చిమాత్రమే కాక వాటి కక్షితమైన అధ్యాత్మికవిషయాలనుగూర్చిమాత్రా బోధిస్తుంది; అత్యానాత్మలకు సంబంధం కలుపుతుంది. ప్రతిమానవునూ వాత్మిక శీవితాన్ని ఆలంబించి, ఉదారభావాలు కలిగివుండాలంటుంది. దేహధారణాత్మికా లంటుంది కాని యథేచ్ఛగా తనడంకొరకే బ్రతికాలనను. దానిచ్చుప్తి బలం వేరు, ఆరోగ్యం వేరు. ఒక్క మనిషియందే రెండూ యేకకాలమందు కలిసివున్న

వచ్చునుగాని అట్లుండవలెనను సిద్ధాంతించేను. ఆలోగ్యం లేనిబలం యెంతో కాలం నిలవలేదు. అది పునాది లేని యింటికంటిది.

ఆహారంయొక్క నిజమైన ప్రయోజనం నిర్ణయించుటానికి, అది కలిగించే ఆలోగ్యం ప్రధానం గాని, బలం ప్రధానం కాదు. త్రికోణాలున్నూ, పంచభూతాలున్నూ సర్వవిధ ప్రయోగములమీదనే శోధించితే కలిగినవే గనుక ఆహారవస్తువుల ప్రయోజనం నిర్ణయించడానికి త్రిగుణాలే ఆధారమవుతున్నాయి. కనుక యేమీ రాశాయనికవస్తువమీదనే శోధించే యేదో ఆహారవస్తువుగా చేర్చుకొనగా వాటిగల విజమైన ప్రయోజనం "క్యాలోరీ", "బిటమిను" సిద్ధాంతాలచేత నిర్ణయించినంతమాత్రాన చాలదు. త్రిగుణాల్లో తన్ను బట్టినాదా వాటికట్టి ప్రయోజనం వున్నప్పుడీ అవి అంగీకరింపబడతాయి. మనం భోజించే ఆహారం, అన్న మంచుకోకిమైన యాహారం ఐశ్వరికశోభించినకే గాక, రెవ్వాచి మంచువున్నా చాన్నుంటే ఆర్థికున్నూ ఉపకారమా అపకారమా చేస్తూవుంటుంది. మనకు కలిగే దోహదయొక్క గుణదోహాలు మనస్సుకే గాక శరీరానికి ఆర్థికునాదా అంటుతాయి. ఆలోగ్యానాలోగ్యా అకు ముఖ్యకారణాలు ఆహారదోహాలు.

ఆహారమంటే తినదే కాదు. తాగినదూ పీచ్యే గానీయగా ఆహారమంటే వచ్చే. ప్లాస్టెలియ కళకం ద్రిమాలకున్నూ, వాటిన్నీ తిని తాగినంతో మనస్సుకున్నూ సంబంధించినవి విహారాలు. లత తాలముబట్టి వ్యాధి స్మిర్తయిందని, దానికి వీరశ్య చేయడం మొదలైనవి యేం చేద్దామన్న యంద్రయాలతో సంబంధంలేవు. మూలస్థిష్టికి యాయుర్రాగములు చేరుకోకుండా కనబడ్డప్పుడే వాటికి పరిష్కారసంబంధం వుంది. మూలస్థిం గా ఆలోచిస్తే అన్నిటిని బంధించే అంతిమాత్రిం వక ముక్కువని పుట్టించుచుంటి. ఈ పోస్టండ్రయమునందు వివరంకల్ల ఆయుర్వ్యం బాగా బోధపడుతుంది. దానికి వీరు ప్రతిష్ఠలు యెక్కువవుతాయి. అంతే కాక లోగనిర్ణయం, చికిత్స యిప్పటికంటే సులభంఅవుతాయి. అన్నికాస్తా

లమా మూలమాత్రాలు సమానమని చేలుతుంది. శాస్త్రపు పకనం యిప్పటికంటే విమర్శతోమానే అనంతకాలం అవుతుంది. అంగులై ప్రపంచానికి ప్రయోజనం కలుగుతుంది. సమస్తకాస్త్రాలమాగల ఏకత్వం యెప్పుడు మనసును గోచరం అయినో అప్పుడే యాశాస్త్రజ్ఞులవారైనాను లున్నవించడానికి మూలకారణమే కాక పూర్వముగ్రుతు మాగా ఆయన అపకమేష్వరుడు అన్యోనీయమని యైకం అవుతుంది.

భాగ్యం ముదిరారానిర్ణయం రెవ్వరూనున్నూ, సరిమేష్వరభాగ్యవీష్వరవిషయన్నూ ఆయన మహిమ లనేకులుంకినారు. వారు పాఠించిన ఋతంధరాశ్రజ్ఞ చేత, అవగా పర్యమానవికళత్వయన్నూ శేంక్రికరించి నప్పుడు లభించేయవంటిన్నీ, పాశ్చాత్యులను దర్శించి భరించలేకబట్టి క్రిత్యేయముగే వుండో అట్టికళక్రితేరి, తాము దర్శించిన మహాసత్యాలను మాత్రమాపంగా తెలియజేయారు.

అవి యిప్పటివరకే శాస్త్రప్రయోగము (scientific experimentation) చేతనూ, శాస్త్రనిర్మాణం (logical process) చేతనూ లభించినవి కావు — కేవలం యోగ్యుష్టికి ప్రత్యేకమైన సత్యాలు అవి. అందుచేతనే, వేటివరకూ వాటికి మార్పు కలగలేదు. మనకాంక్షదానానికి సంబంధించిన యేదో సిద్ధాంతాలు నిన్ను మున్నటివరకూ ఆశాస్త్రమాలిన అనంతాలనీ పాశ్చాత్యులచేత నిరసించబడ్డారూ అనే యిప్పుడు శాస్త్రమాలిన అహంకారానికి ప్రబంధంబట్టిమే కాక, పాశ్చాత్యశాస్త్రసమూహమైనవి ఋతమహానేయ బహువున్నాయి. యోగ్యుష్టి ఆశాస్త్రానికిమనీ అనంధమనీ అనబోతులేరు. అది మహాశాస్త్రసమూహమైన ఒకవిధముల మానసికస్థితి. అట్టియోగ్యుష్టిచేత పాఠంబట్టి సత్యాలు ప్రమాదాలనక తప్పు. ఈవిధంగా ఆయుర్వ్యసత్యాలతో విర్మింపబడ్డ ఆయుర్వ్య సత్యమే తచ్చాస్త్రానికి మూలం. ఆయుర్వ్యశాస్త్ర సిద్ధాంతాలు వ్యాధిహాతిక ప్రంపంచంలో పొందిన ప్రయోగంయొక్క గూఢమే కళగా పరిణమించింది

సాధారణంగా ప్రతికోణా మన క్కవపడేది కళా రూపం. ఈ ఆయుర్వ్యవకళ దేశకాలవాత్రాల ననుసరించి మారుతూ వుంటుంది. ప్రస్తుతి కే విషయంలో నిక్కువ ప్రజ్ఞ వుంటుందో, జ్ఞప్తిం చేసే ప్రదేశం యొక్క పరిస్థితులు యేదిగింగా వుంటాయో, అక్కడి జనులకు నేరినమైన విశిష్టతలు అవసరమో, వాటినిబట్టి కళ మార్పుచెందుతూ వుంటుంది.

ఆయుర్వ్యవకళనే యిట్టి మహత్తరమైన విషయాన్ని గూర్చి అపోహలూ నుదట్టప్రాయాలు ప్రబలి వుండడం వాటిని విచారికరం. విషయాన్ని యేదైవ్యతతో చూడాలో అదైవ్యతతో చూడకపోవడమే పీటర్నిటికే కారణం. వైన చెప్పినవానిలో ఆయుర్వ్యవకళ అంటే యేమిటో కొంచెం మూలించడానికి ప్రయత్నించాను. కొన్ని వైన ఉదాహరించిన వివిధవిషయాలను గురించి తనమాత్రం తెలుసుకోవాలంటే ఒక్కొక్కదాన్ని గురించి ప్రత్యేకం ఒక్కొక్క విపులమైనవ్యాసం గ్రాయాలనే వుంటుంది.

ఒకదేశంయొక్క విజ్ఞానం, వాగరకతా, మత సాంఘికసంస్థలూ, సాగస్వతంత్రం, కాస్త్రాలూ మొదలైన వాటిలో అంతర్గతమైవున్న భావాన్ని గ్రహించాలంటే మొదట అవి పుట్టడానికి కారణం అయిన మహాపురుషుల పృథులయంతరాలలో నెట్టి ఆశయాలు, ఆచర్యాలు వుండేవో అవి గ్రహించడం చాలా అవసరం. భారత దేశాన్ని గూర్చి తెలుసుకోవాలన్నా ఆవిధమే అవలంబించాలి.

ప్రాకృచ్ఛికాల కంటే న్యూత్యాసం వుందో ప్రాచీన కాలవారిదైవ్యతే పాశ్చాత్యదేశాలవారి దైవ్యతే అంత న్యూత్యాసం వుంది. ఒకరి దాదాపుకొద్దైవ్యతే, కంఠం వారిది విరాకతైవ్యతే. వారిదైవ్యతలకు గల యాభేదమే వారి జాతీయజీవితంలోనూ, విజ్ఞానంలోనూ, వాగరకతలోనూ, ప్రతిబింబించివున్నాయి. మొదట్లోనే యాదైవ్యతేవం గ్రహిస్తే అది వారికాస్త్రాలనూ సాగస్వతాన్నీ అర్థంచేసుకోవడానికి సాధనంగా ఉపకరిస్తుంది.

ప్రాకృచ్ఛికాల దృక్కోణాలకు, యిట్టిభేదం యెందు కుండవలె ననే విషయం చిత్రమైనదన్నీ అందు రూ తిప్పుకుంటూ తెలుసుకోవలసిందన్నీ కాని విషయం యొక్క స్వభావాన్ని బట్టి అది ప్రత్యేకంగా విచరించవలసిందే కాని స్థూలంగా నూచించి విడిచిపెట్టరిగింది కాదు. కాని ప్రస్తుతసందర్భంలో దాన్ని నూచించివిడిచిపెట్టడం తోనే తృప్తిచెందవలసిన అవసరం కలిగింది. ఎందుకంటే భారతదేశవిషయాలను భారతదేశదైవ్యతతోనే చూడవలెననేభర్యం తెలిసినవారుమాత్రా సాధారణంగా ఆపజేయరు. అందుచేత చెప్పి విషయం యేవో ప్రాచీనగా విని విమర్శనైవ్యతతో ఆలోచించక స్థూలదైవ్యతతో చూచి విషయాన్ని పారపాటుగా గ్రహిస్తారు. అలా చేయకుండా వుండేమిటైతే ప్రాకృచ్ఛికమదైవ్యత కుండేభేదం ప్రస్తుతం సందర్భానుసారంగా నూచించి, విడిచిపెట్టవలసిన అవసరం కలిగింది.

బలవంతులు పై నెత్తిన

బలహీనత నొడిగి యుండ వలదే నీకుం
దెలివి కనంబడ దెందును
బలె! తామసి కెల్లు తెల్లు వాఱక యుండున్.

మనలో మనమాట, యొక

ప్లును నీ మాహించినట్లు పొడకట్టదు నీ
కును వైరు లెంతిమందియో
యని, మువ్వనబయలు మెఱసియగఁ దెదగుమా

సోముం డొక్కఁడు నీపై

దీమనమున లేచు రాత్రి దినదినమును, నే
సోముం డనియెదో! యగు నం
సోముండును సంధికారియో మఱి యెఱున్.

దిననాథుఁ డొక్కఁడు నీపై

జెనురము మాపు, నితనిపేరణ ననలు
డును వెదలి ముడిఁడు, న
ట్లు నిలువఁ గలిగెదవా భీతిలుదా నీకొఱకై.

ఒకవిధమున సూర్యుండే

మొకమొకపాటున్నఁ గొంత మేలగుఁ, బగలే
యొకనియమంబుగ నీబా
ధకుఁ గారణ మగును, ముత్యధ్వజము గాదే.

ఒకనాఁడు సంజవేళను

నొకనాఁడొక్కొంత తాళి యొకనాఁ డొక్కొం
తకొఱత పెట్టుకొని వే
టొకతటి పూర్ణాగ్రహమున నులికించు నినుఁ.

ఏనాఁ డేకళ నుడిసఁ

గాని మఱవఁ డెప్పు నిన్నుఁ గారించుట య
వ్యానికే దగినట్టిద నీ
పునికి మొండితన మదియుఁ బొగడం దగదే!

కిరణంపుటాకురాళ్లను

గరగరఁ గడు నలుగఁగియుఁ గార్తాయఃఖం
డరుచి నినుఁ; బిండియయ్యుఁ
ధర వెన్నెఱితి మగుదా ధైర్యము గాదే.

ఇలఁ గల నిను మలిగింపఁగఁ

దలకెక్కెను గగనకాంతిఁ; దఱనుఁడు నీపైఁ
దలకొనిన భీకరాఝట
లలరిన సింగములపెనుగుహలు చొచ్చెదవో.

అతఁ డచటికి రాఁజాలని

కళ మెట్లెఱిగితివా మేషగంధర్వుఁడు నీ
గతి రవిచే విని దీవ
స్థితి వచ్చిన దానిక్రింద దరము కొనెదవా!

బ్రతుక న్రాదొకొ సంశయించెదవు ధై

ర్యం బూ ది యేవేళఁ జా
టుఁదనం నెటికి రమ్మ టైకి కవఁ డ
డ్డుం జూతుఁ! బాడిండ్లు దూ
తెను, దుష్కర్తికి సామ్యమయ్యెదవు,
కూర్చి దొంగలం బ్రోతు, వి
ట్టిదతె న్ని న్నొలి కీప్యఁ జేడ్చుఁడు కం
టిం గాలమాహాత్మ్యముఁ.

మూలల నున్న సజ్జనుల
ముంగిలి కీడ్చును నిన్నుఁ దక్క, నే
వేళకు సాధుబాధకు గు
భిల్లున నీవలె వచ్చు దుష్టులం
దీలుపడంగఁ జేయదు, ప్ర
తిష్ఠ యొసంగు సమార్థకృత్యమ
శీలుని, కీడుఁ ఛాందసుని
జేయును బాపురె కాల మిత్తటికా.

చెలఁదివోలెను బైఁబడి జీవకోటి
నలమి కృశియింపఁ జేయుదు కలుషవృత్తి
గాని సద్వృత్తి లేదు నిక్కముగ జగము
నీడగతి నాశ్రయించెదం వీడ వెపును.

సత్కృతికి నడ్డువచ్చు దుష్టతతి యట్లు
లెస్సయెడ రంధ్రమును వేచి యెవ్వరికిని
లోఁగ వెటు గల్గె నీదు నెఱుంగకు గురుత
తక్కునల్పులలోనఁ గొంత ఘన ముండు.

భ్రమర కాళిమ శ్రుతిపాతధ్వని జనించు
బద్ధి పింఛాసితము నేత్రపర్వ మగును
పరభృతముసంబు మాధవప్రమదకరము
కారెలుఁగునల్పు నినుఁ జెంపకాయ గొట్టు.

కోమటిస ప్పదృష్టదము,
కుంభుల నై ల్యము శోభఁ వెచ్చు, సు
త్రాముని నీలకాంతి యది

రత్నము, రాఘవకృష్ణ దేహజ
శ్యామలభాన మాస్తిక దృ
ఛార్చ్యము, బాగ్గుల నూపులోనఁ బ్రా
ణామృతవాయు పుండు, చెలి
యంబడ దేమియు నీతమస్సులోకా.

బలవద్వైరము తగ దు
జ్వలులగుట న్వాదిచేత నమనూసమయం
బుల నెగ్గు పుట్టు నొంటిగ
నిలిచిన మూఢహృదయముల స్పృశితమనుమా.

సూర్య సమస్కారము

శ్రీ సమర్థ వ్యాయామమందిరము, దాదర్, బొంబాయి.

G. S. A.

‘కొరడా’ యనిన వినువాడు భయమందును.

మెంటుమాట ఈవాటికి వాలుముగాదని నాగరికులు ఏవగించురు. కాని కొప్పుకొప్పురాష్ట్రములలో విశ్వకార్యవిస్తారాధికారపరిష్కారమును పొందిన సభలలో ఈపదమునకు వ్యవహార మున్నది.

ఇంగ్లీషుపార్లమెంటుపద్ధతులు మనదేశమునందు ప్రచారమునకు వచ్చియున్నవి. కాబట్టి అచ్చటి ‘వైష్ణవ’ పదమును మన మెందుగ వాడెదమో చూపించినది. పార్లమెంటు మెంబరులకు ‘వైష్ణవ’ చేయుదురట. అట్లే మనకానక సభ్యులకు — పీటకొన్నింటిని వారిని, ఆ సెంట్రీలలోనివారిని, స్థానిక శాసనసభలలోనివారిని — ‘వైష్ణవ’ చేయుట కలదు. అనగా కొరడా తీసికొని నాలుగు వజ్రము తగిలించుట యర్థముకాదు. ఈకొరడా తీయచేయుట చేర్చడిన భయంకరమైన యాపకరణము గాదు.

శాసనసభ జరుగుచుండునపుడు అనేక ముఖ్య విషయములు విమర్శకు వచ్చును. విమర్శకులను తేల్చుటకు మెంబరులవోట్ల ఆధారము అందగు మెంబరులు ఎల్లప్పుడు శాసనసభలోనే కాదుకాని బహిష్కరియింపరు. సభకు హాజరుకానినా రుండురు. హాజరైనను ఇతరపనులవీడి పోవునా రుండురు. సభాభివృద్ధి ప్రాంతములలో, ఇరుగుపొరుగులలోకో విశ్రాంతి గైకొనుటకు, అల పాటులకు, ఇలాహారాదులు గైకొనుటకు జనవిహేతు వా రుండురు.

శాసనసభయన్న నోట గవర్నమెంటుపక్షముకట్టి యుండును. ఎదురుపక్ష మొకటి యుండును. అందు చేత ఏముఖ్యవిషయమును గురించియైనను వోటు తీసికొను నప్పుడు గవర్నమెంటువారిని బురుగును మెంబరుల సంఖ్య తగ్గిపోయెనా గవర్నమెంటుకు పరాజయము కలుగును. ఎగురుపార్టీ వారిని బలపరచు మెంబరుల సంఖ్య తగ్గిపోవునా ఆపార్టీకి పరాజయమును. ఈరెండుపరా

జయములును ఆనూపార్టీలవారు వాంఛించుచున్నవిగా నుండువు. అవి కారణముగా ఏపార్టీ కాపార్టీ తనకు సాధ్యమయిందలి బలమును వోటింగు సంభవించే నిమేషమునకు చేర్చుకొనునట్టి ప్రయత్నము చేయక తప్పదు. అందులోను ప్రభుత్వపక్షము రాజకార్యములు జరుప నుపసాదించును. తమకు ప్రతిపక్షమైన నిర్ణయము శాసన సభలో చేర్చుకునేది వారొకొక స్వము మహాత్ములకే నమభివంపకలపిననా రగుదురు.

ఈకారణముచేత ప్రతినిధిసభ్యులమాలకముగా పరిపాలన యోగ్యులై తేజములుండింతటను ప్రభుత్వపక్షము వారేమి, యెదుటిపక్షము వారేమి శాసనసభలలో వోటింగు జరుగుననప్పటికి ఆనూసందర్భములను బట్టి తమతమ బలములను బలపత్రముగా చేర్చుకొనుటకు తగినవిధములు కావించుకొనవలసినవా రైనారు. ఈవిధములకే వైష్ణవ (కొరడా) ఏర్పాటుని చేరు కలిగినది. మా రాయలసీమలో కొన్నికొన్ని ప్రాంతములయందు దిప్పటికిని పిలుదుకొని రమ్మములకు ‘తోలుకొని’ రమ్మములు కలను. కొరడాలుజనుపై వేసికొని పోయి పశువులను తోలుకొని ఎచ్చినట్లు తోలుకొని రమ్మంగురాయని మమ్మును పరిహసించు నాగరకసోదరులు లేకపోలేదు. ఈవిధపు శాసన సభల ఏర్పాటులలో ‘కొరడా’ పద్ధతిమాలకముగా ‘తోలుకొని’ వచ్చుటకు సభ్యత్వము సంక్రమించినది. శాసనసభలలో పార్లమెంటుతోసహా ప్రతిపార్టీకిని ‘వైష్ణవ’ లనే అధికారులు చేర్చుచుచున్నారు. వీరే పార్టీ ‘కొరడాలు’. వీరు పార్టీ యధికారులలో చాల గౌరవ స్థానము కలవారు. పార్టీ నాయకులకు ప్రశ్నోక్తము గడులు, ఘోషకార్యములు కలుగజేయునట్టిదిగానే ప్రభుత్వమువారు వైష్ణవకును ప్రశ్నోక్తము సాకర్యము లమర్చి యిచ్చుచున్నారు.

పార్టీలోని మెంబరుల హాజరు గైరుహాజరులకు వారివోటుపట్టి నాగ్గానికీ వైష్ణవులు పార్టీకి జవాబుదార్

వహించవలసియుండును. అందుచేత మెంబరులు తమ అద్రెసులు, తమ రాకపోకలు, ముప్పునుభవములలో వ్విప్లులకు (కొరదాలు) వశపర్తులుగా పడచుకొనవలసి యుండునని కానవచ్చుచున్నది. ఇట్లుగానే మైఖేయినిది. ఈ వ్విప్లు తెవ్వలో బయటికొరనుకొందునునా! కాదు కాదు. వీరును కానవచ్చుచున్నది. ఆయా పార్టీలలోని మెంబరులే. తగినచుకున్నవను, సామర్థ్యము గలవారిన జూచి ఆయా పార్టీలారు వీరిని తమ పార్టీలలోనివలగా వెన్నుకొందురు. పార్టీలీడరుకు వీరు కంప్లెట్గాను, ఏయే మెంబ రెన్ను కెచ్చుట నుండునది, ఎప్పుడెప్పుడు వచ్చునది బోవునది, ఏని మేషమున వచ్చినను పార్టీకి విరోధము కానితీరున వోటిచ్చునది సర్వమును వ్విప్లుల ఎరుకలో జరిగిపోవుచుండువలయును. పార్టీలీడరు ఆప్పటి కప్పుడు చేయునట్టి జోటుకు సంబంధించి సీక్రెటును లను వ్విప్లులు మెంబరులకు ప్రకటికాలముతో నంది చేయుచుండును.

ఇంగ్లీషు పార్ల మెంటులో చిత్ర మైనదేర్పాటు న్నుది. సభకు హాజరైన మెంబరు బయటికి పోవలసియున్న యెడల నొక ప్రత్యేకమైన మార్గమున, ప్రత్యేకమైన ద్వారమున పోవలయును. వ్విప్లు లప్పుడు మెంబరు తెవ్వరు వెడలుచుదియు కలిపెట్టియుండును. మరియొక చిత్రమున నేర్పాటుచేసెకలను. ఒక పార్టీ మెంబరు ఎగుటి పార్టీ మెంబరుతో మాట్లాడుకొని ఇన్ని గంటలవరకు మేమిగుత్తమును హాజరుకామని జంబరవీసి వెడలిపోవచ్చును దానిని వ్విప్లుల తెరింగిండును. అగంటోత్తర జంబరలో నొకరు హాజరైనను వారిచోటు గడవకు రాదు. ఈపద్ధతికి 'జంబరపద్ధతి' యని పేరుపడిపోయినది. ఏక

వ్విప్లులు మెంబరులు బయటికి పోవలయునను నియమము గాని, 'జంబరపద్ధతి' గాని మనచేతమునందు ప్రచారములో లేదు.

వ్విప్లులు (కొరదాలు) జరుపు కొరవ్వుక్రమ మంతయును ఆప్పటి కప్పుడు వ్రాసి ప్రతి మెంబరుకును అంద చేయునట్టి చీట్లముకాలముగా జరుగుచుండును. ఈచీట్ల లకు 'వ్విప్లు'లు (కొరదాలు) అనియే పేరు. విషయ కొరవమును బట్టి, ఈచీట్లలో కలగ్రామం తెండుకేటలు, మామకేటలు, అయిదుకేటలు గీని తెరతములులను వ్రాటి ఘోషార్థ మెంటులో చూపించుచుండుట. అయిదుగీతల వ్విప్లు లిప్పుడు లేవు. తెండుగీతల వ్విప్లులు ముఖ్యములు, చూడు గీతల వ్విప్లులు మరీముఖ్యము లలగురు.

ప్రభుత్వపక్షపు మెంబరులు తగినంతమంది లేని సమయము చూచుకొని సమితికక్షచా గొకొకప్పుడు గట్టి లున తీర్మానమునకు విషయమును రేజాతును. ఆప్పటిలో ప్రభుత్వపక్షసభ్యు డొక్కరును లేని దీక్షోపవ్యాసము వారంపుండును. వ్విప్లులు జూగ్రత్తపడి వారును మూలలనుండి మెంబరులను చేరచేయుదురు. గండము తెస్సరు. ఇదేతీరుని ఏమిటికక్షచారును తెమకు సంఖ్య బలము తక్కువగా నుండి తమ మెంబరులు వచ్చి చేరగలసి యుండునో నేరీని ఒక తెట్టికొని దీక్షోపవ్యాసములు చేయుచుండువలయు, వారి వ్విప్లులు ముఖ్యకాలమున చాక చక్కముతో పనిచేర్చుచును సంభవించుచుండును.

ఇట్టిది 'కొరదా'. అదియే వ్విప్లు అనునట్టి సంస్థ. ప్రతి ప్రతిభ ప్రభుత్వపు టుపాంగములలో ముఖ్యోపాంగము.

౯౦. గారిడ

ఈ చిత్రమున నలుగురు స్త్రీలు ఏనిమిడిచేయుటకు ఒక స్త్రీవలెనే కనునకుట్టు దిక్కునకు జొరకు పొందికగా నిలిచియున్నారు.

౧౦౧. బలవంతపు స్నానము

చాయాచిత్రకారుడు: శ్రీ గోవిందరాజుగారు, బెంగళూరు.

౧౧. గంగాధరుడు

వెంకటేశ్వర

చిత్రకారుడు : డా॥ రంజెట్టి పాపారావుగారు, మద్రాసు.

శ్రీనాథుని జన్మస్థానము

డాక్టరు నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు, యమ్. ఏ, పి హెచ్. డి.

కృష్ణానాథుని జన్మస్థానమునకు గూర్చి యనేకులు పండితులు వ్రాసి యున్నారు. వీరిని రెండు తెగలుగ విభజించవచ్చును— ౧. కర్ణాటకు వసవారు కొందఱు, ౨. తెలుగువాడని కొందరు.

౧. మొదటితరగతివారిలో బహుటివీర చరిత్రకు బృహత్పీఠికను రచించిన బ్ర. శ్రీ అక్కిరాజు ఉమాకాంతం పంతులుగారగ్రంథములు. వీరివాదములో ముఖ్యాంశము లివి:

శ్రీనాథుడు తన్నుగూర్చి కాకీభండములో “కర్ణాటదేశ కటకపద్మ వనహేళి శ్రీనాథభట్టకవిని” అని వ్రాసుకొన్నాడు. భీమేశ్వరపురాణములో “ఎవ్వ రేమన్న నంద్రునా కేమి కొఱత? నాకవిత్వము నిజము కర్ణాటభాష” అని చెప్పకొన్నాడు. దేవరాయసందర్శనార్థమై విద్యాపురంబునకు పోయినప్పుడు, “తల్లీ! కన్నడరాజ్యలక్ష్మీదయ లేదా యేమ శ్రీనాథుడో” అని కన్నడరాజ్యలక్ష్మీని సంబోధించినాడు. కావున శ్రీనాథుని జన్మస్థానము కర్ణాటకము. అతని తలిదండ్రులు గొండవీటి కేకరణమునలో వచ్చి యచ్చటనే స్థిరముగ నిలిచిపోయిరి. “ఇంటిలో దలిదండ్రులతో మిత్రకర్ణాటము మాట్లాడుచున్నను బాల్యమునుండి తెలుగు దేశ

ములో తెలుగువారితో గలసియున్నందున తెలుగువానివలె దోచుచున్నాడు.”

౨. ఈవాదమును బూర్వము జేయ దలచినవారు పెక్కుమంది. ఉమాకాంతం పంతులుగారి వాదమును ‘బ్రహ్మసంహిత’ విషయములు రెంటిని బ్ర. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు బయలుపెట్టిరి. మొదటిది “భీమభండకృతి ‘పాకనాటింటివాడవు బంధవుడవు’ అని శ్రీనాథుని బ్రశంసించుట.” రెండవది: “నాసికేతూపాఖ్యానకర్త దగ్గుపల్లి దుగ్గన్న ‘శ్రీనాథసుకవి కూడిమిసేయ మఱుది’ నని చెప్పకొనుట.”

ఈవిషయములు శ్రీ ఉమాకాంతం పంతులుగారి వాదమున కత్యంతబాధకములే; అయితే శ్రీనాథుడు తనకవిత్వము “కర్ణాటభాష” యనియు, తాను “కర్ణాటదేశకటకపద్మ వనహేళి” యనియు చెప్పకొన్నాడే, దానికి అర్థమేమి? అనుప్రశ్నకు బ్ర. శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారిట్లు సమాధానము చెప్పినారు: శ్రీనాథుడు డిండిమభట్టారకు నోడించి కర్ణాటకరాజ్యమునకు రాజధానియగు విజయనగరమునందలి పండితులనుకమలవనములకు సూర్యుడాయెను. కాకతీయరాజ్య మంత రించినతరువాత “నాంధ్ర దేశమున దక్షిణ

భాగము (పాకనాటి సీమవజుకు గల దేశము) కర్ణాటరాజ్య మన బరగుచున్నందున నచ్చటి వాడగు శ్రీనాథునిగురించి రాజమహేంద్ర వరపు బంధీతులు గొంద జీతనికవిత్వము సంస్కృతమనియు, గొందఱు కన్నడ మనియు నంకలు పెట్టి, 'నవ్యరేమన్న సంధు నా కేమి కొఱుక, వాకవిత్వంబు నిజము కర్ణాట భాష' యని చెప్పియుండును. 'తల్లి! కన్నడరాజ్య స్త్రీ' యను కర్ణాటదేశ మాతృ సంబోధనము దన కాశ్రయంబు గను కొండవీటి రెడ్లు, రాజమహేంద్రమురెడ్లు, తెలుగురాయడు, మైలారిరెడ్డి మున్నగువారు స్వగృహ లయినవీరవ నాధ్యక్షములో కన్నడరాజ్యమున కేగినపు వాక్యాంశునిబట్టి అచటివారు తన్నాద రింకకుండ, 'తల్లి! నయ లేదా? నేను డిండిమ భర్తారకు నోడించిన శ్రీనాథుడ' నని తన్నె టుకపటచుకొని యుండవచ్చును."

శ్రీవీరభద్రరావు గారి వాదము 'బల వత్తను మనునదిగ మన కగడక పోయినను' అని నిరసించును, శ్రీమాన్ ఉత్పల నరసిం హాచార్యులుగారు 'అంధచరిత్ర కామల యభి ప్రాయమె సమూజస'మని యొప్పుకొన్నారు.

ఉభయ పక్షములవారి వాదమందును గొంత నిజము గాన్పించుచున్నది. శ్రీనాథుడు కర్ణాటకుడగుట నిస్సంశయము; కాని కన్న డిగుడు మాత్రము కాజాలదు. శ్రీనాథుని కాలమున కర్ణాటక కన్నడశబ్దములు సమానార్థకములు గావు. ఏనాడు విద్యారణ్యస్వామి

విద్యారణ్యగరరాజ్యమును స్థాపించెనో అనాటి నుండియు దక్షిణాంధ్ర దేశమునకు గర్ణాటక నామము యాభిరేక్తింపది. కర్ణాకమను పేరు ప్రస్తుతపు బల్లారి, అనంతపురము, కర్నూలు, కడప, చిత్తూరు, నెల్లూరుమండలములకు అప్పడు చెల్లుచుండెను. ఈ సందర్భమును జక్కగ గ్రహించినవా రగుటచే శ్రీవీర భద్రరావు పంతులుగారు దక్షిణాంధ్రదేశము నకు, అనగా పాకనాటి వజుకు గల దేశము నకు గర్ణాటరాజ్య మను పేరుండె నని వ్రాసి వారు. పాకనాటికి ఉత్తరమున నుండుదేశము నకు కర్ణాటకనామము శ్రీనాథునికాలమున లేదు. ఈ విషయమును శ్రీనాథుడే వ్యక్త పఱచియున్నాడు. తెలుగురాయని ఆకీర్ణ దించుచు శ్రీనాథుడు "కర్ణాటాంధ్రాధిప, సాంపరాయని తెలుంగా, నీకు బ్రహ్మయు వా!" అన్నాడు. "కర్ణాటాంధ్రాధిపు" డట తెలుంగరాయడు! ఎవ రీ తెలుంగరాయడు?

'విజయనగరాధీశ్వరుడగు ప్రౌడ దేవ రాయనికి లోపడిన' సర్దారుడు. ఇతనిని శాస నములు కొన్ని దొరకినవి. క్రీ. శ. ౧౪౨౬ నాటి శాసన మొకటి నెల్లూరుమండలము లోని పొదిలె తాలూకాయందలి కూచి పూడియం దున్నది. మఱొకటి సింహాచల మునం దున్నది. అది క్రీ. శ. ౧౪౨౮ నాటిది. ఇతనికొడుకు శాసనములు కొన్ని గుంటూరు మండలములోని ఖైరట్ల తాలూకాలో నున్నవి. ప్రౌడ దేవ రాయల కళింగదండయాత్రలో

బెల్లొనుటచే తెలుసు? పాయడు సింహాచలము వజ్రకు బోయి యచ్చట శాసనము వేయించుట సంభవించెను. అతనిరాజ్యస్థానము పొదిలె. ప్రాధ దేవరాయలు కొండవీడురాజ్యము నాక్రమించికొన్నప్పుడు తద్రాజ్యములో కొంతభాగము, అనగా ప్రస్తుతపు బాపట్లతాలూకాయితనికి కైవస మాయెను. ఇతనిని గాని, యితని పూర్వీకులని గాని శాసనములు మఱి యెచ్చటను గాన్పించవు. కావున నిత జేలిన భూమి దక్షిణమున పొదిలె మొదలు ఉత్తరమున బాపట్లవఱకును వ్యాపించియుండెను. ఈ భూమిని పాలించిన ప్రభువును శ్రీనాథుడు “కర్ణాటాంధ్రాధిప” అని సంబోధించినాడు. తెలుంగరాయడు పాలించిన కర్ణాట మేది? పొదిలె నీమ. ఎట్లనగా : పొదిలె పాకనాటి నీమయందంతర్గతమైన దేశము. పాకనాడు కర్ణాట సామ్రాజ్యమునకు జేరినది. కావున పొదిలె కర్ణాట భూమిలోని దగుచున్నది. అదియె తెలుంగరాయ జేలిన కర్ణాటకము. ‘కర్ణాటాంధ్రాధిప’ యనుదాని కిట్టి యర్థము చెప్పవలసియున్నది. మార్గాంతరము లేదని తలచెదను. బాపట్ల కమ్మనాటిలోనిది. ఇదియే తెలుంగరాయ జేలిన ఆంధ్రదేశము. పాకనాడు “కర్ణాలు గుంటూరు నెల్లూరు కృష్ణా మండలములలో సంక్రమించిన దగు” నని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలవారనుచున్నారు. ఇది సంగతము కాదు. పాకనాడు నెల్లూరు కడపమండలములకు సంక్రమించినట్లు శాసనములవల్ల తెలియుచున్నది. ప్రస్తుతము గుంటూరిమండ

లములోనికిగూడ కొంత యణకుపై యుండిన నుండవచ్చును. గుండ్లకమ్మనదియే పాకనాటికి ఉత్తరపునరిపాదైయున్నట్లు గాన్పించుచున్నది.

కర్ణాటకసామ్రాజ్యములోని కడకువమైన దేశమున బుట్టి యచ్చటిభాషనే మాటలాడువాడగుటచేతనే శ్రీనాథుడు కర్ణాటకరాజ్యలక్ష్మిని ‘తల్లీ!’ యని సంబోధించినది. తత్కారణముననే అతనికివిశ్వము కర్ణాటభాష మైనది. ‘కర్ణాటకటకకన్యననహేళి’ యని చెప్పకొన్నదియు శమ్మాలముననే. అయిన శ్రీనాథుని జన్మస్థానము కర్ణాటకములో నేది? ఈ ప్రశ్నకు తత్క్షణము జవాబు ‘పాకనాటిలో’ నని చెప్పవచ్చును. ఏలన భీమఖండకృతిభర్త శ్రీనాథుని ‘పాకనాటిటివాడవు’ అనుటచేత. అందఱు పండితులు పాకనాడే యీతని జన్మస్థానము అని చెప్పటచేత కూడను.

పాకనాటిలో నెచ్చట?—ఈవిషయమును నిర్ధారణచేసి చెప్పట కొంచెము కష్టమే; కాని శ్రీనాథుడే కొంతమార్గము చూపుచున్నాడు. ఆమార్గమును అనుసరించుటకు జంకవలసిన యవసరము లేదు. హరివిలాసమందు,

“ఉభయభాషాకవిత్వప్రయోగకుశలు
బాలసఖు గారవించి తాత్పర్య మొప్పు
నవచి దేవయ త్రిపురారి యక్షరాజు
హితమితోక్తులు నెలయంగ నిట్లు లనియె”

అనియు,

“అగమజ్ఞాననిధిని తత్త్వార్థఖనిని
బహుపురాణజ్ఞుడవు శుభభవ్యమతిప

బాలసఖుడవు శైవప్రబంధ మొకటి
యవధరింపుము నాపేర నంకితముగ”
అనియు వ్రాసియున్నాడు.

ఇందువల్ల అవచి తిప్పయ శెట్టికి శ్రీనా
థుడు ‘బాలసఖు’ డని తెల్లమగుచున్నది.
‘బాలసఖు’ డనునది ‘బాల్యసఖు’ డనుదాని
కవపాకమని తోచుచున్నది. ఏలన, ‘బాల
సఖు’ డనుమాటకు బాలుడైన సఖుడని
యర్థము చెప్పకొనవలసి యున్నది. అట్లుగ
నేని శ్రీనాథుడు హరవిలాసమును దనబాల్య
మున రచించి యుండవలయును. ఇది పాస
గను. హరవిలాసమే యట్టి కుూహకు విరోధ
ముగ సాక్ష్యము బల్కుచున్నది. చూడుడు :

“కమలనాథుని పోత్రు గవితామహారాజ్య
భద్రాసనానూథుఁ బరమపుష్కర
బాత్రు నానందంబనూత్రు భారద్వాజ
గోత్రు సజ్జనమిత్రుఁ గులపవిత్రు
భీమాంబికా మారనామాత్యనందను
నఖల పురాణవిద్యాప్రవీణు

సద్వర్య వేదశాఖాశిషినిష్ఠాతు

నాంధ్రభాషా నైషధాబ్జభవుని
నుభయభాషాకవిత్వ ప్రయోగకుశలు
బాలసఖు గారవించి తాత్పర్య మొప్ప
నవచిదేవయ త్రిపురారి యక్షరాజ
హితమితోక్తులు వెలయుగ నిట్లు అనియె.”

పైపద్యములోని యీ క్రిందిమాటలను దిల
కింపుడు :

౧. కవితామహారాజ్య భద్రాసనానూథు
౨. అఖలపురాణ విద్యాప్రవీణు
౩. అధ్వర్య
౪. వేదశాఖాశిషినిష్ఠాతు
౫. ఆంధ్రభాషా నైషధాబ్జభవుని
౬. ఉభయభాషాకవిత్వ ప్రయోగకుశలు.

హరవిలాసరచనాకాలమునకు బూర్వమే
శ్రీనాథునికిగల గుణవిద్యాసంకడలను బైవా
క్యములు చెప్పుచున్నది. ఇందు మొదటిదాని
వల్ల హరవిలాసము రచించుటకు ముందే శ్రీ
నాథునికి గవిసార్వభౌము డనుబిరుదు
ననియు, రెండవదానివల్ల నిర్వపురాణముల
యందును బ్రావీణ్యము గలదనియు, మూడవ
దానివల్ల యజ్ఞమును జేయుచినా డనియు,
నాల్గవదానివల్ల వేదాధ్యయనమునందు నేర్పరి
యనియు, పైదవదానివల్ల ఆంధ్రభాషయందు
నైషధమును రచించెననియు, నాఱవదానివల్ల
నుభయభాషాకవిత్వమున నపారమగు ప్రజ్ఞ
గలవాడనియును చెలియుచున్నది. పైపద్య
ములయందైదవది ముఖ్యముగ విచారించదగి
నది. హరవిలాసమును రచించుటకు పూర్వము
శ్రీనాథుడు శృంగారనైషధమును రచించె
నని యిందు మూలమున చెలియుచున్నది.
శృంగారనైషధరచనాకాలముప్పటికి శ్రీనా
థుడు ‘నిండుజవ్వనమున’ నుండెనని “సంత
రించితి నిండుజవ్వనంబున యందు హర్షనైషధ
కావ్యమాంధ్రభాష” అను శ్రీనాథుని వాక్య
మువల్లనే చెలియుచున్నది. ఇంతే కాదు :

* ‘వేదశాఖా శిషినిష్ఠాతు’ అపవాదము; ‘వేదశాఖా విషినిష్ఠాతు’ అని దిద్దుకొనవలయును.

హరవిలాసరచనకు ముందు మరుత్తరాట్పురిత్ర, శాలివాహనసంక్రమణి, పండితారాధ్యచరిత్రము మొదలుగ గ్రంథములను వ్రాసెను. కావున నిందుజన్మనమున వ్రాసిన శృంగారనైషధమునకు పదవ హరవిలాసమును వ్రాయ నుద్యమించిన శ్రీనాథుడు బాలు డెట్లుగును? నిందుజన్మనము దాటిన కవిని అవచి తిప్పయ “బాలసఖుడవు” అనుట యెట్లు పాసగును? మఱియు “బాలసఖుడవు అనగా కుష్టువాడవగు చెలికాడవు, తత్కారణమున నాపేర నొకగ్రంథము సంకీర్తము నయము” అని యనచి తిప్పయ శ్రీనాథుడగుటలో సంతస్వారస్య మేమియు గాన్పించదు. బాల్యసఖుడ వనుట సందర్భశుద్ధి కలిగియున్నది. అవచి తిప్పయ శ్రీనాథునిట్లు ప్రార్థించెను: “ఓ మహాకవి, నీవు అగమక్షాణనిధి, తత్త్వార్థఖనిధి, బహుపురాణజ్ఞుడవు, శుభభవ్యమతివి. ఇంతే కాదు; నీవు నాకు పిన్నటివాటి మిత్రుడవు. కావున నా కోరికను ద్రోషపుచ్చక శైవప్రబంధ మొకటి నాపేర సంకీర్తముగ నవగరింపుము” — అని. కావున బాలసఖుడనుట యపపాతము. బాల్యసఖుడని దిద్దుకొనుట పాతకుల విధి.

బాల్యసఖుడే సరియైన పాతమని నిశ్చయించితిమి. బాల్యసఖుడనగా బాల్యము నుండి సఖుడని గాని, లేక బాల్యమందలి సఖుడని గాని యర్థము. అవచి తిప్పయయ, శ్రీనాథుడును బాల్యసఖు లయినచో, బాల్యమందు వా రిరువును ఒకచోట కొంతకాల

ముండిన గాని వారి కట్టిసఖ్యము కుదరుట కవకాశము లేదు. కావున వారిరువురు నొక్కయూరివారై యుండవలయును. తిప్పయ నివాసస్థలము కాంచీపురియని “కాంచీపురినివాస” అను హరవిలాసపు తృతీయాశ్వాసాంత పద్యములోని వాక్యమువల్ల చెలియుచున్నది. శ్రీనాథుడుగూడ కాంచీపురనివాసుడా? కాదు. ఏలన, కాంచీపురము అవచి తిప్పయ నివాసస్థలము. కాని జన్మస్థలము కాదు. అతనిజన్మస్థలమును గూడ శ్రీనాథుడు నిరూపించియున్నాడు. తిప్పయ తల్లిదండ్రులు నవచి దేవయశెట్టి గూగు కాంచీపురముగాదు. అవచిదేవుని తల్లి ‘సింహవిక్రమపట్టణ శ్రేష్ఠుడైన పెట్టిజగశెట్టి సావాణిపెట్టి విభాడు.’ అవచి దేవుడు శ్రీనరసాసాసాస్థానకు డగు వేమారెడ్డికి బ్రాపు. ఇతనిపుత్రులు తిప్పయ, తిరుమల నాథుడు. కావున తిప్పయకుటుంబమునకు నునికి పట్టు సింహవిక్రమపట్టణము. తిప్పయ జన్మస్థానమును ప్రాయశః అపట్టణమే. ఇతనిగురువు “పిల్లలమఱ్ఱి మహాప్రధాని పెద్దన్న”. ఈపిల్లలమఱ్ఱి పెద్దన యెవ్వరు? మహాకవి పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రునియన్న పెద్దన్న యొక డుండెను. కాని యతడు తిప్పయ శెట్టికి పిన్నటివాటిగురువు కాజాలడు. ఏలన, పినవీరభద్రుడు శ్రీనాథునికి దరువాతివాడు; సాశ్వ గుండ సరసింహరాయల యాస్థాన కవీశ్వరుడు. ఇతని ‘యగ్రభ్రాత’యు నప్పటివాడే. కావున నీ పెద్దనయే, శ్రీనాథుని బాల్యసఖుడగు తిప్పయ

కెట్టి 'పిన్నటివాటి' గురు నగు పెద్దనయు నొక్కడు కాజాలడు. కావున 'పిల్లలమఱ్ఱి మహాప్రధాని పెద్దన్న' పినవీరభద్రుని తాతయై యుండవలయును. వీరభద్రుని 'యగ్రభ్రాత' కు అతనిపేరే పెట్టిరి.

పిల్లలమఱ్ఱివారు సింహవిక్రమ పట్టణ ప్రాంతవాసులు. పినవీరభద్రుడు తన ప్రథమ ప్రబంధ మగు శృంగారశాకుంతలమును నెల్లూరుజిల్లా కావలి తాలూకాలోని చిట్టగుంటకు నమీషమునందలి సోమరాజువల్లె నివాసియగు చిల్లర వెన్నయమంత్రి కంకితము చేసెను. వెన్నయ రాజు కాదు; అమాత్యుడుగాడు; దండనాథుడుగాడు; స్థితిపరుడగు సామాన్యపు నియోగి బ్రాహ్మణుడు. సోమరాజువల్లె గ్రామకరణమై యుండిన నుండవచ్చును. అతనికి దనప్రథమగ్రంథము నంకిత చేసిన కవియు నచ్చటివాడే. ఈతని తాతయగు మహాప్రధాని పెద్దన్నయు నచ్చటివాడే. 'మహాప్రధాని' యన్న పేరున్నను పెద్దన్న సామాన్యపు నియోగిబ్రాహ్మణుడే! ఏలన, ఇతడు తిప్పయకెట్టికి చదువు చెప్పిన బడి పం

తులు. "తగ నతీరనితయు దైవమార్గ సంపన్న తయు" వివేకపరిపాటియునుం గ్గుచేసె" నన్న హరివిలాసవాక్యము నీనిది మజువుచేయుచున్నది. 'పిన్నటనాడు', 'అతీరనిత' జేసినవాడు బడిపంతులు గాక ఇతడు డెట్లగును? శ్రీనాథుడును ఈ పెద్దనగారి బడిలోనే చదివినవా! అచ్చటనే చేకూరనేము శ్రీనాథునికి అవచిత్త్యయతోటి బాల్యసఖ్యము!

తిప్పయకెట్టి తాత తండ్రిలు సింహవిక్రమపట్టణవాసు లగుటచేతను, అతని పిన్నటి నాటిగురువు సింహవిక్రమపట్టణసమీపస్థుడు చిట్టగుంట ప్రాంతములవా డగుటచేతను, తిప్పయకెట్టి జన్మస్థానమును నాసింహవిక్రమపట్టణమే కావచ్చును. తిప్పయకెట్టి బాల్యమచ్చటనే గడచియుండవలయును. అతనికి బాల్యమున శ్రీనాథునితో మైత్రి కుదిరిన నాయూరనే కుదిరియుండవలయును. కావున శ్రీనాథుని బాల్యము సింహవిక్రమ పట్టణమందు గడచెను. సింహవిక్రమపట్టణ మనునది నెల్లూరికి నామాంతరమైన దంద తెలిగిన విషయమే. కావున శ్రీనాథుని జన్మస్థానము నెల్లూరునుట యుష్వము.

కృత్రికమానవు భారతిలో శ్రీరామవర్ణి రామ బ్రహ్మంగారు 'చాగివారు' అనుకీర్తికతో వొక వ్యాసము వ్రాసిరి. అందు 'చాగివారు క్షత్రియులా?' అనికూడ సందియము నెలిపుచ్చిరి; సరికర చాగివారి వంశావళిని మామిగీశులజూసిరి. పైపెచ్చు 770-వ పుటలో చాగివారు చతుర్థాశ్వయులనియే నిర్ణయించిరి. ఇందు ఏ ప్రియమున్నది? వారి యూహనుబట్టి యొప్పే యగును. ముక్రింది వంశవృక్షమునుబట్టి సాగివారు క్షత్రియులగున, చతుర్థాశ్వయులందును గలరని తెలియునది. చాగివారు క్షత్రియులేకాని చతుర్థాశ్వయులు గారు. దుర్జయునకు బగువొకంబునవాడగు సాన్నిపీచిమహారాజునుబట్టి దుర్జయవంశమునకు సాగివంశమని పేరు వచ్చెనని కొంచులును, దుర్జయునకు బగుననిమహావాడగు త్యాగరాజునుబట్టి పైపేరు వచ్చెనని కొంచులును జెప్పుచున్నట్లు సాగివారి వంశవృక్షము చెప్పుచున్నది. శ్రీరామబ్రహ్మంగారు చూపిన వంశావళి దుర్జయునకు నిరుపనియైనవంశావళి పోతరాజు నలగాము వీరాచెడ్డి కుసుమర * ముక్తాంబును వినాసామాజీ చతుర్థాశ్వయుడై ప్రకటింపుకొన్న శాసనములు ఆధారముగా గలది. కాని క్షత్రియులైన సాగివారి వంశావళికిని దీనికిని పొత్తిమీరకాంతరము. చతుర్థాశ్వయుడైన పోతరాజుసంతతివారు ప్రకటింపుకొన్న శాసనములే సాగివారు క్షత్రియులు గారమసందియమునకు దావిచ్చుచున్నవి. అది సమంజసముగానే యున్నది. క్షత్రియులైన సాగివారి వంశవృక్షముతో ఆరయును - నరసింహవర్ధనపోతరాజు - గణపదురాజు, మనుమచాగి గణపదు - అనువా రెవ్వరను లేరు. చతుర్థాశ్వయు యొక్కను పోతరాజును చక్కెంతరియు ఏమకు మూలపురుషుడని దుర్జయుని ముందు పేర్కొని పిమ్మట పదుమూడవవాడగు మార్పరాజు (మప్పరాజు)ను, ఇరు

వదిమూడవవాడగు వోరపురాజు (వైదితను బెండ్లియాడిన పోతరాజుతాత)ను మాత్రము పేర్కొనిరి. దీనింతేనియే శ్రుందియములు గలుగుచున్నది.

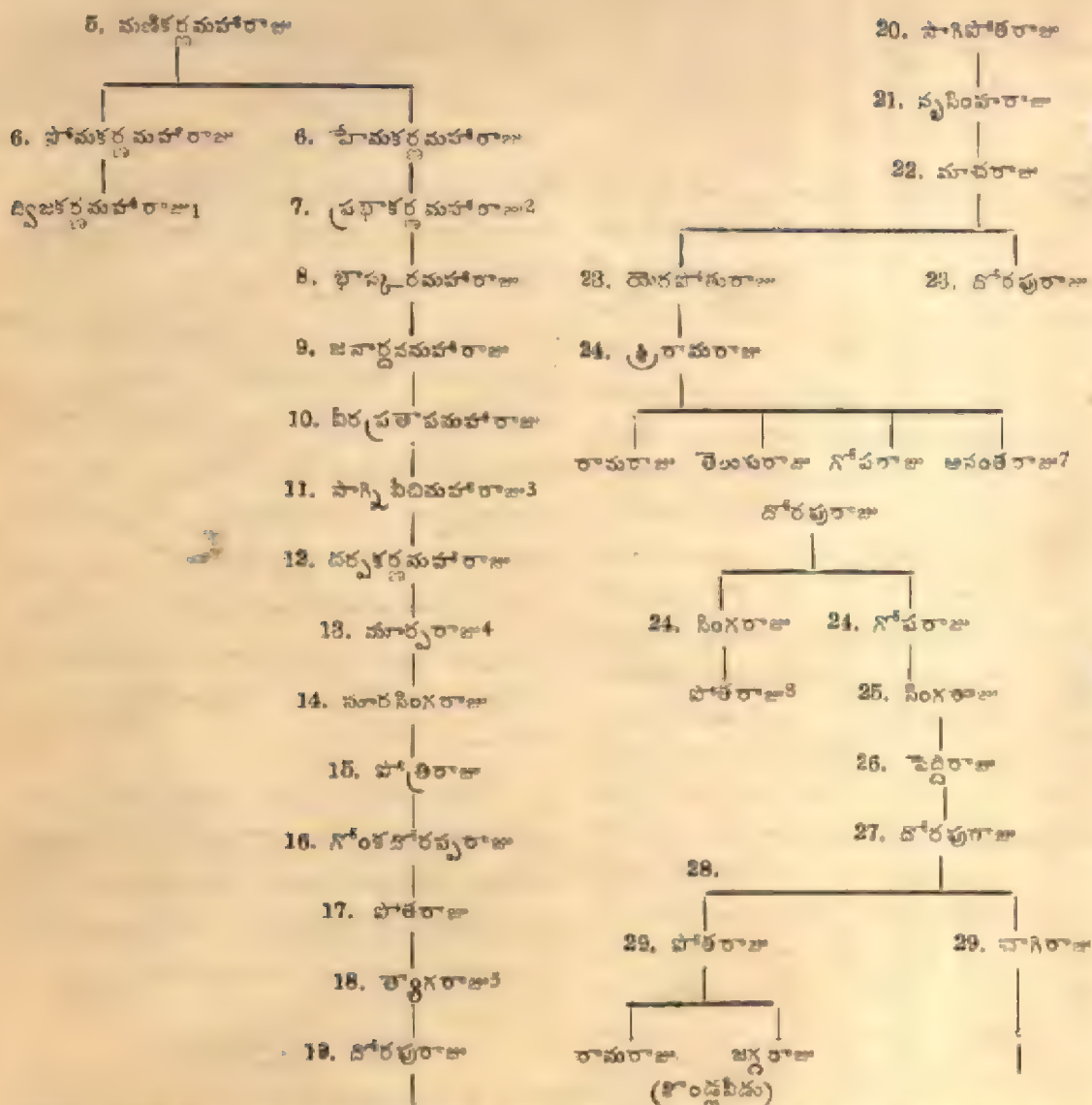
సాగివారి వంశవృక్షము గుర్తయనివొట్టి పేటి మారెండ్రెగారి మేనల్లావలనామను అవిచ్చిన్నముగా గలరు. ఇట్టి వంశవృక్ష మాంధ్రదేశములో నేజాతి యందును గానము. సాగివంశ మెక్కిన్ని మార్పులను జెందియున్నచో యీవంశవృక్షము వీయిరసాక్ష్యముతో బని లేకయే సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది. అందు జరిత్రకు సంబంధించినంతవఱకు నీక్రింద జూచుపటము చున్నాను. శ్రీరామబ్రహ్మంగారు దీనినిబట్టి సంపూర్ణ విమర్శనము చేసి సత్యమును లోకమునకు జల్లడించెనని గాత. —

"ఆదిపురుషుడైనటువంటి దుర్జయమహారాజుగారు గానువంశవృక్షము. పూర్వం దేవగిరియందు గుడిపెట్టయందును నాదవ్యకులావతంస హైహయవంశోద్ధారక నరపాలమకుటమణి కాంతాయుక్త లక్ష్మణరామపాలన మాచరించిన దుర్జయ మహారాజుగారి వంశవృక్షము.

(ఆసలకు సరియైన సకలు)

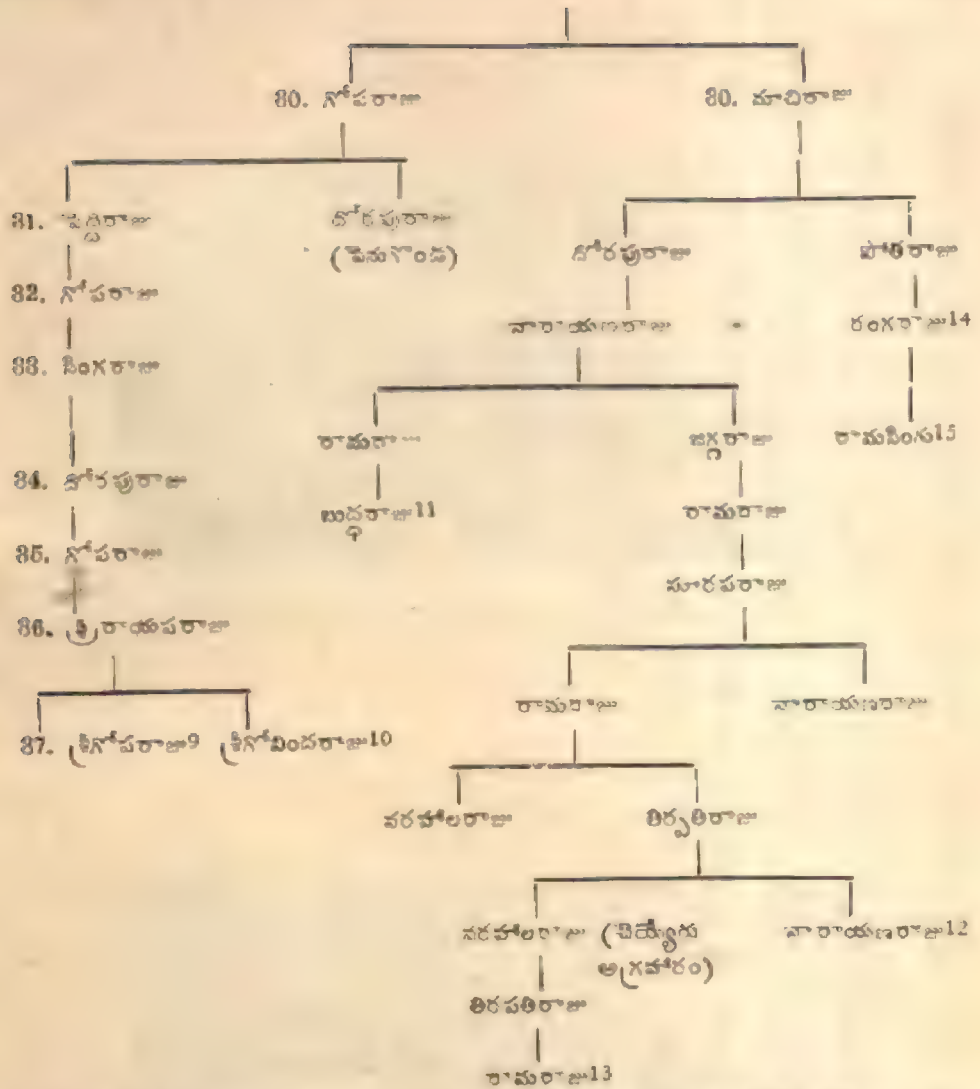
1. దుర్జయమహారాజు
2. రణజయమహారాజు
3. మృతికర్ణమహారాజు
4. ధవళకర్ణమహారాజు

* పోతరాజు కట్టించిన ముక్తేశ్వరమహాదేవరసాగిని భార్యయును ముక్తాంబును ఏదేని లంక కలదేనా.

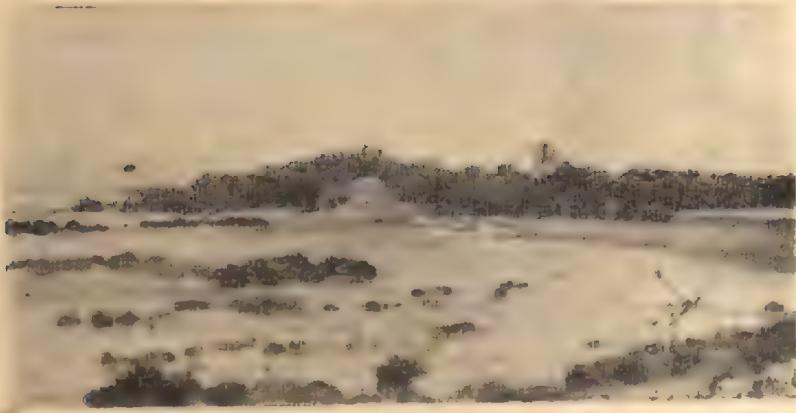
1. వీరు మాగధులకోడి సామంతులయిరి. వీరిపంతరినారు చేరినేళమునకు సామంతులుగా నుండిరి. 2. వీరు మాగధుల మార్కొవి దేవగిరి నాక్రమించిరి. 3. వీరిని సాగ్నిమహారాజుగానని వాడిరి. వీరిమూలమున వంశమునకు సాగ్నివారనియు, కొంతకాలమునకు సాగివారనియు వాడిబడుచున్నట్లు చెప్పుచున్నారు. 4. వీరిని ముప్పరాజుని వాడిరి. 5. వీరిని జనులు సాగిరాజుని వాడిరి. వీరినుండియే యీవంశమునకు సాగిరాజునియు, కొంతకాలమునకు సాగి వారనియు వాడుక వచ్చినది. 6. వత్సనాయునినవారు. 7. వీరికి వత్సనాయునినందున వత్సనాయునారని వాడుక వచ్చినది. వీరు నల్లనివారిని గురువులుగా నాశ్రయించిరి. 8. వీరు నలగామం విజ్ఞానైకొనూరై ముక్తాంబకు చివాహమై రెడ్లకు తోడుగా ఉన్నారు.

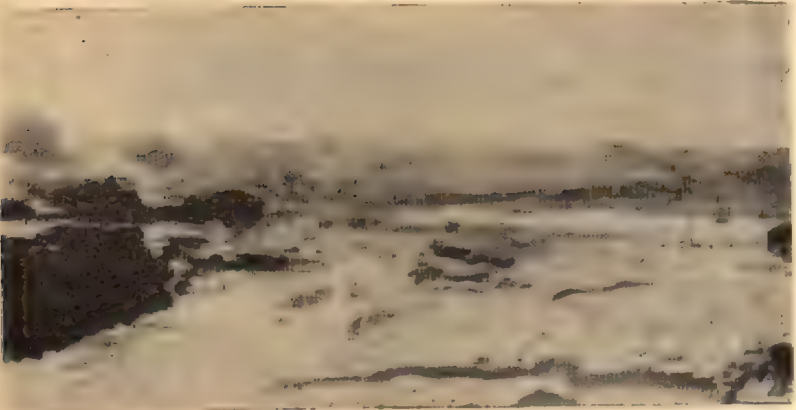

సాగివారికి పంశము పరంపరాగతుగురువులుగారు తిరుపతికావరస్తులు శ్రీరంగపురం వశ్యురా అగ్రహారీకులు శ్రీభావ్యం తిరుమల పంచాంగం వెంకటాచార్యులు ఆయ్యావార్లుగారు. వీరు శ్రీరంగపుర మొదలగు అగ్రహారీ కులు. కుమారు సీమలోనివి. మాచిరాజువారికి చేరినవీరుకు వీరికుమారులు హైదరాబాదులో ప్రవేశించినారు. తాతాచార్యులుగారు పోతరాజుగారికి ఈనెంకటాచార్యుల ఆయ్యావార్లుగారు, తాతాచార్యులుగారు, వెంకటవరచా చార్యులుగారు, తిరువెంకటాచార్యులుగారు, శ్రీభావ్యం తిరుమల పంచాంగం వెంకటాచార్యులుగారి స్వహస్తము."

9. వైవశేయసాగవరసంగముచేసిన గోపరాజుగారు వీరే. గోసులమఠం (రాజీలుతెలూకా, తూర్పుగోదా మ్మ) గ్రామవాసులు. ఈగోపరాజుగారి తోవలోనివారే మాతండ్రిమేనమామలు. 10. కల్లంక (తూర్పు గోదావరి) గ్రామవాసులు. 11. వీరికుటుంబమునకు బుద్ధరాజువారని వాడుకవచ్చినది. 12. వైజాంప్రభువను అబ్బూబోలాగారి పోజుదారుగానుండిరి. వీరు విజయనగరమువద్ద కంకిలో ఉన్నారు. 13. అగ్గిబోలాఉన్నారు. 14. సుజేదారు రామ సింకుమార్తెను వివాహము చేసికొని భువనగిరిలో నున్నారు. 15. ఈయనకు బూండిలి అని వాడుకవచ్చినది.

౧. వేసవి గోదావరి (దుమ్మగుడమువద్ద)

౨. గోదావరి (నాసికవద్ద)

చాయాచిత్రకారుడు: జి. పి. రంగమన్నారెడ్డిగారు, మదరాసు

సర్ హెచ్. యస్. గౌరగారి విడాకులబిల్లు

శ్రీమతి చిలుకూరి లక్ష్మీనరసమ్మగారు

హిందూధర్మశాస్త్రము ప్రకారము వివాహము ఒక సంస్కారము. పెండ్లిలో పడిన మనీ వినిపొయేవరకున్న ఉండువలసినదే. భర్త ఎంత మంది స్త్రీలైనా నను-మునుపటి భార్య గాని, భార్యలు గాని, తనలో కాపురము చేయడాన్ని, తిరిగి పెళ్లి చేసుకోవచ్చును. కాని, అది నిమాత్రము తనకు పత్తి కట్టిన మగనితోనే బ్రతికి ఉన్నంతవరకు వదిలి ఉండవలసింది. భర్త వ్యక్తివారి మౌన, ప్రారముగా తన్ను హింసిస్తూ ఉన్నా, తానుతోను ఆయినా, నేరములకు గాజవండవ పొందినవాడయినా, కుమ్రకోగము మొదలైన దీర్ఘ గోగములలో యాదాప్రకారము ఉన్నా, నత్రంకు డైనా, ముదిరేని ఉచ్చివాడైనా, నన్నాలోకి ఆయి ఆటవిష్టలను విడిచి నీచిపోయినా, మురియొకమతములో చేరిపోయినా — ఎంత దుర్మార్గుడు, ఎంత భ్రష్టుడు, ఎంత అతిక్రుడు, ఎంత సరికిమాలినవాడు, ఎంత ముదిరేనివాడు అయినప్పటికిన్ని, అదని మగనికి బావాకు దిచ్చి మరిబకలిరి శాస్త్రోక్తముగా పెండ్లిచేసి కొనడానికి అధికారము లేదు. తీసితిగానే మగమన కూడా తనభార్యకు పైని చెప్పిన లోపములు ఏవి ఉన్నప్పటికిన్ని ఆమకు విడాకులు ఇవ్వడానికి పిలువలేదు. భార్య మగనిఇల్లు విడిచి వేరే ఉన్నప్పటికిన్ని వారికి భార్యభర్తల సంబంధముమాత్రము పోదు. భర్తగాని, భార్య గాని, తిరిగి కలిసి కాపురము చేయడానికి నిర్బంధము చేయవలసినదని కోర్టులో నానా తెల్లై కోర్టువాగు అట్లు కాపురము చేయవలసినదని ఆదేశించినప్పుడు. కాని, కుమ్రకోగము, కొరుకుకోగము మొదలైన అసభ్యాకోగములు కలిసి ఉన్నావని కాని, ఇంటిలో ముండు నుంచుకొన్నావని కాని, మగనిదిగ్గరకు పోనే తనకు అపాయము కలుగునునని కాని, లేదా తన

మతమును విడిచివెట్టి నావనికాని, రుజువు చేయగలిగితే భార్యను భర్తయింటికి పొమ్మని కోర్టువాగు నిర్బంధించును. భార్య వేరే ఉన్నప్పటికిన్ని వారిద్దరికిన్ని సంబంధముమాత్రము పోదు. భార్య మరిబకలిరి పెండ్లి చేసికొని పిలువేను. ఆమె వేరే ఉండి వ్యభిచారము చేస్తున్నా నోరుమాసికొని పదివందలవినదే. భార్య భర్త ఇంటిలో ఉండి స్వయముగా, ఆమరాగముతో ఉంటే తీవ్రము బాగా జరుగుతుంది. వారు కొట్లాడి బడిపోయినా భర్త తనకర్త ప్రకారము మనోన్మత్తి మాత్రము ఇస్తాడు.

పెండ్లి అనేది ఒక మతసంస్కార మని చెప్పవచ్చు. దీని ప్రకారము భార్యయొక్క ప్రయోజనము ఒక కొడుకును కని, భర్తకు పిండ్కోడికముల చూలముగా భర్త్యగనిరి కల్పించడమే. భర్తది దీక్షము; భార్యది తేత్రము. భర్తకు తన తేత్రములో, తనకు పట్టిన కొడుకు డేరము విడిచిండుకొంటాడు. భర్త చేతగాని నానైనే భర్త్యశాస్త్రప్రకారము భార్యను మరియొకని కన్నకు పండి ప్రేమలను బనియవచ్చును. ఇట్టి కొడుకు లకు తేత్రము లని నేను. భర్తవల్ల కాక, మరిబకలిరి నభ్యాయముగా పుట్టినవాడుకూడా భర్తకు కొడుకే అవుతాడు. ఈ రీతిగా దాయాదులైన కొడుకు బారుగున్ను, దాయాదులు కాని బంధువులైన కొడుకు బారుగున్ను - ముత్తము పన్నెండురకముల కొడుకులు భర్త్యశాస్త్రములో చెప్పబడ్డారు. వీరిలో దాయాది పుత్రు బారుగున్ను తల్లిపిండ్రులకు పిండ్కోడికము దిచ్చి దాయభాగమునకు అర్హు లవుతారు. అందుచేత వాండురున్ను తల్లిపిండ్రులకు భర్త్యలోకగములను కల్పించగలిగినవారే.

కాని కాలక్రమేణ ఈ ఆచారములన్నీ కూరి పోయినవి. బౌద్ధసప్తమండల శ్రేష్ఠమనిన్ని, నామ లేనప్పుడు నిర్దుతము ఉండునట్లున్నదిన్ని అభిప్రాయములు కుదురుకొన్నవి. భర్తవల్ల కాక మరియొకరీతిగా భార్యకు రహస్యముగా పుట్టినవానినినూడా విధి లేక కొడుకని పిలుచుకొంటున్నారు. కాని, భర్తవల్ల కాకుండా మరి ఎవనికి పుట్టివా ఆగౌరవము, లజ్జాకరము అని నేడు తలచుచున్నారు.

భర్తతో గౌరవముగా, ముఖముగా కాపురము చేయవలయు భార్యకు మరి గతి లేదా? అట్టిగతిని కల్పించవద్దా? నాకు వ్యక్తిగతముగా ఉండునట్లు కంటే మరియొకరిని కట్టుకొని ఉత్తమ-ఇష్టాంధ్రై ఉండునట్లు మేలు కాదా అని హిందూస్త్రీలపై నీయ విలపి నౌరుగారు. ఈవిల్లును ధర్మశాసనభిలో ప్రవేశ పెట్టినారు. ఆసభాగను విల్లుపై చేరియల అభిప్రాయమును ముందుగా కనుగొనవలసినదని కోరినారు.

గౌరుగారి విల్లు

“హిందూమతము నవలంబించినవారి వివాహములను రద్దుచేయు విషయమై కొన్ని సంజేహములను తొలగించుటకై విల్లు.

“కొన్ని సంవత్సరములలో హిందూమత మవలంబించినవారి వివాహములను రద్దుచేయు విషయమున కొన్ని సంజేహములను తొలగించడము అవసరము గనుక యీ క్రిందివిధముగా కాపించడ మైనది:—

“౧. ఈశాసనమును హిందూవివాహములను రద్దు చేసే చట్టము, ౧౯౩౨ అని పిలువవచ్చును.

“ఇది హిందువు లందరికినీ, బ్రిటిషుఇండియా లోని అందరికినీ వర్తిస్తుంది.

“౨. ఈచట్టమునకు విరుద్ధముగా యేదైనా కాసనము గాని, ఆచారము గాని ఉన్నప్పటికినీ, (౧) భర్తయొక్క నపుంసకత్వము, (౨) అతనిమతి లేప్పిపోవడము, (౩) భార్యపైన లేక పుంజతో కూడిన కుష్టు రోగముతో బాధపడుతూ ఉండడము అనేవాటిలో

ఏకాగ్రణముచేతనైనా తన వివాహము సక్రమమైనది కానిది కాని, దానిని రద్దుచేయవలసినదని కాని తీర్పును పొందుటకు హిందూభార్యకు హక్కు గలదు.

“౩. ఇంతకు పూర్వము వివాహములను రద్దుచేసి కొనే విషయములోగల చాక్కులు యీశాసనములలో యేవిధముగాను పోకాలవు ”

పైవిల్లుయొక్క యద్దేశములను, దానికిగల కారణములను వివరిస్తూ గౌరుగా క్రిందివిధముగా వ్రాసినారు:

“హిందూధర్మశాస్త్రప్రకారము పెండ్లియొక్క ముఖ్యోద్దేశము పుత్రసంతానము బడయుటయే. ఈ ఉద్దేశము కొనసాగుటకు నియోగ మనే ఆచారమును నూటి అవలంబించినవారు ఆచర్యక భాతూ ఉండిరి. ఈ ఆచారముప్రకారము భర్త మరి తప్పినవాడు గాని, నపుంసకుడు గాని ఆయితే భార్యకు ఒక ఉపవతిని కూర్చువచ్చును. ఈ ఆచార మిప్పుడు పోయినది కాబట్టి అట్టిపురుషులను పెండ్లిచేడుకొన్న భార్యలకు కొంత సదుపాయము కల్పించడము ఆచర్యక మవుతున్నది. ఎందుచేత నంటే, వారిప్పుడు నియోగమును అవలంబింప పిలు లేదు. గనుక అట్టివివాహముల బంధము నుండి విడుదల పొందుటకు ఒక్కటే గౌరవమైన మార్గ మున్నది. హిందూధర్మశాస్త్రప్రకారము పై శాసనములతో బాధపడుతూ ఉన్న భర్తకున్న అతని భార్యకున్నూనూ అక్షిపిషయములో చాక్కులు లేవు. కాబట్టి ఇది మరింత ఆచర్యక మవుతున్నది. అందుచేత ఈశాసనముప్రకారము హిందూభార్యకు స్వత్రముగా ఆచర్యకమైన కొంతెము సదుపాయము కలుగగలదని ఆపింపవలసివచ్చును. వివాహవిషయమైన హిందూధర్మశాస్త్రములో క్రొత్తవిధమును గలిగించుటకు ఈవిల్లు ఉద్దేశింపబడినది. ఈవిల్లు ప్యాసయితే హిందూధర్మశాస్త్రములో మిక్కిలి ప్రాచ్యుప్రమాణములైన నారద విసిష్ట స్మృతులలోని సవారనధర్మముల పునరుద్ధరించినట్లవుతుంది.

“ఈవిషయమై నారదస్మృతిలో ఇట్లు చెప్పబడి ఉన్నది:—‘వరునికి మగతన మున్నదా, లేదా అని

పరీక్ష జరుగవలెను. వారి మగతనమునుబట్టి యెట్టి సంజేహమున్ను లేనప్పుడే కన్య వివ్రవలెను. సంజేహములే ఇవ్వనూడదు. తేతస్థులన మయ్యేవాడున్ను, తేతోబలము లేనివాడున్ను అయినవాడు భార్యతో కాపురము చేసినా ఆర్థసంతృప్తము కనిపెట్టుకొని ఉన్నతరువాత భార్యకు మరియొకభర్తను చేసుకొనవలెను. సంతానముకోసమే స్త్రీలు సృష్టింపబడినారు. భార్య తేత్రము, భర్త నీజప్రదాత. నీజము కలవానికి తేత్రమును ఇవ్వవలెను. నీజము లేనివాడు తేత్రమున కన్దుడు కాదు. కన్యను పెండ్లి చేసుకొన్నతరువాత వగుడు నేకాంతరగతు పయితే ఆకన్య యూహముల్లవరకును వేదముంకి మరియొకవగుని గరించినవచ్చును. పిచ్చి, బాలిభ్రష్టత, నపుంసకత్వము, దుఃఖము, బంధువులను విడిచిపెట్టు, దీర్ఘరోగము, అంగజైకల్మసు-ఇవి వరునియందలి వోషములు భర్త నెట్టుడు, మృశుడు, సన్యాసి, స్త్రీబుడు, పతితుడు, అయిన యీ అయిదు విషయములలోను స్త్రీ మరియొకభర్తను పెండ్లిచేసి కొనుట భర్తవిరుద్ధము కాదు.

“నన్యస్యస్మిన్:—” నపుంసకుడు, పతితుడు, ఉన్యత్తుడు అయిన భర్తను పెండ్లిచేస్తే మరియొక మగనిని పెండ్లి చేసికొనిన దానికి పునర్బువు అని పేరు.

వైదియును విమర్శించడానికి పూర్వము లాప్రకారము హిందూస్త్రీ మరియొకభర్తను పొందినవనియు ఇప్పుడు గల అవకాశములను విచారించుదాము:—

(౧) విధవావివాహచట్టము:— దీనిప్రకారము భర్త మృతిపొందిన స్త్రీ తిరిగి పెండ్లి చేసుకొనవచ్చును.

(౨) పైమరొక్కతకే జట్టు:—దీనిప్రకారము వగువుకు ౧౪ ఏళ్లున్ను, పరులికి ౧౫ ఏళ్లున్ను తక్కువ కాకుండా వయస్సుండవలెను. వారు మైనక్లయితే వారి తలితండ్రుల అనుమతి ఉండవలెను. ఈ చట్టముప్రకారము పెండ్లి చేసుకొన్నవారు ఒకరికొకరు విడాకు లిచ్చుకొనినది మరియొకరిని పెండ్లి చేసుకొనూడదు. ఇండియావిదాకులచట్టముప్రకారము వీరు విడాకు

లిచ్చుకొనవచ్చును. కాని, ఈ చంపములు తను సమిష్టి కుటుంబమునుండి వేరైపోవలెను. బ్రాహ్మవివాహములు ఈ చట్టముక్రింద చేయబడును.

(౩) కిరస్తానములో చేరిన పెల్లిరద్దుచట్టము:— దీనిప్రకారము భార్యభర్తలలో ఎవరైనా కిరస్తానములో కలిసిపోతే, ఆ కలిసిపోయినవారు మరొకరిని తీసుకొనిపోవుట విదాకులను కోరవచ్చును. భర్త కిరస్తానములో చేరి విడాకులు కోరకపోతే భార్యభర్తలకు సంబంధము పోదు. అప్పుడు వారిద్దరున్ను తిరిగి పెండ్లి చేసుకొనడానికి నిలులేదు. భర్త విడాకులు కోరితే భార్యకు తాను చచ్చిపోయినట్లువును. అప్పుడు భార్య విధవావివాహచట్టముప్రకారము పెండ్లి చేసుకొనవచ్చును. భార్యయే కిరస్తానములో కలిసిపోతే, విడాకులను పొంది వేరే పెండ్లి చేసుకొనవచ్చును.

(౪) ఇండియా విదాకుల చట్టము:— ఇది హిందువులకు సంబంధించినది కాదు. దీనిప్రకారము అయిదుగ లెవ్వరైనను ఇతరులతో కన్యగరించినా తనే కారణముచేత ముఖ్యముగా విడాకులను కోరవచ్చును.

గౌరుగారు హిందూవివాహము వోక సంస్కారముగ సాగింపవలె ననియే ఆశీప్రాయపడినట్లు తోస్తుంది. అందుకోసమే వారు వారవి నన్యస్యత్వముల నుంచి వాక్యములను ఉద్ధరించి చూపినారు. నేను వారవిస్మరించి చూపలేదు. కాని, నన్యస్యత్వముంచి వారుకావారించినది పురాణద్వయమని చెప్పబడిఉన్నది. స్మృతికంటె పురాణమునకు ప్రమాణము తక్కువైచట్టుగా పరిగణనయియున్నది. గౌరుగారు రావణిష్ట వాక్యములైనా సంప్రదాయముగా ఉద్ధరించి ఉండలేదు. “కొమారుడైన పరిని విడిచి ఇతరుని చేపట్టిన స్త్రీకి పునర్బువు అని పేరు” అని కూడా వారుచూపారించిన వాక్యముమీదుగ నె ఉన్నది. అందుచేత వారినాడుముప్రకారము నపుంసకుడు, ఉన్యత్తుడు, మృశుడు అనువారినే కాక, కొమారుడైన పరినికూడా విడిచి స్త్రీ మరియొకరిని పెండ్లి చేసికొనవచ్చును అని చెప్పవలసికంటుంది. పునర్బువుడైన కొడుకును

వసిష్ఠుడుకూడా దామోదపుత్రులలో చేర్చలేదు. వసిష్ఠస్మృతిలో ఈపురాణవాక్యము చేర్చబడిఉన్నంత మాత్రమున వసిష్ఠున కట్టివివాహములు సమ్మతమే అని తెలంచుట సాధ్యము. సాధ్యము కానన్నయెడల వసిష్ఠు మహాహరించిన మరెవరిని వివాహముకూడా నేటి ఆచారమునకు విరుద్ధము లైనవైనా భాసనభి అంగీకరింపవలసి వచ్చును.

గౌరుగారు స్మృతులను ఉదాహరించినను శేవలము తమవాదబలముతోపైవైనట్లు స్పష్టముగా కనబడుతుంది. కాని వారి కావచనము తెంతమాత్రమును ఉపయోగపడవు. అయితే, వారు చూపిన (౧) నపుంసకత్వము, (౨) పిచ్చి, (౩) కుష్ఠశోగము కలవారిలో యదావననమైన స్త్రీలు కలకాలము పడిఉండవలసినదేనా? వారికి మరీ ఒకనిని పెండ్లిచేసికొని గౌరవముగా బ్రతుకువలెనని ఉంటే వారి కదైనా గతి కల్పింపవద్దా? అనే సంద్యోగముతోనే వా గీర్ణము తెచ్చివారని ఉద్ఘాతించవలెను. కాని, వారు చూపినకారణముల స్వభావమును ముందుగా విమర్శించవలసి ఉన్నది.

౧. నపుంసకత్వము

దీనినిసరించి పెండ్లి కాకముందే పరీక్షించవలసి ఉంటుంది. నపుంసకత్వము ఏకాగ్రముచేత్తైనా కలుగవచ్చును. మొదట మగతనము కలవాడైనా కొన్ని పదార్థములను నేవించుటవలనను, శోగములవలనను, కొన్ని దురభ్యాసములవలనను, ఆతిశోగములవలనను, ముసలితనమువలనను నపుంసకత్వము కలుగవచ్చును. ఈ కారణములలో కొన్నిటికి మగవాడు భాగ్యము కాడు. ఇది గాక అధికకామేచ్ఛ గల స్త్రీకి సాధారణపురుషుడు నపుంసకడే అవుతాడు. అట్లు గానియెడల కొన్నార్లు కాపురము చేసినతరువాతకూడా అదేవిమగనిది విడిచి లోకములో సాధారణముగా లేచిపోతూ ఉండవలసి సంభవించును. నపుంసకత్వ మనేది పెండ్లి కాకపూర్వము ఉండవలసినదో, పెండ్లి అయినతరువాత ఉండవలసినదో గౌరుగారు బిల్లలో వివరించి ఉండలేదు. ౩౫ ఏండ్లవాడు ౧౪ ఏండ్లపిల్లను పెండ్లాడి ౨౦ ఏండ్లు

కాపురము చేసి ముసలివాడౌతాడు. అప్పటికి భార్య నిండుయౌవనములో ఉంటుంది. అప్పుడామె వివాహము పుచ్చుకోవలసివచ్చేనా? ౧౮ ఏండ్లవాడు ౧౪ ఏండ్లపిల్లను పెండ్లి చేసికొని ౬ ఏండ్లు కాపురము చేసి గ్రహచారణముచేత దీర్ఘశోగి అయి కొన్నార్ల వరకు భార్యకోరికను వీర్చలేకపోతాడు. అప్పుడు భార్య పెండ్లిని కర్దు చేసుకొనవచ్చునా? నపుంసకత్వానికి మందులున్నవని వైద్యశాస్త్రములం భున్నది గదా. దానిని కుదుర్చుకొనడానికి కొంత గుంబైనా గౌరుగారి బిల్లలో కనబడిదు.

౨. పిచ్చి

ఇంగ్లీషులో ఈమాటకు గౌరుగారు “ఇంబెసిలిటీ” అని వ్రాసినారు. దీనికి నిఘంటువులలో నిర్ణయన నిర్వచనము కనబడును. మనోశోగములలో “లూనెసి (Lunacy), ఈడియూసి (Idiocy), ఇంబెసిలిటీ (Imbecility), ఫీబిల్ మైండ్డ్ నెస్, (Feeble-mindedness)” అని నాలుగు అంతరములు గల అవస్థలున్నవి. వీటికి వరుసగా పెద్దపెట్టి, జడ్డి, జంక, మనస్థిమితము లేకపోవడము అని వరుసగా తెనుగులో చెప్పవచ్చును. ఇండియన్ కేఫ్రెన్స్ కోసనములో లూనెటిక్ (Lunatic) అనగా ఈడియట్ (Idiot) లేక ఫీబిల్ మైండ్డ్ అనివాడు అని నిర్వచింపబడినది. ఫీబిల్ మైండ్డ్ లేకపోవడములో జంక, పెద్దపెట్టి, మతితప్పుడము అనేవి చేరిఉన్నవనిన్ని, బుద్ధిబలము తక్కువగా ఉండుటమాత్రము ఫీబిల్ మైండ్డ్ లేకపోవడముగ్రింద రాదనిన్ని వ్యాఖ్యానము చేయబడి ఉన్నది. ఒకటి రెండు సంవత్సరములలో చిత్తభ్రమ కలిగిఉన్నా, సొంత క్యవహారములను చక్కచెట్టుకొనే శక్తి లేకపోయినా, వజ్రవాడు కాబాలను అని వ్రాశోక్తుల తీర్పులు ఉన్నవి. వైదానినిబట్టి ‘ఇంబెసైల్’ అనుమాటకు సరియైనఅర్థము నిర్ణయించడానికి పిలువే కుండా ఉన్నది. కొన్ని సందర్భాలలో మిక్కిలి తెలివి నేటులుగలిగి క్యవహరించేవారు మరెవరిని సందర్భాలలో చిత్తభ్రమకు లోబడతూ ఉండవలసి కలదు. గొందరికి

కొన్నికొన్ని కాలములలో మాత్రమే పిచ్చివృత్తానికి
ఁబడి. కొంచెరికి అనిష్టవస్తువులను గాని, మనుష్యులను
గాని చూడగానే మతిచెడిపోతుంది. ఆకస్మాత్తులను, మను
ష్యులను ఎదుట లేకపోతే వారు సాధారణముగానే
ఁబారు. ఈరీతిగా బుద్ధికి వెయ్యినిధాని అప్పట్టుగా
లోకములో కనబడుచూఉన్నది. దీనిలో ఏ అశుభం
ఇంచెడిదిటి (Imbecility) అనబడెనో తెలియదు. బుద్ధి,
త్రాసుబోధులననువల్లన, గంజాయి త్రాకులవల్లన,
ఆకస్మిక దుర్మూర్తాశ్రవణమువల్లన, ఆకస్మిక అనిష్ట
భూతవృత్త్యులవల్లన, అధికవారత్వమువల్లన, సాధార
ణముగా కలుగుతుందని చెప్పవలెను. ఇది సాధారణ
ముగా వయసు సద్వివరణముతో నివారణములోని నీకా
కులు, శారీరిక, మానసిక కష్టములు, అతి హర్ష, అతి
దురభ్యంసములు-నీటికూలమున పొడచూపుచూ ఁం
బుంది. రోగము లన్నిటిలోను జెగిరిన గుర్తించడము
చాలా కష్టమైనది ప్రఖ్యాతవైద్యుల అభిప్రాయము.
ఇండియాదేశములో పిచ్చివారసంఖ్య ఎక్కువగా
ఉన్నట్లు కనబడును. లక్ష జనసంఖ్యలో 33 నురు
మగవాళ్లును, 22 నురు ఆడవాళ్లును మాత్రము పిచ్చి
వారుగా ఉన్నట్లు 1920-వ సంవత్సరపు ఇండియా
ఇన్వెస్టిగేషన్లో ఉన్నది. ఇండియాకంటే సంతో
చిన్నదేశమైన ఇంగ్లాండులో ఇక్కడికింటి పరిహారం
బుధివముగా పిచ్చివాండ్లున్నట్లు తెలియవస్తున్నది. ఇది
గాక చెబితే, మాగ లంపున్న ఉన్నవారు తప్పకుండా
పిచ్చివాడై ఁబారని వైద్యుల అభిప్రాయము. అట్టి
వారినిపూడా భార్య విడిచిపెట్టవచ్చునని బిల్లులో ఏల
చేర్చలేదో తెలియదు. పిచ్చిని కుదుర్చుటకు యెక్కు
మందులను ఉపాయములును ఉన్నవని వైద్యులవల్లన,
అనుభవమువల్లన తెలుసుకోవచ్చును. పిచ్చి సాధారణ
ముగా పురుషులకు ముప్పైఏండ్లయస్సులోను, స్త్రీలకు
అంతకు కొంచెము ముందుగను కలుగుతుందని వైద్యు
లంటారు. అనుభవములో పూడా అట్లే కనబడుతుంది.
అట్టి వడిప్రాయములో అది కుదురుతుందా కుదురదా
అని ఆలోచించకుండా ఆడది భర్తను విడిచిపెట్టుటకు
అవకాశము కల్పించడము తప్పవట్లు తోస్తుంది.

3. కుష్మరోగము

ఇది దేహ-ఆపరికు భ్రష్టమైన, ఎన్న హిన్ను ప్నా
వము చేయకపోవుటవల్లన కలుగుతుందని వైద్యుల అభి
ప్రాయము. ఇది ఉత్తమనాగరక వర్ణములవారిలో
సాధారణముగా లేచినన్ని, మిక్కిలి తక్కువజాతుల
వారిలోనే ఉన్నదిన్నీ, జనాభాలోకల్పవల్ల తెలియ
వస్తుంది. ఇది వంశపారంపర్యముగా వచ్చేరోగము
కాదు. రెండేండ్లలోపు విల్లులకు ఈరోగము రాదు.
మొదటిలోనే బాగ్రత్తపడితే ఇది వ్యాపించు సలే
గదా, కుదురదానికిసాదా అవకాశ మున్నది. మొద
టిలో స్పష్టతర వామకొని ఈరోగము ముదిరినతరువాత
వైద్యులవద్దకు సాధారణముగా వెళ్లుతూఉంటారు. ఈ
రోగమువకు శ్రాత్రగా ఇంగ్లీషువైద్యులు మందులను
కనిపెట్టినారు. "చాల్ మోగ్రా" అనే డిమెథియొక్కు
ఆరఖును, మంచిగంధపుచూనే మొదలైన నూనెలను
దేహములోనికి ఇంజెక్షన్ చేయుటవల్ల ఈరోగము నిష్క
మ బాగుచేస్తున్నారు. కలకత్తాలో ఉష్ణదేశ వైద్య
విద్యాలం (School of Tropical Medicine) యందు
డాక్టరు మూర్తుగారు ఈరోగమువిషయమై పరిశోధన
ములు చేసినారు. ఏ అవస్థలోఉన్న కుష్మరోగమైవా
చాలవరకు నయమవుతుందనిన్నీ, ఆతరువాత ఇతర
నికిత్సలవల్ల మిగిలినదానిని నిశ్చేషముగా మాన్యవచ్చు
ననిన్నీ వారి అభిప్రాయము. కలకత్తాలో జరిగిన
పరిశోధనలవల్ల కుష్మరోగనికిత్సలో చాలా అభివృద్ధి
కలిగినదని ఈపరిశోధన లారంభించిన పర్ లియూనార్డ్
రోబర్ట్సగారుపూడా చెప్పినారు. ఆయుర్వేదములో
పూడా మార్గనమస్కారములవల్లన, సూర్యరశ్మి
నికిత్సలవల్లన, కొన్నిమందులవల్లన ఈరోగమును
కుదుర్చవచ్చునని చెప్పబడిఉన్నది.

గౌరుగారు కుష్మరోగము నుదాహరించి, అటు
వంటిదే అయిన కొలుకు లేక భరంగిరోగమును ఏల
విడిచినాలో తెలియదు. ఇది వంశపారంపర్యముగా
సంక్రమించే రోగము. అది ఉన్నవానిని విడిచిపెట్టిన

భార్యను దిగి భర్తతో కాపురము చేయవలసివని నిర్బంధించడానికి కోర్టుల కధికారులు లేరు.

గౌరుగారు చూపిన మూడు కారణములలోను నపునకత్వముయొక్క వ్యాక్తిని నుండి తెలుపుకొనడానికి జనాభా లెక్కలలో ఆధారము కనబడదు కాని, (౧) పిచ్చి, (౨) కుష్ఠగోగము, (౩) చెవిటి-మూగత్వము, (౪) ప్రక్షితితము గలవారి సంఖ్య చివ్వుబడి ఉన్నవి. ఇవి కలిగినవారి అంకెరి మొత్తమున్ను మొత్తము జన సంఖ్యలో యెన్నవదిగా లేదు. ఈ సంఖ్యలూగా నానాటికిన్ని తక్కువగా ఉన్నట్లు జనాభా లెక్కలవల్ల తెలుస్తున్నది. లక్షమందికి ౧౫౦౧-వ శతశతకములో ౪౦౭ మందిన్ని, ౧౫౦౧ లో ౩౧౫౫ మందిన్ని, ౧౫౦౧ లో ౨౨౯ మందిన్ని, ౧౫౦౧లో ౨౬౭ మందిన్ని, ౧౫౦౧లో ౨౭౨ మందిన్ని ఉన్నట్లు పెన్సెమరిహార్టులో తెలుపబడిఉన్నది.

కొంతకాలముక్రిందటినుండిన్ని శిక్షి కాసనసభలోను, ఇతరప్రాంతీయకాసనసభలలోను హిందూ సంఘమునకు సంబంధించిన కొన్ని కాసనములు బయలుదేరినవి. ఆయా సంఘములకు సంబంధించిన సంస్కరణములను గురించి ఆసంఘమునకు చెందిన సభ్యులే తమ సంఘమువారి ఆదేశానుసారముగా వోట్లెచ్చి సంస్కరాసనములను చేస్తే బాగుంచేసి కాని, ఇట్టి విషయములలో ఆయా సంఘములవారి అభిప్రాయములను కనుగొనడము లేదు సరే గదా హిందూసంఘ సభ్యులే కాక యూరపీయనులు, క్రైస్తవులు, ముంకలు, పారసీలు, అన్ని సంఘములకు చెందిన సభ్యులున్న వోట్లెస్తున్నారు. పట్టణములలో పాశ్చాత్యచారముల నవలంబించిన, వోరు గలిగిన కొలది మంది ఆనుమూల్యముకొరకు ఈ కాసన ములు చేయబడుతున్నవి. ఈకాసనసభలలోను, పట్టణములలోను యేమి జరుగుతున్న వో నూటికి తొంభైమందిగా ఉన్న పల్లెలవారికి తెలియనేతెలియదు. ఈ కాసనములు, కారదాచట్టమువంటివి, హిందూసంఘాభివృద్ధికి తోడ్పడవచ్చును. కొన్ని ఆవర్గ హేతువులు కావచ్చును

అందుచేత వీకాసనమునుండి యైన దేశస్థులు బాగుగా అలోచించినది దానిని ఆమోదించడము మంచిది కాదు.

గౌరుగారు తెచ్చిన విధానులన్ని పూర్వచారపరాయణులను గాని, నవీనాచారప్రియులను గానీ సంశోషకగుణవాలను. ఈ ఇరుపక్షములనానికిని పిల్లులై కల ఆశేషణలను ఈ క్రింద సంక్రమాముగా చూపుతున్నాను. —

౧. ఆనాదినుండిన్ని భర్తకాపుత్ర విరుద్ధముగా నున్న విధానులమాత్రమును ఈవిల్లు క్రొత్తగా ప్రవేశపెట్టుచున్నది.

౨. కపిష్ఠ స్మృతిలో శివలపురాణవృద్ధములని తెలుపబడిన హక్కుముల నీవిల్లు ఉదాహరించుచున్నది.

౩. కామీచ్చును తృప్తిపరుచుచుండును, ఆస్తిలో హక్కు విచ్చుచుండును సంకల్పించి విధానులవిషయమున మతభర్త్యములు ప్రధానమైనట్లు ఈవిల్లు బయటికి కనపరుస్తున్నది.

౪. పిల్లులోని కారణములకుగాను భార్యలు భర్తలను విడిచిపెట్టుకమ్మచని చెప్పుతున్నది గాని, అనే కారణములవల్ల, అనగా భార్య గొడాలు, పిచ్చిది, కుష్ఠగోగపుది అయినయెడల భర్త ఆమెను విడిచిపెట్టవచ్చునని అనుమతించలేదు.

౫. ఇండియాదేశపు విధానులచట్టములో కూడా లేనికారణములను ఈవిల్లు చూపుతున్నది.

౬. ఇండియాదేశపు విధానులచట్టములో చూపబడిన న్యాయాచారాదిముఖ్యకారణములను ఈవిల్లు విడిచిపెట్టుతున్నది.

౭. ప్రపంచములోని మరి యేనాగరికదేశములోను పిల్లులోని కారణములవల్ల విధాను లిచ్చుటకు అవకాశము లేదు.

౮. పిచ్చిలో సమానమైన చెవిటి-మూగత్వము గాని, సంశపారంపర్యముగ సంక్రమించే కుయగోగము, కొరుకుగోగములవలనంటివి గాని పిల్లులో చెప్పబడి ఉండలేదు.

౯. బిల్లులో చెప్పబడిన లోగముల మందులతో కుదరనిది కావు.

౧౦. పెండ్లి అయినతరువాత ఎంతకాలమున కైనా వివాకు లిచ్చవచ్చునని యాబిల్లు చెప్పబడుచున్నది. బిల్లులను కనిపెరుగునాక మాదా ఈబిల్లుప్రకారము అడవి మగనిని విడిచిపెట్టవచ్చును.

౧౧. వారసవశిష్టలైనా కొన్ని సంవత్సరాలలో కొంతకాలము నిశ్చింతపడవని తెలిపినారు గాని, గౌరుగారు అదిమాదా చెప్పలేదు.

౧౨. నపుంసకత్వము, ఏదీ అనేది అది కలిగిన కారణములవల్లను, వాటిచంతరములవల్లను, అది ఇంజే కాలమువల్లను భేదిస్తాఉంటుంది. ఈనివయమును గౌరు గారు గమనించలేదు.

౧౩. మెత్తని, పనికిమాలిన మగనిని ప్రతి ఆడబిల్లు నపుంసకత్వమును, తిక్కను ఆరోపిస్తానే ఉంటుంది.

౧౪. భార్యను పోషించ లేనప్పుడు గాని, ఆమెను ప్రారముగా హింసిస్తూ ఉన్నప్పుడు గాని వివాహవిచ్ఛేదము కావచ్చునని బిల్లు చెప్పలేదు.

౧౫. ఎవినసాంఘికసరిస్థితులవల్ల స్త్రీలకు ఏర్పడిన యెన్నో ఇబ్బందులను ఈబిల్లు తొలగింపలేదు.

౧౬. గౌరుగా రుదాహరించిన లోగములు ఇంకెచోలో వానాటికిన్ని తగ్గవున్నవని ౧౯౨౧ సంవత్సరపు పెన్సనురిపోర్టులో గ్రాయబడి ఉన్నది.

౧౭. ఆచారముప్రకారము విదాకులు ఆకులులో ఉన్న తక్కువతాకులలోమాదా ఈవిధానము వానాటికిన్ని గర్హింపబడుతూ ఉన్నది.

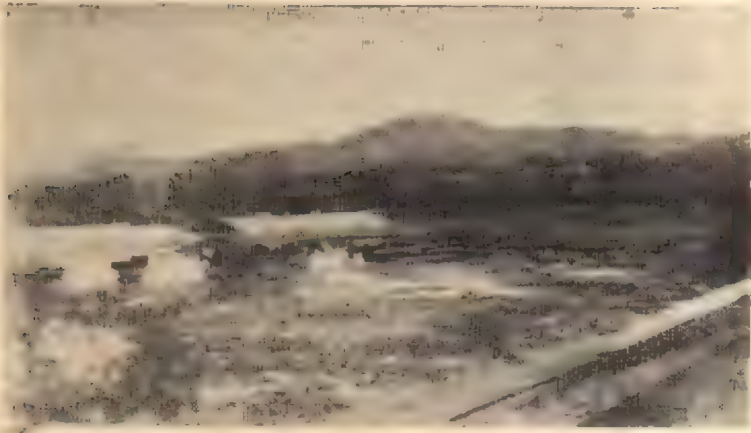
౧౮. విదాకుల కనుమాలముగా పాశ్చాత్యరీతే ములలో ఇవ్వబడిన ఆనకాళములవల్ల వివాహవిచ్ఛేదములు మితిమీరిపోతున్నవి. ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమునకున్న, ౧౯౧౩-వ సంవత్సరమునకున్న ఈవిచ్ఛేదములసంఖ్య ఇంగ్లాండులో రెండింతైనది.

౧౯. వివాహవిచ్ఛేదములవల్లను, పునర్వివాహములవల్లను కలుగనోయే జనసంఖ్యాభేదానికిన్ని, ఇండియాలోపు ఆర్థికస్థితికిన్ని గల సంబంధమును ఈబిల్లు దృష్టిలో ఉంచుకొన్నట్లు కనబడదు.

౨౦. ఈసాంఘికచట్టము ఒక్క హిందూసంఘమునకే వీల చేయవలెనో, ఇతరమగములవారి కేల చేయవలెనో తెలియదు.

౨౧. అన్నిమతములకు సంబంధించిన సభ్యులతో నిండిఉన్న, కేవలనవాగ్ధికసభ్యులతో పోషిన, ఢిల్లీ కానసభలో దీనిని ప్రవేశ పెట్టుట ఉచితము కాదు.

౨౨. గౌరుగారి ఉద్దేశములు ఈబిల్లుమూలముగా కాక మరియొకవిధముగా, ఇంతకంటే భాగుగా పెరచేటట్లు కనకాళ మున్నది. ఇప్పటికి పెండ్లిచేసికొన్న వారు తమవివాహములను స్వేచ్ఛతో హ్యారే ఆప్టకేందరించుచున్నారనియు ఆనకాళమును కల్పించి ఆఆప్టకేంద్ర సంబంధించిన ఇండియన్ లైవోర్సు ఆప్టలో గౌరుగారి బిల్లులో ఉదాహరింపబడిన కారణములనే కాక, ఇంకా మరికొన్ని ముఖ్యకారణములను మాదా చేర్చవచ్చును. ఇందువల్ల పూర్వాచారపరాయణులకు కొప్పి కలుగదు. హిందువులలో కొందరికైనా ఏకపక్ష ప్రతము విధిగా కుదురుతుంది. వివాకు లిచ్చుకొనుటకు భార్యభర్తలకు సమానమైన హక్కు యేర్పడుతుంది. ఇష్టముగా కాపురము చేయలేని ఆలుమగలు విడిపోవుటకు కావలసినన్ని ఆనకాళములు లభిస్తవి.

౧. స్కంద పుష్కరిణి (కార్వేటిసగరము)

౨. చంద్రభాగావతీస్నానం లగు శ్రీ విఠోబా దర్శనాథులు

జి. ఎస్. ఎ.

9

బిస్మిల్లాఉత్సవము

మగళిశువునకు నాలుగు సంవత్సరములు నాలుగు మాసముల నాలుగుదివసములు కాగా ముస్లిములలో బిస్మిల్లాఉత్సవమని చేయుదురు. బిస్మిల్లాఉత్సవమనగా విడ్డచేత చేవుని పేరుచెప్పించుట. ఇది హిందువులలో ఆక్షరాభ్యాస ఉత్సవమునంటిది. ఈ ఉత్సవము మనలో ఉత్సాహమువలె నాలుగుకోణాలలో యాడుకోణాలలో చేయుదురు. బాలకుని గడపదాచుకుండా దీక్షలో ప్రవేశముగా ఒకగదిలో ఉండురు. ఈగది శృంగారించురు. ఇంసులో సింహాసనమువలె యేర్పడి దానిపైని బాలకుని కూర్చుండెట్టుచుండురు. ఉపనయమును సామంతులమును మంగళవాఙ్మయాలతో నలుగురెట్టుచురు. ఈనలుగును "సోహగన్" ప్రతి ప్నెట్టువలెను. "సోహగన్" అనునది "పాథాగ్యనీ" అను సంస్కృతపదము. నలుగురెట్టి పనులు (మంగళవాచికము) బట్టుకట్టుచురు. ఇదియెంతయు హిందూ సంప్రదాయముతో సరిపోవును. ఉపనయములో దీక్షావస్త్రములు పసుపురంగులే.

బిస్మిల్లాఉత్సవమున బంధుమిత్రాదులు పాఠంకాలము చేరుదురు. బాలకుని మధ్యాహ్నము నలుగంట పోయేటట్లు స్నానముచేయించి పసుపురంగులతో వస్త్రములు మార్పించి ఎర్రరంగుతో తల్లరంగుతో బట్టలు కట్టించురు. ఎర్రధారముతో కట్టినబంగారు, వెండి బిల్లలు మెడలో వేయుదురు. పువ్వుములలో ఆలంకరించురు. తరువాత అతనిని తమయింటినురుపు యెగు. వోమరియే "మొషేకు" యెగులనో కూర్చుండెట్టుచురు. ఆనరువు తనయెగులు నుంచబడిన వెండి లేక బంగారుపల్లెరమును, అందలిఫలమును, మిఠాయిని, లాంటివలమును,

బట్టలను ఆశ్రయించి, గంధముగానో, పసుపుగానో ముంచినకలమునో ఆవల్లెములలో ముస్లిములమంత్రరాజుమను (బిస్మిల్లా-హి-రహమాన్-ని-రహీమ్) వ్రాసి యావ్రాతను బాలకునిచేత వాచించును. మరికొందరు ఒక యెగ్గెకాగితి మిఠాయిని యెగునొకటి అభ్యాసమును వ్రాసి విడ్డచేతికిచ్చి తాము చేతువును చదివించురు. ఇది యెగునగువాత గురువును భలపుచ్చుచుండతాంటూలాంటి రీతులచే నత్కరించురు. తరువాత బిడ్డచేత పెద్దలకు మిక్కిలించి యాశ్రయము చేయించురు. మన హిందువులలో ఈవాగధాముంతో బిడ్డ జరుగును. మనవారు విద్యాయుగా పసుపుముగ్గునో శివమంత్రమో వారి యాముంత్రమో వ్రాయించి ఆక్షరములవరుసను స్వయం లేకుండా చెప్పించురు. ఆ విద్యమును, బహుమతులను గురువున కిచ్చివేయుదురు.

ఇట్టివాగధము వేర్వేరుగా ప్రతిగంటయును వ్రాచి యునవలెట్లును నురువుకు ప్రవేశమునకొరము బహుమతులగా కలదు. ఇంకొక ప్రతిపాదము తమయింట యే భగవాన్ముచేతులొప్పును విద్యాయుకులకు సత్కరములుచేయుట విధయైయున్నది. ఎందుకనిగా జనకలిండితో ననుముగా విద్యాయుకులు, (పిల్లలిచ్చిన) వామగాను, మంత్రోపదేశకుడును గౌరవించబడిన వారలు. ఆయిగులకు విశ్రాంతిగానులు అని కిరితో అన్ని నుమాడా కలిపి మన హిందువులు గౌరవించుచున్నాను.

మరియొక దీక్షము, ఇరానువగువుట వ్రాతయైన తరువాత ఒకకోణం బంధుమిత్రాదులను పిలిచి ఉత్సవముచేసి పిల్లవానిచేత ఇరానుతీయించి "పద మేళ్ళగుని రోకత్యము తలుపు" పదాలను చదివించి నురువుకు నూతన వస్త్రములు, భలపువ్వులు, లాంటివలములు ఇచ్చి గౌరవింపురు. ఆపూజావిధ్యాయుకులు పిల్లవానిని దీవించి ఇట్లనియాశీర్వచనముచెప్పును—

“నేను నీకు భుజానుబోధించుటలో నాకు కలిగిన శ్రమనంతయు తుమించుచున్నాను. ఇప్పుడీ సభలో కలిగిన ముఖ్యముగా ప్రకరణముగా నీకు నే నిచ్చిన నిర్ణయనంతయు నుచితముగా దానము చేయుచున్నాను.”

మనపురాతి నపు ఆర్యసంప్రదాయములో విద్యల్పతరమునకు గాని శిష్యులు నుగురుకొలది దక్షిణయిచ్చి ఋణవిముక్తులు కావలెనని యున్నది. అప్పటి ఋణవిముక్తిమంత్రమున, ఆర్యసంప్రదాయములోనూ ఆసంప్రదాయము భిలమైపోయినది. అట్లు భిలముకాకుండా ఉన్నప్పుడు నీరొగొనుంటి వీరిపోయిన ఆర్యసంప్రదాయములలో ముస్లిములలో నిజ యనుక్రమముగా నిలిచిపోయినది. ఇట్టి యుచారమును బట్టియు, విద్యార్థులగువును తండ్రివలె గౌరవించవలెనని నియమమునుబట్టియు, “విద్వ్యాం”యను ఆత్మరాజ్యసంప్రదాయములో జరుగు తండ్రియను బట్టియు, నందలి మంత్రప్రార్థనమునుబట్టియునూదా శీలితములో ముఖ్యమగు విద్యార్థ్యసంస్కార నియమములలో హిందూముస్లిముల కిట్టి మేగాని భిన్నత్వ వాగంతయు లేదని తేలుచున్నది.

3

రజస్వలంబి

రజస్వలయైన స్త్రీ యస్పృశ్యురాలని మూఁటి సంప్రదాయము. ఇట్లు ముస్లిములలోను నియమములు గలవు. స్త్రీ “తిలవైలయైన” పరియు, స్త్రీకి “స్నాన కాలము” వచ్చినదినియు, “వైల” అయినదినియు చెప్పిన దొవల నా పేర రజస్వలయైనదిని సంకీర్తియు. అదిగా “రజస్వల”యైన స్త్రీ స్నానము చేసినగాని యస్పృశ్యురాలని యర్థము. నెలవరబడి “విజ్ఞాపకాలము” వచ్చినప్పుడు “దేవమాజ్ ఆనా” (ప్రవాహకు పిలువకుండా అగు) అని మాడాలందురు. అంటే మహిమయిన “ప్రార్థన”కు పనికిరాదని యర్థము. ఈనియమము ఎంత కుచిత్రములపై నాధారపడియున్నదో చూడుము. బహిష్కరణైన స్త్రీ వేద మంత్రములను వినహమించుదురు. ముస్లిములలోను “దే

వమాజ్” అయితే అంత యర్థము. దీనినిబట్టిమాడూ ముస్లిములు ఆర్యసంప్రదాయములోనినాతే అయియుండునని సులభముగా ఊహించవచ్చును.

స్త్రీ ప్రామరీకోవిద్యనమయినపుడు ఏమిదినములు ముస్లిములలో పండుగ చేయుదురు. స్త్రీ ప్రశస్తి కవుగదిలో పండురు. ఆగది చాలనివ్వదు. ఇంటిలో ఏపనిలోనికిని రానివ్వదు. ఆమెకు ఏవవనాన స్నానము, ఆనోజన గృహస్థులు తమచివ్వుకును, అల్లునికిని నూతనవస్త్రాభరణములిచ్చి ఒక్కవంట కూర్చుంపబెట్టి భుజింపజేసి తరువాత సమాజేతమునకు పంపుదురు. ఆర్యసంప్రదాయములో గర్భాధానవిధానమువంటిదే యిది. ముస్లిములలో సాధారణముగా 18 సం॥ చాలకుండా అనుచివ్వులకు వివాహము విధిగా చేయుదురు. ఇది మనుస్మృతియందలి “త్రీవీర్యో బ్యుద్ధిరేత కన్యాయుతుతీసతీ” యనునియమానుసారముగానే యున్నది.

విద్యుల మైనారినీ చాలకముందు వారుచేయు చెకుపనులకుగాని, మంచిననులకుగాని తల్లిదండ్రులే బాధ్యులని ముస్లిములలో కలదు. మైనారితి చాటినను బడు ముస్లిములలో స్త్రీకి రజోవిద్యనమునలెనే పురుషునికి “ప్రమదగ్రహణము” చిహ్నములు. పురుషుడు మాడూ అట్టిసితిలో ముయిలపడును. ఇందుకు స్నానముతో శుద్ధి.

ముస్లిములలో హిందువులలోవలెనే ముయిలకు స్నానముతో శుద్ధి. స్నానము సంస్కారము. స్నానము ప్రారంభించునపుడు మంత్రము చెప్పులెను. “అపః పువంశు” అన్నట్లు, “నేను ప్రార్థనకొరకును, లోపలి హరిన్యముపోవులకును స్నానము చేయుచున్నాను” అని ఈఆరబ్బు భౌమమంత్రమున కర్థము. తరువాత నీళ్లు మూడుచూడులు పుక్కిరించవలెను, ‘ఓంభూ, ఓంభూ, ఓంభూ’ అన్నట్లు, తరువాత యథచ్ఛగా నీళ్లుపోగు కొనుట.

౪ ప్రార్థనవిధి

ముస్లిములలో ప్రార్థన (నమాజ్) విధిగాయకమై యున్నది. నామాజ్ అనగా "నమస్సు" అనుసంస్కృత పదము. ఇది చాలా పురాతనమైనమాట. ఆర్యసంప్రదాయములోనిదేయని నేరే చెప్పనక్కరలేదు. వీరిలో అయిననమస్సులు కలవు. ఆర్యసంప్రదాయములో మారునమస్సులు (సంధ్యావందనములు) కలవు. సంధ్యా

నమస్సులకు రెండుసంప్రదాయములలోను కాలనియమముగా భేదము లేదు. మిగిలినరెండును ఆర్యసంప్రదాయములో విచ్ఛిన్నములు. కొనిముచేసుకొనినీ "నమస్సు" చేయగూడదు. ఇది కేవలము ఆర్యసంప్రదాయము. పూర్తిగా స్నానముచేయకపోయినప్పుడు నీళ్లు పుక్కిరించిపోగబోసి కాళ్లు, చేతులు, ముఖము మూడేసి పర్యాయములు కడుగుకొనవలెను. అమిగిలిననీళ్లు త్రాగవలెను. ఇది ఆర్యసంప్రదాయపు కొనవిధియే. ఆఖరున నీళ్లు

కట్టసాము

క్రైస్తవ్యాచారములందరము, దావర్, బొంబాయి. (జి. యస్. ఎ.)

ప్రాథమికవిద్య

ఆస్తికప్రబోధము

(Religious Instruction)

టి. శివశంకరంగారు

పల్లెటూరిబల్లయందు బాలురకు ఈశ్వరవిషయము బోధించుటయవసరమా? అట్లువసరమును పట్ల బోధించుపద్ధతియేది? అనువంశములు ఇప్పటి విద్యాధిమానులకు కొంతకాలముగ లంపటలను కలిగించుచున్నది.

ప్రాతనాటి తెలుగుబల్లయందు భాగవతములోని గజేంద్రమోక్షమో, శ్రష్టోవిచిత్రములోని పవ్వియల కొన్నింటినో బాలురచేత చదివించి పరియారంభించుట నాడుకగా నుండెడిది. "చరన్వతిలూజ" కని బడియొజ్జయు బాలురును చేరి యారాధనల నల్పుచుండెడివారు.

ఆరవశతాబ్దములోను 'చత్తియ్యశి', 'కనాయగ రఘవలో' అనువిన్నుపుస్తకములు దివిసాక్షములవారంభించుటకుముందు చేరినవి అక్కడెక్కడ చదివించెదను. ఇట్టిపద్ధతులే మహారాష్ట్ర, మరాఠీ, పాంచాలదేశముల పల్లెటూరిభాగములందు ఆచరింపఁబడుచున్నవి.

ఇట్టిశిక్షణముచే పసిబిల్లలను అప్రవృత్తి చేయు గోన్ముఖులుగ చేయుటకు చాలకపోయినను యీ సంస్కారముచేనారు. పెద్దపెరిగినపుడు వారియొద్దకొన్నురంగు కుదురై, మువ్వను మేత్తచేసి భోజనాద్యవారములయెడల దానికి తోరపను కలిగించునుండెననువారికు ప్రయోజనకారియగుటకు సందియముండదు. ఇయ్యది అల్పమైనలాభముకాదు.

ఈకాలమున జీవితకాళిన్నిటియందును భావము లధిపతముగ మారుచున్నది. బోధనాపద్ధతులయందును నట్లే. మనుష్యుని మెదడు విజ్ఞానసంబారమునకు శీటిక మాత్రము కాదు. నారినజ్ఞానాంశముల శోధించి యా మూలమున ప్రభుకునే వికాసపరుచుచేయుటకు సూక్ష్మయంత్రము. ఈతత్త్వము మనపాఠనాటి పెద్దలకు కొత్త

జేయుండలేదు. ఇందుకై శిక్షణమే వేరైయుండినది. 'భృగువల్లి'యందు నురుగివ్వసంభావనము దీనికి కాంతి మంతమైన దృష్టాంతము.

ఈవైఖరియే విజ్ఞానవ్యాప్తికి నుర్రయియుండవలె ననుట యిప్పటివిద్యాధికులకు మెలమెల్లగ నుగించుచున్నది. ఈకాలపుబల్లయందు బోధనాక్రమము అదిగొనుండు ఉదారమైయుండినను, అచింతయందు మిక్కిలిసంకుచితమై విద్యాధికును సంపత్తివాంఠిపక్షిలయందు నుత్తేజులచేయవలెననుటకన్న చేరునరితక కుంటుచుండుట శోచనీయము.

ఈకుంచునుపానాటి సవరించులెనన్న ప్రారంభ తరగతినుండి తరతమస్థితులతో కలికాలవరకు విద్యాధికులకొద్దకబోధ (Religious Instruction) కనకాశము కల్గించుట యత్యవశ్యకము. ఇట్టియొద్దకబోధలో పల్లెటూరి యుపాధ్యాయును యెట్లు ముడిలిపవలె ననుటను కొంతవరకు సూచించుటయే యావ్యాసమువరకు సరి.

రుచులలో పిల్లలనాల్కుకు తీపియెట్లో, నవరసములలో పసిబిల్లల మెదడునకు అశ్చర్యదనములు (Senses of wonder). ఈయొత్పరసమును పిల్లల మెదడునకు పుట్టింది పోషించుట యుపాధ్యాయుని పని. ఇయ్యదియే మనభూగోళపు లవలంబించిన పద్ధతిగ తోచుచున్నది.

మనము అనుదినము చూచుజగత్తు గొప్పపుస్తకమునుకొందము. దీని ప్రభులెప్పుడును తెరవబడియేయున్నది. కావలసి కనులు మాపిగొనినను, లేక మనస్సు చింతాక్రాంతమై యుండినను, మనము జగత్తును చనువుచుండుటతప్పదు. ఇందలి నారత కక్షరము లెవ్వి? పవము లెక్కడి? నాక్యము లెట్టివి? తలివి యెట్టి? నుచి కిందలి

ప్రాతః కాలేన పరమార్థ మేమి? ఈ ప్రశ్నల కొంత
మాట పరిశీలించు.

మన పెద్దలు ఒక్కొక్కమనమ్యునిని నియమించిన
విధానములలో బాల్యవిధానము కావించునట్టి
అక్షరాభ్యాసము ముఖ్యమైనట్టిది. ఇప్పటికిని అక్క-
డక్కడ పట్టణాల్లో నివసించు ప్రాతఃకాలే పెద్దలు యా-
యుర్మతమును సంక్రమముతో జరిగించుదు. 'ఓం నమః
శివాయ' అనుపంచాక్షరి చేతిటి మంత్రమును గురుముఖ-
మున బాలునిగుంప జేరింపజేయుటకు ఇది పరిశ్రమైన సమ-
యము. దీనినే ఆవాదు ఇసుకవేయింది పూజాపురస్కా-
రములతో ఒజ్జరుగువాడు బాలుని జూలనక్రమముపట్టి
"ఓం, న, మ, శివాయ" అని వ్రాయించుట. ఓం నమః శి-
వాయ నీయోపదేశములు, నేల, నీరు, అగ్ని, గాలి, ఆకా-
శములు అను పంచభూతములకు సంకేతమునలు వారిభావము.

జగత్తమ పుష్కరపువ్రాతకు పంచములుపదార్థములే.
శుక్రముల నుండినపుడు పుష్కరపువ్రాతయందు పదము
లెట్లునో పంచభూతములను మేళవించుకొలది జగత్తున
పదార్థములను. పంచముల సంయోజనముచే వాక్యములై
ఉద్భవించునో, అట్లే జగత్తున పదార్థవివ్యాసము భావ-
ములనే స్ఫురింపజేయును. వాక్యములకు భావము లెట్లు
పరిణామములో జగత్పుష్కరమన భావముల కానందమే
ఫలము.

'వర్షము' అనుమాత్రములుచేర్చి కాలితము
పై వ్రాసినపుడు దానిని పదమందురు. జగత్పుష్కరమన
పంచభూతములలో నీరు, అగ్ని, ఆకాశము అనువస్తువు
లచే నైనపదార్థమే వర్షమును. "వర్షము" అనుమాటకు
'కురియును' అనుక్రియను చేర్చినపుడు అది వాక్యమై
నాన కురియుటచే త్వంద్రియమునకు చల్లదనమును
సోకించుటయొక్క దానిభారలు చేతపర్యమలై మదికి
ముచి మావహించును. ఇట్లే ప్రాతఃపుష్కరముల నేదిభావ
మాత్రమో, జగత్పుష్కరమందు ఇయ్యది యనుభవమై
పరిభవిల్లును.

ఇట్లు విద్యాక్రమమునందు ఆస్తికప్రవీణము
మేళవించుకొలది విద్యార్థుల దృష్టి విపులమై ఆశ్చర్య

రసము నుద్భవింపజేయును. అదియే పదార్థరస పానము
నకు మూలము. దీనికి దృష్టాంతముగ భాగవతమునందు,

నీ. "విశ్వమోహనమైన జేణునివాదంబు
సకలసంకీర్త గర్జనముగాగ,
మహనీయ నిర్మలమందహాస ద్యుతి
లలిత సౌదామనీ లలికగాగ,
దలచుట్టు బాగుగదవరు పింఛపువందె
కైలభేదన కరాసనముగాగ,

నే. జూదనేతెయ నోపాలజనమునీంద్ర,
చాతకంబుల కురవస్థ జక్కజేసి,
కృష్ణ మేఘంబు బహుతరకీర్తితోప్పె,
విమలబృందావవాకాశ విధియందు."

—దశమస్కంధము, ప. 761 పూ. భా.

ప్రహ్లాదుడు సర్వకాలపు విద్యార్థులకును మేటి.
ఆనందానుభవమే గురిగ వివేకమును వెతకి నేర్చినవాడు.
అనుహాత్మ్య దావలంబించిన విద్యాక్రమమును నూచించు
నట్టి పద్యము సప్రమస్కంధమున ముగియుకటి యున్నది.
దానినివ్రాసి అంతరిపరమార్థమును గ్రహించిమాతము.
అపద్యమిది:—

కా. "పానీయంబులు ద్రావుచుం గుడుచుచుకా
భాషించుచున్, హాసరి
లానిద్రాదులు నీయుచుం, దిరుగుచుకా
లఘించుచుకా, సంతరి
శ్రవారాయణ పాదపద్మయుగళి
చింతామృతాస్వాదనం
ధానుండై మహాచక్ర సురారిసుతుడే
తద్విశ్వముకా గూఢరా."

—128 ప.

"పానీయంబుల ద్రావుచుకా"—

పానీయములలో చమబాలుమొదలు కుంకాయ
నీరునరకును వివిధములై యున్నవి. చమబా లొకదానిని
గూర్చి విచక్షింతము. ఈవిచారమున స్ఫురించు సంకములు
తరతమస్థితులయందు పల్లెటూరిబడి మొదటితిరగతినుండి

యొకనిదాని కభిలాషలు మిక్కిలివగుటకు గమనించి కోరింది యచ్చేరు వండువలసిన భాగ మెంతయో యన్నది. చనుబాలు వేలికయ్యెయ్యంతులు మొదటిది. లేతకడుపుకు బరువు కలుగచేయును. దానియందు కొంచెము ఉప్పుగుని కలదు. ఇది బిడ్డల శిర్షమునకు పూతకారి. దీనియందు చక్కెరయు కొంచెము కలదు. దీనిచే నాలుకకు రుచికలుగును. చతురుడువచ్చును పాలధార యందు చెచ్చినవ మందులు మరియొకటియు. శరీరమునం దొక్కొక్క భాగమునకు అనగా, ఎముక, కంఠ, తోలు, వరము:కు వినవునిచ్చు పదార్థమును కల్దియంతులు మరొకటి. తల్లియొక్క ప్రేమ, దుఃఖాదీ ల్గుములవంటినన్నావములను పిల్లలకు విన్న వాణీయొక్కంతులకు చనుబాలుసాచుములు విద్యార్థులచేకు బాగుగ నిది. శిశువు పుట్టుటకుముందే యాశ్రయమైన యాహారము తల్లియందు సిద్ధమైయుండుట యాచిత్రసరణికి మకుటమననొప్పును.

బడియందు నేర్చు చదువుపద్ధతిలో చదువు వ్రాత భాగము నలుంది, చనుబాలుగూర్చి చిన్నదిన్నప్రశ్నలచే వారియందలి యాశ్చర్యరసముల మదికించుట యాత్మికప్రబోధమునకు మొదటి మెట్టు.

నీరు మరియుకపోనీయును. నీనికిమాలును వాన. వానకురీయునపుడు ఒజ్జయనువాడు బడిపిల్లల బయటికి తెచ్చి వాననుగూర్చి చిన్నమాటలతో సంభాషించుట మిక్కిలి ప్రయోజనకారి. సముద్రపునీరు నూర్చుని యెండకు ఆరియై ఆకాశమున మేఘములగుచేరి వానయగుననుట ఒక్కొక్క బడిపిల్లకు నును, బాలికయు నేర్వవలసి:ట్టిది. అట్టిసమయమున నూర్చుడు, సముద్రము, మేఘములు, ఆవిరి మున్నగు మహారవస్తువుల గూర్చి ప్రశంసించి చెప్పుటచే ఆశ్చర్యరసమును చిన్న మనస్సులయందు పుట్టింపవచ్చును. బడియొజ్జ పిల్లలతో యిట్టివిషయములగూర్చి మాట్లాడుటకు ఈదిగువసంభాషణ మధ్యగ నైకొనవచ్చును,—

ఒజ్జ:—నేడు నీరు త్రాగితివా?

విద్యార్థి:—త్రాగితిని.

ఒ:—నీ తొక్కిడిది?

వి:—నూయమ్మ చేతులొనకచ్చెను.

ఒ:—ఎక్కడినుంచి చేదినది?

వి:—బావినుండి.

ఒ:—బావిలో నీరెట్లు కచ్చెను?

వి:—(నీవియు తోచిక పూరకుండును.)

ఉపాధ్యాయు పిదపమయమని నుర్తించి నేలలోని నీటినిగూర్చియు, ఉడులకు వానలు మూలములును గూర్చియు, వానకు సముద్రము, యెండ కారకములను పునుగూర్చియు చిన్నమాటలతో వాననేమానీ వారికి బోధించినపుడు ప్రత్యేక ప్రమాణముచే వారిమనస్సులందు ఆశ్చర్యరసమును నించవచ్చును.

‘కుసుమమణి’—

ఈయన పద్యమునందు వరుసన రెండవక్రియ. దీనిని ఇచ్చిల పద్యముగ భావించి వియ్యము, తోన, రానులు, గోళుములు, కొట్టలువంటి తినుగింజలను ఆనుములు, పెసలు, కందులు, మినుములు, అలసదులు, పెంగలవంటి కాంధావ్యములును, వివిధములైన కాంధ పండ్ల దినుసులును, ఆహారపదార్థము లనుట ఎత్తి బాలు గకుచూపి వాని వై విధ్యముల గమనింపజేయుటచే ప్రబోధము చేతుకోమాడినవై ఆశ్చర్యముమపుట్టింది వారి మనస్సుల రంశంపజేయును. ఇట్టిచేతుకల కల్పించుటకు పరికరములు కాబట్టు. ఉపాధ్యాయుడు కొన్ని వడ్లగింజలను తెప్పించవలెను. ఒక్కొక్కగింజను ఒక్కొక్క విద్యార్థి చేతిచ్చి వారితోనే పక్షింపచేసి దానియందలి చిర్రములగూర్చి చిన్నమాటలతో ఈతీయన సంభాషింపవచ్చును.

ఉపాధ్యాయ:—చూడుడు. ఇదివడ్లగింజ. లోపలివియ్యపుముక్కకు వైపొట్టు రెండుపాయలుగ నుండుట గమనించితిరా? ఈపొట్టు గింజను రక్షించుటకై యేర్పడినది. పొట్టునకును గింజకును వడుము ఒక తెర మెత్తనిపొడియొన్నది. ఇది కంటికి కానరాదేమో, ఈపొడినే మనము తవుడనుట. ఈతవుడియందు

నిజమైనపాఠ పాఠకుడుగా నున్నది. విద్యార్థునింజ నిజముగా గట్టిపడిన పాఠకునిక. తరిపెరు లేకగా వెన్నుచేసినపుడు ఒకనింజను విప్పిచూచినట్లును అోపలి విద్యయు మొదట పాలుగా నుండుటను చూచినను. ఇందులకే పైను 'పాలుపట్టిన' వంతురు. పైనుకృష్టియనుకొలది వైసపాట్లకప్పునకు అట్టిక వినుననుచును. దానితో పాలు పాలుచుక్కయు గట్టిపడి విద్యార్థునింజయనును. ఒక్కొక్కనింజయు యితరున పెంపొందుకొలది నడుమ సన్ననితెరతో తవుకు పాట్లవకును నింజకును మెత్తవనమును కూర్చును. ఆహారములలో పాలు బలమునిచ్చునట్టిది. ఒక్కొక్క విద్యార్థునింజయు యిట్లుగట్టిపడిన పాలుచుక్కయే. ఈపాలు నీరు కానుండు నేరి దానిని ఆహారమునకై చెప్పి కూడతెట్టుట పొడగని పని. ఆహారాలో నింజయు గట్టిపడినపు డే పంటనుకొని, నింజలనుకొట్టి గాడెలలోనో, కణజములలోనో కూడితెట్టుట కనువనను. తక్కినధాన్యములుఇట్లే గట్టిపడిన పంటలు. విడికలు విత్తనములుచెల్లిన గంపెను నింజ లనును. ఇట్టినింజలు సద్దులేక, అవసరపడిక, ఆలస్యముగాక, ఎట్లుపండుచున్నవో మోచింపును."

ఇట్టివిన్నమాటలతో సంభాషించుచు పదార్థముల చేతికిచ్చి ఉపాధ్యాయుడు శోధింపజేయుచు వచ్చేనేని విడ్డలమనస్సునం దాశ్చర్య ముద్భవించును. అట్టి సమయమున వారివి బహినుండి బయటికి పిలుచుకొనివెల్లి పైరుపంటల చూపించినపుడు వారిలోని యాశ్చర్య రసము బలపడుటకు మార్గమును. ఇట్లే కూకగాయల దినుసులును, పండ్లకర్ణమును వరుసగ తెచ్చిపెట్టి వానివై విద్యములగూర్చి బాలుర మోచింపజేయుట ఆశ్చర్య రసమును పోషించుటకు మరియొకయుక్తి.

‘భాషించుచుకా—

ఇది పద్యములోని యాదవక్రియ. మనము మాటలాడుటకుముందు మెదడులో తలంపులు పుట్టును. మెదడు తలయందు మెత్తనిపదార్థము. మెదడు విరిదియందు మిక్కిలి కొంచెమైనను రెక్కలేనితలంపు రిం దిమిడించవచ్చును. మనము మాటలాడుచుండునపుడు ఈతలం

పులు పుంఖానుపుంఖములై మాటలయాపమున బయల్పడుచుండును. తలంపులు పుట్టుటకును మాటపలుకునకును నడుమకాల మతిగూడ్చును. మారు లేకతమలపాకుల కట్టును కరుకైన కత్తితో నొక్కపెట్టిన నడుగుగుమేని ఒకచూకు తెనుటకును మరియొకయాకు తెనుటకును యెంతకాలము కృత్యాపముండునో తలంపులను, పలుకులలకును కల కాలకృత్యాప మంతకన్నను నూడ్చుముగా నుండుట మరియొకవింక.

“హాసలీలా నిద్రాదులు నేయుచుకా—

సప్త్య, ఆట, నిద్ర—ఇవి మనమ్యుని యాలోగ్యమునకు, మందుకాని రసాయనములన జెల్లును. సప్త్య మన స్వంతోషమువకు గుర్తు. ఆట శరీరమున కుత్సాహము కలుగజేయునట్టిది. చేతము పనితో బడినపుడు నిద్ర విక్రాంతిని సమహర్చి అంగములకు క్రొత్తిపాలు వము నొసరును. శరీరమున కాహార మెంతయవసరమో బ్రతుకునకు హాసలీలానిద్రాదులు అంతటివే. ఈ మాటినిగూర్చియు ఒజ్జయనువాడు విడ్డలతో సంభాషించుట నారీయం దాశ్చర్యరసపోషణమునకు పవను సాధనము.

“తిరుగుచుకా—

అనుక్రియనుగూర్చి ఒజ్జయనువాడు తెలిసినంభాభించెనేని చిన్నమనస్సులను చూరగొనవచ్చును. పని విడ్డలు మొదట వెలకలబడియుండి, బోరగిలజేయు ప్రయత్నమును ఆటవిమ్ముట చేతులతో వోసికూడి జరుగ తివురుటయు, కూర్చుండుటయు, చేతులుకాళ్లు నాగ్గింటితో సాసి పోవూచుటయు, నిర్వి తప్పుటకుగురిచుటయు, నడువ నేర్పుటయు, గురుకు పరువులిడుటయు ‘తిరుగు’ క్రియకు ప్రథమపాములన జెల్లును. ఏ నేలపై ప్రజలెల్ల తిరుగుచుండునో అదేనేల ఆకాశమం దనాధాగమై, గోశేమై యున్నదనుటయు, తనచుట్టులెవై తిరుగును రాత్రింబగళ్లు చేయు యేగాక మార్కునిచుట్టు తిరుగుచుండుటయు బాలురమనస్సుకు వచ్చేనేని ‘తిరుగుచుకా’ అనుక్రియయ్యందుగల చలనజగపరిమాణము లింతటివని తోచును. ఆశ్చర్యరసపోషణమున కిదియు సాధనమే.

“అక్షింతుము” —

అనుక్రియమగుర్పి చర్పితము. పదార్థముల
లక్షింతులకు సాధనము కన్ను. శరీరమున ఈమాత్ర్యంగ
రచన మిక్కిలి యాత్మర్యమును కొల్పవట్టిది. రెప్ప
చెంట్లుకలు కంటికికొసగు రక్ష గొప్పరింత చైట
దుమ్మును కంటిస్పృష్టపై పవనియ్యగు. న్నూనూ
మును గ్రుడ్డును కుడుచుచుండుట దానిపని. అట్లుకుడును
నపుడు ఒత్తుడుచే కంటికి మంటగాకుండుటకై రెప్ప
లలో యెడతెగక వేమ నిర్వీయుండుట మరియొక
విశ్రము. మిక్కిలిమాత్ర్యమైన దోమమొదలు మిక్కిలి
గొప్పదైన సూర్యులించుమువరకు చాచుటకు కంటికి
తక్కికలగు. చాచుచూడదని కండ్లను మూసికొన్నగాని
చాచుటకు ప్రయత్న మే కాబట్టగు. జగత్తును పుస్తక
మును చదువుటకీ గొప్పసాధనమని మరిచెప్పవలెనా?

ప్రహేదు ఉపలంబించిన విద్యాక్రమ మిట్టిదయ్యె
యుండవలెను. ఈజగత్పుస్తకమును ఉదారముగ పై
తీరున చదివినచాదు కనుకనే ఆయాసందము ననుభవించి
తోడిబాంధున చూచి,

క. “తెండెల్ల పుస్తకమ్ములు,
నిం దాచాట్టువకు మరల సేకరమునకుఁ
రండు విశేషమునెప్పెద
బొం బొల్లనివారు కర్మపుంజముపాలై.”
(247, సప్తమ. భాగవతము.)

అని పరిగతచిత్తముతో ఆగ్రహించె.

ఈక్రమము ననుసరించుటయే “సంతతక్రివారా
యః పాదపద్మయుగళీ చింతామృతస్వాద సంధానుండై
మకచేక సురారిసుకు డేకద్విశ్వము భూవరా” అని
ఆనందమును గ్రోలినవాడు. ఈవిద్యాక్రమము ననుస
రించుటయే,

నీ. “వైకుంఠచింతావిచ్ఛిత చేస్తుడై,
యొక్కడు సేదురు జొక్కచోట
సంక్రాంతహరిభావనాయాధిక్తుడై
యొద్దకుడై పాదు జొక్కచోట

విష్ణు దీంతయ కాని వేటొందు లేడని
యొత్తిరి నగుచుండు జొక్కచోట
నలివాకుడను నిధానము గంటి సేనని
యొచ్చి గంతులువైచు జొక్కచోట,
ఆ. బలుకుజొక్కచోట బరమేకు గళపు
బ్రహ్మహర్ష జనిత బావ్యపరిల
మిళితపులకుడై నిమిలితశీత్రుడై
యొక్కచోట నిలిది యూరకుండు.”
(124, సప్తమస్కంధము,
శ్రీమద్భాగవతము.)

భారతీయో జగదమాతి దైవవాది చెప్పింకరవార! అనుకుని నామనము కంకురత్వము న్నిచ్చియున్నాడు. ఉండక తీరదు. పైచేరి అంటే భావమేమిటా? చెప్పకుండా తనకేసుకు బలమైన ఆధారాలు తీసుకుంటున్నది వాదించడమే కదా! ఆపని చేయడంలో damned brothers కి శమగ్ధారాలూ, సూచనో సుపర్యుతెబ్బలూ తగులుతూనే వుంటాయి. బైటి కొట్టుతేనవార "Shakehand", "భాయా భాయా" అన్నా! అదంతా మామనకుకు వాయడే అయిన విచిత్రవాద పద్ధతి.

బైటిభి నాగరకతను గూర్చి అందులో కనెరించే ఘోర దైతావ లక్షణాలను గూర్చి నాఅభిప్రాయాలు యాపదేష్టలో మారటాని? బతులు గట్టిపడినాయి మీదుమిక్కిలి. ఈబ్బుకరికి Nobel Prize వచ్చిందింటే ఆశ్చర్యమేమీ లేదు. సచ్చిపోయినాడు గాని Edgar Wallace కి కూడా వచ్చేదే Nobel Prize. బహుశః తెలుగుపద్యాలని (వ్యంథాలు) English లోకి మరీకచట్టో మొదలైనవారిచేత పరివర్తనాలు అమనాదాలూ చేయబడ్డన్న మన నడినాండ్రకత్తలంతా Nobel Prize వస్తుంది అని ప్రయత్నించేవారే ఈమధ్య Depression వల్ల Nobel Prize వాణాచవకయింది అంటే. ఇదే సమయము కవిచక్రవర్తులకు, కవికార్థులాలకు, కవికిశోరాలూ తెరమీది వెక్కిటానికీ!

నాకు సంస్కృతము రావందుకు విచారము లేదు. తెలుగునా తిన్నగా వచ్చిందింటే కాస్త కనుపులిండా అన్నములింటాను. వచ్చినసంస్కృతము కొద్ది అయినా పొక్తుగా సంసారము జరుపుకుంటూవచ్చాను. సుతేభేరాల విషయములో రాశి ఎన్నడూ కుదరిన fundamental మిష. చిల్లరరాటిల కుదినే యెంత, కుదిరకపోవే యెంత! నుజాలంకారవాదులకూ నాకు లక్ష్యంలేదు. పరిణామనూత్రాలలో నిష్కర్షమైన భేదిం వుండి, స్వారంత్రియం విషయములో మితవాదులకూ కాంగ్రెసువారికి వున్నట్లుగా! అది ఇప్పట్లో తీరని కాదు. Bar of Eternity

ఎగులు తీరాలింటి. రావోదే పుస్తకములో కొత్తకపులని పాదా మించి దేవీ పద్యాల వేస్తాను ఉదాహరణాలకింటి. అప్పటి కున్నవాటిలో మంచిని నామనకి తట్టినంతవరకు వేరాను. లోకా స్వంతా మెట్టించ ఎవరితరము?

బైట్లొకభలో నేను పారపాటుపడ్డావో బద్ధ కింకారో నీల్వకాని కింగో నాయుడా దిమచేతూరి! మేక్కుమియోవాటకం ఇప్పుడు నావద్దనే లేదు. వ్రాసి వస్తున్నానా ఉండో వేదో జ్ఞువీలేదు. అయినా ననునించితేకానీ అప్పుకే అకారాంశము ఎత్తికేసుకుంటాను ప్లయంటులోనుంచి.

నావాక్యముల కన్వయవోవ మున్నదన్న రెండు ఉదాహరణాలూను జనార్దనకవులు పారపడ్డారు. తిరిగీ ఒక్కమాడు నాక్యాలు రెంటినీ ఒక్కమును, తప్పేపుల పట్టికనూ అనుసరించి చదివితే వారికే బోధపడవలదు. దిన్నగా నడవలలోపము ఈకాలపు విమర్శకులకే కాదు, ప్రార్థికులకుకూడా ఉండి అంటే. దిన్నతగానాదే గాని పెద్దది కాదు. ఎవరు పురుకున్నా పోయే!

మొత్తంమీది మూగనాటి అమ్మ అనిపించారు నావద్ద వారు. ఆహుగివాడిపలుకుల్ని మెచ్చుకొని అపండించారు జనార్దనరావుగారు! మాటలు కాస్త బాగా వస్తున్నవి ఈమధ్య నాకు! జనముద్దు వచ్చే యాబట్టో ఇకనుంచి వ్రాస్తాను. ఈమధ్య కొంత వ్రాస్తూవున్నాను కూడా! "భారతీ" పత్రికామరిల్లి అప్పుడప్పుడూ అడరిస్తూనే వున్నది.

పరదేశవాసంలో విమర్శవనూడా మిరదర్యంలాగు సంకోచపెట్టుకుంది. నాకు చాలా సరదా విమర్శవయ్యుద్ధా అంటే, తరసము విరసం కానంతవరకు! కోపం వస్తే మాత్రం చెప్పండి, బోహరు చేసి మానముద్ర వహించి తపస్సుకేసుకొంటాను యమునాతీరాన.

కొత్తధర్మ } బసవరాజ అప్పారావు.
(పాఠశాస్థివాపురి),
గక-గ-గక33.

అమృతానందనాథస్వామివారు

జననము: తారణ సం. కార్తీక బ. ౧౦.

నిర్యాణము: ఆంగీరస భాద్రపద శు. ౨.

వీరు కృష్ణామండలమున మదిలేబండరు సమీపమున లక్ష్మీపురియన బలనాటి వైదికకుటుంబములో జన్మించిరి. తండ్రి పాలాపప్పుల వెంకటరత్న ముగారు. కాండియంగోత్రము. తల్లి మహాలక్ష్మమ్మగారు. ఈ పుణ్యనింపడు లొక్క సిద్ధుని యాశీర్వాదమున శివాంశ సంఘాతు డను నీ కృతికృష్ణుని పుత్రునిగా బడసిరి. వీరు తల్లివెండ్రులనే నాగభూషణ మనియు, కృష్ణ భక్తులనే కృష్ణభూషణమనియు, పాగువులనే వాసం ది స్వామి యనియు, శక్తులనే అమృతానందనాథుడనియు పేరులం గాంచిరి. ఆంగ్ల భాషలో తమ యన మానప్రతిభావిశేషమున బాగాత్యక్తాస్త్రవిజ్ఞానము నంతయు సంపాదించిరి. సంస్కృతమున సవ్యతంత్ర ద్వ్యతంత్రులయి పేలసిల్లుచు మహాభాష్య మనర్థశమగ భాషామ చెప్ప సమర్థులయి యుండిరి.

శ్రీ గోవిందయోగీంద్రు లాదిశంకరులతో జై శ్రీ దుర్గానాథేశ్వరయోగీశ్వరులే వీరిని గట్టాడించిన గురువనే యిలు. "అగార్మికం బ్రహ్మణే యే గమంతః" యను నాగార్మ్యికి వారి తీవ్రత పే లగ్యసూత్రమయినది. పాండిత్యప్రకర్ష మాపవలే నను ప్రయత్న మావంత యెటుం గక ద్రోహిండ్ల బాలనోని మనసున కనుకున స్తుతమానము లనో వత్తితోడ కీయు వై పుణ్యమునందు వీ రసమా నులు. వారి పేరు సార్థకము నీయును, వారి సన్నిధికి వచ్చిన భక్తుల నందియముల దీర్చి యర్చితప్రాయమాను బోధల వోసరి యానందమును గూర్చుచుండిరి.

బందరుసమీపమున జలకలహాటిలో వీరు చిర కాల మొక యాశ్రమము కల్పించి యంగు వపంబు సలుపుచు వత్తి శిష్టానువులయి సన్నిధికి వచ్చినవారికి భవభోగముల బావుడు గాలక్షిపము సేయుచుండిరి. అంతేనానియు, అనుజము, పసునాకండ్లకే మహాభా

ష్యము జటిలనవాని, తత్యవారాయణాశ్రమ డక్ష్మిన్తు గా జనిపోవుటచే నయ్యాశ్రమంబు వదలి "కతా వేంకటనాయకః" యను ప్రమాణముంబట్టి నినుపతి ప్రవేశించిరి.

ప్రశిషంధత్వరము కొంచెమిచ్చ శ్రీనివాసుని సన్నిధానమున గొంతికాలము మంత్రదీక్ష వహించుచు విక్రీతకాలము దినుపతిగుపతిలో శిష్టానువులకుమాత్రము దర్శనమొసంగుచు నివసించుచుండిరి.

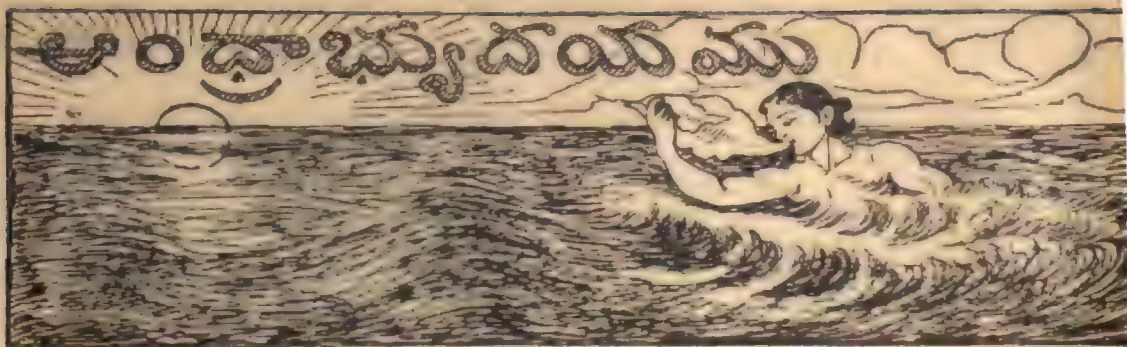
నల్లూరుమండలమున దుంబూరులోను, గడప మండలమున గోనూరులోను అగార్మిక వత్తిష్టి భగవద్భాగవత కైంకర్యదీక్ష జరిగిన సత్త్రయూగ ములో భక్తులకు, బండితులకు, వాసంధిసంధాయకులకు నిత్యామృతానందస్వామలవాడు వాసుదేవ్యర్థము నకు సమ్యాద మొసగిరి.

ఆతరుణమున శ్రీదేశోద్ధారక నాథేశ్వరరావు పంతులుగారు, అల్లాడి కృష్ణస్వామయ్యగారు, ఆర్కిటు పకకురామారావు పంతులుగారు మొదలగు ప్రముఖ బెండినో యన్యులే యాగర్మవిజ్ఞానప్రసర్పన మును మెచ్చుకొనిరి.

శ్రీ వే. లంక లక్ష్మీనగసింహశాస్త్రిగారు, భాగ నతుల మధ్యవారాయణావధానులుగారు భాగవత సప్తహాసరణులగు శ్రీ వే. పుల్లెల బ్రహ్మముగారు మొదలగు విద్యవ్యక్తిభు బెండినో శ్రీనాథి దర్శనవాసేక్షులయి వచ్చి వారిబోధచే గృతార్థుల మైరి మని సంభవించిరి.

ఒరుసంవత్సరము లేకదీక్షగా వాసుదేవ్యర్థ నిత్యామృతప్రదానమునో సత్త్రయూగదీక్ష జరిపించి యమ్మహానీయుడు తిరుపతిలో శ్రీ శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాగళమున గొకకాశ్యతభవనము నిర్మించి యంగు శ్రీ లక్ష్మీవేంకటమణిపంచాయతసమ్రాజి కల

ఆంధ్రభూమి

న్యాయపతి నువ్వురావు పంతులుగారు

దేశసేవాపరాయణుడగు నీధివ్యశీవనానికి ఈజనవరి మాసమున డెబ్బదినమిదవవర్షపు వర్ధంతి రాజమహేంద్రవరమున జరిగినది.

వాడ్రేపు భక్తిరాజుగారు

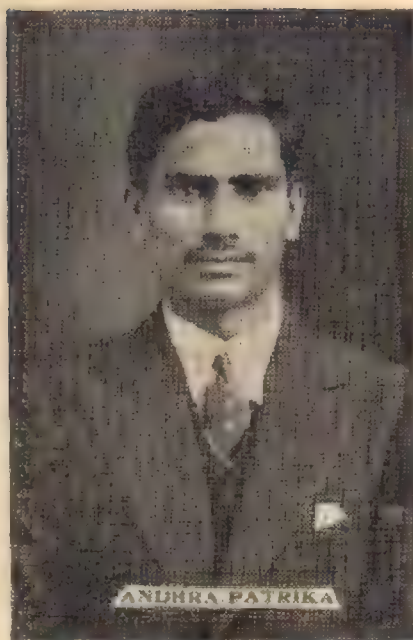
మీర్జాపూర్ జైలులోనుండి పంపిణీకై వచ్చిన వాడ్రేపు భక్తిరాజుగారి నాల్గవ కుమారుడు ఐ. పి. యస్. పరీక్షయందు విజయమును బొంబాయిరాజధానిలో 'సతాచార'కు అసిస్టెంటు క్లర్కుగా వున్నారు. వీరు నియోగిబ్రాహ్మణులు. తెలంగాణలో కలెక్టరు పదవిని గాంధీజీగారి రిప్పటికి వీరి పన్నిహితశ్రద్ధాసాక్షులు రియవురు న్యాయులుగా వున్నారు.

ని. వెం. సు.

కే. పి. సత్యనారాయణగారు

మాంధ్రేయ, ఎ. యం., యం. వి. ఇ. ఇ.

వీరు ఆంధ్రులు. అయితేడు లింగ్లాండులో విద్యను
 , ఎలక్ట్రికలు ఇంజనీరింగు పరిశోధనముతో
 గా తెలిసికొని మాతృదేశమునకు వచ్చిరి. వీరివలన
 విద్యార్థులు శాస్త్రదేశము పొంద ఆశించు
 నది.

ప్రకృతి దృశ్యము

నిరక్షరత్వము

విటగూడగారి 1933 పంచాంగము ననుసరించి:—

తేదీ	100-కి నిరక్షరులు
అక్టోబరు (1927)	91.8
ఇంటియా (1921)	90.0
ఈశ్వర (1927)	85.7
చైత్ర (1920)	67.0
పోర్చుగల్ (1920)	65.0
మెక్సికో (1921)	64.9
సోవియట్ యూనియన్ (1926)	48.7
స్పెయిన్ (1920)	48.0
గ్రీస్ (1928)	43.0
పోలండు (1921)	32.7
ఇటలీ (1921)	26.8

సోవియట్ యూనియన్ వారి విషయము 8 సం. క్రిందటిది. పంచవర్షముల ప్లాన్ ప్రకార వివాదమును నివారకు రత్వ మా దేశమునం దధికభాగము తగ్గి యే యుండవలెను.

అమెరికా విషయము—అందు ముఖ్యముగ స్త్రీలను గూర్చి, యాశ్చర్య మొందిక తీరదు. అమెరికాలో 1930 లో స్వదేశజన్మలగు తెల్ల వారిలో నూటికి 1.5, పరదేశ జన్మలగు తెల్ల వారిలో నూటికి 9.9, స్త్రీలలో నూటికి 16.8, ఇతర తెగలలో నూటికి పాతిక చొప్పున నిరక్షరులు.

మొత్తపు జనసంఖ్యలో 10 సం. వయస్సువారినవారి యందు నూటికి 4.8 నిరక్షరులు.

అమెరికా స్త్రీలలో 18-12-1865 వీ వరకును బానిసలుగనే యుండిరి. వారు మొదట అమెరికాకు బలవంతముగ దీసికొనిరాబడి పశువులవలె విక్రయింప బడిరి. వారి కొక విద్య గాని, యొక వర్తకమును గాని లేకుండెడిది. వాస్తవికముత్తు లైనవివ 65 వత్సరము లలో నూటికి 83.7 లేకున విద్యావంతులైరి. 1930 పరికి అవిద్యావంతులుగ మిగిలినవారు నూటికి 16.8 మాత్రమే. ప్రాచీన వాగరికులని పేరుపొందినవారు, ప్రాచీనవిద్యాసముపార్జనపద్ధతులు కలవారు, పన్ థామస్ మన్రో (1818) గారు నడిచినటుల వారి కొక పాఠశాల కలవారునగు హైండివులు 1931 జనాభా ప్రకారం 352, 837,778 జనసంఖ్యలో శిశువులు కలిపి చదువుకొన్న వారి సంఖ్య 28,131,315 మాత్రమే. అనగా నూటిలో 8 కి కొంచెము తక్కువ సాక్షులును, 92కు కొంచె మెక్కువ నిరక్షరులును కలరు. ఇదియను వాగరిక జాతియగు ఇంగ్లీషువారి పరిపాలనమున, 1½ శతాబ్దము కడచిన పిదప.

85 సంవత్సరములలో స్త్రీలలో నూటికి 83.7 వంతునను, 150 సంవత్సరములకు మించిన కాలములో ఇంటియసులు నూటికి 8 కంటె కొంచెము తక్కువ సం తునను విద్యావంతులైరి. (మాడర్నీరివ్యూ.)

—దుర్గమహంతి అదినారాయణ.

జొంబాయి అద్దపానయిన ప్రదర్శనమునకు వందపాసిన శ్రమతి
రామెర్ల సత్యవాణిగారి చిత్రమునకు ప్రతినిబిము.

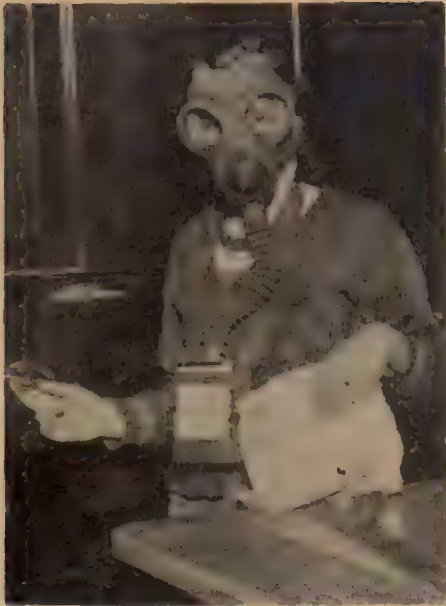

దీపము నొందున ఫోటోలు తీయవలయు వాగ, శబ్దము
లేకుండును. ఎదెక్కిడు బుల్బులలో నున్న మెగ్నీషియమును రగిల్చి
ఒక్క-బుల్బు కొక్క-చిత్రమునకు చిత్రకారుడు వినియోగించును.

G. S. A.

మౌఖ్యాచారము

పరిశ్రమాలహమయంను గుర్యాయువులను
శిల్పకుండుటకయి చేయబడినది.

G. S. A.

విచ్చగాండ్రి సంఘమునకు చేరువురుగులు

మన దేశమున వెలువ్రుద, వికలాంగులు
కాకున్నను, కష్టించి జీవించు శక్తి గలిగియు
న్నను బీదవారమును నెవమున సోమరితనము
నకు బానిసలు సాంఘికవృక్షమును బట్టిన
చీడపురుగులు నయి వ్యర్థముగ జీవితములను
పాడుచేసికొనుచున్నారు. పనిపాటుల వంకకు
మనస్సులు పోవమిని వారిలో చాలమంది
నిరంతరము దురాలోచనముల జేయుచు
తద్వారమున దుష్కార్యకరణమునకును వెను
దీయకున్నారు. పరిపెండనిరతులగు నీయధమ
జీవనులు అన్నిజాతులయందును, అన్నితరగ

తులయందును గలరు. వీరలు కేవలము వ్యక్తు
లేకాక కుటుంబములుగవలెనూరయియున్నారు.
పాత్రాపాత్రవిచారవిహీనులయి యూదించిన
వారికెల్ల యథాశక్తిని తృణమో పాణమో
యిచ్చు దాతారవృత్త్యలే నీనికికారకు లగుట
నిక్కము. వీరి యీవి యుభయతారకము
కామియే కాక యుభయూపకారకము నగుచు
న్నది. సాధుమున గొంతభాగము నభోగితిపాలు
చేయుచున్న యీకీమను తొలగించు నుపా
యము లరయుట శప్పనిసరి యగుచున్నది.
అందును ధనాభావముచే దేశము క్రుంగు
చున్న యీకాలమున. ఈవిషయమున గొన్ని
సలహాల నొనగించుచిచ్చములు-చిచ్చగాండ్రు
లనుపేర శ్రీ ముక్కామల గణేశ్వర రావుగారు
'రైతు-రైతిక' (౨౭-౧- ౧౯౩౩)యందు వ్రాసిన
వ్యాసము పైప్రయత్నమున కొంత యుపకరిం
పగలదు. ఆవ్యాస మామూలాగ్ర మీక్రింద
గలదు. ఇందలి సలహాల ననుసరించినచో
క్రమముగా సీమర్వృత్తి నశింపగలదు. దీనికి
ముఖ్యముగా విద్యానంతులగు నేటి యువ
జనులు నడుము కట్టవలసియున్నారు.

"విచ్చగాండ్రైవనమా చిచ్చ మిస్తుమా వచ్చి
నపుడు సాధారణముగా మన పేమియూ ఆలోచింపకయే
చిచ్చమునోయుతో లేక పొమ్మపటమో చేయుదుము. మన
లో కొంబరు వచ్చిన చిచ్చగాండ్రయొక్క అంగవైక
ల్యమును గాని జరణగాని గమనించి, ఉచితరీతిని చిచ్చ
మిడిపొమ్మందురు. దీనినిబట్టిమాడగా మనము మన తోడి
మానవుల ద్వారపథము చూచి జాలికలిగి చిచ్చమిడుచున్నా
మనుమాట.

ప్రావృతముగల మానవులకు, తమతోడిమానవుల దురవస్థకు జాలిపడుట, అనాథలకు ఆర్తజనులకు సహాయముచేయు పెంతవనమో, తాముచేయు ధర్మములు, విచ్చములు, కలుగజేయు కల్యాణములు ఎంతవరకు పయోగించుచున్నావో ఇందుక గమనించుచు తాము సమకవలసివీరిని సమగుటమాత్రా అంతవిధియై యున్నది. సాధారణముగా మనము చేయు ఈవ్యక్తిగతధర్మములు, అనగా విచ్చగాండ్రు కిను కానీ లేక అర్థతా లేక పిడికను విషయము, తాత్కాలికముగా వారికి కొంత కున్నీ వారణచేయును కాని వారిని విచ్చమెత్తుటమంటే తప్పింపజేవు. వారికివరమును ఏవిధముగాను మార్చజాలవు. ఏదోను విచ్చ మాదోను వారికి పాట్లపొడిచుకొనుటకు సరిపోవును. అందువలన విచ్చము వారితీవితప్పితికింప ఏర్పడిపోవును.

వారిసంతానమునకు విచ్చమెత్తుట కంశవృత్తియై పోవును. ఇది యాభ్యుదయ కాను. మనదేశములో విచ్చమెత్తు జాలి యొక టప్పుడే తయారైఉంది. ఔగా యీవ్యక్తిగత ధర్మముల ననుసరించి విచ్చమెత్తు సోమరులనేకమంది తయారై వారు వీరంత పిన్నవయుక్కులైననూ భృగవార్యులైననూ పాట్లు, పచ్చములు, జావళీలు, వేదాంతశీర్షనలు పొడుచు రైళ్ల వెంటపడవలలోను, కోడ్లనిొదిమ విచ్చమెత్తుచున్నారు. ఇటువంటివారిని వంటిగాదిగా మనము ప్రతీరహాధారీయందు చూచుచున్నాము. కిరంపిరినీ ప్రోత్సహించునా రెవరు?

మనము చేయు ఈవ్యక్తిగతధర్మములు వీరల పాలిటి విషము. అందువలన ఇటువంటి ధర్మములు మన మెప్పుడునూ చేయరాదు. రయిళ్లలోను, పడవలలోను కిధులలోను వచ్చు ఈవిచ్చగాండ్రుకు మనము వ్యక్తిగతముగా ఒకకానీయైన నీయరాదు. నిజముగా వారు దిరిద్రావస్థలో నిరాధారులుగా ఏమియు వృత్తిలేకుండ మండవచ్చును. అయితే వారి కీవృత్తిని మాత్రము మనము కలిపించరాదు.

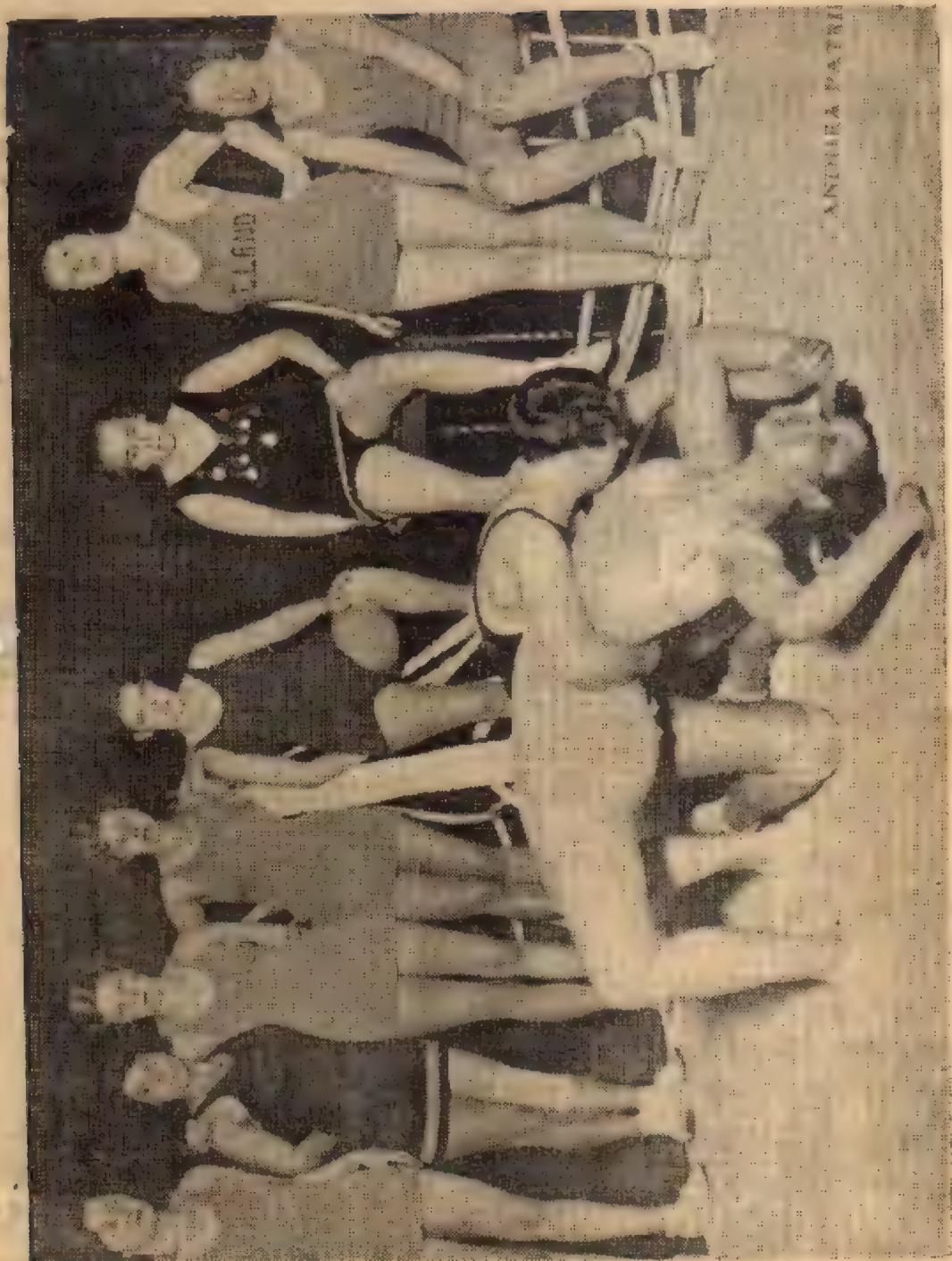
మనముచేయు ధర్మములు మొదలుగాగలవి చిల్లరగా వ్యక్తిగతములు కాకుండా యుండవలెను. మరియు మనమందరము ధర్మముచేయవలదుకొన్న ధనమును, వీరవారికి చేయూతనొసగి వారికి ఆత్మగౌరవమును జేసనవృత్తులను కలుగజేయు సంస్థలకు చందాగా నిచ్చుచుండవలెను. అటువంటి సంస్థలు లేని సంవిధముగా ప్రజలందరును వారియొక్క చిల్లరధర్మముల నొకచోట ప్రోగుచేసి సంస్థలను నెలకొల్పవలెను. మరియు ప్రభుత్వము వారిని అటువంటి సంస్థలను నెలకొల్పువలెను చేసి వానికి మనము సహాయముచేయుచుండవలెను.

మనసంఘము అనేకవిధముల వీడించుచున్నది. దీని నుద్ధరించవలె నన్న వీరలకు బ్రతుకు తరువు కావు సంస్థలు (Poor-houses) చేసకుటేను పోషించవలెను. ధనవంతులకు లేము చిల్లరగా, అనగా వ్యక్తిగతముగా దానము చేయుట పాపమనియు, చరిత్రులకు విచ్చమెత్తుట పాపమనియు తోచవలెను. ఆపుడే సంఘము గాని దేశము గాని వృద్ధకి విచ్చు స్వయంకృషివ్యాకృతిక ప్రబలి సంఘములో వీరివారు కొప్పునారు అను తారతమ్యము లేక ఆందరును పాలుపడుగురు. దీనికి పాశ్చాత్యసంఘములు, పాశ్చాత్యదేశములే నిదర్శనము.

ఇందువలన దేశహితములను సంఘహితములను తాము రయిళ్లలోను, పడవలలోను, మరియు రెడితరనోట చేయు చిల్లరధర్మములకు మానివేసి ఆధర్మములను ప్రోగుచేసి చరిత్రులను భరించుచు సంస్థలకు చందాగా నొసగవరనియు లేదా అటువంటి సంస్థలు నెలకొల్పు ప్రయత్నమును చేయుదురనియు కోరుచున్నాను."

తమ్ము దాము పోషించుకొనజాలని వికలాంగులను పోషించు భారము దేశతేమమున కని ప్రజలవలన అనేకవిధములుగ నన్నులను రాబట్టుకొనుచున్న ప్రభుత్వమువలన గలదని చెప్ప బని లేదు.

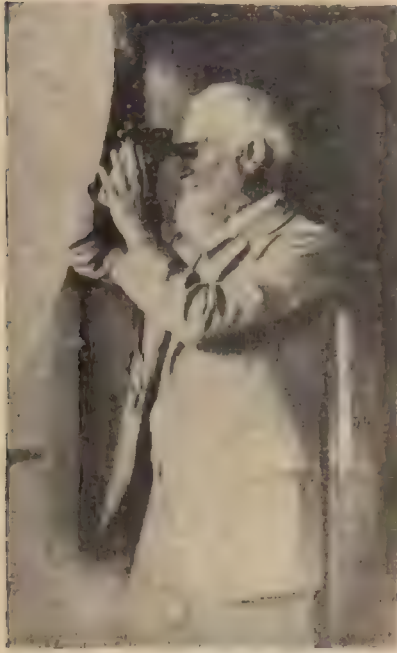

ANTHIA PATRI

లండనులో స్త్రీల కుస్తీ

శ్రీ బర్హస్పతి యోగము

స్త్రీమనుష్యులముంకి బొంబాయి నీరసము మూలముననున్నాడు.

కండ్లను సంరక్షించుకొనుట

మన శరీరస్వాస్థ్యమును గూర్చిన అనేక సమస్యలకు సంబంధించిన చాలా ఉపయోగకరములగు వ్యాసములను 'డి. కె. రియంటల్ వాచ్ మన్ అండ్ హెర్బల్ ఆఫ్ హెల్త్' పత్రిక ప్రచురించుచుండును. భారతీయ విద్యార్థులలోను, విద్యాధికులలోను నూటి కన్నేక మంది కండ్ల జబ్బులతో బాధపడుచుండును. పై పత్రికలో ప్రచురింపబడిన ఒక వ్యాసము లోని ఈక్రింది భాగము లట్టివారికి చాలా ఉపయోగపడగలవు.

కండ్ల నీరసములకు అతిపామాన్యమును కారణము లేదు: ౧. చిన్ని ఆకురములు గల పుష్పములను తినుట, తినుచు కుట్టుకుని చేయుచుండుట మొదలగు శ్రద్ధావంతముల పనులవలన మితిమీరిన శ్రమ, ౨. విరివిగా గాలి తగులని-కువికాలము కాని-గనులయందలి, కిడిన స్థానములందలి, పొగతోపూసిన పరివరముల వలన, అనారోగ్యమున కారణములు, ౩. బహిరంగ ప్రదేశముల వ్యాధులను చాలని, ౪. హెచ్చుకాంతి గల విద్యుత్కాంతి, శీత్రమగు మార్మతాపమునను మనలకు వలన అమితిగను శ్రమ మొదలగునవి, ౫. అనారోగ్యకరమగు ఆహారమును.

కండ్లయందు అనేకముల గూడ్డుముయిన రక్తనాళములు యందును పరిసరముయిన రక్తసానము పరిగా జరుగుచుండుట ఈ రక్తనాళములు మందగించుచుండుట కరవరమును, మాంసాహారములు, పిండి పదార్థములు, తీపిపదార్థములు, శేవీరు, పొగాకు, మద్యములు మొదలగునవి హెచ్చుగాగల అన్నిపానములను రక్తసానము గడ్డకట్టిపోయి యందు పేగులను, అంతే, కండ్లలోని పిన్నిని రక్తనాళములలో వ్యర్థపదార్థము గూడ్డు అణువులుగా చేరి, కొట్టుకొని పోవుటకు బలముగా, నిలువదొలపోయి, వృష్టిని చేడకొట్టును. ఇందువలన పుష్టమగుచున్న శేమనగా, మన శామన్య సేవాస్వాస్థ్యశీతయే మన కండ్ల బాగుగులను నిల యుండును. శోభనవిషయమున, పైవ వివరింపబడినట్టి అస్థిరపదార్థములను, పురియు రక్తపులను, ఉత్తేజకారకములను ఆహారములను, మానుకొనుటయే బాగుగా తగ్గించుకొనుటయే చేయుటయే కాక, కండ్లలోని పోషక కారణముల ఉష్ణ వాడుకను చాలగా తగ్గించుకొనవలయును.

కండ్లకు అలయక కలిగినది తోచినకరువారయింకను పనిచేయుచుండుట చాల హానికరమును. సందర్భములు కుదిరినచో, ఏకాంతి వైకొని కండ్లకు విరామముగావలెను. ఈవ్యాధియున వివరభాగమున చెప్పబడిన వ్యాధులములలో నొకదానిని చేసినయెడల కండ్లకి

విశ్రాంతి కలుగగలదు. చదువుచున్నవారు గాని వ్రాసు నపుడుగాని, దీపప్రకాశిగాని బిందుగాని భేదముల విడిచిపెట్టి (ఎడమవైపువనుంకి) కానితప్పుపై పుస్తకము చూడవలెను. అనగా చెలువకు ఎదురుగా చూర్చుండ గారు. పోవుచున్న పాఠబండ్లయందును, ప్రాంతంబు యందును, మోటారుబండ్లయందును చదువున ఆర్థ్యం తము హానికరము. దానివలన కండ్లకు చాల శ్రమ కలుగును. నిరంతరమును నిప్పు మంటలవలన కేకిచెందే నే ఉండుటవలన కండ్లు మాడి, కండ్లకు తీగ నెట్టెను కలుగగలదు.

క్రిందుమొగముగ గూరుచుండుట కన్నులకు చాల చేరువు. అప్పుడు కన్నులలోనికి ఎక్కువ దూకులు చేరి కన్నులయందు మంట, వొప్ప కలిగి బాధంపడును. నూలుపుగా చూడగలిగినంత చూడముననండి చదువు గ్రాతలు సాగించవలెను.

కండ్లను బలపరచుటకొక చాల ఉపయోగకర ఘట పద్ధతి యిది: కండ్లు మూసికొని కనుకన్నులపైకి కొవ్వత్తెల్లతో అతిలేటికగా నిమరులు. ఎల్లపుడును కంటి నెరికొలకుల పైపునుంకి చొక్కాలకుల పైపునకు నిమరుచుండువలయునేగాని, అటునుండి యిటు ఎక్కు దును చేయరాదు.

ఇంకొక మంచి పద్ధతి వయనస్నానము. ఈవిధ విగబట్టి చున్నట్లొట్టిలో ముఖమును ముంచవలయును. నీటిలో నుండగనే కండ్లను రెండు గూడుచూగులు తెరచి మూయవలెను. అంత, నిట్టూరుగా లేచి నిలువబడి, మరల ఊపిరిపట్టి మరల మరల వెనుకటివలెనే కండ్లకు స్నానము చేయింపవలయును.

కండ్లకు విశ్రాంతి ఆర్థ్యంకము అవసరము. ఈ క్రింది వ్యాయామములలో నేడేని యొకటిగాని రెండు గాని యాచరించు నెడల కండ్లకు ఉత్తమమును విశ్రాంతి యేర్పడగలదు. దినమున పాదుకూరులు అరిచేటలను,

మూసికొన్న కండ్లపై లేచి గానుంచి లూటముపైకి క్రేళ్లు చాలుతూగా నిలుచునట్లు ఉంచుచుండవలెను. కండ్లకు నట్టిగా ఒత్తిండు. ఇట్లు మూసికొన్న కండ్లతో కారు నలుపును చూచు చున్నప్పుడలెను. ఈవిధమున నువ్వారు పదివరకుల కాలము ఉంది అంతట వెంటనే చేతులను తీసివేయవలెను. ఇట్లు కండ్లు తెరచివెంటనే చుట్టి మనుచటికంతకు చాల సరిగ్గానే తేగోవంతముగ చూచి నట్లు గ్రహింపవలెను.

ఇక, కండరములకు వ్యాయామమును గురించి. ప్రత్యేకముల నుత్తరసాధనములు లేనికే సామాలు న్నవ్యావ్యాసాను విధానములవలన అంత మేలు జరుగ వలెయు చేప్పవలెను. పుచ్చున సంతర్పించుటకు చొప్పు వయస్సులవారికి మాత్రము ఉపయోగపడునని చెప్ప దగు చొక వ్యాయామము గలదు: భక్త కంటిని మూసు కొనవలెను. తెరచియున్న కంటిలో గదిలోని ఒక గోడ నవమిభాగమును చూడవలెను. గోడయొక్క నలుకలంకులను చూచుచు కనుక్రమము చక్రమునలె త్రిప్పువలెను. ఇట్లు త్రిప్పులయందు చుట్టే పీల్చినంత సరిగా ఒకవక్రమువు (చక్రము) గ నుండవలెను. ఈ వ్యాయామమునకు ఒక్కొక్క కనుక్రమము కదిలికను కిలు చేయునట్టి కంటి కండరములు ఆరును పరిశ్రమ చేసిన వును. తగుచాల కండర కంటిలో నట్లే చేయవలెను.

సాధారణముగా కలనోప్పులన్నియు కంటి జబ్బు లలననే కలుగునని ముగించరాదు. ఇట్టికారణమున కను బిందులయందును, వాంతిలయిన వొప్ప కలుగును. లేక, కనులకు సరిగా చెనుకతట్టున రెండువైపులను ఉంచును. లేనా, నిలక నుకభాగమున సరిగా చెవులకు తిన్నగా పైకి వొప్ప కలుగును. ఈవొప్ప ఎల్లపుడును ఉండక పోవును. కాని, అంతిమాత్రమున కన్ను మందిస్థితి యందున్నదని గాని, చక్కగా పనిచేయుచున్న దనిగాని కలపజనదు.

ప్రముఖ క్రీకెట్టు ఆట

(సిరిలింగం నా జనాభా)

ప్రముఖ నర్తకి

మంగళగిరిలోని జానపద నర్తకి శ్రీమతి. గుమ్మం నర్తకి, ఈ నర్తకిని ఈమెయందు ప్రత్యేకముగా గ. సి. ఆ. చూపుచు.

జి. కే. కార్మన్ కూర్చుండినారు

భార్యను అమెరికాకు అధ్యక్షులుగా నుండిన
ఉదారాశములు.

ఇండియా - చదువురానివారు

ఇండియా ప్రభుత్వమువారు గాడిగ-వ సంవత్సరపు జనాభా లెక్కలను పోల ప్రకటించినారు. ఇండియా జనసంఖ్యయందు అయిదేండ్లకు మించినవయస్సుగలవారిలో ఏభావనయినను వ్రాయును, చదువును గలవారు, నేయింటికి, మగవారు ౧౫౬, ఆరువార ౨౮, వంతున గలవని యా లెక్కలయందు కలదు. గాడిగ-వ సంవత్సరము లెక్కల ప్రకారము ఈ చదువును వ్రాయును గలవారు, పురుషులు ౧౨౨, స్త్రీలు ౧౮. దీనివలన ఇండియాలో చదువురానివారి సంఖ్య తగ్గి పోవుచున్నదిని తెలుచుట కవకాశము గలుగుచున్నది. కాని అది సరికాదు. పదివేండ్లకు మునుపటికంటె ఇప్పుడు చదువురానివారు ఎక్కువ, తక్కువ అనువిషయము ఇప్పుడు కనుగొనవలసినది.

గాడిగ-వ సంవత్సరమున చదువురానివారు ౩౨౧, ౬౮, ౦౦౩ (పురుషులు ౧౫౬, ౨౪౩, ౩౦౫, స్త్రీలు ౧౬౫, ౩౮౪, ౬౯౮) కలదు. గాడిగ-వ సంవత్సరమున ౨౯౩, ౪౩౧, ౫౮౦, (పురుషులు ౧౪౨, ౬౨౩, ౬౯౧, స్త్రీలు ౧౫౦, ౮౦౭, ౮౮౯) ఉండిరి.

కావున గాడిగ-వ సంవత్సరమున గాడిగ-వ సంవత్సరమున కంటె చదువురానివారి సంఖ్య ౨౮, ౧౬౬, ౪౨౩ అధికముగా నున్నది. ఈ క్రమమునుబట్టి చూచిన గాడిగ-వ సంవత్సరమువకంటె ఇప్పుడు ౩౩, ౩౬౫, ౭౮౦ మంది చదువురానివారు అధికముగ నుండునెను. దీనికి గాడిగ-వ సంవత్సరమున చదువు నచ్చినవారిలో పలువురు గాడిగ-వ సంవత్సరమునాటికి, లేక, నేటికి అక్షరముల పేరురచిపోయిరని అర్థముకాదు, కాని, ఇండియాలో జనసంఖ్య, చదువుగలవారి సంఖ్య కంటె ఎక్కువవేగముతో పెరుగుచున్నదిని తెలుచున్నది. ఈచదువురానివారి సంఖ్యను తగ్గించవలయునన్న విల్లి నోటులను ఎక్కువమంది పెద్దవారిని విద్యార్థులనును చేయుటకు పోకర్తములను గలిగించవలయుననుగాని చిన్న పిల్లలను చదువుగలవారి సంఖ్యతో చేర్చి చదువుగలవారు ఎక్కువయిరని చెప్పట పనికిరాదు.

ఇండియాలో విద్యావ్యాప్తి అసాధ్యము కాని కష్టసాధ్యము కాని కారణము. జనాను, సోవియటు రషియాలో అవలంబించుచున్న మార్గములే ఇండియా లోని నిరక్షరతను పోగొట్టుట సుకరమునటకు నివర్తనములు.

ఇటు ఇండియాలోనే బరోడాసంస్థానమునందలి సర్వర విద్యావ్యాప్తిని పరిశీలించదగును. విద్యావ్యాప్తి కొరకు బరోడామార్గములే అవలంబించిన ఇండియాలో పైతము విద్యావ్యాప్తి అధికము కాగలదని స్పష్టముగుచు న్నది. గాడిగ-వ సంవత్సరపు బరోడా జనాభా లెక్కలనుబట్టి చదువుకొన్నవారిసంఖ్య చూటికి ఏబదితొమ్మిది లెక్కను—పురుషుల సంఖ్య ౫౪, స్త్రీలసంఖ్య ౯౩— పెరిగినది. ఈ సంఖ్య పెరుగుట కవకాశమున్నచో నెల్ల అరివేగముగ పెరుగుచున్నది.

బోధా నిర్మలాత్మము. నిర్మల విస్తీర్ణము కలది. దాని జనసంఖ్య ౨,౪౪౩,౦౦౦. ఇండియా యొక్క ఒక నిర్మలము. విస్తీర్ణము అత్యధికము. దానిజనసంఖ్య ౩౫౨,౦౩౬, ౭౭౦. ఇండియా విస్తీర్ణము, జనసంఖ్య బోధావిస్తీర్ణము, జనసంఖ్యకంటె మిక్కిలి ఎక్కువ అయిన స్త్రీ, ఇండియా, బ్రిటిషిండియా

మూల ఆదాయమును బోధా ఆదాయమునకంటె అత్యంతము నిధికము. కావున అల్పాదాయముగల బోధా మును పాద్యమయికార్యము, అపరిమితాదాయముగల ఇండియా మును పాద్యము కాగలదు.

‘మాడరవ నివృత్తి’

శ్రీ. శ్రీ. బాల్ గార్ స్వస్తి

శ్రీమద్భక్త శిష్య సాహిత్యమున ప్రపంచబహుమానమును (నోబెల్ ప్రయోజనము) బహుమతి సుప్రసిద్ధ బ్రిటిషు సాహిత్యకారుడును, నాటక రచయితయు నగు హీరు మున్న జనవరి ౩1-న జేన్సీ లండనులో మృతినొంది రవి తిలయలు రేంజియు సంతాపకరము.

[హీరసూక్ష్మన వ్యాస మొకటి ‘భారతి’ 1932 డిసెంబరు సంచికలో ప్రచురింపబడియుండెను.]

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౩౦-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ప్రారంభము మొదలు
 దీనివరకు తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయిన ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

అలంకారశాస్త్రము

ఆంధ్రముప్రకాశిక—పి. యజ్ఞ నారాయణ శాస్త్రి

ఇతిహాసములు

ఆంధ్ర వచన మహాభారతము—యస్. వెంకటరంగశాస్త్రి
 శ్రీమహాంధ్ర వచనమహాభారతము—(ప్ర.) పి. రామ
 స్వామిశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు

కథలు—వితిహాసకములు, పౌరాణికములు

పురాణకథాదీపిక—పి. వి. శివరావు

కాలవీధులు—పి. సీతారామరావు

మైరావణచరిత్ర—క. వెంకటరత్నం

శివచరిత్రము—పి. వెంకటసుబ్బారాయణదాసు

శ్రీరామచరిత్ర—డి. లక్ష్మీనరసమ్య

—కల్పితములు

అరేబియన్ పైట్సుకథలు భా. ౧, ౨—(అను.) బి.
 నారాయణ

కావంబీకథాసారము—భి. సత్యనారాయణరావు

పిల్లలకథలు భా. ౩—(ప్ర.) పి. శ్రీనివాసరావు, ఆర్.వి.

భట్టివిక్రమాచార్యునికథలు—పి. పిచ్చయ్య శాస్త్రి

—చారిత్రకములు

ఆంధ్రదేశకథలు—(ప్ర.) పి. ఆర్. జగపతివర్మ, పెద్దా
 పురము

ఆంధ్రులకథలు—(ప్ర.) పి. ఆర్. జగపతివర్మ, పెద్దా
 పురము

మొప్పది యిద్దఱు మంగ్రుల చరిత్రము—కె. మార్కండ్
 డేయశర్మ

కల్పము

త్రినాథచరితము—పి. శ్రీనివాసరావు.

శతవిధితత్వకల్పము—(ప్ర.) పి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి,
 మద్రాసు

గ్రామముంగిర గౌరీచరితము—(ప్ర.) పి. లక్ష్మీనరసిం
 హశాస్త్రి, మద్రాసు

శ్రీత్రినాథచరిత కల్పము—యల్. వి. యశ. ఆచారి

గణితశాస్త్రము

వేర్వేరుగాచేయలేనిపట్టి ద్విగుణితపుస్తకము, సం. ౩.—
 యల్. బి. లాసన్

గుణితగణితము, భా. ౨—యస్. కృష్ణరావు

గేయములు

ఆర్యైరమోదానందతత్వములు—ఆర్. హుస్సేన్ మోగి,
 డి. లక్ష్మణదాసు

అంజనేయ రామసంవాదము—యం. పాపయ్యదాసు

శీర్షనలపుస్తకము—యం. రామలింగాచారి

కృష్ణ గోవిందశీర్షనలు—కె. యల్. నరసింహారావు

పాండవగీతలు—(ప్ర.) కె. మార్కండ్ డేయశర్మ, మద్రాసు

పాటలు—పి. రంగనాయకమ్మ

భక్తజనానందశీర్షనలు—యస్. కొలుగూచార్యులు

భక్తజనానంద రామాయణము—పి. పల్లభయ్యదాసు

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. ఆను.—అనుబంధము. ఆనువాదములు.
 ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు. భా.—భాగము. చ.—చరణము. సం.—సంపాదకులు. పత్రి.—పత్రికము.

మేలుకొలుపు భక్తి కీర్తనలు—(ప్ర.) ఎ. కృష్ణమూర్తి

బ్రహ్మ, విశాఖపట్టణము

శ్రీమద్రామాయణ కోలాట పాటలు—కె. సుదర్శనదాసు

శ్రీరామాయణము, పాటలు—యన్. మహాలక్ష్మమ్మ

శ్రీచంకటేశ భక్తికృపంధానలి—(ప్ర.) యం. వి. రుద్ర

య్యదాయడు, తిరుపతి

సంప్రాప్త రామాయణ కోలాట దసరా కీర్తనలు— వి.

శేషయ్య

నీతారాగణసంవాదము—యం. వాపయ్యదాసు

హరిభజనకీర్తనలు—(ప్ర.) కె. వరదరాజమొదలి,

మదరాసు

హాస్యనందనావళి—యన్. మురిదాసకవి

చ రిత్ర

సంగ్రహాబిజిమచరిత్ర—(ప్ర.) ఆస్ససర్వయూని

వర్మిటిప్రెస్, మదరాసు

చిత్రలేఖనము

భారతీయ చిత్రకళ—కె. రామరావు

జీవితములు

ఆంగ్ల నారీమణులు—కె. మార్కనారాయణశాస్త్రి

చాణక్యము—వి. సత్యనారాయణశాస్త్రి

శ్రీనాథకవిశిషిరము—సి. వీరభద్రరావు

శైలితీర్థ శాస్త్రము

గర్భభాతకము—(ప్ర.) వీరభారతి అండ్ కో, మదరాసు

గోచారచిర్చి—సి. లక్ష్మీవరసింహశాస్త్రి, మదిర

పట్టణము

భాతకపు పుకము—ఆర్. జగదీశ్వరరావు

వనీశగోచారశిల దర్పణం—ఎ. శ్రీనివాసాచార్యులు

యోగినిభాతకము—(ప్ర.)ఆర్. జగదీశ్వర రావు, విజయ

నగరము

దండకములు

కంచికామాతమ్మ దండకమ్—టి. ధర్మరావు

రణభేరి అమృతాదిదండకము—యన్. జగన్నాథకవి

న వ ల లు

ఇందుమరీచిజయము—సి. వెంకటశివయ్య

పెండ్లిపండ—(ప్ర.) ఎ. లక్ష్మణశాస్త్రిమినాయుడు, రాజ

మహేంద్రవరము

ప్రాయశ్చిత్తము—(ప్ర.) విశ్వభావరీపిజన్మ, మదరాసు

రీలావతి—యన్. కామేశ్వరరావు

కారడ—సి. లక్ష్మీనారాయణ

సంకేది—(అను.) యం. సంకేతరావు

నాటకములు

గయోపాఖ్యానము—రామకృష్ణకవి

పద్మశ్యామము—సి. మాణిక్యేశ్వర్

రాతిస్తంభము—సి. లక్ష్మీవరసింహరావు

వరూధి—టి. వెంకటనారాయణశర్మ

విమల—టి. కాపిరాజు

సకోజని—సి. లక్ష్మీవరసింహరావు

నీ తి

పురాణనీతికథలు, డా. ఎ.— యం. రాధాకృష్ణమూర్తి

పరిశిష్టము

ఆశోకవనము—సి. రామచంద్రరావు

అనత్యచరిత్ర విమర్శనము— వి. భాస్కరరామమూర్తి

అలమూరు గ్రామపునర్నిర్మాణ కరపత్రము—కె. ధర్మ

న్నకవి

ఋణబాధ—(ప్ర.) క్రిష్టియన్ లిబరేరిన్ సొసైటీ,

మదరాసు

కపోతకిరాతము— సి. చిదంబరశాస్త్రి

మనవమద్దలచరిత్ర—(ప్ర.) కె. వరదరాజమొదలి,

మదరాసు

దాంపత్యరహస్యములు—సారథి

దృగ్విశ్వాసము—డాక్. లక్ష్మీవరసింహరావు

దోషభాసనిరాసనము—వి. నీతారామశాస్త్రి

నిరంకుశ కవిమంజర్నము—(ప్ర.) కె. కోదండరామయ్య,

తెజనాప

నూతనవిజ్ఞానాచారము— డి. రామమూర్తి, యన్.

యన్. సోమయాజులు

పంచాంగము—(ప్ర.) విజ్ఞానవిజ్ఞానము, మదరాసు

పంచాంగము—(ప్ర.) సారాంశము, మదరాసు

పంచాంగము—(ప్ర.) శివయ్యనరసింహుల సారాంశము, మదరాసు

పురాణము—(ప్ర.) ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండ్ కో. మదరాసు

ప్రపంచజ్ఞానము—జి. వి. రామమూర్తి

రామమూర్తి, యన్. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకట రామమూర్తి

మధ్యప్రదేశము—జి. మల్లపరాజు

మద్రాసు—సి. ఇ. వెంకటరామయ్య

విప్రసంకల్పము—ఆర్. రామమూర్తి

కారణాచారములు, బుక్—టి. రాజగోపాలరావు

శ్రీ ఆత్మవేదము—రామయ్య, యన్. వనపర్తి

శ్రీ ఆత్మవేదము—విద్యానాథారావు—యన్. లక్ష్మణ మూర్తి

శ్రీ ఆత్మవేదము—(ప్ర.) డి. వి. వివరాధిపతి, కాన్పి, మచిలీపట్టణము

శ్రీ రామమూర్తి, యన్. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

శ్రీ వేదముల పరిశోధన—యన్. వెంకటరావు

శ్రీ వెంకటేశ్వరభక్తిరత్నము—(ప్ర.) యన్. వి. రుద్రయ్య నాయుడు, తిరుపతి

శ్రీ వ్యాసమునివ్యాసప్రశంసా శాస్త్రము—(ప్ర.) రామారావు, మదరాసు

సన్యాసము—(ప్ర.) డి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

సన్యాసము—(ప్ర.) సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

సన్యాసము—(ప్ర.) సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

సన్యాసము—(ప్ర.) సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

అండ్ కో., మదరాసు

సన్యాసము—(ప్ర.) సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

సన్యాసము—(ప్ర.) సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

సన్యాసము—(ప్ర.) సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

పురాణములు

మహాపురాణము, భా. ౧—యన్. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

శ్రీ భాగవతము, భా. ౧—(ప్ర.) యన్. కింగరా

చార్యులు, బెంగళూరు

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము, దశమస్కంధము, భా. ౧.

—(ప్ర.) వి. వీరప్ప, చలపట్టు

ప్రకృతి శాస్త్రము

ప్రకృతి శాస్త్రము, భా. ౧—(ప్ర.) వెంకటరామయ్య, డి. యన్. దత్త.

కాలవిజ్ఞానశాస్త్రము, భా. ౧-౨. వీరభద్రయ్య

భూగోళ శాస్త్రము

కృష్ణానది భూగోళము—వి. పురుషోత్తం

గంగానది భూగోళము—యన్. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

చిత్రావతి భూగోళశాస్త్రము—సి. కె. నారాయణ

తెనాలి భూగోళము—యన్. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

తెనాలి భూగోళము—యన్. సుబ్రహ్మణ్యం, పి. వెంకటరావు

మూర్తి, డి. రామమూర్తి

పటములను అనుసరించిన భూగోళశాస్త్రము—కె. వీర

పామిఅయ్యంగారు

ప్రపంచభూగోళము—ఆర్. శేషగిరిరావు

బర్మానది భూగోళము—సి. కె. నారాయణ

కాలములవరం

రామమూర్తి, డి. రామమూర్తి

మహాముని

మంత్ర శాస్త్రము

సకలదేవతా కైవల్యమును మహామంత్రము—సి.

విష్ణుయ్య

మతము—హిందు

అనంత వ్రతకథా—(ప్ర.) వి. కె. శర్మ, కన్నులు

అనంత వ్రతకథా—(ప్ర.) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి,

మచిలీపట్టణము

గోత్రపతరులు—సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి
జాతీయ సమితి కర్మకర్తృవహస్యము—సి. వెంకటకృష్ణ
దాసు

వాయూబ్రాహ్మణనిరూపణ—ఆర్. ప్రసాదశర్మ
మానవశిక్షము, భా. ౧, ౨, ౩, — డి. బలరామకృష్ణయ్య
శ్రీసవాతనమానవధర్మములు, బుధధర్మశాస్త్రము —
(ప్ర.) సవాతనగ్రంథమాల, కొల్లూరు
సర్వైశ్వధర్మపంగ్రహము—(ప్ర.) సి. నరసింహానిధాంత్రి,
కొల్లూరు

—ఇతరములు

ఆత్మసంపద— రెవ. జె. ఆలన్
ఏనువాధస్తతి పద్యములు— కె. వీరభద్రాచార్యులు
శ్రీస్తుమత విచర్యనములు— డబ్ల్యు. హెచ్. కాంప్టెల్
శ్రీస్తుమతనిర్దుబాటునాటకము—(ప్ర.) యస్. యల్.
కోల్ మన్, రాజసుపేంద్రవరము

శ్రీస్తుమతబోధిని—(ప్ర.) ఆంగ్ల ఇవాంజిలికల్ బాప్
రెకసాపైటి, గుంటూరు

తెలుగుశీర్షనలు — (ప్ర.) గోదావరి డెల్టా మిషన్,
చాగల్లు

తెలుగు బైబిలునిఘంటువు, భా. ౬ — రెవ. జె.
ఆబ్రి, రెవ. పి. లీ పెన్ రింగ్, పి. వి. హాల్

రెండవతరగతి బైబిలువాచకము, తరగతి, ౨—(ప్ర.) ఆం
ధ్రఇవాంజిలికల్ బాప్రెకచర్చ్, గుంటూరు

కూగప్రవక్తయగుయిర్మియా—(ప్ర.) క్రిస్టియన్ టిటల్
చర్చ్ సొసైటీ, మదరాసు

సత్యావతారచరిత్ర—బునయన్ టోస్ట్
గువార్తపాట—జి. సామ్యూల్

మాహాత్మ్యము

శ్రీకాశీకమాహాత్మ్యము—వి. మార్కనారాయణ శర్మ
శ్రీ భద్రాచలరామచంద్ర మాహాత్మ్యము—టి. సీతారా
మయ్య

శ్రీసుందరురాచలమాహాత్మ్యము—(అను.) వి. గోపాల్
శ్రీతైలమాహాత్మ్య వనస్పతిరసరసాయన సిద్ధికల్పకల్పి—

కె. వి. దత్తానందస్వామి

రాజకీయము

పై మన్ కమిషన్ నివేదిక— (ప్ర.) డి. శతవరాపుపం
తులు, రెజివాడ

వేదాంతశాస్త్రము

జీవస్మృతి—పి. నరసింహాకవి
నిష్కామమోగము — (ప్ర.) టి. లక్ష్మీనారాయణ,
అంగలూరు

మాయావిచారణ అను జ్ఞానప్రబోధ—వి. శేషమ్మ
వేదాంతగీతాడిండిము—పి. నారాయణశర్మ

వ్యవసాయశాస్త్రము

వ్యవసాయశాస్త్రము—(ప్ర.) పి. యం. మరుగేశముదరి

వ్యాకరణ శాస్త్రము

ఆంగ్లభాషామహాసనము— యం. మార్కనారాయణ
శాస్త్రి
కారదావ్యాకరణము—టి. రాజగోపాలరావు

శతకములు

చెలికానిశతకము—యన్. నరసాచారి
దీనబాంధవశతకము—కె. నాగేశ్వరరామ

శతకత్రయము—కె. వెంకటనారాయణ
శ్రీఆత్మబోధి శతకము—కె. రామస్వామి

శ్రీభవానీశంకరాద్భూత శతకము—కె. వెంకటరత్నం
శ్రీరామరామశతకము—ఆర్. రామదాసు

శ్రీరామశతకము—డి. లక్ష్మీనరసమ్మ
శ్రీవీరబ్రహ్మశతకము—వి. హనుమయ్య

శ్రీచంకపైశ్వర శతకము— జె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
సుమతీశతకము—(ప్ర.) యం. యస్. శర్మ అండ్ కో.,
తెనాలి

సుమతీశతకము — (ప్ర.) కె. వీరవెంకయ్య, రాజసు
పేంద్రవరము

హరశతకము— పి. నారాయణశర్మ

సంగీతకామ్రము

గ్రామసౌత్ శ్లేష్మిన్ హామివ | సంగీతకీర్తనలు, భా. ౧.
 ౨.—(ప్ర.) కసంతాటుక్ దిపా, మదరాసు
 చాక్రినియానుభవసంగీతరత్నము — టి. యన్. ౪వ
 రామలింగం

స్తోత్రములు

మాజవీటికామాక్షిస్తోత్రము, నక్కత్రమాల—ఎ. పిరబ్ర
 హ్యచాగ్యులు
 శ్రీకృష్ణస్తోత్రమాలామృతము — యం. కృష్ణమూర్తి
 శ్రీరామనామ స్తోత్రము — బాపకరామమూర్తి
 శ్రీవెంకటేశ్వరాష్టోత్రము — త్వబోధన రాజము—టి.
 రూపసింగ్

శ్రీసద్గురురంగేశ్వరస్తోత్రము—వి. హనుమయ్య

శ్రీశైల పూజాస్తోత్రనామావళి—(ప్ర.) శ్రీరాజరాజేశ్వరీ
 ఆండ్ కో, వంద్యాల

హరికథలు

భక్తివైరాగ్య సంపతుల సచ్చారిత్రము, హరికథ—కె.
 సుబ్బరామదాసు

సారస్వతము

కాలిదాసుని కళాప్రతిభలు—కె. రామకృష్ణయ్య
 బాహుభ్యునియము—సి. పిచ్చయ్య శాస్త్రి
 సారస్వతవ్యాసములు, బా. ౧—టి. రాజగోపాలరావు

త మ స్సు

శ్రీమతి చావలి బంగారమ్మగారు

కను మూసి లేచెను-వెనుదిరిగి చూచేను

కనలేదు నాజంట-వినలేదు ఆజాడ

గుండె గుబగుబలాడెను

నాగొంతు

ఎండి గుట కడదాయెను.

పిలచేను పిలచేను-అలసిపోయేను

అలసిపోయిన గుండె-అట్టెముడి విడి పోవ

ఆకాశమున కెగిరితి

అక్కడ

అంధకారమె జూచితి.

కేక వినబడదాయె-చూపు కనబడదాయె

అంధకారములోన-అట్టె రెక్కలు ముడిచి

అవనిపై నే బడితిని

అక్కడ

అంధకారమె గంటిని.

సంగీతపరిషత్: గాయకమహాసభ, చెన్నపురి, 1932

ఈసభ కనెచిన డిసెంబరు 23-వ తేదీనుండి సంగీత పరిషత్తువారి యాజమాన్యమున గాయకమహాసభ టైగరు వరగావార్యులుగారి యధ్యక్షతన జరుపబడెను. సభకు హెక్కుగూర వేళములనుండి సహితము ప్రతినిధులు వచ్చి యుండిరి 34-వ తేదీనుండి రోగలక్షణము, వాట్సవిద్య, తాళము మున్నగు విషయములగూర్చియు, కొందరు రచించిన సంగీతపత్రిక వ్యాసములందులి యంశములగూర్చియు బిచ్చలు ప్రారంభింపబడెను. డెబ్బదిరెండు మేళకర్తల ప్రత్యాక్రమము జనంపూర్తిగ నున్నదియు, మ్యూర సంచయము చేర్చి కూడ మరి 30 మేళకర్తల వేర్వేరుపవచ్చు వనియు నిట్లు ఒక గుఱచెడివివవాసముపై చెర్చ జరిగిన పిమ్మట కాలముచాలమి మరియొక్కవత్సరమున బూర్తిగ చేర్చించుటకు వాయిదావేయబడెను. అచ్చపు ప్రకములలో కీర్తనములు, గీతములు, వర్ణములు, స్వరజతులు మున్నగువానియందు కావనన లేవలగూర్చి వ్యాసము చెరువ బడెను. తాళముగూర్చియు, పూర్వప్రగ్రామమార్గనల గూర్చియు, అధునికసంగీతగ్రంథకర్తలగూర్చియు వ్యాసములు చెరువబడెను. కాలము చాలనగున విం. వ. వర సేంపోచాన్యులుగారి "రాగపద్ధతి" గూర్చిన వ్యాసము నిదు కలవీన స్థించిరి. 'భూతవాట్సవిద్యకర్త' గూర్చియు వాకరియ పూర్తిగ చెర్చజరిగినపిమ్మట యాతీర్యాసము లామోడింపబడెను :

తీర్మానములు

౧. భూతవాట్సముప్రార్థనమునుండి సనతగాంచి గుండుటచే వాకర్త యధ్యక్షతరచునునది కాదనియు, బ్రతివాడు నాచరింపవలసివనియు నీసభవారు అభిప్రాయ పడుచున్నారు.

2. భూతవాట్సము ఇప్పుడు వేగముగ ననాదరణ పాలగుచుండును ఈసభవారు ఆకురతతో గ్రహించి లలితకళను పోషించు ప్రతిసంఘము, మరి జనులు, యీ కళను పోషించుటకు కోరబడుచున్నారు.

3. ఈకళగూర్చి సక్రమముగా అభిప్రాయము లను నివేదించి ప్రతివారు సరియగు విధమున నీకళను ఆల రించుటకు వలయుపాఠములు చేర్చుచుటకు ముద్రాగు సంగీతపరిషత్తువారిని ఈసభవారు కోరుచున్నారు.

౪. మధ్యముగా స్త్రీసంఘములలో కళ మధ రించుటకు ప్రశ్నప్రయత్నిముగా నీవిద్య తమసంఘము లలో చేర్చుటకు వలయు ప్రణాళిక చేర్చి యీకళను నిర్వహించుట భాగ్యమని ఈసభవారు తలంచుచున్నారు.

రాగలక్షణము

రాగలక్షణముగూర్చి యావిభమున తీర్మానములు గావించబడెను:

జేగడ రాగము:—

అశోహణము: స గ రి గ మ ప ధ స

అవరోహణము: స ని ధ ప మా గ రి స

ఇందు 'ప ని స', 'స ని ధ ని స' మున్నగు ప్రయోగములు కలవు. ఇయ్యది ప్రాచీనప్రయోగములుగ నెంచబడెను.

ఆరభి:—

అశోహణము: స రి మ ప ధ స

అవరోహణము: స ని ధ ప మా గ రి స

గ, ని, లు అల్పప్రయోగములు.

దేవగాంధారి:—

అశోహణము: స రి మ ప ధ స

అవరోహణము: స ని ధ ప మా గ రి స

ఇందు 'ప ధ ని స' ప్రయోగము కలవని యెంచబడెను. అందుచే గొండలు 'స రి మ ప ధ ని స' అని ఇట్లు అవరో హణముంట భావ్యమనిరి. ఇయ్యది భాషాంశరాగము. పై మూడురాగములు 2౯-వ మేళము బిచ్చములుగ సంగీ కరింపబడెను. ఆరభి, దేవగాంధారి రాగములందులి డై వ తము చెనుశ్రుతిధకన్న నధికముగునది కలవని విం. వ.

సంగీతమహాసభ, చెన్నపురి (౧౯౩౨ డిసెంబరు)

నకనీపాచార్యులుగారు నూచించినది అగ్రములు అంగీకరించిరి.

దేశ్యకోటి:—

ఈరాగ మంతగ వానబడుటలేదని ఒకరు నూచించిరి. సంగీతశ్రీమూర్తులలో నొకవని క్యామకామ్యులు వారి మునిమనుషులు క్యామకామ్యుగారు ఈరాగమున కల సుబ్బరాయకామ్యుగారి 'కమలాంబిక' శీర్షము సాది చూపిరి. ఇంకను కొందరు కొన్ని శీర్షముల పాడిరి. అంత ఆరోహణావరోహణము లిట్లు ఎంచబడెను:

ఆరోహణము: సరిగ మ ప ధ ని స

అవరోహణము: స ని ధ ప గా రి స

ఇందుగల మధ్యము శుద్ధమధ్యమమని పెక్కురు అభిప్రాయపడిరి. కొలదిమంది ప్రతిమధ్యమము కలవనిరి. ఇది భావరాగము.

వరాళి రాగము:—

కొందఱు ఆరోహణము 'సరిగ మ ప ధ ని స' అనియు, నవరోహణము సంపూర్ణమనియు నెంచిరి. కొందఱు త్యాగరాజు, శ్రీశ్రీకృష్ణకు, దీక్షితులు మున్నగు వారి శీర్షముల పాడినవిమ్ముల 'సరిగ రి' ఇట్టిప్రయోగములు ఈరాగమున కర్పించుటచే నీరాగముయొక్క ఆరోహణావరోహణములు సంపూర్ణాసంపూర్ణములుగ తీర్మానింపబడెను. ఇయ్యది 59-వ మేళమని ఎంచబడెను.

పంతువరాళి:—

ఈ రాగము పాధారణ గాంధారయంతముగ వాడుట కలవా? యనుసంశయ ముండు నర్పింపబడెను. శ్రీశ్రీయపదములు 'పవతి నేను', 'వద్దంటే' మున్నగు నవియు నన్వయ పొడవడెను. 'సధప', 'పమగమ' మున్నగు ప్రయోగము లున్నట్లు గ్రహింపబడెను. ఈ రాగము అంతరగాంధారముతో వాడుటయే వివేకమని

పెక్కురు చెప్పిరి. ఒకరు త్యాగరాజు శీర్షములు పాడిరి కాని వారును కేవలము సాధారణ గాంధారముతో పాడి యుండలేదని తలంపబడెను. ఈము అం. గ. నొప్పించలేదని చెప్పిరి కాని యది సా. గ. సహితము కాదని యంగీకరించిరి. కొంత హెచ్చుగాంధార మె పాడిరిమనిరి. అంత సంతువరాళిరాగము అం. గ. కలది కావున 51 వ మేళజన్యముగ నెంచవలసిన మను తీర్మానము అంగీకరింపబడెను. ఇయ్యది సంపూర్ణసంపూర్ణము.

కామవర్ధని:—

ఇయ్యది 51-వ మేళము.

సారంగ రాగము:—

ఆరోహణావరోహణములు సరిగ మ ప ధ ని స—స ని ధ ప మ రి గ మ రి స—అని ఎంచబడెను. 'సహమప' మున్నగు ప్రయోగములు రంజకములని ఒకరు చెప్పిరి. 'సహప' ప్రయోగము బహుళముగ నున్నది. ఇయ్యది ౬౫-వ మేళజన్యము.

హమీరుకళ్యాణి:—

ఇయ్యది సంపూర్ణసంపూర్ణరాగమని యంగీకరింపబడెను. "సరి స, ప మ ప ధ ని స, ధ ప ని ధ ప ని రి స, రి మ గ మ రి స"—ఇట్టిప్రయోగములు రంజకములుగ ఒకరు చూపిరి. 'గ మ గ రి స' ఇట్టివోలు శుద్ధమధ్యమము వచ్చునని ముక్తయ్యభాగవతరుగారు చూపిరి. ఇయ్యది ౬౫-వ మేళజన్యమని ఎంచబడెను.

యమునాకళ్యాణి:—

ఈరాగము ఆరోహణావరోహణములు సరిగ ప ధ స—స ని ధ ప మ గ మ రి స - అని అంగీకరింపబడెను. 'గ మ గ రి' అను ప్రయోగములందు శుద్ధమధ్యమము వచ్చునని నూచింపబడెను. ఇయ్యది ౬౫-వ మేళజన్యముగ నెంచబడెను.

మి. వ. న.

విమర్శనము

“ఆంధ్ర ప్రకాశిక” పునరుద్ధరణము ✓

ఆంధ్రదేశమున మొట్టమొదటి వార్తాపత్రికయై 45 సంవత్సరములు జరుపుచున్న నదిది శ్రీ ఎ. సి. పార్థసారథినాయుడిగారి మరణావంతరము కొన్ని సంవత్సరములకాలము ప్రచురణము లేక ఆంతరించిన “ఆంధ్ర ప్రకాశిక” ప్రతి అడివారమును ప్రకటింపబడు ప్రజాపత్రికగా చాలియనీవ చేయునిమిత్తము డి. యక. రావుగారి సంపాదకత్వమున మరల గత డిసెంబరు కల రెండవవారమునుండి మదరాసు పాఠశాలపేటనుండి ప్రచురింపబడు తెంతయు మోదావహమును విషయము. దీనిని సంపాదకులు నిష్పక్షిక ప్రజాహిత వార్తాపత్రికగా చేయవలయునని సంకల్పించియుండు తెంతయు ప్రశంసార్హము. ఆంధ్రదేశ పత్రికాసవ్యాస మహోత్సవమున అగ్రతంబూలము నందుకొనిన ఈ పత్రిక ఆంధ్ర దేశీయుల ఆదరణ సహాయ ప్రోత్సాహములవలన వృద్ధి గాంచి చిరకాలము కొనసాగునుగాక.

‘మరపురాని అన్నపూర్ణ’

వెల తెలియరాదు.

కీ. శే. శ్రీ చికిరి అన్నపూర్ణమ్మగారి ముదిత వ్యాసములును, కథలును, ఆమెయొక్క తీవితమునందలి గుణవిశేషములను గురించి వ్రాయబడిన మిత్రుల సానుభూతిలేఖలును, పత్రికాప్రశంసలును గల గ్రంథ మిది. అన్నపూర్ణగారి భర్తయయిన చికిరి చెంచయ్యగారు వ్రాసిన ‘గురదృష్టవశులైన శ్రీ’ లను వ్యాసము యొక్క రెండుభాగములును ఇందు గలవు.

అన్నపూర్ణమ్మగారు 25 సంవత్సరముల చిన్న వయసులోనే మరణించిరి. ఆప్పటికే ఆమె దేశసేవ యందును, సంఘసంస్కరణయందును ఆసక్తి గలిగియుండెను. శ్రీ పునర్వివాహములయం కామె చూపిన శ్రద్ధ అనిర్వచనీయము. ఆమెకార్యదీక్ష ప్రశంసనీయము. అభిప్రాయములకు తేసినంత సహాయము గూడ భర్తగారిచే లభియుచుండెను.

ఈమె వ్రాసినవకథలలో చిలుక కాకి కథ తప్ప తక్కినవన్నీయు సంఘసంస్కరణకై వ్రాయబడినవి. సంఘస్థితులను ఎట్లున్నచోటి నట్లే కథలలో నిమిడ్చి వ్రాయబడులన సంఘమందలి లోపములు గులభముగా తెలియగలవని యభిప్రాయము. యథార్థ నీతిని ఎంతచిక్కగ వర్ణించినను ఇట్టికథలు సంఘసంస్కరణకుపయుక్తములగుచున్నవా? ‘కామ్యధోరణి కార్యధోరణి’ కావలయు. వ్యాసములు, సాంఘికరాజనీయ సంస్కరణములను గురించినవి యిందు గలవు.

వ్యాసములయందు గొన్ని సందేహములు గల్గుచున్నవి. ఆస్పృశ్యతను గురించి వ్రాసినభాగమున నొక వాక్యమిట్లున్నది: ‘అగ్రవర్ణములనా రిడు బాధలు పడిజాలక నిన్ను జానులవారు నీక్షిస్త కమితమునో ఏ మహమ్మదీయ మతమునో స్వీకరించి సర్వమానసాభ్రాతృత్వము (సౌభ్రాతృము) ననుభవించుచున్నాడు.’ ఈవాక్యమునందు వ్రాయబడినది యథార్థమేనా? శ్రీ ప్రవచుణ్ణమును మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరించి హీనవాలివారికి కారణములు అగ్రవాదివారిను భాగ లేనా? ఇట్లున్యమతము స్వీకరించినవారైనను ‘సర్వ మానస సౌభ్రాతృత్వము’ ననుభవించుచున్నారా?

మరియొక 'విదాకులచట్టమును గురించి చర్చ చేయుచు 'మనపూర్వులు విదాకులమార్గము ననుసరించి నట్లు పురాణేతిహాసములవలన తెల్లమరును' అని వ్రాసిరి. ఏపురాణమం దట్లున్నదో వ్రాసి విదాకుల నవలంబించిన వారినిగురించి కొంచెముగ వ్రాసియుండిన బాగుండెడిది.

'రాజు'

i. 'గాంధీగీత'

కవి: బౌద్ధవాద్యయబ్రహ్మ, దుగ్ధిరాల బలరామ కృష్ణయ్యగారు. తెల ౦-౮-౦.

'గాంధీగీత' కృతికర్తకు మహాత్మునియందు గల భక్తి విశేషమును నూచించునదై యున్నది. గాంధీగీత చీవిత విశేషములను, ఆతని రాజకీయ నైతిక సిద్ధాంతములను ఈ 'గీత' ప్రస్తుతించుచున్నది. కొన్ని యెడల గ్రంథకర్తకు గల దేశభక్తియు విదితమగును. వాటిమణులను రాజకీయములందు మార్గదర్శిములుగ జేసెనని గాంధీగీత పాఠకు గీతములు శ్రేష్ఠతములని మనుచునగును.

ii. 'తెలుగుసీమ'

కవి: బౌద్ధవాద్యయబ్రహ్మ, దుగ్ధిరాల బలరామ కృష్ణయ్యగారు. తెల ౦-౪-౦.

'తెలుగుసీమ' గీతికాదాపమున నాంధ్రుల ప్రతిభను బాటునదై యున్నది. ఆంధ్రమత స్వరూపకల్పన హైందవజాతీయత కుపాంగమే యగు నను సత్యమును బాటునట్టియు, కవితను కవితాశక్తిని నూచించునట్టియు నీ క్రిందిగీతిని చదువరులకు సమర్పించును:

"భాగ్యుని యయి భవ్యపదము
వరలుమాతకు భరతభూమిఁ
దిలకయాపిచి తెలుగుసీమను

జగతిఁ బాలర తమ్ముడా!"

పై రెండుగ్రంథములును మానవాదర్శ గ్రంథ ముండలియందు ౧౦, ౧౧ పుష్పములుగ ప్రకటితము

లయునవి. ప్రకాశకులు: మేనేజరు, మానవాదర్శ గ్రంథ మండలి, అంగలూరు, కృష్ణా జిల్లా.

న. చ. గ. తా. ౧

లేమొగ్గ

రామధన్వరావు భావలత ప్రకృతిదైతవ్య శోధ లకుపులకించి "లేమొగ్గ"ను గొడిసింది. "లేమొగ్గ" భావుకారి కింత పరీమళవ్యాపృత మవునాంపే అది పూపప్రాయం గడచి తెలిమొగ్గయి కేకులవిచ్చి ముగిసి పల్లవుంటుందో!

"మాతక్రేగంటి చావుల"కే ప్రభవించిన ఈ "లేమొగ్గ" వివమితలకతోపాటు కృతజ్ఞతాస్మాతయై ఆమాతకే నొంగి పోయిరించి విడిచిపెరికనులతో జోహారులు స్రుమ్మరిస్తోంది.

మమకరిత చేత స్కూలనుచేయు "హిమచలము" నేలమీద పక్షిల్లా అల్లాసుచున్న నిర్మమాలిన నీములై పత్రములనొడిగి బాష్పకణాలటు హిమచలపుల రాలుస్తోంది.

"మాడుగుడ్డలు కరవయి కొంచె లేక

చలికి జమచాయ వడకు చీదలను గాంచి

రరులు కార్చెడి కన్నీటి ధారలటుల

పర్లముల రాలు హిమచిందుపటలి తోచె."

కవి ఎంతటి కరుణైకమునునో దీనినుండి తెల్లమవుతోంది.

మాతృకేశనీవాపరతంత్రై భాగతాంగములు—
ఎండ కన్నెరుగని ముగ్ధకాంతలునూడ—విపణికిగలబడి
ఒకమహాదీక్షానియతితో ఉజ్జ్వలాంశులై ప్రభవించుమా
'తల్లి' త్రిపుమా నడచుచుండ ఉద్విగ్నడై కవి 'ఉప
నివన్మధు నొలికిన! ఈ తలన

"చెరిగిపోలేదు తొల్లింటి జీవరేఖ

నిలిచియాన్నది పుణ్యాంగనల పతంబు"

అని సమ్మోదము చెలిమిచ్చుచున్నాడు.

తన్నయత్నములో నుండి తాత్వికత మరచి వింతగా కలిగియున్నవాని ముగిచి రాధికాకాంతయి భక్త విరహము వరదకట్టి పారించాడు,

“పాడిరా నాక్కన్న
పాడు నాతండ్రి
పరమపావనగీరి
పరికటి మరచిరా పాడిరా
పాటదిటుకెరటాల
బడి లేలిపోయెదను
తనువు పులకింపగా
తాండవము చేసెదను పాడిరా
జాలు ప్రదీపింపంగ
చూడు చలరింపగా
భజులు తల లాపంగ
పను లాలకింపంగ పాడిరా
బెన్నెలలు కరుగంగ
వినుకీధి తడియంగ
దికలెల్ల నీగాన
దివ్యామృతమె నిండ పాడిరా.”

“ఆర్తింటి పయనము” అనుపద్యము ఎంతో సుగ్ధగా వుంది. ఆ భావపారశ్రవ్యము, పలుకుమాటవ్యయము—కడ పొరగిదిగో—ఆంధర్నిత అనుభూతితో కవి హృదయానుభూతి అట్లా కృత్త పరచినందుకు ఆవైరి పడుచు Thank you very much! అన్నట్లు ఆపద్యము చదివిన ప్రతి వారి తట్టుతుంది.

“ఆలయకాసు మీటుచూ” పాడించు ఆ పాట పోల్చుకో లేక “వసుంతోయము” అనే నీతితో కవి

“ఎవని రాకనుకూర్చి
ఈప్రకృతి కలుకు?
ఎవని ప్రియకరువకో
ఈవైశ్రీకోర!

శమలపంతుసేయు
కర్త పేయంతాను”

అనే ప్రశ్నకు తానే సమాధానమైనట్టుగా తన్నయత్నములో నిలిచిపోతాడు.

“మార్పిడిను” అనే కావ్యములో
“బాలుకనయనన్ భావపావనములను
చదువుకొను శ్రేయసి”

శిరము మూర్చిని ఆమె దిక్పక్షిణి తోహదపెడతాడు.

ఈనవయుగ సమ్మేళనములో తొలితరము విడిచిపెట్టి ప్రాతః సూర్యునికీ ఎత్తిన కరాలతో హారతెత్తిన ఎడమతో నవ్విపోతాడు శ్రీరామభద్రరావు.
జ. కా.

చేజీసంహారమ్

డిమ్యా ర పుటల పైజా. ౨౨౪ పుటలు, వెల రు. ౧-౪-౦.

కర్త : భట్టనారాయణ కవి.
తెలుగులిపియందు క్రొత్తగా చక్కగా ముద్రితమయిన ఆంధ్రముల సంస్కృత వాటకము. శ్రీలక్ష్మణమూరి విరచితమును మాదామణి యను వ్యాఖ్య గలది. వాటకమునందలి శ్లోకములకు మూచిక గ్రంథాంతమున గలకు. ముద్రాక్షరము ముచ్చటగ నున్నది. ప్రకాశకులు వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు. అండ్ సన్స్, చెన్నపురి.

ఆంధ్ర హితోపదేశ చంపువు

క్రాసు ర పుటలపైజా. ౨౪౨ పుటలు, వెల రు. ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త : మహాపాథ్యాయ శకాప్రపూర్ణ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు, కీర్తి కేళులు. శ్రీరాష్ట్రీగారు వెనుక కేవలము గర్విరూపమున ననువదించిన హితోపదేశమును చంపువుగా నిట్లు రదియించిరి. మూలమున

గర్భమునకు తెనుగున గర్భము, స్త్రీకమునకు సమ్యము. శ్రీకాస్త్రీగారి నైదువ్యయము, నవనా జ్ఞచిత్రము వాంఛ లోకము పెక్కగా ఎఱిగి నేయున్నది. వారు స్త్రీ శేషు లయ్యెను, వారి యాశ్రాత్రికృతి ముద్రితమయి యాం ద్రప్రపంచమున కంపితయై రోడుపడిన సుశృణులు భవ్యవాదముల కర్హులు.

ప్రకాశకుడు : వేదము వేంకటాచార్యకొ, ర, మల్లి కేశ్వర పిఠి, ఆ. టి. మదరాసు.

విరజోపాఖ్యానము

రచయిత : చిల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, సహాయాంధ్రసంపాదికులు, శ్రీరామామౌనాగ్రులు, మచిలీ పట్టణము.

శ్రీ శాస్త్రీగారు, కింకరీంద్రభూటాపంచానములు చెల్లపిళ్ల నంకలశాస్త్రిగారి నియతివ్యక్తమును బహు రనుబయి చాలును, మరి పీఠి కవిత్యమును వేరుగ బ్రస్తు తింప బనిలేదు. పౌరాణికమయిన రాధాకృష్ణ చరి త్రమే యీపవ్యకావ్యమున మృదుమధురశైలిని గూర్చ బడినది. ఈకావ్యమును ప్రశంసించుచు శ్రీ జనమంచి శేషుద్రశర్మగారు తీసికొ ఇరువదిరెండు పేజీల యుపా ధ్యాయమును వ్రాసినారు. ఇంకను పలువురు పండితుల యావరమును బహుభాషావిన యాకావ్యమును అభిలాంధ్ర లోకము సమ్యుతంపదగును.

ఆచార్య.

గ్రంథ స్వీకారము

అనుభవానందము

వేదవాచిలోని ప్రకృతీకార్యాలయమువారి గ్రం థమాలయందలి ౪౬-వ ప్రచురము. శ్రీమదాయుశ్యుడి సుధానిధి, పాత్మాని కృష్ణంరాజయోగింద్రపాదీరులను పాత్మాని రామరాజయోగింద్ర చదితము. రెండవవార్షిక, ౧౯౩౩. వెల ౦-౧౨-౦. చందాదారులకు ౦-౮-౦.

ఇందు గంజాయి, త్రాగుడు, పాగాకు, వ్యభిచా రము, కృత్రిమాహారవిహారములు, నల్ల మందు, మితాయి

మొదలగువానివలన హాని కలుగును, సహజాహార విహార ముల మేలును ఆవశ్యకతయు, వాగరికతయననేమి యను సంకతియు, జ్ఞానము, హాసయోగము, రాజయోగము, ఆహింస, భగవంతుడు మొదలగు మహద్విషయముల గూర్చియు వివరముగ వ్రాయబడియున్నది. క్రాను వైజాన ౧౪౬ పుటలు.

ముముక్షుతారికము

తెలుంగున బ్రహ్మశ్రీ వావిలాల నాసుదేవశాస్త్రి గారిచే గూర్చంబడి వ్యం సుబ్రహ్మణ్య అప్పయ్య శాస్త్రిగారి భాగ్యయును పుణ్యవతి వైద్యి వానకమ్మగారిచే ప్రకటింపంబడినది. ఈపుస్తకము వలయునారు 'వావి లాల వేంకట శివావధానులుగారు (పింఛెను సుబ్బజ్ఞీ), బండిరు రామా నాయుడుపేట' అని వ్రాయవలెను. చిన్ని వైజాన ౩౨ పుటలు.

రామప్రియ

కథలపుస్తకము. గంభీర, "కోటిమతనయ"ను వ్రాసిన తాత కృష్ణమూర్తిగారు, బి. ఏ., యల్. టి., భద్రాచలం, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. పీఠిక డాక్టర్ అ. బుర్రా శేషగిరిరావు, ఎం. ఏ., పి హెచ్. డి. గారిచే వ్రాయబడినది. క్రానువైజాన ౧౪౬ పుటలు. వెల ౧౨ అణాలు. ఇందు రామప్రియ, దాంపత్యము, భద్రాచల శ్రేత్రము, కళ (?), సుశీల, తాచెష్టాశీతి, ఆపుత్రస్యశి, రాజా, హాస్యము, సంతానసమస్య అను ౧౦ కథలను గలవు. వైవానిలో కొన్ని "భారతి" లోను "గృహ లక్ష్మి" లోను లోగడ ప్రచురింపబడియుండెను.

ఆరుకోట్ల తిరుగుబాటు

గంభీర : బి. మూర్తినారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ. ప్రకాశకులు : శ్రీ హరిజనాశ్రమము, పొన్న మండ, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. ఆశ్రమప్రచురణము, నెం. ౧. గంభీరవిషయము అప్పయ్యశాస్త్రిగారివారణ ప్రబోధము. క్రాను వైజాన ౨౦పుటలు, వెల ౮ అణాలు.

ఉపాయనము

ఏలూరు ఆదివారశ్చేలలోని బొడ్డు మల్లికార్జున రావుగారిచే ప్రచురింపబడినది. ఓరి క్షేప్త పుస్తకమైన చిరంతనీని నాగభూషణరావునకు మ-రా-శ్రీ, మాదా గంగరాజుగారి కుమారుడు సుబ్బారావుగారి పుత్రిక చిరంతనీని పౌభాగ్యవతి సోందర్యవతి నిచ్చి జరిపిన కల్యాణముహూర్తవకాలమున గావించిన పంజీతాశీర్వాది పద్యములను, అష్టాష్టావాదుల సమ్మిత్తిచి "ఉపాయ నము" గ పంపబడిన గ్రంథ మిది. క్రానునైజాన ౧౫౩ పుటలు. ముద్రుటయిన అచ్చును, అట్టయు.

ఆర్యకవి కుతంత్రము ✓

గ్రంథకర్త మూర్యదేవర రాఘవయ్య చౌదరిగారు. ప్రగమఖండమున పంచముల చరిత్రమును, ద్వితీయ ఖండమున రామాయణ విమర్శనమును గలవు. క్రాను నైజాన ౧౩౮ పుటలు. వెల ౧ రూపాయి.

రామచంద్రతారావళి

అదిపూడిలోని ఆఘవి నాశగ్రంథమండలివారి ద్వితీయ కుసుము. కర్త : దాసరి అంజనాదుగారు, అదిపూడి, బాపట్ల తాలూకా. క్రానునైజాన ౧౪ పుటలు. వెల ౧ అణా.

సీతా విజయము

కర్త : దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు, పితామహము. క్రానునైజాన ౧౫౩ పుటలు. వెల ౧౦ అణాలు.

లోకలుబోధు (మానసత్రిక)

౧౯౩౩ జనవరిది. సంపు. ౧, సంవిక ౯. వాగంటి శేషయ్యగారు సంపాదికులు. డెమ్మినైజాన ౪౪ పుటలు. చందా సంవత్సరమునకు మూడు రూపాయలు. విడుదలనా : ప్రాప్రయిటరు 'లోకలుబోధు', కవిలేశ్వరపురం, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

శ్రీ కోదండరామవిలాసము అను

అనందదాసు చరిత్రము :

గ్రంథకర్త : సుంటూరు మండలస్థ వాగంటి పుర వరభాస్రప్యలను మారురి మహానందిరిశిగారు (నంద వాసు). భక్తివిషయకగ్రంథము. క్రానునైజాన ౧౦౪ పుటలు. వెల ౪ అణాలు.

నిర్వచనభారతగర్భరామాయణము

గ్రంథకర్త : రావిపాటి లక్ష్మీనారాయణగారు, సురజాల. డెమ్మినైజాన ౬౬ పుటలు. వెల ౮ అణాలు. పుష్కకాశ్యము.

కవిత్వము - దారిద్ర్యము

గ్రంథకర్త : బి. రామసుబ్బారాయణుగారు, బి. ఏ., హెడ్కాపురు, శ్రీరామసురభి లక్ష్మీరాయ మిహిమాగ్రులు; ప్రెసిడెంటు, స్నేహితుల కవిత్వ సంఘము, కొల్లాపురం, జిల్లాప్రోలు సంస్థానము. డెమ్మినైజాన ౩౮ పుటలు. వెల తెలియదు.

జానకీతి శత్రుకము

అభినవ సరస్వత్యమంధము ౫౩. గ్రంథకర్త : వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయణుగారు, బి. ఏ. డెమ్మినైజాన ౧౬ పుటలు. వెల తెలియదు.

ఆరోగ్యమాధవము

కర్త : వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయ ణుగారు, బి. ఏ. గవ్యపద్యాత్మకము. క్రానునైజాన ౩౦ పుటలు. వెల తెలియదు.

విప్రనారాయణ నాటకము

(విదంతుల సాంఘికనాటకము.) బల్లారిలోని శ్రీకృష్ణదేవరాయ గ్రంథాలయంపిటి ౬-వ పుష్పము. గ్రంథకర్త : రూపననుడి నారాయణరావుగారు, క్రాను నైజాన ౧౪౦ పుటలు, వెల ౧౦ అణాలు.

కథాగురుచక్రము

కర్త: కొదాలి సత్యనారాయణరావుగారు. ప్రకాశకుడు: కాసంకెట్టి కృష్ణమూర్తిగారు, ప్రాచయిటరు, కా. శేషశిరిరావు అండ్ బ్రదర్స్, ఎన్క్విజిషనల్ పబ్లిషర్స్, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. క్రొనువైజన ౭౯ పుటలు. వెల ౦-౧౨ ౦. డివిజివి ఐక్యనాగి సత్యనారాయణగారు ఉపోద్ఘాతము వ్రాసిరి. ఇందు, మమచరిత్రము, ఆముక్తమాల్యద కథలు గలవు.

వీరగాథలు

కర్త: ఆపండి వెంకటకృష్ణిగారు, తెలుగుపండితులు, మద్రాసు సేవాసనము మైసూరులు, చేబ్రోపల్. ప్రకాశకులు: శ్రీహృదయశివనము, ఆర్యాపురం, రాజమహేంద్రవరము. క్రొనువైజన ౬౪ పుటలు. వెల ౪ ఆణాలు. ఇందు సంగీతరత్న చరిత్రములు, సాహిత్యచరిత్రములు, భీమశేషానుమంతులు, అభిమన్యుడు, పరశురాముడు, అను కథలు కలవు.

నా ఎల్లెన్ను అనుభవము

గ్రంథకర్త: యద్దనపూడి వెంకటరత్నం పంతులుగారు, తాడేపల్లి కూడెం. క్రొనువైజన ౧౪౪ పుటలు. వెల తెలియదు.

శ్రీ కృష్ణభారత ప్రాశస్త్యము

కర్త: వాణిజ్యయోజనల రామసుబ్బారాయణుగారు, బి. ఏ. గ్రంథప్రకాశ. క్రొనువైజన ౨౨ పుటలు. వెల తెలియదు.

శ్రీ సీతారామస్మరణ

వక్త్రమాలు. కర్త: కంచెర్ల వేంకటసుమముయ్యగారు, పీఠరు, బి. హెచ్. ఇ. స్కూల్, శివపర్వ పల్లి, వినుకొండతాలూకా. చిన్ని పాత్రము. ౧౧ పుటలు.

మచిలీపట్టణ బ్రాహ్మసమాజము:

అర్థశతాబ్ద వృత్తాంత నివేదిక
క్రొను ౫౪ పుటలు.

హనుమానుడు

కర్త: కొదాలి సత్యనారాయణరావుగారు. గుంటూరులోని ఆంధ్రప్రదేశ్ కళాశాలయందు ఆధ్యాపకులుగ నున్న శ్రీ రత్నవాగ్గ సత్యనారాయణగారు, ఎమ్. ఏ. వ్రాసిన తొలిపలుకు ఇందు గలను. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా ఏలూరులో ఎన్క్విజిషనల్ పబ్లిషర్స్ గుమ్మ పాశిశేరవాణిగారిద్ద గ్రంథములు దొరకును. క్రొనువైజన ౧౦౨ పుటలు. వెల ౮ ఆణాలు.

మిలన్

శ్రీ రామనరేత్రపాతిగారి హిందీగ్రంథానువాదము. అనువాదకర్త: ఆప్తరథాని కాకాపాస్తి వేంకటవరసింహారావుగారు, ఈమరి, గుంటూరుజిల్లా. పద్మకావ్యము. క్రొనువైజన ౫౩ పుటలు. వెల తెలియదు.

శ్రీమన్మహారాజ సంస్కృత

మహాపాతశాలా (ప్రైమాసికీ) పత్రికా సంస్కృతము. సంపు. ౩, సంచికా ౪. అక్టోబర్ ౧౯౩౨. సంపాదకుడు, హెచ్. యోగనరసింహగారి, ఎమ్. ఏ., శ్రీమన్మహారాజ సంస్కృత మహాపాతశాలావ్యవస్థాపక, మైసూరు. డివిజివైజన ౪౦ పుటలు.

My Spiritual Dream

ఆంగ్లము. కర్త: ఎ. కె. మునిగారు. వెజోర మాన్ ఆఫ్ గాడెన్ ఇండియా గ్రంథమాల, మద్రాసు. మహారాజగీప్రెస్ యందు ముద్రితము. క్రొనువైజన ౧౬ పుటలు. వెల ౨ ఆణాలు.

Kriparam's Film Review

వారపత్రిక, ఆంగ్లము. సంపు. ౧, సంచిక ౩. జాంతాయి, గుడిచెంబురు ౧౯౩౨. సంపత్కర సిందా ౩ రూపాయలు. విడిప్రతి ౨ ఆణా.

Scrutator

ఆంగ్లము. వారపత్రిక. కెల్లూరుమండి వెలువడుచు, వాతీయ ఆంధ్రజ్యోతియ సమస్యలను చర్చించునది. పి. యస్. ఆర్. అంజనేయులుగారు, మేనేజింగ్ ఎడిటరు. బార్నితో ౩౯గారు, ఎమ్. ఏ., బ్యారిష్టరు, కన్నుట్టింగ్ ఎడిటరు. సంపు. ౧, సంచిక, ౫. ౨౩-౧-౩౩. సంపత్కర సిందా ౫ రూపాయలు, విడిసంచిక ౧ ఆణా.

శ్రీ వేంకటేశ్వరాయుర్వేది కళాశాల, తిరుమల తిరుమలపతి దేవస్థానపరి పాలన మున నీకళాశాల కొన్ని దేక్షక్రీ మారంభించబడి నాటినుండియు చక్కగ నిర్వహించబడుచు వచ్చినది. దీని శిక్షబాది పట్టములను గడించిన విద్యార్థులు పలువురు నేడు దేశమున నచ్చట చ్చట సాంఘముగ యాపదశాలలను స్థాపించి యు, స్థాపకసంస్థలు నుద్యోగములను గడించి యు ప్రజాసేవ గామి రుచున్నారు. ఈకళాశాల కనుబంధముగ నొక ఔషధశాలయు నడప బడుచుండి పలువురుకు-అందు ముఖ్యముగ దేశ దేశములనుండి వచ్చు యాత్రికులకు-మిక్కిలిగ నుపయోగించుచుండినది. కాని యేకారణముననో కాని యాయాపదశాలకు కడచిన యేట స్వస్తి చెప్పబడినది. ఇట్టి సేవాసంస్థలను స్థాపించి యాత్రికులకు పలువిధముల సౌకర్యముల నొనగూర్చవలసిన మహాంతుగాదే దీని యంతమునకు పూనిసందున దేశములో చాల అలజడి కలిగినది. దీనికి తోడు నేడు కళాశాల నుగూడ మూసివేయ తీరుమానించినటుల వార్తలు తెలియవచ్చినవి. ఇందువలన ప్రజల యందను, ఆయుర్వేదవిద్యార్థిమానులయందను మరింత యలజడి గలిగినది. ప్రభుత్వము వారే ఆయుర్వేదవిద్య నాదరించుచున్న యీ తరుణమున మహాంతుగారు ఇట్టిపనికి బూనుట ధర్మ మన జెల్లదు. ఇదియు నొకవ్యయకర్తన

మా, అననసరమమున వానిని నిలుపుట వ్యయ కర్తనమగుగాని? ఇప్పటికిని మించినది లేదు గాన మహాంతుగారు ఈకళాశాల నెప్పటికిరున నడప బానుట, ఆపికేసిన యాపదశాలను మరిల నెలకొలుపుట స్వధర్మరీపాలన మగును.

శ్రీ రాధాకృష్ణకూరి గోపాలరాయసమ్మానము

గోపాలరావుగారు పండితులు, కవులు. అనేకకృతులకు కర్త లనిపించుకొని భాషాసేవ చేసిన వారు. వీరి కృతులలో నెల్ల నుత్తమన బరగినది 'వాల్మీకి'. వీరి ప్రజ్ఞావైశారద్యముల గాంచవలయునన్న 'వాల్మీకి' యందే గాంచనగును. ఈమహామహుని యీ భాషా సేవను గుర్తించి వీరి నితోధికభాషాసేవకై ప్రోత్సహించ నాంధ్రప్రదేశము పూనినది. ఈపూనికయందు నెల్లారి యాంధ్రసభవారు మొదటిచేయి చూపి స్వధర్మమును సరవేర్చిరి. ఈసభవారి 'వాల్మీకి' నాటకప్రదర్శనమునందలి రాబడియంతయు గోపాలరావుగారికి సమర్పించ నేరుపాటు. కేవల మీరాబడి యేపాటి యుండ గూడు? ఇందులకయి మరికొంద రాంధ్రప్రము ఖులు వీరిపేర నొకనిధి నేరుపాటుచేసి ఆంధ్రో దాగులనుండి విరాళముల సభ్యర్థించినారు. ఉదాహరణకు లిప్పట్టిన వీరియభ్యర్థనమువంకకు దృష్టిని మరల్చి తన్మూలమున భాషాసేవను గామించుట ధర్మము. గోపాలరావుగారును

ఉదాహరణ మూడవమున మరింత భాషాసేవను జేయ గడంగ వచకాశము గలుగును.

—

దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారసభ, చెన్నపురి
హిందీభాష నిఖిలభారత దేశీకభాష
కావలయునని నిశ్చయించబడినది. దానిని
దక్షిణభారత దేశమున వ్యాపించి జేయుటకయి
చదునాలుగేండ్ల నాడు దక్షిణభారతహిందీ
ప్రచారసభ చెన్నపురిమున నెలకొనినది.
అది నాటినుండి క్రమముగ దన మాతృభాష
సకు రూపము నొనగించు దేశ క్రేయోదాయ
కములగు విద్యాసంస్థలలో పరిగణనార్హతను
బడసినది. బహుముఖముల దేశీయులకు
హిందీయెడ సభిమానమును, అభిరుచిని గలి
గించి, పెక్కురకు దానిని బోధించినది. పట్టణ
ములవారే కాక పల్లెలవారును విరివిగా
హిందీ నభ్యసించుచున్నారు. కొందరు పండి
తులు నగుచున్నారు. పురుషులకంటె స్త్రీలు
ద్యుగుణోత్సాహముతో చదువుచున్నారు.
దేశీయులలో నిప్పటి కయిదాన్నర లక్షలు
హిందీ నేర్చినారు. వారిలో నాల్గులక్షలమందికి
వ్యవహారజ్ఞాన ములనడినది. కడచిన పది
ఏండ్లనుండి పరీక్షలలో కృతార్థులయినవారు
ఇరువదిమూడువేలమంది గలరు. ప్రవృత్తిము
పరీక్షాకేంద్రములు మూడువందల కెక్కుడుగ
నున్నవి. ఇందు రెండువంతులు గ్రామకేంద్ర
ములు. మూడువందలమంది నానాస్థలముల
ప్రచారమును గావించుచున్నారు. పీరిలో, సామాజ్యము నుద్ధరించి దేశమునందలి

సగముమంది ఆంగ్లరాష్ట్రమునకు చెంది
యున్నారు. తక్కిన కేరళ, కర్నాటక,
ద్రావిడరాష్ట్రముల నొకటికంటె నింకొకటి
వ్యాప్తిచారములు తక్కువగా నున్నవి.
ఇది దానిదేశ నుగ్రహణమును గాంచినది.
ఆంగ్ల లాసందితులగాక!

‘హిందీ’ అభ్యాసము సుకర మగుట
కయి యీసభ పెక్కుగ్రంథములను నాలుగు
ప్రధానరాష్ట్రభాషలయందును ప్రకటింపినది;
పరీక్షలయందు నిజయమును గాంచినవారికి
పట్టముల నొనగించున్నది; ప్రచారికుల సమా
వేశములను కూర్చుచున్నది. ఈ సభ యిట్లే
ఎడతెగని కీర్తితో పనిచేయుచుండునేని హిందీ
నిఖిలభారతదేశభాష యగుట సుసాధ్యము
కాగలదు. భారతదేశమునందలి ఎల్లరాష్ట్ర
ములవారును పరస్పరభావములను సౌహార్ద
ముతో గ్రహించి మెలగుట కవకాశ మప్పు
డొకముగ లభింపగలదు. తద్వారమున దేశా
భ్యుదయము ప్రాపించుట నిక్కము. ఈ సభ
నెలకొనిననాటినుండి హిందీ కిట్టి వ్యాప్తిని
గలిగింది గట్టి పూనికతో పనిచేయుచున్న
సభానిర్వాహకు లెల్లరు సభినందనాస్తులు.

—

బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని చిత్తపిల్ల
వెంకటశాస్త్రిగారి పక్షిపూర్తిమహోత్సవము
పందొమ్మిదవ శతాబ్ది చివరపాదమున
జన్మప్రాయముగను నుండిన సాంధ్రకవితా
సామాజ్యము నుద్ధరించి దేశమునందలి

విజయతాళము నెలకొలిపిన పండిత కవి సార్వభౌములు శతావధానులు శ్రీ తిరుపతి వేంకటకవులు. వీరి సరసశిల్పవై పుణ్యచే కవితా లతాంగి నవ్యాలుంకారభూషితయు, నూతనోత్సాహభరితయు నయి క్రొత్త పోకడలతో నహృదయహృదయరంగముల కెక్కి నర్థ నము చేయదొడగినది. ఆంధ్రదేశమున మగవు రిమహామహులకు వరివస్య నలిపి తదనుగ్రహమున కవులు, పండితులు నయి పేరున కెక్కిరి. నేడినాట శ్రీ శతావధానుల శిష్యులు, ప్ర శిష్యులు నసంఖ్యాకులు గలరు. ఇట్లుండ్ర వాణికి పుష్టినిగూర్చి, యాంధ్రులకు సాహిత్య కవిత్వసంపదల ననుగ్రహించి శకపురుషు లున మించిన శ్రీ తిరుపతి వేంకటకవుల పవిత్ర నామము లాంధ్రుల కెల్లరకును నిరంతరస్మరణ మననయోగ్యములు.

ఇటీవల నాంధ్రులు నూతనోత్సాహ భరితు లగుచుండుట హర్షింపదగినది. తస్యే ముగ వారు తమ దృష్టిని సారస్వతమువై పున కును మరల్చినారు. కొందరు సాహిత్యమును, కొందరు కవిత్వమును, కొందరు పుమర్శన శక్తిని సాధించ నమకట్టినారు. మరికొందరు యథాశక్తిని కవిసండితపోషణము నొనరించి ధన్యులగుచున్నారు. ఇట్లెల్లరు నేదో యొక విధమున నవీనమార్గముల నవలంబించి సార స్వతాభివృద్ధికి పాటుపడుచున్నారు. ఇది యంతయు నాంధ్రవాఙ్మయాభ్యుదయమునకు నిదర్శనము కాగలదు.

ప్రకృతము బుదరుపేరులు శ్రీ వేంకట శాస్త్రిగారికి పష్టిపూర్తి మహోత్సవమును సంకల్పించియుండుట హర్షింప దగినది. సకవాంధ్ర ప్రపంచమును నీనెడ తత్సూక్ష్మమునకు దోహదమును గూర్చి దానిని సర్వలక్షణసంపన్నముగ నిర్వహించి కృతకృత్యోను గాంచవలసి యున్నది. ఈమహోత్సవముతోపాటు ఆంధ్ర శాస్త్రద్యాయిములో శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారి పేర నొకవతకమును నెలకొలుపుటకును, వారి గ్రంథములను సంపుటములుగ ప్రకటించుట కును గొందరి సూచనలు గలవు. ఈ సూచనల సామంజస్యమును వేరుగ జెప్ప బని యుండదు. శతావధానులు తమ కొన రించిన మహోపకృతికిని, తమకు వారియందు గల యమానగురుభక్తికిని అర్చనగూ శాస్త్రత జ్ఞానచిహ్నము నీరీతి నెలకొలుపుట సముచితము; ధర్మము. కాని యీ పష్టిపూర్తి మహోత్సవము దక్క దక్కిన యే స్మృతి చిహ్నమునను తిరుపతివేంకటకవు లిరువురి పేరను వెలయవలయు గాని యొకరి పేర మాత్రము వెలయుట సముచితము గాజాలదు. తిరుపతివేంకటకవుల యవినాభావ మాంధ్ర విద్యల్లోకము గుర్తించనిదికాదు.

‘బాబోచ్చిన్నం జగత్సర్వం’ అన్న రీతిని ఆంధ్రలోకమంతయు తిరుపతివేంకటవిద్యయోచ్చిష్ట మనదగును. ‘శిష్యులము, ప్రశిష్యులము, తత్పరంజరలోనివారము’ అనువారు నే డాంధ్ర లోకమున నందలాదిగ గలరు. వారిలో నెలు వురు శ్రీ మంతులును. శతావధానులవలన

సాహిత్య కవిత్వసంపదలును కొన్ని గొనినవారు కేవలము వారిపేర నొకపాఠమును నెఱకొలుపుట, పుస్తకమును నుచ్చితించి యిచ్చుట అనునది అల్పమాత్రాభ్యర్థనము కా గలదు. మీదు మిక్కిలి ఉభయులు తాహతులకును చాలునది కాజాలదు. కనీస మేటెట రెండు విద్యార్థివేతనముల నయినను నెలకొలుపుట సముచితము. ఇవి యిరువురు విద్యార్థులు— ఒకటి ఉభయభాషాప్రవీణులకు, మరియొకటి తెలుగు బి. ఏ. కు—ఆంధ్రసాహిత్య, కవిత్వ తత్వపరిశీలనమునకయి యుద్దేశించబడవలయును. దీని నేటెట నిరువురు విద్యార్థులను సాహిత్యకవిత్వతత్వ పరిశీలనమున తయారు చేయుట సమకూడును; ఆంధ్రవాఙ్మయమును మరింత యభివృద్ధిని గాంచుట కవకాశము తేర్చడగలవు; తిరుపతివేంకటకవి శతావధాని ద్వయమునామమును దేశము, వాఙ్మయము నున్నంతకాలము నిలిచియుండగలదు. ఇట్టిది శతావధానులు వాఙ్మయమున కొనిరించిన నేవకు తగిన ఫలము. ఇట్టి తచ్చివ్య ప్రశిష్య పరంపర కావించదగిన గురుపూజనము.

హిందీ - నాగరిలిపి

౧౯౩౨-వ సంవత్సరము దీనిసంబంధ కడ పట దక్షిణభారత హిందీప్రచార సభ (చెన్నై పురి) జరిపిన రెండవ పట్టప్రదాన మహోత్సవ సమయమున నుపన్యసించిన ప్రొఫెసరు షువ్టరి గారు “హిందీభాషకు నాగరిలిపి బాగుగనే

యున్నది” అని అంగీకరించియు, “ఐరోపీయులును, మహమ్మదీయులును దానిని వాడుట సులభము కాకున్నది. కావున కొంతకాలము వరకు రోమన్ లిపిని-అనగా అంగ్లభాషనాయు లిపిని-వాడుట అవసరము. దీనిని వాడినచో మహమ్మదీయులును, ఐరోపీయులును త్వరగా హిందీని నేర్చుకొన గలుగుదురు.....హిందీని న్రాయుటకు రోమన్ లిపిని వాడినచో ఉద్యమము శీఘ్రముగా ప్రబలను” అని యొక సలహా నిచ్చినారు. వీరి సలహాః ఖండితము. నాగరి లిపికంటే భిన్నమయిన లిపి లేకున్న హిందీభాష దేశసామాన్యభాష యగుట దుర్లభ మనుచారును గలరు.

సకలభారతదేశ భాషలును సంస్కృత మాతృకము లనియు, కావున నవి పరస్పర సంబంధ సాదృశ్యము కలిగియున్న వనియు ననేకులు భాషాతత్వవిషయం లంగీకరించి యున్నారు. అటులయ్యు భాషలు తమ ప్రత్యేకతను కోలుపోవక క్రమవృద్ధిని గాంచుచున్నవి. ఏ కొన్నిటికో తప్ప, తక్కినవాని కన్నిటికి ప్రత్యేకము లిపులు గలవు. వీని మాతృకయగు సంస్కృతమునకు అసంస్కృత పూర్వరూపమును కనుగొనుటకు వివిధ మార్గముల పరిశోధనములు కొనసాగుచున్నను ఫలము వివాదగ్రస్తముగనే నిలిచియున్నది. భాషాస్వరూపనిర్ధారణమే యట్లుకాగా లిపినిర్ధారణముమాట చెప్పబనిలేదు. కాని సంస్కృతమునకు లిపి నాగరియని యొక వాదము కలదు. దీని నంగీకరించిన హిందీకి లిపియే లేదనవలెను.

అయిన, హిందూరాక్షసాదులు తెలుసు నాగరి
లిపియందు వ్రాయబడుచున్నవి.

సోధారణముగా ఏభాషనయిన నేర్చుకొనువా రాభాషకు గల లిపిని నేర్చుకొందును కాని, దానిని క్రోషింపుచు క్రొత్తలిపిని కల్పించుకొనరాదు. భారతీయులు బుదగు అంగ్లమును చదవుచున్నాడు. వారిలో నాగరికిని వాడుట సుభాషము కావచ్చుకొను నాంగ్లేయోద్యమము విరోధియును, మహమ్మదీయును, ఇది తిరుగు సనేకులు కలరు. వా రెల్లరికు నాంగ్లభాష నేర్చుకొనుటకము యొక క్రొత్తలిపి కల్పించబడినది కాదు. అంతేకాక ఒక్కలిపితో ఒక్కభాషను ప్రవర్తింపజేసి; కాని ఒక్కభాషకు పెక్కులిపులుడుట కానరాదు. కావున నట్టితొందరను వింతగా తోచక మూసద. మీదమిక్కిలి త్వరలో హిందీభాష భారతదేశసామాన్యభాష కావలయునని కోరినచో నాగరికినియే యుపిసది. ఏభాషనెని నేర్చుకొనుటకు లిపి ఎన్నడును అడ్డుతగులుదు. హృదయము అడ్డుతగులుచో దానికి నిష్కృతి లేదు.

శ్రీ జగమంచి వేంకటరామయ్యగారు
 ౧౯౩౨ డిసెంబరు ౨ వ తేదికి అయినది
 వత్సరాల జీవితము గవారి, ఈనవ్వుము
 (౧౯౩౩) జనవరి ౧౯ వ తేది శ్రీ జగమంచి
 వేంకటరామయ్యగారు (రాజమహేంద్రవరము
 స్వగృహమున) పరమపదించినారు. అయినది

సత్యగామిమనసి సారస్వతములో చీకెడుపై
 సేన్నాపంట సాధారణముగా అతిమ ఏపూర్వ
 ప్రక్రియ వ్రాతలోనో రుచిమరగి సమీక్షోరము
 లకు మడికట్టుకునే ఉంటు ఉనికిస్తుంది, మనము
 ప్రయత్నించకు పావ. కాని (శ్రీ) వేంకట

२. श्री. जयशंकर प्रसाद

రామయ్యగారు నవీన రచనలకు చవి గొన
డమే కాకుండా తమ రచనలలో నూతన
శక్తికి సాహసము ప్రసాదించారు, పూర్వ
శక్తికి వైరుధ్యము నిలువసేక. వారి రచనలలో
నూపునట్టి ఆధునికత కంటెను కూడా, వారి
సంభాషణలో నిజముగా ఆధునిక సాహస్యత
గతుల యెడలా, వారి చిరసాభాగ్యము
నెడలా వారి సంభావన, ఆత ఉజ్వలముగా
వెలుగుతూ కానవచ్చేవి. వారు తెలుగులోకవి,
పండితుడు శాపడమే కాక, ఆంగ్లములో మంచి

కావ్యపరిచయము వారి సంస్కృతికిగాను పెద్ద సంపత్తి. సంస్కృతభాషనుండి మూలతీమాధనము, ఉత్తరరామచరిత్రము, తద్వసాలభంజిక, మేఘసందేశము తెలుగులో తద్వమా చేసినారు. ఇది వారి రచనల జాబితాగానే తీసుకోవలెనంటే ఇంకా చేర్చవలసి ఉంటుంది: తెలుగులో 'నవకుసుమాంజలి' అని ఒక స్వతంత్ర కావ్యాలసంపుటము. మఱి పదియేను కావ్యాలు ఒకసంపుటముగా రానున్నవట. నిజానికి సంస్కృతనాటకాల తద్వమాలూ కొన్ని యింకా ప్రకటితములు కాలేదు. వారి కావ్యరచన నరళము, ధారాళము, ప్రసన్నము; సౌమ్యసుందరమైన భావముతో అలరారుతూ ఉంటుంది. తద్వమాలలో, అది స్వతంత్ర రచనయేమో అనిపించే సామగ్రి వీరిమొదట కన్పట్టేది తరుచుగా దొరకదు.

కావ్యములోనే కాక నాటకములో కూడా స్వతంత్రముగా చేయి నడపిద్దామనేది వీరి తుది ఉద్యమాలలో ఒకటి. ఈనడుమ భారతిలో

ప్రకటించిన 'నతీకము సరస సల్లాసము' అను వెన్నంటి ఒక సాంఘిక నాటకము వ్రాయవలెనని సూచించి ఉండిరి. ఈ సూచికలో పద్య 'ముగల్ సామాజ్యపతనము' అనే కావ్యములో ఒకవోట 'బ్రిటిష్ సామాజ్య వైభవము' అంటూ వ్రాయదలచుకొన్నట్లు చెప్పి ఉన్నారు. కాని యివి 'రెండు', బహుశః మఱి కొన్ని సంకల్పాలతోపాటు, మన లోకములో నెఱవేఱదలచుకోలేదు.

రచించి ఉండినవైనా ప్రకటించే నోర్పాట్లు జరిగితే, ఒకకవి కావ్యశీరికము సంపుటము కట్టి భండారములో ఇక విసరివేయవచ్చును. తమ జీవితములో ౪౨ వత్సరాలు వెక్కుతావుల వారు ఉపాధ్యాయులుగా ఉండిరి. ఉత్పదపులో ప్రసిద్ధులై ఉన్న ఆంగ్ల భాషకులు వారికి శిష్యులు. అటుపై వారు కవిగా ఆంగ్లలోకమునకు పరిచితులు. వీరి నిర్యాణము ఆంగ్ల లోకమునకు శోకకారణము.

ప్రపంచసరిస్థితులు విషమావస్థను బహయు
చున్నవి. అనేకరాజ్యములుందు స్థిరప్రభు
త్వములు దుర్లభములుగ నున్నవి. జర్మని
ప్రభుత్వములు నాలుగుసార్లు మారినవి.
నాజీక్షమనకును, కమ్యూనిస్టుక్షమునకును
ఘోరమైన సంరంభము ప్రవర్తమానం బగు
చున్నది. జర్మను దేశ మొకవైపునను రష్యా
కమ్యూనిస్టు ప్రాబల్యమునందును, ఒకవైపు
న ఇటలీ ఫాసిస్టు ప్రాబల్యము నందును, ఒక
వైపున దుర్భరపరాజయ దార్శిద్య దాఖము
నందును మునిగి, కర్తవ్యనిర్ణయము దుస్థర
ముగ చేయుచున్నది. హిట్లరుగా రిటలీయందు
ముస్సోలినీవలెను నిరంకుశ సర్వాధికారమును
బహయుటకు చేయుచున్న ప్రయత్నములు
సఖ్య మగుటకు సూచనలు పొడకట్టుచున్నవి.
మార్చి 5-వ తేదీని జరుగనున్న మొన్నికలు
కొంతవరకును జర్మను అడ్డుపుమును నిర్ణ
యించగలవు. ఈలోపుగను కమ్యూనిస్టు కక్ష
మును హతమార్చుటకు హిట్లరు క్ష మవలం
బించుచున్న నిర్బంధ దండవిధానము సకల
విధములను నిరసవార్తాముగ నున్నది. హిట్లరు
క్షమువారి చర్యలు తిరిగి జర్మనీయందు

పైన్యాధికార ప్రాబల్యమును నిగూఢమును
జేయ సమకట్టుచున్నటులు నదంతులు గలవు.
సంగ్రామ మహాదాఖానుభవము పైన్య
సంస్కారవర్ధితమైన జర్మను హృదయమునందు
పరివర్తనమును గలుగ జేయని విధమును నిత్య
వ్యవహారములు వి శ ద ము చేయుచున్నవి.
జర్మను భయపీడితమైన ప్రాన్సు దేశమునకు
జర్మనువ్యవహారములు కోపావేశమునకు గార
ణములై పైన్యరక్షణవ్యవహారములకు సకల
శక్తులను వినియోగించుచున్నది.

ప్రాన్సుదేశము అమెరికా కీయవలసిన
అస్య వాయిదా సామ్ము నిచ్చుటకు నిరాక
రించినను పైన్యవ్యయము మాత్రము తగ్గుట
లేదు. ఆర్థికసంస్కరణము లే దేశమునందును
పైన్యవ్యయభారము తగ్గనంతవరకును సాధ్య
ములు గావు. దేశక్షేమమునకు పైన్యమును,
పైన్యమునకు ద్రవ్యమును, ద్రవ్యమునకు
పన్నులును సాధనములైనపు డీవిషమవృత్తి
మున కార్యాంతరములు దుర్లభములు.
ఆయుధవిస్తర్జనము చేయవలసిన యవసరమును
సంగీకరించుచు నుచితరీతిని చేయవలయునని
చెప్పట ప్రయోజనకరము గాదు. ఎవరికివారే

తర రాజ్యముల ప్రయోజనములకును వినియోగపడుటలేదు. ఆయుధవిసర్జన సందర్భములందును, నష్టపరిహార సందర్భములందును నీవిషయము విస్పష్ట మగుచున్నది. మహారాజ్యము లన్నియును వారి రాజ్యభారమున కవసరమైన ఆయుధధారణమును చేయుచున్నటులును, అంతకన్నను తగ్గించుటకు వీలులేనటులును ప్రకటించుచున్నవి. జపాను ప్రత్యక్షముగను మంచూరియాయందు యుద్ధప్రసానమును కేయుచున్నది; నానాజాతిసమితి చేసిన నిర్ణయములను ప్రతిఘటించుటకు బూనుకొనుచున్నది. నానాజాతిసమితి జపాను వాంఛితముల నామోదించనపుడు సమితినుండి విడిపోవుటకును నిశ్చయించినటులు ప్రచురింపబడినది. ధర్మాధారము లేని సమితినిర్ణయములు ధర్మరక్షణమునకు నిరుపయోగము లగుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. బ్రిటిషు రాజ్యాధికారు లీప్రళయావస్థయందు మానముద్రను వహించుట ధర్మముగాదు. జపాను రాజ్య మాసియాఖండనాయకత్వమును బూనుటకు చేయుచున్న విశ్వప్రయత్నములకు ప్రతిఘటనమును బూనవలసిన భారము బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముమీద నున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాధికారులు ధర్మరక్షణమునకే కాక ఆత్మరక్షణమునకును సీమార్గము నవలంబించుటయవసరమని సామ్రాజ్యపరిస్థితులు విస్పష్టము చేయుచున్నవి.

* * *

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమును బంధించిన పాశే బంధములు శిథిలము లగుచున్న విధమును సామ్రాజ్యవ్యవహారములును, సామ్రాజ్యాంతర్యాగముల వ్యవహారములును వేయినోళ్లను చాటుచున్నవి. జాతీయప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నిర్బంధవిధానము సామ్రాజ్యమునందంతటను ధర్మహానిని గలుగజేయుచున్నది. కార్మికనాయకుల దండనము, వ్యాపార రక్షణ విధానము, పన్నులభారము, వ్యాపారపరిశ్రమల క్షీణత్వము, కన్సర్వేటివులకు ప్రాబల్యము, సామదానములకు నిరాదరణము బ్రిటిషు రాజ్యాధికారుల నావహించిన భయభ్రాంతులకు నిదర్శనము గాని సాహసధైర్యములకు నిదర్శనము గాదు.

ఐర్లాండు ఎన్నికలందు డివెలిగారి పక్షమునకు సంపూర్ణ విజయము గలిగినది. ఐర్లాండు సామ్రాజ్యమునుండి విడిపోవుటకు సిద్ధముగ నున్నది. పరిషియా ప్రభుత్వము మట్టినూనె యొడంబడికను మార్పుచేయుచున్నది. ఫ్రాన్సుదేశము బ్రిటిషుప్రభుత్వోద్దేశముల ననుమానించుచున్నది. ఈజిప్టునందెప్పటివలెనే అవిశ్వాసము ప్రబలుచున్నది. ఒహావాయొడంబడిక పేరునకు సామ్రాజ్య వ్యాపారరక్షణము చేసినను క్రియకు వ్యాపార రక్షణవిధానమును శిథిలము చేసినదని సహాయకార్యదర్శి హోరు బెలిషాగారు తెలిపిన యభిప్రాయము సార్థకమగుచున్నది. బ్రిటిషు

ప్రభుత్వము హిందూస్థానముపట్ల చూపుచున్న నిరాసరణ స్వభావమును మూడవ రౌండు టేబిలు సభాసమావేశము, ప్రభుత్వాధికారుల ప్రసంగములు, రాజప్రతినిధి ప్రసంగము, దేశావృతమైన నిర్బంధవిధానము, ఇతర వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. లండను నుండి లోకియోవరకునుగల దేశములన్నియును కలహబీజములతోను, సంగ్రామ ప్రయత్నములతోను, రాగద్వేషభావములతో నావరింపబడినవి. ఈనడుమను మినుకు మినుకు మనుచున్న జనివాశాంతిదేవాలయకాంతు లీ గాఢాంధకారమునందు గోచరముగాకున్నవి. ఈసందర్భములందాత్మసంరక్షణమునకై నను బ్రతిఘ ప్రభుత్వము హిందూస్థానముపట్ల నుదారస్వభావమును బూనుట శ్రేయస్కరము.

* * *

హిందూస్థానము

హిందూస్థాన మాత్యోపలబ్ధికి పొందుచున్న దుఃఖవేదన వర్ణనాతీతము. బాహ్యభ్యంతర శత్రువుల ప్రతిఘటనము ప్రజాశక్తిని స్తంభింపజేసినది. దారుతుల్యమును జడమయమును నైన ప్రభుత్వవిధానమువలెను నాచారవ్యవహారివిధానమును ప్రజాప్రవృత్తిని స్తంభింపజేసినది. మూడవ రౌండు టేబిలు సభ ముగిసినది. సమ్రాజయకరు గారులు, సర్ పాత్రో క్కేల్గారుగారులు, మహమ్మదీయప్రముఖులు స్వదేశములకు చేరి లాభనష్టములను గుణి

చుట కుపక్రమించిరి. సాంకి ప్రభువు, సర్ సామ్యుయల్ హోరుగారు సనుగ్రహించిన ఆశాసాగరమునుండి అత్యయముగ నాశలను నిర్మించుట కుపక్రమించిరి. ఫెడరేషను, కేంద్ర ప్రభుత్వమునందు పూర్ణబాధ్యత, ఆర్థికాధికారము, సైన్యవ్యయ నియమాధికారము మొదలగు మహాఫలము లాశాసాగరము నుండి బయలుపడెడి మార్గము కనుపడదు. నిర్బంధవిధానముమాత్రము యథాప్రకారము సాగుచున్నది. నిరంకుశ శాసనములు, ఆర్థిక నిర్ధారణములు, అస్థుల ఏర్పాటులు, రాగల స్వరాజ్యసాధమునకు సుస్థిరమైన పునాదులని ప్రభుత్వాధికారులనవరితము ఘోషించుట పరిపాటి యైనది. ఒకవైపున రాజ్యాంగవిధానమును రెండవవైపునను శాంతిన్యాయసంరక్షణమునకై నిర్బంధశాసన నిర్మాణములు సాగుచున్న వని రాజప్రతినిధివలెను హోరు బట్లరుగారులును ఘోషించున్నారు. రాజ్యాంగసంస్కరణము లెటులున్నను నిర్బంధవిధానానుభవము మాత్రము ప్రజలకు తప్పని సరియై యున్నది.

విదేశాధికారులవలెను స్వదేశ పండితులును ఆత్యోపలబ్ధికి ప్రతికూలురుగ నున్నారు. హరిజనోద్ధరణమునకు సనాతనులు చూపుచున్న ప్రతిఘటనము దేశభక్త్యాభ్యుదయము పట్లను నిరాశను గలుగజేయుచున్నది. ఇట్టి మహోపద్రవస్థితియందైనను ప్రజలు, పాలకులు స్వధర్మనిర్వహణావసరమును గ్రహించ

వలసియుందురు. మార్చిమాసారంభమునందు ప్రకటితము కానున్న తెల్లపుస్తక మైనను రాజ్యాంగనిర్మాణముల యథార్థస్థితిని తెలుపుట యుచితము. హరిజనుల నిర్బంధములను తొలగించుటకు శ్రీ రంగయ్యగారు ప్రవేశపెట్టిన శాసనములకు రాజప్రతినిధి సమ్మతించి విశాలదృష్టిని చూపుట ప్రశంసార్హముగ నున్నది. సంస్కారులును, సనాతనులును రాగద్వేషభావములను వదిలి బిల్లుల యందలి గుణదోషములను చర్చించుటయును, నిర్ణయించుటయును ధర్మసంరక్షణమునకును దేశాభ్యుదయమునకును శుభసూచకము. ఇట్టి విషయస్థితియందున్నను ప్రభుత్వము నిరంకుశలక్ష్యమును వదిలి విశ్వాసలక్ష్యమును బూనిన గాని దేశమునకును, ధర్మమునకును ప్రయోజనము కలుగజాలదు.

* * *

గాంధీమహాత్ముడు

గాంధీమహాత్ముడు శాంతిప్రియుడు, ధర్మాత్ముడు, సత్యసంఘుడు, సిద్ధసంకల్పుడు, లోకబంధపుడు, ప్రజానాయకుడు. దేశమునందు పలుకుబడి గల గాంధీమహాత్ముని యొక్కయు కాంగ్రెసునాయకుల యొక్కయును సహకారము లేక రాజ్యాంగనిర్మాణము వికాసవంతమైనను సంకుచితమైనను ప్రయోగసాధ్యముకాదు. నాగరక ప్రపంచమంతయును శాంతిస్థానమునకు మహాత్ముని విమోచనమును కోరుచున్నది. కార్మికనాయకులు, మితవాద

నాయకులు, శాంతికాములు గాంధీమహాత్ముని విమోచనము నాకాంక్షించుచున్నారు. దేశమును కలవరపరచుచున్న హరిజనోద్ధరణమునకును గాంధీమహాత్మునకు స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యము లక్ష్యంతావశ్యకములు. భారత ప్రభుత్వమును, బ్రిటీషుప్రభుత్వమును విశాలదృష్టిని గలిగి గాంధీమహాత్ముని విడుదల చేయుటయును, రాజ్యాంగ సంస్కరణముల విషయమై గాంధీమహాత్మునితో సంప్రతించుటయును సకలవిధముల కార్యసిద్ధికి సాధనము. మహాోద్రవావస్థయందు దధికారాధిమానము, గౌరవప్రతిష్ఠలు నిరర్థకములు. ప్రపంచావృతమైన విమోచనవస్థయందు దాంధ్రులును యథాశక్తిని స్వధర్మారాధనమును జేయుట సంకల్పసిద్ధికి సాధనము.

* * *

ఆంధ్రుల శిర్షవ్యము

దేశావృతమైన విమోచనవస్థయందు దాంధ్రులును యథాశక్తిని స్వధర్మారాధనమును జేయుచుండుట భావిభాగ్యోదయమునకు శుభచిహ్నము. ఆంధ్రప్రబోధకాంతులు రాజకీయసాంఘిక కార్మిక వాఙ్మయాది రంగములందు పాడసూపుచున్నవి. స్వాతంత్ర్యప్రియమైన ఆంధ్రహృదయము నిర్భయానందముగను నిర్బంధముల ననుభవించుచున్నది. సాంఘికదురాచారబంధములను ఛేదించి పరిశుద్ధావరణనిర్మాణముల నభిలషించుచున్నది. నవీనకావ్యనిర్మాణములమూలమునను ప్రజా

హృదయమునం దాత్మవికాసమును గలుగ జేయుచున్నది. ఆర్థికాభివృద్ధికి నవీనసంస్థల నిర్మాణములను చేయుచున్నది. ఆంధ్రోద్యమ రూపమైన ఆంధ్రప్రభోదము సర్వతోముఖముగ వ్యాప్తమై ఆంధ్రాభ్యుదయమునకును, భరతవర్షాభ్యుదయమునకును, ప్రపంచాభ్యుదయమునకును వినియోగపడవలసి యున్నది. హిందూస్థానరాజ్యాంగనిర్మాణమునకు ఘోషరేషును మూలాధారమైనను, ఘోషరేషునకు ప్రాణమైన భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగము ప్రభుత్వామోదముచు బడయకున్నది. ఆంధ్రులు భాషాప్రయుక్త సిద్ధాంతాధారబద్ధమైన ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును చిరకాలమునుండి కోరుచున్నను, ఆకోరిక ప్రభుత్వామోదమును బడయకున్నది. మూడవ రాండుటేబిలు సమావేశసందర్భమునందు శ్రీయుత జోగయ్యపంతు

లుగా రాంధ్రుల యభీష్టము సాధికారులకు సువ్యక్తముచేసి యాంధ్రుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులయిరి.

సంకల్పశుద్ధితేని నిర్మాణములు సకలసందర్భములందును ప్రయోగయోగ్యములు గాక నిరుపయోగము లగుచున్నవి. బ్రిటీషుప్రభుత్వాధికారులు త్రికరణశుద్ధిగ రాజ్యాంగనిర్మాణమునకు బూనుకొనవలసిన యవసరమును గ్రహింపవలసియుందురు. ప్రభుత్వలక్ష్యమును, ప్రభుత్వమును, సంకల్పమును మార్చవలసిన భారము, మార్చగలశక్తి ప్రజలమీద గలదు. వర్తమాన సందిగ్ధావస్థయం దాంధ్రలోమును స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుచు ఆత్మోపలబ్ధిని బడయుటకు భగవంతు డనుగ్రహించు గాత!